

2529

Quot sunt dies Peni
tui Quando facies

L

2529

Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SARBOBIERSKIEGO

20 11

1674 20 Martij

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM

LIBRI QVINQVE:

Ad Illustriss. & Reuerendiss. D.
Cardinalem FARNESIVM:

A VCTORE

ROBERTO Card. BELLARMINO
è Societate IESV.

Ex libris Congr. frat. Studij Tab. 7 n. 20.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthasarem & Ioannem Moretos.

M. DC. XVI.

DE ATENA
FELICITAT
Tab. #5. N. 302.

14
LIBRARY

Z BIBLIOTHEC
SEMINARIJ
SANDOMIERSKIEGO

Ex lib. Con. oratione Medice
3

ODOARDO
FARNESIO
S.R.E. CARDINALI
AMPLISSIMO

*Robertus Card. Bellarminus
Salutem dicit.*

A magnitudo est,
Cardinalis Am-
plissime, tuorum
in nostrum Ordi-
nem beneficiorū,
vt omnes & singulos nostræ So-
dalitatis alumnos nomini tuo mi-
rificè deuinctos habeas. Tu enim
maiores tuos æmulatus, quod illi
inchoarunt, excelsa animo perfici-
cis; & quod illi perfecerunt, ma-
gnitu-

gnitudine mentis etiam superare
 contendis. Et quoniam bono-
 rum laborum gloriosus est fru-
 ctus ; reddet mercedem plenam
 Deus , cuius honorem pia libera-
 litas tua potissimùm intuetur. Sed
 & ipsa nostra Sodalitas , apud
 quam tantorum beneficiorum
 memoriam nulla vñquam dele-
 bit obliuio , non intermittet , per
 filios atque alumnos suos , grati
 animi significationem , siue scri-
 ptis libris , siue sermonibus , testi-
 ficari. Et ego quidem iam dudum
 animo destinaueram dicare no-
 mini tuo magnum , quod molie-
 bar , opus ; triplicem videlicet ex-
 planationem in Apostolum Pau-
 lum , literalem , moralem , & dog-
 maticam : sed longitudo operis ,
 &

5
& breue spatium, quod mihi superest vitæ, & quotidianæ occupationes, quæ parum omnino ad scribendum otij mihi relinquunt, effecerunt, vt de opere illo perficiendo planè desperarem. Quare spirituale opusculum, quod superiori mense Septembri mihi ipse conscripsi, magno illi operi substituendum censui: fretus benignitate tua, apud quam magna voluntas dantis paruitatem doni facilè compensabit. Et fortasse opusculum meum non valdè dissimile erit magno operi tuo. Tu enim Sodalitati nostræ, præter alia beneficia, egregiam domum, in ipsâ vrbe Româ, magnis sumptibus ædificare pergis: ego tibi domum non manu factam, æter-

2. Cor. 5.

A 3

nam

nam in cælis, non inquam ædificabo (id enim solius omnipotentis Architecti proprium est) sed pro virium mearum tenuitate quasi digito ostendere, & viam ad eam aperire tentabo. Quamuis enim non ignorem, te, vt Principem Ecclesiasticum decet, ab ineunte ætate coluisse studia pietatis, & multo magis in ætate matura nunc colere: tamen tanta est humana fragilitas, & ad res terrenas caducasque propensio, vt necesse sit, nisi identidem ad cælestia meditanda animum reuocemus, de humano puluere, vt loquitur sanctus Leo, etiam religiosa corda sordescere. Quapropter non exiguo beneficio nos afficiunt, qui piis opusculis, multis variis-

Serm. 4.
de Quarta
drageti-
ma.

variisq̄ue modis nos admonent
 & excitant, vt quæ sursum sunt, Coloff. 3.
 non quæ super terram, sæpè ac
 seriò inquiramus. Sic enim &
 corda mundantur, & palatum
 animæ curatur, vt homo interior
 videre pulchritudinem veram,
 veramq̄ue dulcedinem degustare
 incipiat. Ex quo illud consequi-
 tur, vt mundi gloria paulatim no-
 bis vilescat, & carnis deliciæ om-
 nino desipiant: ac denique, vt lo-
 quitur sanctus Petrus, sic nobis 2. Pet. 1.
 abundanter ministretur introitus
 in æternum Regnum Domini no-
 stri & Saluatoris Iesu Christi.
 Quid enim est abundanter mi-
 nistrari introitum in Regnum
 Christi, nisi per varias considera-
 tiones æternæ felicitatis, multi-

plices vias sterni vel aperiri ad ingrediendam domum illam non manu factam, æternam in cælis, quæ etiam Ciuitas superna, & Regnum cælorum in Sacris literis dici solet? Atqui hoc est argumentum opusculi mei, in quo per duodecim considerationes, quasi per vias duodecim inuestigatur æternæ felicitatis amplitudo atque sublimitas, cum maxima utilitate & voluptate coniuncta. Et quoniam parum omnino prod est, bonum, quod quæritur, inuenisse, nisi etiam inuentum feliciter acquiratur, & sine amittendi timore possideatur; per easdem considerationes ad summi boni adeptionem directa & lata panditur via, & cursus velox sine intermis-

termiffione & fatigatione dirigitur. Accipe igitur, Cardinalis optime, munusculum, quod & grati animi pro acceptis beneficiis testimonium deferat, & simul non fit futurum inutile ad obtinendum bonum quod superat omne bonum, & in quo omnia continentur bona. .

Vera Symplicis Cardinalis Munusculum

A 5 PRÆ-

P R Æ F A T I O.

ANNO superiore ad meam
 præcipuè spiritualem vtili-
 tatem conscripsi mihi ipse Li-
 bellum De ascensione men-
 tis in Deum per scalas rerum creatarum.
 Nunc, quoniam placet Deo senilem ætatem
 meam adhuc longiùs aliquantulum protra-
 here, subit animum de cælesti patria, ad
 quam anhelamus omnes filij Adam, qui
 hanc Vallẽ mortalitatis gementes &
 flentes incolimus, aliquid meditari, & me-
 ditationes stilo alligare, ne pereant. Igitur
 in Scripturis sanctis, quæ sunt veluti epi-
 stolæ consolatorie de patria cælesti ad exi-
 lium nostrum à Patre transmissæ, quatuor
 nomina reperio, ex quibus utcunque bona
 illius loci nobis innotescere possunt. Nomi-
 na sunt, Paradisus, Domus, Ciuitas, Re-
 gnum. De Paradiso B. Paulus, Scio, in-
 quit, hominem in Christo ante an-

nos quatuordecim, raptum in tertium cælum; & paulò post, raptum in Paradisum; ubi, ne putaremus eum de Paradiso terrestri loqui, præmisit, raptum in tertium cælum. De Domo sic ipse Filius Dei loquitur: In Domo Patris Ioan. 14. mei mansiones multæ sunt. De Ciuitate Apostolus ad Hebræos, Heb. 12. Accedistis, inquit, ad Ciuitatem Dei uidentis, Ierusalem cælestem. De Regno cælorum Dominus ipse apud Matth. 5. Mattheum Euangelistam, Beati pauperes spiritu, inquit, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. atque hoc nomine in omni sacra Scriptura nullum est frequentius. Paradisus uocatur locus Sanctorum in celo, quoniam locus est amoenissimus, & deliciis affluens. Sed quoniam potuissent homines existimare, Paradisum esse hortulum, in angulo domus positum, qui paucissimos homines caperet; addidit Spiritus in Scripturis nomen Domus: quia
domus

domus regia , palatium ingens esse solet ;
 ubi præter hortum sint etiam aula , tri-
 clinia , cubicula , & alia id genus multa .
 Sed quoniam domus , quantumuis magna ,
 non multos homines capere potest ; ne puta-
 remus , paucissimos omnino fore qui ad vi-
 tam eternam pertineant , addidit Scriptu-
 ra nomen Ciuitatis , quæ multos hortos , &
 multa palatia capiat . Sed quoniam de Bea-
 torum numero scripsit sanctus Ioannes in
 Apoc. 7. Apocalypsi , Vidi turbam magnam ,
 quam dinumerare nemo poterat ;
 & nulla est ciuitas , quæ turbam innume-
 rabilem complecti in sinu suo possit ; Scri-
 ptura sancta vocabulum Regni , & Regni
 celorum adiunxit , quo loco nullus est in re-
 rum vniuersitate capacior .

Sed rursus , quoniam in amplissimo Re-
 gno multi sunt homines , qui plurimos eius-
 dem Regni incolas numquam vident , nec
 nomina eorum tenent , neque sciunt an-
 umquam fuerint in rerum natura ; &
 certum

certum est, beatos homines omnes ab omnibus videri, & sciri, & inter se familiariter versari, vt amicos & proximos: ideò Scriptura non contenta nomine Regni, addidit nomen Ciuitatis, vt intelligeremus, incolas eius Regni, quamuis spatiosissimi & maximi, esse verè ciues Sanctorum, & inter se ita coniunctos & familiares, vt sunt ciues vnius exiguæ ciuitatis. Ac vt præterea sciremus, felices illos homines non solum esse ciues Sanctorum, sed etiam domesticos Dei, imò etiam filios Dei, ideò Spiritus sanctus, quam appellauerat Ciuitatem, appellauit etiam Domum. Denique quia Beati omnes iisdem in cælis deliciis fruuntur, ideò locum illum Paradisum nominauit.

Itaque quatuor illæ voces, Regnum, Ciuitas, Domus, Paradisus, rem vnã atque eandem significant: & Paradisus ille tam est amplus, vt Domus, Ciuitas & Regnum verè dici possit. Ergo de hoc felicissimo

mo

mo loco primùm sub nomine Regni, deinde sub nomine Ciuitatis, tum sub nomine Domus, denique sub nomine Paradisi, ipso Deo benè iuuante, meditari in cubiculo cordis, & quæ Deus ipse suggerere dignabitur, literis mandare proposui. Addam sub finem operis sex alia nomina, non locorum, sed rerum, ex parabolis Domini, videlicet, Thesaurum absconditum in agro, Margaritam pretiosam, Denarium diurnum, Gaudium Domini, Cœnam magnam, Nuptias Regias: & alia duo ex Apostolo, Brauium, & Coronam. Sic erunt in uniuersum Considerationes duodecim, quibus in Scripturis sanctis felicitas Sanctorum æterna describitur.

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM

sub nomine Regni Dei,

LIBER PRIMVS.

C A P. I.

De amplitudine Regni Dei.

DOCTRINA de Regno cæ-
lorum quanti momenti sit,
vel ex eo cognosci potest,
quòd Magister cęlestis Chri-
stus conciones suas à verbis
illis inchoauit: *Pœnitentiam agite, appropin-* Matth. 4.
quauit enim Regnum cęlorum. Et omnes fe-
rè parabolas suas de Regno cęlorum com-
posuit, dicens: *Simile factum est Regnum* Matth. 13.
cęlorum. & post resurrectionē suam, in illis 18. 20. 21.
vltimis quadraginta diebus ante Ascensio- 22. 25.
nem, apparens discipulis, loquebatur de
Regno Dei, vt sanctus Lucas in Actis Apo- Act. 1.
stolorum testatur. Itaque initium, & pro-
gressio,

gressio, & consummatio sermonum Christi, Regnum cælorum fuit. Nos tamen hoc loco non omnia, quæ de Regno cælorum disputari possunt, explicare aggredimur; sed ea solum, quæ ad locum & statum Beatorum pertinent; atque illud in primis, cur locus & status Beatorum, Regnum cælorum in Sacris literis nominetur.

Habitatio Sanctorum multis de causis Regnum cælorum dicitur. Primum, quia regio est amplissima, & multò amplior, quàm humanæ cogitationis angustia capere possint. Orbis terræ, qui veluti punctum est si comparetur ad supremum cælum, multa & magna Regna complectitur, ut vix numerari queant: quantum igitur erit Regnum illud, quod est vnicum, & per totam cæli cælorum latitudinem spatiaq; diffunditur? Neq; solum continet Regnum Dei super-cælestem regionem, sed omnem hanc rerum vniuersitatem. Est enim super-cælestis regio, quæ propriè Regnum cælorum dicitur, prima quasi prouincia Regni Dei, in qua primarij Principes resident, qui sunt omnes filij Dei. Secunda prouincia dici potest ætherea, in qua stellæ morantur: quæ stellæ, quamuis in se animatæ non sint, tamen sic ad nutum Creatoris obediunt, ut viuentes & animatæ dici possint, iuxta illud

lud Ecclesiasticum: *Regem, cui omnia viuunt, venite, adoremus.* Tertia prouincia est aërea, in qua venti nubesque discurrunt, & procellas, pluuias, niues, grandines, tonitrua, fulgura efficiunt, & in qua etiam volucres generum diuersorum spantantur & volant. Quarta prouincia est aquea, quæ maria, fontes, flumina, lacusque complectitur, in quibus pisces procreantur, *qui perambulant semitas maris.* Psal. 8.

Quinta est terrea, quæ quasi æmula cæli, habitatores nobilissimos, sed non beatissimos habet: homines videlicet ratione præditos, sed mortales; qui tamen dominantur bestiis terræ, volucris cæli, & piscibus maris. Postrema est prouincia subterranea, quæ quasi Arabia deserta nullos omnino fructus bonos producit, sed spinas solum & tribulos; in qua degunt spiritus reprobis, qui superbia sua hoc meruerunt, vt qui voluerunt esse primi, fierent nouissimi; & qui super astra cæli exaltare sedem suam conati sunt, ad imos inferos detruderentur: atque hic locus expectat omnes illos homines, qui tamquam focij dæmoniorum in flagitiis & sceleribus volutati, sine vera pœnitentia de hac vita discedunt. Has omnes prouincias imperio suo Deus tenet, cui canit Psalmista: *Omnia seruiunt tibi.* Psal. 118.

B Atque

Atque hoc totum vastissimum & maximum Regnum communicabit Deus cum diligentibus se, vt paulò infrà dicemus.

Ergo, anima Christiana, dilata cor tuum, non tenearis angustiis rerum præsentium. quid tantum laboras & sudas, vt particulam mundi huius obtineas, quæ totum possidere poteris, si volueris? Certè si ad hoc Regnum seriò mortales aspirarent, vel de illo attentè cogitarent, erubescerent vti que bella gerere pro angustiis portuiculis terræ. Offert tibi Deus, ô homo, societatem immensi atq; æterni Regni sui; & tu pro vnius oppiduli defensione vel acquisitione bellum geris, vbi multæ committuntur rapinæ & cædes, & alia peccata innumerabilia, quibus Rex Regum iustissimè prouocatur ad iram. Vbi est prudentia? vbi consilium tuum? Neque hæc dico, quòd existimem non licere Christianis pro defensione oppidorum suorum bella gerere: scio enim non solùm à sanctis Patribus, Augustino præsertim, viro doctissimo & sanctissimo, & sancto Thoma Scholasticorum Theologorum principe, iusta bella defendi; sed etiam ab ipso Præcursores Domini, quo inter natos mulierum maior non surrexit, dictum esse militibus, non vt militiam tamquam illicitam deserant, sed vt stipen-

Epist. 5. ad
Marcellinum.
2.2.9.40.

Luc. 3.

stipendiis suis contenti neminem concu-
 riant, & nemini iniuriam faciant; & ego
 ipse in libris Controuersiarum iusta bella Lib. 3. De
 defendi. Non igitur bella simpliciter repre- laicis c. 14.
 hendo, sed ad id quod perfectius & sapè
 vtilius est, adhortor; ad eum planè mo-
 dum, quo sanctus Paulus Corinthiis dicit:
Delictum est in vobis, quod iudicia habetis 1. Cor. 6.
inter vos: quare non magis iniuriam accipi-
tis? quare non magis fraudem patimini? &
 sanctus Iacobus in Epistola sua: *Vnde bel-* Iac. 4.
la & lites in vobis? nonne ex concupiscentiis
vestris? concupiscitis, & non habetis: occidi-
tis & zelatis, & non potestis adipisci: lingua-
tis & belligeratis, & non habetis. Certè
 enim qui de Regno cælorum valdè sollici-
 tus esset, non facilè ad iacturam vnius op-
 piduli moueretur, sed quæreret mediato-
 res, qui sine dispendiis & periculis bello-
 rum litem componerent. Sed pergamus
 ad cetera.

CAP. II.

De frequentia Regni Dei.

DICITUR secundò habitatio illa sub-
 limis Regnum cælorum, quoniam
 multitudinem & diuersitatem habitan-
 tium tantam continet, quantam nulla do-

mus aut ciuitas, sed sola Regna maiora continere solent. Ibi est, vt Apostolus loquitur in Epistola ad Hebræos, multorum millium Angelorum frequentia, ibi quoque spiritus iustorum perfectorum, ad quorum numerum pertinebunt, quotquot ab Abel iusto vsque ad sæculi consummationem in Domino morientur. Nec solum spiritus iustorum hominum post mundi consummationem ibi erunt, sed erunt etiam corpora gloriosa, quæ omnia & singula fulgebunt sicut sol in Regno Patris eorum, vt Dominus loquitur apud Matthæum. Et quidem quod attinet ad Angelorum diuersitatem, vix aliud nobis peregrinantibus in terra scire licet præter nomina. Scimus enim alios vocari Seraphim, ex visione Isaiaë prophetæ; alios Cherubim, ex prophetiâ Ezechielis; alios Thronos, alios Dominationes, alios Principatus, alios Potestates, ex Apostolo ad Colossenses; item alios Virtutes, ex eodem Apostolo ad Ephesios; alios Archangelos, ex eodem Apostolo, & ex Epistola Apostoli Iudæ; alios denique Angelos, quorum frequentissima mentio fit in omnibus libris Sacris. Ex his nouem vocabulis constans est Doctorum sententia, colligi, nouem esse Ordines Angelorum; quorum singuli Ordines multa millia Angelorum conti-

contineant, dicente Daniele: *Millia mil-* Dan.7.
lium ministrabant ei, & decies millies cente-
na millia assistebant ei. & Iob concinente: Iob 25.
Numquid est numerus militum eius?

Et quamuis omnes Angeli sine dubio beatissimi, & omnium virtutum ac donorum diuinorum decore mirificè splendeant; tamen illi dicuntur Seraphim, qui charitatis ardore præminent; illi Cherubim, qui scientiæ splendore prælucent; illi Throni siue Sedes, qui tranquillitate contemplationis ineffabili gaudent; illi Dominationes, qui vt summi Imperatoris administrant, mundo inferiori dominantur; illi Virtutes, qui omnipotentis Domini iussu signa & prodigia patrant; illi Potestates, qui super aëreas potestates spirituum immundorum imperium obtinent; illi Principatus, qui Regibus ac Principibus mundi præsent; illi Archangeli, qui Prælati Ecclesiæ adhibiti sunt adiutores; illi denique Angeli, qui singulorum hominum, dum in terris viuunt, custodiam curamque suscipiunt. Nec solùm ista significantur variis nominibus Angelorum; sed præterea nomina illa sunt quasi insignia, vel imagines, aut specula magnitudinis Dei: siquidem Seraphim ardore suo, quasi vexillo quodam, imagine aut speculo, repræsentant in-

finitam charitatem Dei, qui solo amore impulsus, Angelos ipsos & homines & reliqua omnia condidit & conseruat. Cherubim simili vexillo, imagine aut speculo, referunt infinitam Dei sapientiam, qua omnia in numero, pondere, & mensura constituit. Throni eodem modo, quasi in perfecta imagine demonstrant altissimam illam quietem, qua Deus sedens fruitur, cum immotus omnia mouet, & tranquillus omnia disponit & regit. Dominationes similiter omnibus ostendunt, Deum esse, qui verè ac propriè solus rebus omnibus dominatur, cum ei soli liceat res omnes conseruare, vel ad nihilum redigere. Virtutes quoque demonstrant omnibus, Deum solum esse, qui facit mirabilia magna solus; quiq; sibi reseruauit vni innouare signa, & multiplicare prodigia. Potestates verò nomine suo praferant, Deum esse solum potentem absolutè & verè, cui nihil sit impossibile, quippe in quo solo vera potentia locum habet. Principatus vexillo suo significant, Deum esse Principem Regum terræ, Regem Regum, & Dominum dominantium. Archangeli Deum esse demonstrant verum & summum Ecclesiarum omnium Præsidem. Angeli denique Deum esse indicant verum Patrem orphano-

phanorum ; & qui licet Angelos custodes
 singulis hominibus dederit, tamen ipsum
 quoque singulis adesse, singulos custodire,
 singulos protegere. Nam ipse quoque Pro-
 pheta, qui dixerat, *Angelis suis mandauit* Psal. 90.
de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis ;
 idem introducit Deum dicentem : *Cum*
ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glo-
rificabo eum. & Dominus, qui dixerat, *An-* Matth. 16.
geli eorum semper vident faciem Patris mei,
qui in caelis est ; idem dixit : *Nonne duo pas-* Matth. 10.
seres esse vaneunt, & vnus ex illis non cadet
super terram sine Patre vestro? vestri autem
capilli capitis omnes numerati sunt: nolite er-
go timere, multis passeribus meliores estis vos.
 Atque hæc de Angelis pauca nouimus: de
 quibus, si placet, vide sanctum Bernar-
 dum in libro 5. De consideratione, vnde
 hæc pauca delibauimus.

His verò nouem Angelorum Ordinibus,
 quasi ex altera parte, respondet turba tanta
 sanctorum hominum, vt eam numerare ne-
 mo possit, vt supra docuimus ex Apocaly- Apoc. 7.
 pti: quæ turba nouem item Ordinibus con-
 tinetur: nam alij sunt Patriarchæ, alij Pro-
 phetæ, alij Apostoli, alij Martyres, alij
 Confessores, alij Pastores & Doctores, alij
 Sacerdotes & Leuitæ, alij Monachi vel
 Eremitæ; denique sanctæ Feminae, aut

Virgines, aut Viduæ, aut etiam coniugata;

Rogo te nunc, anima Christiana, quanta felicitas erit, cum tantis & talibus conuersari? Scribit sanctus Hieronymus in Epistola ad Paulinum, multos lustrasse prouincias, nouos adiisse populos, maria transmississe, vt eos quos ex libris celebres nouerant, coram viderent & audirent. Ad

3. Reg. 10.

Luc. 12.

Athanasius in eius Vita.

vnum Salomonem ob sapientiæ opinionem veniebat Regina Saba de finibus terræ: & ad vnum Antonium Eremitam, propter famam sanctitatis, vndique homines concurrebant; ipsi etiam Imperatores amicitiam eius ambiebant. quid igitur erit, tot Angelos, & tot Prælatos homines, vtique sanctissimos, & simul amicissimos, & felicitatis eiusdem consortes videre & alloqui? Vnus Angelus si in decore suo spectandum se præberet in hoc exilio, quis non libenter accurreret? quid igitur erit, vno intuitu Angelos omnes cernere? Et si vnus aliquis ex Prophetis, aut Apostolis, aut Ecclesiæ Doctoribus, nunc de cælo descenderet, quanta simul auiditate & attentione audiretur? At in Regno illo non vnum, sed omnes & singulos Prophetas, & Apostolos, & Doctores videre & audire, & cum eis assidue conuersari licebit. Vnus sol quantum lætificat vniuersam terram? quid facient

facient solès innumerabiles, & soles viui, intelligentes, & iubilantes in Regno Dei? Mihi quidem ita dulciter sapit ista consuetudo cum Angelis & hominibus, quorum nullus est insipiens aut malus, sed omnes optimi & sapientissimi, vt hoc solum magnæ felicitatis instar mihi esse videatur; & propter quod solum libenter carerem oblectamentis omnibus huius vitæ.

C A P. III.

De forma verè monarchica Regni Dei.

TERTIA ratio est, quoniam in eo solo loco inuenitur perfecta forma regnandi. Siquidem hoc interest inter Regnum & Rempublicam, siue optimatum siue popularis Respublica sit, quòd in Regno summa potestas apud vnum, in Republica apud multos inuenitur. In Regnis autem hominum numquam est summa potestas apud vnum verè & propriè: poterit enim fortasse Rex sine consilio vel consensu aliorum iubere vt aliquid fiat, sed exequi non poterit, nisi subditi velint. Et sapere etiam nec iubere poterit, aut certè non audebit, si multitudo subditorum illum terreat. Quàm multi enim fuerunt magni Reges aut Imperatores, quos exercitus destituit,

stituit, aut etiam interemit? plenæ sunt historiae exemplis. Inanis igitur est summa potestas in Regibus mortalibus, qui, nisi subditi velint, nihil unquam efficient. Potestas autem Dei, qui Rex magnus verè dicitur & est, à nullo dependet, nisi à sua ipsius voluntate; quæ cum sit omnipotens, nullus ei resistere potest, neque eget militibus aut armis, aut re aliqua extra se. Quòd si utitur ministris Angelis vel hominibus, aut etiam rebus sensu carentibus & inanimis, id facit quia vult, non quia non potest sine illis omnia quæcumque voluerit facere. Nam qui sine vlllo comite vel ministro cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, solo verbo condidit, & sola voluntate conseruat; certè posset etiam omnia solo imperio administrare. Nec solùm Deus verissimè regnat, quoniam summa potestas apud eum residet, sed etiam quoniam summa regendi ars illius solius est: neque eget Deus vlllo senatu, aut consiliariis vllis. *Quis, inquit beatus Paulus, cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? & ante eum Isaias Propheta: Quis adiuuit, inquit, Spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? cum quo inuit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitiæ, & eradiuit eum*
scien-

Rom. II.

Isa. 40.

scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?
 Itaque Monarchia, quæ optima forma re-
 giminis est, non solum apud Deum inue-
 nitur, sed apud illum solum vera atque
 perfecta reperitur. Is enim non solum ter-
 ribilis est super omnes Reges terræ, vt dici- Psal.75.
 tur in Psalmis, sed etiam est Rex magnus
 super omnes deos, vt dicitur in alio Psal- Psal.94.
 mo. Siquidem alij sunt dij falsi, qui potius
 dæmonia dici deberent, iuxta illud Pro-
 phetæ: *Dij Gentium dæmonia.* Alij sunt dij Psal.95.
 per participationem, vt Reges terræ, &
 Angeli cælorum, iuxta illud: *Ego dixi, Dij* Psal.81.
estis, & filij Excelsi omnes. Sed istos omnes
 deos imperio suo subiectos habet Deus
 ille, qui regnat in cælis; proinde solus ille
 Rex est verus & magnus: quod Nabucho-
 donosor Rex Babylonis, posteaquam su-
 perbiæ suæ grauissimas pœnas dedit, agno-
 uit, & verbis illis confessus est: *Igitur post* Dan.4.
finem dierum ego Nabuchodonosor oculos
meos ad cælum leuavi, & Altissimo benedixi,
& viuentem in sempiternum laudavi & glo-
rificavi; quia potestas eius potestas sempter-
na, & Regnum eius in generationem & gene-
rationem; & omnes habitatores terræ apud
eum in nihilum reputati sunt: iuxta volun-
tatem enim suam facit tam in virtutibus cæ-
li, quàm in habitatoribus terræ, & non est
qui

qui resistat manui eius, & dicat ei, *Quare fecisti? Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cali, quia omnia opera eius vera, & via eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.*

Hæc ille, qui omnibus exemplo esse potest, vt humilietur sub potenti manu Dei, vt sanctus Petrus admonet; & magis delectentur seruire Regi Regum, vt eius beneficentiam mereantur, quàm eius voluntati superbo corde resistere, vnde manum eius grauissimam experiri cogantur.

1. Pet. 5.

C A P. I V.

Quòd omnes Beati sint Reges.

Q V A R T A ratio, cur locus & status Beatorum Regnum cælorum dicatur, eaque potissima est, quoniam omnes Beati in cælo Reges sunt, & omnes regiarum conditiones aptissimè in illos conueniunt. Quamuis enim Sancti omnes in cælo seruiant Deo, vt dicitur in Apocalypsi, tamen simul etiam regnant: nam in eodem libro, & capite eodem, vbi dicitur, *Serui eius seruiant illi*; paulò post dicitur: *Et regnabunt in secula seculorum.* Nec solùm Beati omnes simul seruiant & regnabunt, sed etiam simul serui & filij dici poterunt. Sic enim loqui-

Apoc. 22.

loquitur Deus in Apocalypsi : *Qui vicerit*, Apoc. 21.
possidebit hac, & ero illi Deus, & ille erit mi-
hi filius. Quare sicut possunt iidem serui
 esse & filij, sic possunt serui esse & Reges:
 serui enim sunt, quoniam à Deo creati
 sunt, & illi debent obedientiam, à quo ac-
 cipiunt esse, & viuere, & omnia: neque ali-
 quid creatum excipit Dauid, cùm ait, *Om-* Psal. 118.
nia seruiunt tibi: simul tamen possunt esse
 filij Dei, qui ex Deo renati sunt per aquam Ioan. 3.
 & Spiritum sanctum, & simul Reges esse
 possunt, quibus regia dignitas ab ipso Re-
 gum Rege communicatur; qui propterea
 in eadem Apocalypsi dicitur *Rex Regum,* & Apoc. 19.
Dominus dominantium.

Dicet aliquis fortasse, non esse difficile
 aliquem simul esse Regem terræ, & ser-
 uum Dei: ad quem modum dicitur in
 Psalmo: *Et nunc Reges intelligite, erudimini* Psal. 2.
qui indicatis terram: seruite Domino in ti-
more, & exultate ei cum tremore. At Regem
 esse Regni cælorum, & seruum esse Regis
 cælorum, quis capiat aut credat? & tamen
 ita est, & capit hoc & credit fides. Iusti er-
 go in Regno Patris eorum erunt etiam ipsi
 Reges Regni cælorum, quoniam participes
 erunt regię illius dignitatis, & potestatis,
 & opum, ac reliquorum bonorum quæ
 sunt in Regno cælorum. Id quod in tribus
 præci-

- præcipuè locis Scripturarû sanctarum Spiritus sanctus manifestè pronuntiat. Vnus
- Matth. 5. locus est in Euangelio sancti Matthæi: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum.* Alter in eodem Euangelio:
- Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi.*
- Apoc. 3. Tertius in Apocalypsi: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Quid manifestius dici potest? Habemus Regnum cælorum promissum, habemus in die iudicij possessionem Regni eiusdem assignandam, habemus sessionem in throno regio Filij Dei, & Patris eius, Regis æterni: quid hoc est aliud, nisi participatio eiusdem Regni cælorum, quod ab æternitate possidet Deus? Adde testimonium beati Pauli: *Si sustinebimus, inquit, & conregnabimus.* & sancti Ioannis in principio
- Apoc. 1. Apocalypsis: *Ego Ioannes frater vester, & pariceps in tribulatione, & Regno.* & sancti
- Iacob. 2. Iacobi in Epistola sua: *Deus, inquit, elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes Regni, quod repromisit Deus diligentibus se.* Neque minuitur Regnum cælorum propterea, quòd multis ac pænè innumerabilibus Angelis & hominibus communicatur: Regnum enim cælorum non est

est simile Regnis terrarum, quæ non patiuntur consortem; & si diuidantur in partes, diuidendo minuuntur, & tandem etiam consumuntur. Non, inquam, eiusmodi est Regnum cælorum, sed totum ab omnibus, & totum à singulis integrè possidetur: quomodo idem sol totus à singulis, & totus ab omnibus cernitur; & ipse vicissim non minùs singulos quàm omnes calefacit & illuminat. Quod ipsum faciliùs intelligetur, cum explicata fuerint bona Regni cælorum. Sed antea explicandæ sunt conditiones siue qualitates quæ requiruntur in Regibus, vt nemo dubitet, Sanctos atque Beatos in cælo non sine causa vocari Reges, & Regni cælorum Reges.

Duæ sunt præcipuè qualitates quæ necessariæ sunt Regibus, sapientia & iustitia. Sed cum sapientia coniungit Scriptura prudentiam & consilium, & omnia illa quæ ad intelligentiam pertinent: cum iustitia coniungit misericordiam, clementiam, & reliquas virtutes quæ voluntatem ornant & perficiunt. Itaque sapientia requiritur, vt Rex sciat; iustitia, vt velit subditos benè regere. Ideò Salomon admonitus à Deo initio Regni, vt peteret quod vellet; postulauit sapientiam, quæ princeps est bonarum qualitarum quæ requiruntur in Regibus: & placuit

3. Reg. 3.

placuit Deo petitio eius, vt perspicuum est ex libro tertio Regum, ac per hoc impetrauit quod petiit. Vtinam & iustitiam postu-
lasset, fortasse non in tot scelera prolapsus
esset. Rectius Dauid in Psalmo, in quo
precatur bona filio suo Salomoni, dicit:

Psal. 71.

*Deus iudicium tuum Regi da: & iustitiam
tuam filio Regis.* vbi videtur præuidisse à Sa-
lomone postulandam sapientiam, & idè
postulat illi iustitiam & iudicium, quæ sine
sapientia esse non possunt; cùm sapientia
sine iustitia esse possit, saltem aliqualis &
imperfecta. Liber quoque Sapientiæ, qui
propriè ad Reges instituendos scriptus est,
sic inquit: *Diligite iustitiam qui iudicatis*

Sap. 1.

terram. & incipit à iustitia, quoniam non
solum est per se necessaria Regibus, sed et-
iam est dispositio ad sapientiam: subiungit
enim paulò post: *Quoniam in maleuolam
animam non introibit sapientia.* Denique,
vt alia multa præteream, Ieremias prædi-

Ierem. 23.

cens virtutes Christi Regis æterni, *Ecce, in-
quit, dies veniunt, dicit Dominus, & susci-
tabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex,
& sapiens erit, & faciet iudicium & iusti-
tiam in terra.* Verè igitur sapientia & iusti-
tia dotes sunt quæ requiruntur in Regibus.

Iam verò quòd Beati omnes qui sunt in
cælo, etiam si fortasse multi illorum fue-
rint

rint imperiti & rudes in terris, polleant sapientia eximia, & insigni virtute iustitiæ, vt meritò Reges cuiuscumque Regni fieri possent, extra controuersiam est. Nullus enim Beatorum est in cælo, qui non videat ipsam Dei essentiam, quæ est prima causa omnium rerum; ac per hoc de fonte sapientiæ increatæ hauriunt sapientiam tantam, quantam nec Salomon, nec vllus mortalis homo vnquam habuit, excepto Domino nostro Iesu Christo, qui etiam tempore mortalitatis suæ Deum videbat, & erant in eo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Porro pro mensura sapientiæ datur etiam Beatis omnibus mensura plena iustitiæ, vt peccare deinceps neque velint neque possint; sic enim loquitur sanctus Augustinus in libro De correptione & gratia: *Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare; nouissima erit multo maior, non posse peccare.* Qui autem peccare non potest, iniustus quoque esse non potest: & cum charitas perfecta sit perfecta iustitia, vt idem sanctus Augustinus affirmat in extremo libro De natura & gratia; qui non potest Deum non summo & perfectissimo amore diligere, is non potest etiam non summam perfectamque iustitiam possidere. Qui verò Deum summum, &

C
purum,

Coloss. 2.

De correptione & gratia cap. 12.

Lib. De natura & gratia c. vlt.

purum, & infinitum bonum vident, certè non possunt ab eo auerti, neque possunt illum non ardentissimo amore semper diligere: ex quo efficitur, vt Sancti omnes in cælo perfectè sapientes, & perfectè iusti, ac per hoc ad regnandum aptissimi semper existant.

Apoc. 3

Exurge igitur, anima Christiana, & mente, quantum potes, ascende, & cogita, quale bonum sit regnare cum Deo, ac, vt nunc alia præteream omnia, contemplationis alis cælos ipsas penetra, & thronum illum sublimem intuere, de quo Saluator dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Quanta enim erit illa gloria, coram infinita multitudine Angelorum collocari animam iustam in throno ipso Christi & Dei? & iusto Dei iudicio prædicari animam illam victricem mundi & mundi rectorum, atque omnium inuisibilium potestatum? Et quanta lætitia exultabit eadem anima, cum se viderit defunctam omni periculo & labore, de omnibus hostibus suis felicissimè triumphare? Et quid erit quod vltra desideret, cum particeps facta erit omnium bonorum Domini sui, vsque ad consortium throni & Regni? O quàm alacriter pignant

pugnant in terris, & quàm facile tolerant aduersa omnia propter Christum, qui fide viuâ & spe certa tam sublimes honores conspiciunt oculo mentis in cælo.

C A P. V.

De bonis Regni Dei.

QUINTA ratio illa mihi esse videtur, quia bona Sanctorum in cælis degentium similia quidem videntur esse bonis regnantium super terram; sed tanto maiora & clariora sunt, quanto cælum præeminet terris. Itaque Regnum Beatis præparatum non simpliciter Regnum, sed Regnum cælorum dicitur: vt intelligamus, illam esse proportionem bonorum ad bona, quæ est terræ ad cælum, id est, rei angustæ, humilis, sordidæ, temporariæ, ad amplissimam, & celsissimam, & nobilissimam, & quod est omnium maximum, sempiternam. Bona Regni terreni numerari solent, potestas, honor, diuitiæ, deliciæ. Potest Rex terrenus imperare subditis, & nisi pareant, potest illos vinculis, carceribus, exilio, pecuniis, flagellis, morte mulctare. Hinc Reges tremendi populis, & quasi Dij quidam esse censentur. Rursus honorari volunt Reges cultu quodam panè supra homi-

num naturam: volunt enim de geniculis adorari, nec dignantur sapè, nisi flexo poplite & submisso in terram vultu loquentes audire; & cum fortè per plateas incedunt, volunt obuios quosque de via decedere. Ad hæc ærarium amplum & refertum auro & argento requirunt, neque numerant redditus suos per centum aut mille nummos aureos, sed per decies centena millia; & rectè, cum non debeant decem & viginti famulos alere, sed magnos exercitus in hostes ducere. Postremò non dignantur consuetis lusionibus animum recreare, sed ad maiestatis suæ splendorem pertinere ducunt, vt in conuiujs, in venationibus, in theatris multas auri atque argenti libras consumant. Atque hæc sunt ferè bona Principum terrenorum, quæ id in primis commune habent, vt sint omnia breuia & caduca, & cum natali Principum incipiant, cum mortè finiuntur; nisi fortè aliquando contrà accidat, vt diuturnior sit vita quàm Regnum. Deinde non sunt pura bona, sed admistam habent potestas infirmitatem, honor ignominiam, diuitiæ paupertatem, & gaudia luctus ac mœrores. Potestas Regis illa est, vt pendeat populus à nutu Principis; sed admista est potestati infirmitas, quia pendet Princeps à brachijs &

& viribus populi. Quid efficiet nutus Principis in ciuitate capienda vel defendenda, si populus nequeat aut nolit manus conferere? Nec solùm pendet nutus Principis à viribus subditorum, sed etiam à muris, à vallo, ab armis, à machinis bellicis, à pecunia, quæ neruus belli dici solet. Itaque populus pendet ab vna re, nutu videlicet Principis, & vni homini seruit: Princeps autem pendet à plurimis tum hominibus, tum rebus aliis, & illis omnibus seruit. Denique potest Rex subditos vinculis, carcere, exilio, flagris, morte mulctare: sed potest etiam Rex (de facto loquor, non de iure) vinciri, carceri mancipari, exilio, vulneribus, morte mulctari. Id verum esse probauit Iulius Cæsar, Caius, Nero, Galba, Vitellius, Domitianus, Commodus, Heliogabalus, alij sine numero: nec solùm isti flagitiosi Principes, sed etiam modestissimi, Alexander Mammææ, Gordianus iunior, Pertinax, Tacitus, Numerianus, Probus, Gratianus, Valentinianus secundus: vt omittam sanctos viros, sanctum Eduardum Regem Anglorum, sanctum Venceslaum Ducem Bohemorum, sanctum Sigismundum Regem Burgundiæ, sanctum Kanutum Regem Daniæ, & alios. Veniamus ad honorem: coluntur

certè Reges dum præsentés & in conspectu aliorum sunt: sed in absentia plerumque conuitiis lacerantur & irridentur; & in præsentia quoque multi eis adulantur lingua, qui in corde suo eosdem contemnunt atque despiciunt; & si numerus iniri posset laudantium & vituperantium, multo plures inuenirentur vituperantes quàm laudatores. Verè igitur gloria Regum plerumque minor est quàm ignominia: cum præsentés qui honorant fastigium, sint pauci; absentes verò plurimi, quorum aliqui sordes auaritiæ notant, alij crudelitatem, alij luxuriam, alij alia vitia carpunt.

Sed fortasse diuitiæ Regum puræ sunt, nec admistam habent pauperiem; imò nulli omnino magis egeni ac pauperes Regibus inueniuntur: habent magnos redditus & magnos thesauros, sed habent æs alienum aliquando longè grandius. Et non tam ille pauper est qui parum habet, quàm ille qui multa desiderat, quia multis indiget. Et nonne magnum est paupertatis argumentum, quòd ab ipsis etiam pauperibus obolos quasi mendicant, dum vectigalia exigunt minuta ab eumentibus quæ sunt ad victum necessaria? Neque hæc dico, quasi reprehendere audeam exactiones ve-

diga-

ctigalium: scio enim, iustum esse vt vectigalia & tributa pendantur Regibus, dicente Apostolo in Epistola ad Romanos: *Subditi* Rom. 13.
estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa prestatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.
 Sed ostendere volui miseram conditionem Regum mortalium, qui necesse habent diuitiis abundare, & coguntur etiam à pauperibus & egenis earum partem colligere. Quid iam dicemus de commodis & deliciis? Habent certè Reges hortos, pomaria, mensas opiparas, venationes, theatra, & alia id genus multa ad animos recreandos aptissima: sed habent etiam plerumque podagras, stomachi & capitis dolores; & quod amarius est, sollicitudines mentis grauissimas, quæ aliquando totas noctes insomnes ducere cogunt, suspiciones, timores, angores: si fores cubiculi noctu crepuerunt, prodicionem suspicantur: si nuntietur multitudo armatorum visa, defectionem timent. Ita gaudia mœroribus admiscentur, & quies sollicitudine interrumpitur: quæ caussa fuit, vt non pauci, relictis Regnis, vitam priuatam elegerint.

Sed beatum Ioannem Chrysostrum

Hom 66.
ad pop.
Antioch.

audiamus, qui in homilia quadam ad populum Antiochenum de sui temporis Imperatoribus ita loquitur: *Ne diadema respicias, sed curarum tempestatem: neque purpuram intueri, sed animam ipsa purpura magis nigrescentem. Non ita corona caput circumdat, sicut animam sollicitudo. Nec in satellitum cateruam, sed in molestiarum multitudinem spectes. Nec enim priuata domus tot curis plena reperiri potest, quot regia sunt: mortes per singulos dies expectata: in noctibus autem, nec dici quidem potest, quoties anima profilit, & exilire se putat. Et hæc quidem in pace: si verò bellum ingruat, quid hac vita miserabilius esse possit? Quot autem à familiaribus pericula irruunt & subditis? quippe consanguineis cruoribus regum pavementum semper est plenum. Et si vultis aliqua narrem, forsitan agnoscetis; maximè quidem, & antiqua, & nostris facta temporibus. Ille coniugem adulterij suspectam habens, nudam in montibus alligauit, & feris tradidit, iam factam sibi mulierum Regum matrem. Qualem illum vitam agere creditis? non enim, nisi magno fuisset morbo consumptus, in tantam erupisset vltionem. Hic ipse quidem suū iugulauit filium. Eius filiorum hic semetipsum interemit à tyranno comprehensus; ille verò nepotem suum regni consarcem, quod*
ipse

ipse arripuerat. Hic autem dicitur & fratrem suum peremisse. Alter rursus post hæc venenatis sublatus est medicamentis: & calix fuit ei mors, non poculum: & eius filio, futurorum timore, cum nihil iniuriæ patrasset, oculus erutus fuit. Alius, neque dicere decet, quàm miserabiliter vitam finierit. Sequentium autem hic quidem combustus fuit, tamquam miser quidam & infelix, cum equis & curribus, & aliis omnibus: vitæ enim arumnas nemo sermone exprimere posset, quas cum hic insurrexit, pati cõpulsus est. Hic verò, qui nunc imperat, nõnne postquam diademate coronatus est, in laboribus fuit, in periculis, in tristitiis, in insidiis? At non talis cælorum Regia. Hæc ille, qui quàm verè dixerit, non talis cælorum Regia; quæ nunc dicemus, ostendunt.

Siquidem Reges Regni cælorum, quales sunt omnes illi qui cum Deo beati viuunt, potestatem habent sine infirmitate, honorem sine ignominia, diuitias sine paupertate, voluptatem sine dolore. de illis enim dicitur in Psalmo, *Non accedet ad te ma-* Psal. 90.
lum, & flagellum non appropinquabit taber-
naculo tuo. & in Apocalypsi: Et absterget Apoc. 21.
Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: &
mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor,
neque dolor erit ultra. Itaque potestas

4. Reg. 19.

Lib. 3.

c. 36.

Regum illorum cælestium maxima est, infirmitas nulla. Vnus Angelus sine exercitu, sine bombardis, sine gladiis & hastis interfecit vno impetu centum octoginta millia Assyriorum; neque timuit ipse, ne fortè ab aliquo milite vulneraretur. Refert sanctus Gregorius in libro Dialogorum, virum quemdam sanctum, cum immineret illi carnifex extenso brachio, & nudo gladio, vt eum occideret, exclamasse, Sancte Ioannes tene illum; & continuò manum carnificis diriguisse, vt eam nec deponere nec mouere posset. Itaque sanctus Ioannes de summo cælo audiuit vocem clientuli sui, & percussorem eius tanta celeritate percussit plaga ariditatis, vt præuenerit ictum iam inchoatum. Hæc est potestas Regum cælestium, vt nec distantia loci pæne infinita, nec solitudo pauperculi & inermis iusti, nec multitudo hostium armatorum impedire potuerit sanctum Ioannem, quò minus supplicem suum à mortis periculo liberaret. Atque exempla eiusmodi sine numero possent adferri. Honor verò Regum illorum cælestium tantus est, vt non solum viri pij, sed etiam impij, & ipsi etiam dæmones illos honorent. Multi sunt enim, qui sanctos homines, dum in terris viuerent, despiciebant & conculcabant, quos postea

postea in cælum translatos, præsertim si publico Ecclesiæ decreto inter Sanctos relati sint, venerantur & colunt: & ipsi etiam dæmones, qui viuentes in carne sanctos homines tentationibus fatigabant, sæpè etiam Deo permittente flagris & verberibus afficiebant, regnantium postea cum Deo in cælis, sacras reliquias & imagines timent.

Quid dicam de diuitiis cælestium Regum? magnæ eorum diuitiæ sunt, nulla re indigere, cum Deus sit omnia in omnibus. Neque enim diues est qui multa possidet, sed qui nihil desiderat, cum nulla re indigeat. animus enim diues debet esse, non arca; vt omittam, quod cælum & terra, & quidquid in eis est, ad Sanctorum diuitias pertinent; quid enim non possident, qui sunt *heredes Dei, coheredes autem Christi, quem constituit Pater heredem vniuersorum?*

1. Cor. 13.

Rom. 8.

Hebr. 1.

Restat voluptas, quæ omnino pura & liquida est in Regibus cæli, sine vlla admittione doloris aut inæroris; iam enim audiuimus ex Apocalypsi, absterfurum Deum oranem lacrymam ab oculis eorum, neque vllum futurum amplius dolorem aut luctum. Sed de voluptate plura dicenda erunt, cum de Paradiso loquemur. Habemus igitur, bona regnantium talia in cælo futura esse Sanctis omnibus Beatisque

Apoc. 1.

commu-

communia, vt quæ sunt in terris, nullo modo cum illis comparari posse videantur, præsertim cum terrena temporaria sint, cælestia sempiterna.

C A P. VI.

Quanti fiant apud homines Regna terrarum; & quanti fieri deberet Regnum calorum.

IAM verò paulisper attendamus, quanto ardore Regna terrena concupiscantur ab hominibus, quantumuis caduca, exigua, plena timoribus & sollicitudinibus; vt inde colligamus, quanto amore concupiscenda, & quanto ardore quærenda sint Regna cælestia. Regnandi cupiditas sine dubitatione cupiditates omnes humanas faciliè superat: nam Regnum non est vnum singulare bonum, sed est aggregatio bonorum omnium quæ ab hominibus appetuntur. Ibi sunt potestas, honor, diuitiæ, voluptas, vt paulò antè dicebamus: ibi est libertas viuendi pro arbitrio, quæ naturaliter ab omnibus appetitur non solum hominibus, sed etiam bestiis: ibi est excellentia, & quædam quasi diuinitas, ob quam Reges in Regno pares nullos habent,

bent, sed omnibus præstant, omnes superant, ab omnibus adorantur. Hinc videlicet Reges, cum aliquid polliceri volunt, nihil maius inueniunt, quam dimidium Regni sui. Sic Assuerus ad Esther: *Quid vis, inquit, quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem Regni petieris, dabitur tibi.* & Herodes ad filiam Herodiadis: *Pete à me,* Marci 6. *inquit, quod vis, & dabo tibi, & iurauit illi, Quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium Regni mei.* Hinc fit, vt ad Regna quærenda vel propaganda licere sibi existiment homines omnia iura peruertere; neque aliquid tam sanctum esse, quod non liceat regnandi causa violare. Primus omnium, qui amicos & vicinos sine vlla iusta causa bello laceßiuit, Ninus fuit; vt videlicet per fas & nefas Imperium propagaret, vt ex Iustino sanctus Augustinus refert in Iust. lib. 1. libro De ciuitate Dei. L. 4. De ciuit. Dei c. 6. Iulius Cæsar vt regnaret, primus patriam oppressit. Maximinus Thrax Alexandrum Imperatorem, à quo plurimis & maximis beneficiis affectus erat, per milites suos occidit, vt illi succederet in Imperium. Quod idem fecit Philippus Arabs domino suo Gordiano Imperatori, scelere prorsus inaudito. Nec solum regnandi libido contra proximos & benemeritos, sed etiam contra fratres, nepotes,

&

& ipsum patrem, manus sanguine coniun-
 ctorum armauit. Romulus regnandi causa
 Remum fratrem, & Caracalla Getam fra-
 trem occidit. Athalia nepotes omnes ex
 filio Ochozia Rege sustulit, vt ipsa regna-
 ret, vt legimus in libro quarto Regum. Ita
 regnandi cupido non solos viros, sed etiam
 feminas accendit ad horrenda patranda fa-
 cinora. Sinochus Persa Chosdroam pa-
 trem & Medarssem fratrem interimendos
 curauit, vt solus ipse regnaret. Quid? quod
 Neronis mater, cum accepisset ab Astro-
 logis, filium suum regnaturum, sed ma-
 trem interempturum, dixisse fertur: *Inter-*
imat, dum imperet. Itaque tanti fecit ambi-
 tiosa mulier Regnum filij, vt vitam ipsa
 suam postposuerit Regno filij. Neque so-
 lum regnandi amor iniustitiam iustam facit,
 & amorem fratrum, nepotum, paren-
 tum superat; sed etiam religionem iurifiu-
 randi (quæ apud omnes gentes sanctissima
 semper est habita, & hostibus etiam crude-
 lissimis, licet cum vitæ periculo, seruanda
 visa est) regnandi causa violandam esse
 decernit. Si enim Ciceroni credimus in li-
 bro tertio De officiis, Iulius Cæsar versus
 illos Euripidis in ore semper habebat: *Si*
iurandum violandum est, regnandi causa
violandum est: in ceteris pietatem colas.
 Præter-

Prætermitto exempla sine numero, quæ omnibus sæculis demonstrarunt, nihil omnino esse quod ab hominibus pluris æstimetur, quam Regnum: & tamen non solum Reges non diu regnant, sed ipsa etiam Regna omnia breuiter funditus interibunt, & Regnum Sanctorum solum manebit in æternum. Audi Daniele Prophetam cap. secundo: *In diebus, inquit, Regnorum illorum, suscitabit Deus celi Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet vniuersa Regna hæc, & ipsum stabit in æternum.* Vaticinium hoc implendum est in consummatione mundi: tunc enim non solum Monarchiæ maiores, sed etiam parua Regna & magistratus, & potestas temporalium Principum omnis euanescet; & Regnum Christi & Sanctorum æternum erit, iuxta verbum Angeli Lucæ i. *Et Regni eius non erit finis.*

Iam si Regnum breue, & caducum, & quod paucis contingit, & quod aspersum est amaritudinibus plurimis, tam ardentè amatur, quæritur, rebus omnibus anteponitur, & per vulnera & magnam sanguinis effusionem acquiritur: quæ causa est, cur cæleste Regnum tam pauci ament, & tam negligenter quærant? & tamen pro com-
perto

perto habemus, si Scripturis sanctis credimus, Regnum illud omnibus hominibus patere, & sine vulneribus & sanguinis effusione posse acquiri, & sine vlla comparatione Regnis terrenis omnibus præstare. Si dicerem, Contemne Regnum, vt accipias paruum agellum aut vineam; meritò rides aut mirareris: sed cum dicam, vel potius Deus dicat, Contemne Regnum vile & exiguum, & quære pretiosum & magnum, quod si velis, cum gratia Dei, quæ non deerit, poteris obtinere; cur non assurgis ad illud desiderandum & procurandum? Ego certè non capio, quid responderi possit, nisi gloriam Regni terreni oculis nostris patere, & quasi manibus tangi, Regnum cæleste non videri, nec tangi, & vix per fidem vtcumque cogitari. Atque hoc quidem verum est: sed si quis velit attentè considerare, quantam vim habeat Scripturæ sanctæ veritas, antiquitas, sinceritas, grauitas; & quàm in hac parte eadem Scriptura sancta perspicuè dilucideque loquatur; & quanta testium nubes illam multis sæculis confirmauerit, non solùm miraculis, sed etiam sanguine; profectò non poterit non clamare: *Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis.* Quare non obscuritas fidei causa est, cur ad quærendum

dum Regnum illud cæleste non accendamus; sed quòd occupati rebus exterioribus, & mole consuetudinis prægrauati, non captamus spatium cogitandi & meditandi quid nobis expediat: & iuxta consilium Domini non intramus cubiculum cordis, & clauso ostio non attentissimè Deum rogamus, vt in tanto negotio nobis adsit. Perfectò enim si sepelitis aliquando minoribus curis, seriò cogitaremus quid sit Regnum cælorum, & quàm facile & certò possit acquiri, & quanto interuallo distent à temporalibus sempiterna, à minimis maxima, à leuissimis grauissima, denique à Regnis terrenis Regna cælestia; sine dubio tantus contemptus temporalium sedium, & coronarum, & sceptrorum, & contrà tantus ardor cælestium in nobis oriretur, vt non solùm non difficile, sed etiàm facilissimum nobis fieret, dare operam totis viribus, in quærendo & comparando Regno Dei; ad quod, tamquam ad verum & vltimum nostrum finem, ab optimo Creatore conditi sumus.

Matth. 6.

CAP. VII.

Quæ sit prima semita ad Regnum Dei.

ILLVD igitur nunc quæramus, quid factò opus sit, vt ad optatissimum & felicissimum

D

cissi-

cissimum Regnum cæleste perueniamus. Sed non multum in hac parte laborandum erit: siquidem Rex ipse cælorum ad nos docendos descendit in terras; & Magister ac Dux noster effectus, quatuor optimas & tutissimas semitas nobis ostendit. Prima illa est, *Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Doctrina moralis à fine inchoanda est: finis noster Regnum Dei est; quod idem Regnum nostrum erit, si per semitas Ducis nostri ambulantes illuc perueniamus. Porrò iustitia Regni Dei quasi scopus est, ad quem collimare debemus, si præmium Regni cælestis optamus. Vt enim rectè docet Ioannes Cassianus in prima sua Collatione, aliud est finis, aliud est scopus: scopus est signum, ad quod diriguntur sagittæ; finis est præmium quod accipiunt, qui signum illud certiùs attigerunt. Scopus actionum nostrarum à Deo propositus, iustitia est; præmium scopum attingentium, Regnum cælorum est. Sed iustitia Regni Dei non est iustitia Scribarum & Phariseorum, quæ in externa præceptorum obseruatione posita erat: nec iustitia Philosophorum, quæ lumen rationis humanæ per peccatum corruptæ non transcendebat: sed est iustitia Euangelica, quæ docet Deum

Matth. 6.

1^oCollat. 1.
c. 2.

Deum diligere ex toto corde, ex tota ani- Matth. 22.
 ma, & ex totis viribus; & proximum
 quemcumque, etiam inimicum, diligere
 sicut seipsum. De hoc scopo & fine dicit
 sanctus Paulus: *Habetis fructum vestrum in* Rom. 6.
sanctificationem, finem verò vitam eter-
nam. Hoc igitur est quod Dux noster nos
 admonet, ut primum omnium queramus
 Regnum Dei, & iustitiam eius; id est, ut
 primaria nostra cogitatio, summumque
 desiderium nostrum non feratur in vlla
 temporalia bona, sed in adipiscendum Re-
 gnum celorum, & in perfectam mandati
 illius primi & maximi diligentissimam ob-
 seruantiam: quod quia paucissimi faciunt,
 idè *multi sunt vocati, pauci verò electi*, Matth. 22.
 plerique enim ita viuunt, ita se gerunt, ut
 postrema eorum cogitatio sit, quomodo
 perueniant ad Regnum celorum, neque
 aliud frigidius optent, quàm Regnum Dei,
 & iustitiam eius: quali Dominus dixisset,
 Primum querite Regnum mundi, & ver-
 sitas eius, & Regnum Dei adicietur vo-
 bis. At non tam vile est Regnum Dei, ut
 obtrudi debeat illis, qui ademptionem eius
 rebus omnibus postponunt. Si quis autem
 velit facilem quamdam viam discere ad
 obtinendam iustitiam Regni Dei, qua ad
 ipsum Regnum rectissime certissimeque

perducit, audiat eundem Magistrum no-
 Marth. 5. Itrum Christum: *Beati qui esuriunt, & si-
 riunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*
 Itane, Domine, tanta est apud te facilitas
 inueniendi iustitiam, vt eam solum esurire
 & sitire sufficiat? Beati profectò essent pau-
 peres omnes, si solum esuriendo & siti-
 do pecunias, pecuniis ita replerentur, vt sa-
 turati nihil vltra requirerent. Sed aliud est
 esurire & sitire pecunias, aliud esurire & si-
 tire iustitiam. Qui enim esuriunt & sitiunt
 iustitiam, id est, qui sic anxie & auidè qua-
 runt iustitiam, vt ij qui valde sitiunt aquas,
 vel esuriunt cibos, profectò de illa semper
 cogitant, ad illam suspirant, & quod potis-
 simum est, illam à Deo gemitibus inenar-
 rabilibus postulant. Deus autem talia pe-
 tentes libenter exaudit, atque iustitiæ do-
 nis ita illos replet, vt satiati eructent verba
 & facta iustitiæ. Non autem tale bonum est
 pecunia, vt qui eam desiderat vel petit à
 Deo, continuo exaudiatur: multi enim pe-
 cuniis abutuntur, iustitia verò nemo potest
 malè vti. Denique iustitia similis est sa-
 Iac. I. pientiae, de qua sanctus Iacobus ait: *Si quis
 indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat om-
 nibus affluentè, & non improperat.* O inef-
 fabilis clementia Domini! qui facilius li-
 bentiusque tribuit ea quæ sunt nobis ma-
 ximè

ximè necessaria, quàm nos postulemus aut desideremus. Si quis ergo indiget sapientia Sanctorum, & si quis pariter indiget dono iustitiæ; quæ necessariae sunt ad Regnum caelorum adipiscendum; postulet à Deo, sicut oportet, ex animo, serio, gemitibus inenarrabilibus, & securus accipiet; quia Deus dat omnibus sic petentibus, neque vllum repellit; & non dat auarè vel parcè, sed affluenter; & non improperat, quasi molestè ferens, si quis frequenter petat. Quid hîc dicemus? quis in die iudicij excusare poterit ignorantiam vel infirmitatem? Esurias tantum iustitiam, & petas eam à Deo, & satiaberis ex ea; ut iam non esurias carnis blanditias, nec honorum lenocinia, nec vlla alia bona terrena; & sic iuste, sobriè, & piè viues in hoc sæculo; ut in futuro ad Regnum peruenias sempiternum.

CAP. VIII.

Secunda semita ad Regnum Dei.

ALTERA semita iustitiæ quam Dominus noster ostendit, illa est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum caelorum.* Quo loco non imperatur nobis, ut arcam vel marsupium omnino pecuniis inane reddamus, sed ut cor nostrum affe-

Matth. 5.

- ſtu & cupiditate rerum externarum peni-
 tus euacuemus. Offert nobis Dominus
 opes immenſas, ſed non dabit, niſi cordis
 ſinum apertum, & vacuum penitus offera-
 mus. *Radix omnium malorum eſt cupiditas,*
 quæ Græcè dicitur *φιλαργυρία*; id eſt, amor
 argenti; radix omnium bonorum eſt charitas,
 quæ duo ſimul manere non poſſunt. Ideo
 niſi quis vere & omnino pauper ſpiritu effi-
 ciatur, ita vt ſiue magnas ſiue exiguas opes
 habeat, illis non afficiatur, & facile diſtri-
 buat indigentibus, neq; in vſum ſuum con-
 uertat, niſi quantum neceſſitas exigit; non po-
 terit implere iuſticiam Regni caelorum, ac
 per hoc nec ipſum caelorum Regnum ad-
 iſci poterit. Hæc vera ſemita eſt ad vitam
 æternam; hanc ipſe primus ingreſſus eſt
 1. Tim. 6. Chriſtus, qui propter nos egenus factus
 eſt, vt nos inopia ſua locupletaret: & quam-
 uis oculos haberet, tamen Iudæ illos cre-
 didit, quem furem eſſe non ignorabat, vt
 intelligeremus, quam animus eius liber ef-
 ſet ab amore pecuniæ. Hanc ſemitam in-
 greſſi ſunt Apoſtoli, quibus non difficile
 2. Cor 8. fuisset augeri diuitiis, & in inmenſum lo-
 cupletari, quando ſignis & prodigiis coru-
 ſcabant, & linguis omnium gentium lo-
 quebantur, & ſapientia toti mundo admi-
 1. Ioan. 12. rabiles erant; ſed qui ſemel dixerant: *Eccæ*
 Matth. 19.

nos reliquimus omnia, & secuti sumus te; &
gustauerant dulcedinem libertatis à visco
& amore diuitiarum; victu & vestitu con-
tenti, magnum quæstum existimabant pie- 1. Tim. 6.
tatem & iustitiam Regni Dei. Hanc semi-
tam ingressi sunt non solum Monachi &
Eremitæ, sed etiam Reges & Pontifices,
qui ad Regnum cælorum peruenerunt.
Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum
diues erat; sed quia simul spiritu pauper
erat, vulgari vestitu utebatur, ieiunabat
frequenter, pauperibus largus, soli sibi par-
cissimus erat: nec legitur in ludos & conui-
uia pecunias insumpsisse. Sanctus quoque
Gregorius Pontifex maximus erat, & mul-
ta variis in locis patrimonia Ecclesiastica
fatis ampla & pingua possidebat: sed quia
ipse quoque spiritu pauper erat, tam fuit in
eleëmofynas profusus, in proprium vsu
parcus, ac pæne auarus, vt metas liberalita-
tis in alios, & parcitatis in se ac suos exces-
sisse videretur. Sed hæc est via, quæ ducit
ad vitam.

Ac vt par feminarum spiritu pauperum
 adiungamus, sancta Paula Romana, cuius
 Vitam sanctus Hieronymus scripsit, non
 minus diues opum, quam pauper spiritu
 fuit: quippe femina nobilissima copias suas
 in extruendis monasteriis, & pauperibus

alendist tanto ardore consumpsit, vt in votis haberet ad eam inopiam redigi, vt funus eius aliena misericordia curari oporteret: quàm parçè autem ipsa pro se diuitiis vteretur, illud argumento esse potest, quòd carnibus, & ouis, & vino sibi ipsa interdixit; pro linco indusio cilicio vtebatur, humi cubabat solo substrato cilicio; precibus & lacrymis assiduis minuta etiam peccata purgabat. Iam Eduigis Regina Poloniae, diues opum, sed paupertate spiritus ditior, vnica eaque vili contenta tunica, etiam in summis frigoribus vtebatur, ieiunabat quotidie, Dominicis & magnis festis diebus exceptis; flagellis, vigiliis, & omni genere asperitatis corpusculum affligebat. Ex his potest intelligi, quibus in rebus opes regias insumeret, & quàm modico, vel nullo potius amore prosequeretur diuitias. Proinde mirum non est, si magnis itineribus ad Regnum cælorum mulier tam pauper spiritu, & tam ab omnibus aliis curis expedita peruenit.

Sarius in
eius Vita,
cap. 4.

C A P. I X.

Tertia semita ad Regnum Dei.

TERTIA semita Ducis nostri illa est,
Beati qui persecutionem patiuntur pro-
pter

Matth. 5.

Stu

pter iustitiam, quoniam ipsorum est Regnum
 celorum. Admiranda planè sapientia Do-
 ctoris nostri Christi, sed occulta planè sa-
 pientibus huius mundi. Quis crederet, nisi
 Magister Deus diceret, bonum esse, pau-
 perem esse pecuniarum, diuitem pressura-
 rum? & tamen verè sic est. Nihil vtilius ad
 veras diuitias comparandas, quæ sunt me-
 rita Regni cælestis, quàm animum habere
 vacuum affectu pecuniarum, & simul ple-
 num desiderio patiendi pro Christo: Audi
 Dominum apud Lucam: *Vae vobis diuiti-* Luc. 6.
bus, qui habetis consolationem vestram. Vae
vobis, qui saturati estis. Vae vobis, qui ride-
tis. Et contra in eodem loco: *Beati paupe-*
res; beati qui nunc esuritis; beati qui nunc
fletis; beati eritis, cum vos oderint homines,
& cum separauerint vos; & exprobrauerint,
& eiecerint nomen vestrum tanquam malum
propter Filiam hominis. Gaudete in illa die,
& exultate; ecce enim merces vestra multa
est in calo. Audi beatum Iacobum, quid de
 diuitiis, quid de tribulationibus dicat: *Om-* Jac. 1.
ne gaudium existimate; fratres, cum in tenta-
tiones varias incideritis, scientes quòd pro-
batario fidei vestra patientiam operatur: pa-
tientia autem opus perfectum habet. Vbi non
dicat, Tolerate, sustinete, patientes estote;
sed, Gaudete, imò verò omne gaudium existi-
 mate,

Iac. 5.

mate, id est, suscipite tribulationem, non vt tribulationem, sed vt materiam omni-modi gaudij. Contra vero de diuitiis: Agi-te nunc diuites, plorate ululantes in mise-riis quæ aduenient vobis. & capite superio-re: Miseri esote, & lugete, & plorate: ri-sus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mærorem.

At vnde fit, vt persecutio beatum ho-minem faciat, quæ miserum potius facere videtur? Multa hic dici possent: sed illo ero contentus vno, quod persecutio similis est fornaci ignis ardentis; ignis autem co-quit cibos, purgat argentum, probat au-rum; sic etiam persecutio, si patienter tole-retur, coquit peccatores, purgat imperfe-ctos, probat iustos; & sic omnibus mirificè prodest. Peccator est quasi caro cruda, quæ nisi rite coquatur, proicitur ad be-stias, non comeditur ab hominibus. Est enim peccator malis humoribus plenus: concupiscentia carnis, quæ est luxuria; con-cupiscentia oculorum, quæ est auaritia; & superbia, quæ est ambitio. Sed si accedat fornax persecutionis, illo igne sicatur & coquitur, vt fiat idoneus qui ad mensam Domini honorificè deferatur. Ingruente siquidem persecutione vel tribulatione gra-ui, obliuiscitur libidinum, lucrorum, am-bitio-

1. Ioan. 2.

bitionum, incipit omnino alius esse quam
 ante fuerat. Homo verò iustus, sed imper-
 fectus, quamuis non labatur in horrenda
 flagitia, tamen amicus est carnis suæ, sequi-
 tur voluptates, amat lucra, non abhorret
 vanitatibus mundi. Itaque similis est ar-
 gento scoriam multam habenti admixtam.
 Sed si fornax magnæ persecutionis illum
 corripuerit, eamque patienter tulerit, inci-
 piet paulatim ab argento scoria separari;
 incipiet, inquam, intra se colligi, meditari
 quæ sursum sunt, abstinere a carnalibus
 desideriis, denique iuste, sobriè, & pie viue-
 re in hoc sæculo, & expectare beatam illam
 spem, & aduentû gloriæ magni Dei. Deni-
 que vir perfectus in charitate aurum est,
 sed probandus igne persecutionis, ne pute-
 tur ab aliis, & ipse etiam suspicetur aurum
 chalcum esse, non aurum: ybi enim ignem
 persecutionis patienter ferre conspicitur;
 non solum ab aliis cognoscitur esse qui est,
 sed ipse quoque erigitur in spem magnam,
 & securior mercedem illam Regni celestis
 expectat. *Tribulatio*, inquit Apostolus, pa-
 tientiam operatur, patientia autem probatio-
 nem, probatio vero spem, spes autem non con-
 fundit. Et ipse Deus probatum amicum
 suum igne tribulationis, quotidie magis ac
 magis prouehit, & exaltat, donec ad con-
 fortium

. Tit. 2.

Tit. 2.

or. 1. 1. 1.

Rom. 5.

Tit. 2.

sortium Regni felicitatisque perducatur. Et
 ce quam multa parit patientia in persecu-
 tionibus. Et quidem mirum est, quam pau-
 ei sint, qui bonis istis fruuntur, cum bona
 ista omnibus pateant: siquidem persecutio
 ubique inueniri potest, ubique nobis occurr-
 rit, in domo; in via, in foro, in templo; ubique
 que enim mali oppugnant bonos: & certis-
 1. Tim. 3. *lima est Apostoli sententia; Omnes qui pio
 volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem
 patientur.* Sed nos delicati milites vel fugi-
 mus fornacem probantem, vel acceptam
 1. Tim. 3. *iniuriam refundimus in aduersarium; &
 non solum persecutionem non patimur;
 Matth. 10. sed facimus. Et non desunt inimici homi-
 nis domestici eius;* qui laudant eum; qui se
 iniuria (ut ipsi loquuntur) exonerat, &
 onerat aduersarium; & tamen Christiani
 dici volunt; qui Christi precepta con-
 temnunt.

C A P. X.

Quarta semita ad Regnum Dei.

S E D quoniam hæc valde difficilia sunt;
 & pauci valde hæc intelligunt, & mul-
 to minus experiri volunt; ideo Dux noster
 quartam semitam, eamque angustissimam
 Matth. 11. *demonstrauit, dicens: Regnum celorum vim
 patitur,*

patitur, & violenti rapiunt illud, ac si dice-
 re voluisset, Non ignorabam, paradoxa vi-
 sum iri hominibus, beatos esse pauperes,
 miseros diuites, & contrà, gaudendum in
 persecutionibus, flendum in prosperitati-
 bus: neque me latebat, raros fore qui vel-
 lent præsentia bona pro futuris acquirendis
 dimittere, & præsentia mala pro futuris vi-
 tandis optare: sed ego qui veritas sum, non
 potui nec debui nisi vera dicere, ideò nunc
 addidi, Regnum cælorum non posse nisi à
 vim magnam facientibus rapi, & solos vio-
 lentos illud arripere. Ideò alibi dixi: *Quàm* Luc. 18.
difficile qui pecunias habent, in Regnum Dei
intrabunt! Facilius est enim camelum per fo-
ramen acus transire, quàm diuitem intrare in
Regnum Dei. & rursum alibi: *Quàm angu-* Matth. 7.
sta porta, & arcta via est qua ducit ad vi-
tam, & pauci sunt qui inueniunt eam! &
 item alibi dixi: Regnum cælorum simile
 est thesauro abscondito in agro, & mar-
 garitæ pretiosæ, quæ nisi venditis omnibus
 emi non possunt: ut sit omnino necesse pri-
 uari hominem omnibus quæ habet in ter-
 ra, si cælestem thesaurum, & margaritam
 pretiosam possidere velit in cælis. Et item
 alibi protestatus sum aperte, & sine ambigibus dixi: *Qui non renuntiat omnibus quæ* Luc. 14.
possidet, non potest meus esse discipulus. Quæ
 renun-

renuntiatio quamuis in præparatione ani-
 mi intelligenda fit: tamen quoniam vera
 animi præparatio ad omnia temporalia di-
 mittenda, si salus animæ vel Dei gloria id
 requirat, non est res facilis; & in paucis in-
 uenitur; ideò similitudines illas addidi, de
 eo qui vult turrim ædificare, & non habet
 ad perficiendum, & de Rege qui cogitat
 bellum gerere aduersus alium Regem, &
 non habet pares vires, vt cum spe victoriæ
 possit illi occurrere. Et si ædificatio turris
 absque maximis pecuniis, & bellum aduer-
 sus potentem Regem sine maximo exerci-
 tu, res sunt difficillimæ, ac pænè impossi-
 biles: quanto difficilius erit simul vtrumque
 præstare? Vtrumque autem præstare debet,
 qui Regnum cælorum expugnare velit:
 nam & turris ædificanda est, quæ pertin-
 gat ad cælum; id est, merita comparanda,
 quæ vitam æternam promereantur: & si-
 mul pugnandum est cum hostibus pluri-
 mis & fortissimis, spiritibus videlicet im-
 mundis, qui totis viribus turris illius ædifi-
 cationem impedire moliantur. Cuius rei
 2. Esdræ 4. figura præcessit in filiis Israël, qui cum Ie-
 rusalem à Chaldæis dirutam atque euer-
 sam reædificare vellent, & à gentibus vici-
 nis bellantibus impedirentur, necesse ha-
 bebant incredibili sollicitudine & labore

vna manu ædificare, altera præliari. Ex quibus omnibus illud efficitur, Regnum cælorum non sine magno labore & sudore obtineri posse ab iis, qui rebus terrenis ad dicti sunt, neque carnis concupiscentiam domare, aut cum hostibus inuisibilibus pugnare didicerunt. Si qui tamen velint, aspirante gratia Dei, serid perfectioni Christianæ studere, & non perfunctoriè, sed attentissimè Christi voces considerare, & eiusdem ac Sanctorum omnium exempla sectari, paulatim ei dilatabitur via, aperientur portæ, vires animi crescent, hostes diminuentur, & crescente charitate Dei in Christo Iesu, incipiet onus videri leue, & Matth. xi.

iugum suaue; & illud Isaïæ complebitur:
Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudi- Ifa. 40.

*nem, assument pennas sicut aquila, current
& non laborabunt, ambulabunt & non de-*

*ficient: & dicent cum Propheta Regio:
Viam mandatorum tuorum cucurri, cum di-* Psal. 118.
latasti cor meum. Profectò non erat sancto

Antonio graue totas noctes insomnes ducere, imò breuissima videbantur spatia noctis præ diuinæ contemplationis dulcedine, quando de sole ipso querebatur, dicens:

*Quid me impedis sol, qui ad hoc iam oriris,
vt me ab huius veri luminis abstrahas clari-* Cassianus
Collat. 9.
cap. 31.

tate. Neque durum erat eidem, atque aliis

aliis ei similibus, per integras hebdomadas
 continuare ieiunia, quando verbi diuini le-
 ctione quasi cælesti pane reficiebantur. Ne-
 que amarum erat sancto Augustino carere
 suauitatibus nugarum, quibus ab ineunte
 adolescentia assuetus erat, quando gustare
 cœpit suauitatem diuini amoris, & delicia-
 rum contemplationis internæ. Quare nemo
 despondere animum debet, quicumq; ille
 sit, sed sperare in adiutorio Altissimi, qui sic-
 ut nos fecit ad se, ita etiam trahet ad se, &
 in Regno suo per merita Filij sui collocare
 dignabitur, quos pretioso Sanguine eius-
 dem Unigeniti sui redimere dignatus est.

Quare, anima Christiana, non solum
 non debes ob difficultatem viæ animum
 despondere, sed sperare in Domino, qui
 non inuitaret ad Regnum suum in primis
 quærendum, nisi paratus esset auxilio suo
 potentissimo nos adiuuare. Aggredere igitur
 magno animo iter vitæ. Nullus est hic
 deliberationi locus. Nam si magnus sese of-
 fert labor, maius omnino sese offert præ-
 mium: & si magnæ sunt vires hostium qui
 impediunt, maior est potentia eius, qui ad-
 iuuat, Dei. Et si tam multi omnium æta-
 tum & omnis sexus potuerunt per viam
 hanc ad Regnum peruenire, cur tu non
 poteris per viam eandem peruenire? Illi
 enim

erim non faxei aut ferrei erant, sed carnei, mortales, fragiles; & ideò non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. Cur igitur & tu, quamuis debilis & infirmus, non poteris in Domino Deo tuo? *Proiice te in eum*, Lib. 8. inquit sanctus Augustinus, *noli metuere*; Confess. *non se subtrahet ut cadas: proiice te securus, cap. 11. excipiet te, & adinuabit te.* Fidelis Deus est, se ipsum negare non potest. Duo solùm à te requiruntur; vnum, vt firmissimè statuas gloriam Dei & æternam salutem tuam rebus omnibus antepone: alterum, vt non in viribus tuis, nec in prudentia tua, sed in Dei omnipotentia & infinita charitate confidas. Hæc duo si verè præstiteris, efficiuntur tibi *praua in directa, & aspera in* Isa. 40. *vias planas*; & seruiēs Domino in lætitia & exultatione, & cantabis *in viis Domini*, Psal. 137. *quoniam magna est gloria Domini.*

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM
sub nomine Ciuitatis Dei,
LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

De pulchritudine Ciuitatis Dei.

Pfal, 86.

GLORIOSA dicta sunt de te
Ciuitas Dei; propterea concupiui & ego decorem tuum
meditando utcumq; per speculum in ænigmate videre.
Atque illud primum omnium considerandum occurrit, cur Sanctorum felicitas, quæ Regnum cælorum in Scripturis sanctis dicitur, dicatur etiam Ciuitas Dei. Et illa ratio mihi esse videtur, quoniam sicut Regnum dicitur ob amplitudinem, sic etiam Ciuitas dici meretur ob venustatem: potuisset enim aliquis, cum audit Regnum latissimum atque vastissimum, suspicari in
co

eo multa loca deserta & squallida, solis be-
 stis peruia, montes incultos, valles silue-
 stres, rupes inaccessas, denique dumeta,
 præcipitia, & alia id genus. Sed quoniam
 omnis hæc infelicitas longissimè abesse de-
 bet à felicitate Sanctorum, idè Spiritus
 sanctus in Scripturis suis admonuit, Re-
 gnum caelorum simile esse pulcherrimæ &
 ornatissimæ ciuitati; & quamuis latissimè
 longissimèq; pateat, totum tamen ita nitere
 & splendere, vt ciuitas frequentissima &
 opulentissima solet. In ciuitatibus enim,
 præsertim maioribus, visuntur templa or-
 natissima, palatia superbissima, horti amœ-
 nissimi, fora amplissima, domus frequen-
 tissimæ, fontes, columnæ, pyramides, obe-
 lisci, theatra, turres, officinæ omnium re-
 rum ad vsus humanum utilium. Quæ
 species esset Italiæ, si sublato sterili Apen-
 tino tota fulgeret vt Roma, non qualis
 nunc est, sed qualis sub Augusto Cæsare
 erat, qui eam ex lateritia marmoream red-
 didit? Et quàm formosa fuisset olim Syria,
 si tota fuisset, qualis erat Ierosolyma paulò
 antè quàm à Romanis euerteretur? descri-
 bit enim eam Iosephus lib. vi. De bello Lib. 6.
 Iudaico, vt omnino stupori sit magnificen- cap. 6.
 tia Urbis illius, de qua non sine causa canit
 Propheta, *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas* Psal. 86.

Dei; & tamen nondum peruenerat ad eam eminentiam, ad quam post Dauidem & Salomonem Herodes magnus illam euexit. Quam autem præclara fuisset Chaldaea, & omnis Assyria & Mesopotamia, vel potius Oriens totus, si Babylon ciuitas omnem illam mundi partem mœnibus suis complexa esset? Sic enim de ea scribunt Plinius lib. vi. & Strabo lib. xx. vt incredibilis videatur eius magnitudo & pulchritudo. ex quo, è septem miraculis mundi Babylon ciuitas vnum esse memoratur. Qualis igitur erit Ciuitas illa cœlestis, superna Ierusalem, quæ totum occupat Regnum cœlorum? id est, quæ facit, vt Regnum illud Regnorum omnium maximum ita splendeat ac fulgeat, ac si esset totum vna ciuitas pulcherrima & ornatissima, nusquam inanis, nusquam deformis, nusquam vilis, nusquam inculta, nusquam horrida. Certè talis est Ciuitas superna, vt nemo de ea seriò cogitet, quin in cupiditatem tantæ rei continuò exardescat: & nemo verè exardescat, quin continuò relictis omnibus eam requirat, & numquam quiescat, donec eam inueniat. Audi quid de illa Ciuitate dicat Tobias senior in spiritu exultans & canens: *Luce splendida fulgebis, & omnes fines terra adorabunt te. Porta Ierusa-*

Tob. 13,

Ierusalem ex sapphiro & smaragdo edificabuntur, & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius: ex lapide candido & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per vicos eius Alleluia cantabitur. & Tobix concinit sanctus Ioannes in Apocalypsi, dicens: Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò Ciuitas aurum mundum simile vitro mundo: & fundamenta muri Ciuitatis omni lapide pretioso ornata: & singule portæ erant ex singulis margaritis: & platea Ciuitatis aurum mundum. Neque verò cælestis Ierusalem verè ex auro & lapidibus pretiosis, quales habentur in terris, ornata cernetur: sed hæc ita dicuntur, vt intelligamus, cælestem Ciuitatem tantum præstare terrena, quantum aurum præstat luto, & margaritæ saxis, & stellæ lychnis, & sol faculæ, & cælum terræ, & mortalibus architectis immortalis opifex Deus. Sed quia de pulchritudine omnium partium Ciuitatis Dei paulò infra dicturi sumus, nihil hîc addeamus ampliùs.

C A P. II.

De concordia & pace Ciuitatis Dei.

ALTERA caussa cur Regnum Dei dicatur etiam Ciuitas Dei, illa esse videtur,

tur, quia Regnum continere solet multitudinem prope infinitam gentium diuersarum, linguis, moribus, legibus inter se distinctarum, vbi multi multos eiusdem Regni numquam videntur, multò minus cum eis amicitia iuncti sunt: Ciuitas verò solos continet ciues eiusdem linguæ, & morum eorundem, & qui legibus iisdem & consuetudinibus gubernantur. Idem igitur dicitur Regnum & Ciuitas, quia Regni cælestis habitatores, quamuis plurimi sunt, & numerari vix possint, & vt loquitur sanctus Ioannes, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis sunt congregati; & rursum ex Angelis, Archangelis, Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, Dominationibus, Thronis, Cherubim, & Seraphim consent, qui multo plures quam homines sunt, & non gentibus, & populis, & linguis, sed naturæ diuersitate, id est, specifica differentia singuli distinguuntur: tamen sunt omnes veri ciues, concordēs, vnanimēs, & vnica ac sola charitatis lege reguntur. Itaque sunt omnes cor vnum, & spiritus vnus. Et quia charitas odio, inuidentiæ, contentionibus, discordiis, rixis, aliisque peccatis & vitis contraria est: ideo ab illa sancta Ciuitate Ierusalem procul absunt ira, rixæ, contentiones, inuidiæ, & similia;

Apoc. 7

milia; & sola charitas regnat, & cū ea iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. Rom. 14.
 Factum est quidem ab initio creationis rerum proelium magnum in cælo inter Michaëlem Archangelum & draconem: sed Archangelus Michaël & Angeli eius qui in veritate steterunt, & Domino suo fidem & obedientiam seruauerunt, de dracone & angelis eius, qui in superbiam erecti ab ipso communi Domino defecerant, victoriam reportarunt; & *proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram.* Ab illo tempore Ciuitas sancta Ierusalem cælestis posuit fines suos pacem; nec audita est in ea tuba bellica, neque audietur vltra vsque in æternum. Psal. 147.

Quid ergo dulcius, quid felicius hac Ciuitate? Quibus nota sunt mala bellorum, deprædationes, cædēs, rapinæ, incendia, sacrilegia, ij facile prædicare possunt, quanta sit iucunditas & amœnitas pacis. Sed omissis publicis bellis, quis est, qui in ciuitate sua, imò etiam in domo sua, non sit expertus, quàm sit amarum versari cum iracundis vel asperis hominibus, qui omnia in partem deteriore interpretantur? *Discede ab iniquo, & deficient mala abs te,* in-

quit Ecclesiasticus. Sed quò ibimus, ubi non inueniamus iniquos? & si vbique inueniuntur iniqui, certe in omni loco comitantur nos mala, dum sumus in hoc exilio, Audi quid idem Ecclesiasticus dicat de

Eccli. 25.

vxore mala : Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam. & si focia vitæ propter nequitiam vertitur in leonem & draconem, quantis angoribus expositi sunt plerique mortales?

1. Tim. 3.

Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur, ait Apostolus. Quàm infelix igitur est ciuitas mûdi huius, in qua necesse est aduersarios pati, & bella gerere? Nam si pius esse velis, persecutionem hominum patieris: si volueris impius esse vt persecutionem hominum fugias, incidis in iram Regis altissimi atque omnipotentis, qui te persequetur, & viuum mortuumque mactabit, cuius iræ resistere nemo potest. Infelix & funesta regio, in qua nemo bellum, nemo persecutionem fugiet, nemo pacem veram inueniet. Quin igitur toto corde diligimus & laudamus Ciuitatem cælestem, à qua sola omnis persecutio abest, & in qua bella nulla, nullæ inimicitia, nullæ rixæ locum habere possunt.

De libertate Ciuitatis Dei.

TERTIA causa, cur Regnum Dei Ciuitas appelletur, illa est, quia Regnum formam habet monarchicam, quæ libertati opponi videtur: & tamen ciues cæli omnes liberi sunt, & mater nostra quæ sursum est, Ierusalem, libera est, vt Apostolus Paulus scribit ad Galatas. Qui beatus Apostolus scit quid loquatur, cum raptus fuerit aliquando in tertium cælum, & in Paradisum, & exploratos habeat mores & iura Ciuitatis. Ergo cum Regnum videatur includere seruitutem, & Ciuitas libertatem; Regnum illud Ciuitas dici poterit, vbi qui Regi seruiunt, liberi sunt. Est autem in sanctis habitatoribus cæli non vna & simplex, sed multiplex libertas. Primum enim liberi sunt ciues illi omnes à seruitute peccati; quia libertas prima quæ fuit in Paradiso terrestri, erat posse non peccare; libertas secunda longe maior est in Paradiso cælesti, non posse peccare, vt sanctus docet Augustinus lib. De corrept. & gratia.

Altera libertas est à seruitute mortis, similis priori: liber enim fuit Adam in Paradiso terrestri, vt posset non mori; liberi sunt

De corrept. & gratia cap. II.

filij Adam in Paradiso cælesti, vt non possint mori. Neque miretur aliquis, quòd libertatem ponamus in eo quod est non posse aliquid facere; siquidem non posse peccare, & non posse mori, indicant eminentiam libertatis à seruitute peccati, & à seruitute mortalitatis. Qui enim non potest peccare, non solùm liber est à peccato, sed etiam tam longè abest ab ea seruitute, vt certus sit ac securus, nunquam in se præualiturum esse peccatum: & qui non potest mori, non solùm liber est à morte, sed tam longè abest à morte, vt certus sit ac securus, numquã ad se mortem propinquaturam: qua libertate solus Deus naturaliter gaudet, dicente Apostolo, *Qui solus habet immortalitatem.* Quamuis enim Angeli & animæ ratione præditæ dicantur naturaliter immortales, quia non habent principium corruptionis in natura sua; tamen potest Deus qui condidit, etiam occidere. Sed certi sunt ac securi, vt diximus, Angeli & homines beati, se neque peccaturos, neque morituros, ac per hoc liberri-
 mos esse à seruitute peccati & mortis: quæ est participatio honorificentissima libertatis diuinæ.

Tertia libertas est à necessitate, eaque multiplici. Nunc enim necesse habent homines

1. Tim. 6.

mines mortales comedere, bibere, dormire, laborare, nunc stare, nunc ambulare, nunc iacere. At Sancti in cælo nulli necessitati sunt obnoxij, sed ab omni necessitate liberi, quæ est libertas gloriæ filiorum Dei, de qua loquitur Apostolus in Epistola ad Romanos. Quanta sit hæc libertas, testari possunt primò viri pauperes, deinde viri spirituales, tertio viri diuites, & amici huius sæculi. Homines pauperculi quantum laborant, vt cibum & potum, vestes & lectum, & alia necessaria sibi & suis prouideant? & quàm ingentes gratias haberent & agerent eis, qui se ab hac necessitatis seruitute liberarent? Nec desunt, qui ad furta & latrocinia, vel alias malas artes pertrahi se sinunt, vt necessaria vitæ subsidia sibi conquirant: dicunt enim cum villico illo iniquitatis de Euangelio: *Fodere non valeo, mendicare erubesco: scio quid faciam*, fraudabo dominum meum, id est, furto vel rapina liberabo me à seruitute necessitatis. Sed hoc est incidere in seruitutem longè grauiorem, videlicet in seruitutem peccati & diaboli, hostis generis humani longè terribilioris. Viri sancti, qui rebus cælestibus inhiant, graue onus existimant seruitutem corpus curandi, quod & multis indiget, & magnam temporis partem rebus longè melio-

Rom. 8.

Luc. 16.

Lib. 2.

Hist. c. 16.

melioribus furatur. Scribit Eusebius in Historia Ecclesiastica ex Philone, primos Christianos Alexandriae in Ægypto sub Marco Euangelista degentes, adeo delectari solitos caelestibus meditationibus, ut cibi numquam sumerent, nisi post solis occasum, ut sic totum diem, & magnam noctis partem studiis caelestibus darent, & vix noctis particulam corpori reficiendo relinquerent: aliquos tamen per totum tri-duum cibi corporalis obliuisci solitos; aliquos etiam per sex integros dies. Atque hoc ipsum multis sanctis Eremitis postea commune fuisse testantur Ioannes Cassianus in Collationibus, & Theodoretus in Historia religiosa. Itaque istis omnibus grauissima videbatur seruitus necessitatis corporalis, & cum Apostolo clamabant: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Porro ciuibus huius mundi, praesertim diuitibus, non est ingrata seruitus ista necessitatis: sed tamen si saperent, grauissimam ipsi etiam iudicarent. Sapiunt illis cibus & potus, & dulcis est somnus in molli culcitra: sed si modum excedunt, replent corpus suum morbis, ad quos repellendos amaras potiones sumere, & dolores non leues tolerare coguntur. Deinde oportet eos, velint nolint, vel cum Deo inimicitias

Rom. 7.

citias gerere, & iram eius grauissimam sustinere, vel cum carnis concupiscentia pro temperantia & sobrietate pugnare. quod bellum sine dubitatione laboriosissimum & periculosissimum esse solet. Magna igitur & molestissima necessitate liberantur & pauperes & diuites, & probi & improbi, cum à seruitute miseræ & multiplicis necessitatis liberantur.

Quarta libertas est à lege, & præceptis. Iustis enim non est lex posita, sed iniustis, vt Apostolus docet in priore ad Timotheum. 1. Tim. 1. Nulli sunt autem magis iusti quàm Beati, qui sunt in iustitia confirmati, neque iniusti fieri possunt. Verum quidem est, iustis in hoc mundo degentibus non esse positam legem comminantem & prementem, quia sponte sua & libenti animo obediunt legi: tamen negari non potest, quin sit eis posita lex dirigens & obligans ad faciendum quod lex iubet, & fugiendum quod lex prohibet. At iusti, qui fruuntur libertate gloriæ filiorum Dei, nulla indigent lege, cum in Verbo videant omnem iustitiam, & confirmati in charitate perfecta nequeant à Dei voluntate declinare. Magnum bonum est hæc libertas, quæ ab omni sollicitudine liberat, & omnino contraria est captiuitati & seruituti infelicium illo-

- Math. 22. illorum, qui ligatis manibus & pedibus proiicientur in tenebras exteriores, & in
 Math. 13. caminum ignis, vt nec tolerare nec fugere tormenta illa possint. Et tamen nemo hominum est, quem non oporteat alteram ex illis tam contrariis fortibus subire. Sed ita plerique excæcati sunt fumo præsentis honoris, vel puluere terrenorum bonorum, vt ista non videant, neque confiderent, donec repentinus super eos veniat interitus, & oculos aperiat pœna, quos clauferat culpa.
1. Theff. 5.

CAP. IV.

De situ & forma Ciuitatis Dei.

- SED nos ad Ciuitatem cælestem reuertamur; & situm, formam, fundamentum, portas, muros eius, & plateas cum attentione consideremus. Situs est in montibus sanctis: sic enim legimus in Psalmo:
 Psal. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* cui consonat sanctus Ioannes in Apocalypsi, cum ait: *Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi Ciuitatem sanctam.* Situs autem ciuitatis in monte, tum ad aëris salubritatem, tum ad munitionem vtilis esse solet. Qui sunt autem montes altiores cælis? & quis est mons super
- per

per omnes montes exaltatus, nisi cælum
 cæli, de quo cecinit Dauid: *Calum cali Do-* Pſal. 113.
mino? Hic est mons ille, ad quem suspirabat
 idem Propheta cum diceret: *Quis ascendet* Pſal. 23.
in montem Domini, aut quis stabit in loco san-
cto eius? & à quo auxilium implorabat &
 expectabat, dicens: *Leuaui oculos meos in* Pſal. 120.
montes, vnde veniet auxilium mihi. Itaque
 fitus Ciuitatis Dei tam est sublimis, vt om-
 nino transcendat omnia, quæ vlllo modo
 pacem & quietē Ciuitatis perturbare pos-
 ſent. Altior enim est, quàm vt ad eum per-
 ueniat puluis & lutum, spinæ & tribuli,
 morsus ac venenum bestiarum terræ; al-
 tior quoque, quàm vt vapores & caligines
 aëris, grandines & tonitrua, ignis & fulgu-
 ra illâ exterreant: deniq; altior, quàm vt vo-
 lucres illę immûdę & rapaces, quas Aposto-
 lus ad Ephesios *ſpiritalia nequitia in cele-* Ephes. 6.
ſtibus appellat, ad eã vlllo modo pertingant.

Forma Ciuitatis Dei quadrata est: sic
 enim loquitur sanctus Ioannes: *Et Ciui-* Apoc. 21.
tas in quadro posita est, & longitudo eius
tanta est, quanta & latitudo. Hoc verò ni-
 hil aliud significat, nisi admirabilem perfe-
 ctissimamque iustitiam, quæ in illa Ciuitate
 viget, vbi nihil est iniquum, nihil disso-
 num, nihil distortum. Sic explicat sanctus
 Augustinus illud Pſalini, *Mirabile in equi-* Pſal. 64.
tate,

tate, id est, in iustitia. Et sanè mirabile
 prorsus erit, videre incolas Ciuitatis illius
 planè innumerabiles, atque omnes liberri-
 mo arbitrio præditos, & tamen in nullo eo-
 rum per omnem æternitatem quidquam
 posse notari distortum, neque in opere,
 neque in verbo, neque in cogitatione. Ve-
 rè igitur Ciuitas illa in quadro posita est, vt
 latitudo nec in modico excedat longitudi-
 nem, neque latitudinem longitudo. Quam-
 uis possit etiam quadrata ista figura signi-
 ficare, latitudinem bonorum cælestium
 æqualem esse longitudini; quia sicut bono-
 rum copia erit infinita, sic & duratio eo-
 rum erit infinita. Latitudo enim in Scri-
 pturis ad multitudinem rerum, longitudo
 ad durationem eiusdem rei accommodari
 solet. Sic in libro tertio Regum dicitur
 multiplex sapientia Salomonis latitudo
 cordis, sicut arena quæ est in littore maris:
 & in Psalmo nonagesimo dicitur temporis
 duratio, longitudo dierum. Erit igitur in Ci-
 uitate Dei nostri tanta latitudo, quanta &
 longitudo; quia ibi erit immensitas bono-
 rum cum eorundem bonorum æternitate
 coniuncta. Addit paulò post sanctus Ioan-
 nes, altitudinem quoque Ciuitatis tantam
 esse, quanta est latitudo, vt omni ex par-
 te quadrata sit Ciuitas, quia videlicet bo-
 na

na cælestis Ierusalem non solùm erunt plurima & sempiterna, sed etiam nobilissima atque celsissima. Neque multùm refert, quòd nostri Vitruuius & Vegetius non probent in ciuitatibus situm quadratum: nam illi de ciuitatibus loquuntur, quæ timent hostes; Scriptura verò sancta de Ciuitate loquitur, quæ posuit fines suos pacem; & ad quam propter summam altitudinem, malum non potest accedere, vt sanctus Propheta cecinit.

Lib. 1. c. 5.

Lib. 4. c. 2.

Psal. 147.

Psal. 90.

C A P. V.

De fundamentis & portis Ciuitatis Dei.

PORRO fundamentum Ciuitatis huius, eiusmodi est, vt ipsa sola fundamentum habere meritò dici possit. Sic enim loquitur sanctus Apostolus in Epistola ad Hebræos: *Expectabat enim fundamenta habentem Ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus.* Reddit enim Apostolus rationem, cur Abraham non ædificauerit in terra promissionis ciuitatem, aut domum, sed habitauerit in ea quasi peregrinus: causa enim est, quia intelligebat, terram illam promissionis fuisse figuram quamdam maioris terræ promissionis; & idèd nolebat domum vel ciuitatem perituram ædificare,

Hebr. 11.

F

quia

quia expectabat Ciuitatem stabili fundamento innixam, cuius artifex & conditor est Deus. Itaque sola Ciuitas cælestis fundamentum verè & propriè habet, quæ à Deo ædificata in æternum durabit: ciuitates, quas ædificauerunt homines, Cain, Nembroth, Ninus, Nabuchodonosor, Romulus, & alij, quòd sæpè corruerint, & quòd in consummatione mundi funditus delendæ sint, satis ostendunt, fundamentum non habuisse. Hinc intelligere possumus, quanto sapientiores nobis fuerint illi Patriarchæ, qui cum duplo ampliùs uiuerent quàm nos uiuamus, & per aliquot annorum millia expectaturi essent, antequam in Ciuitatem cælestem introirent: tamen neque ciuitates neque domos ædificare dignabantur; sed in tabernaculis, ut hospites & peregrini, habitabant, certa & uia fide & spe tenentes, habituros se esse Ciuitatem æternam in cælis, & quæ in terris sunt, breuè omnia ruitura. Nos autem, qui breuissimo tempore uiuimus, & possumus, si uolumus, statim à morte cælestem illam & beatissimam Ciuitatem intrare; sic laboramus in extruendis & ornandis ædificijs in terris, quasi aut numquam morituri essemus, aut Ciuitatem cælestem non expectaremus. Certè in hac re non fideles Patriarchas, sed infide-

infideles ethnicos imitamur ; & tamen Christiani sumus, & scimus, Christum & Apostolos nullam in terris neque ciuitatem, neque turrim, ac ne domum quidem habere, nedum ædificare voluisse. Nec tamen reprehendimus Principes sæculi, quãuis Christianos, qui nouas ædificant ciuitates, neque priuatos homines, qui domos sibi & suis commodas extruunt. Scimus enim, Dauidem Regem pium amplificasse ciuitatem Ierusalem, & in ea sibi domum regiam extruxisse, vt Scriptura sancta docet 2.Reg.5. in libris Regum. Scimus etiam sanctum Ludouicum Regem Francorum in Palæstina sumptibus suis aliquot ciuitates Christianorum restituisse ; nec ignoramus, æquum esse, vt Principes commodiùs & magnificentiùs habitent quàm homines priuati, & patricij quàm plebeij ; sed modum requirimus, & excessum damnamus; præsertim quando priuati Regum palatia volunt, & Reges palatijs non contenti, immensas moles, quæ oppida magnitudine adæquent, sibi extruunt: denique nimium ad ista temporalia affectum, quasi in his summum bonum sit positum, reprehendimus; & mundi contemptum, atque humilitatem Christi laudamus.

Iam verò portæ Ciuitatis dicuntur à bea-

Apoc. 21.

to Ioanne, loco citato, ex margaritis constare: murorum verò structura ex lapide iaspide: & platea Ciuitatis, atque adedò tota Ciuitas ex auro mundo. Quæ omnia significant, sanctam illam Ciuitatem totam esse pretiosam, sed candidam, & perlucidam: nam esse margaritas pretiosas, & candidas, notissimum est; iaspis autem alius est viridis, alius candidus. Sed ideò sanctus Ioannes ait: *Et lumen eius simile lapidi pretioso, tamquam lapidi iaspidis, sicut crystallum.* addidit enim, *sicut crystallum*, vt indicaret loqui se de iaspide non viridi, aut alterius coloris, sed candido, & lucido. Sic etiam cum plateas dixit esse ex auro mundo, addidit, sicut vitro mundo, id est, transparente, & albicante instar crystalli. Itaque tota illa Ciuitas, siue portas, siue muros, siue plateas intuearis, pretiosa est; nihil vile, nihil abiectum, nihil caducum admittit: & simul tota candida, tota perspicua est; quia nihil ibi tectum, nihil clausum inuenitur, omnes omnia vident; nulla ibi suspicio, nullus dolus. Atque hæc fortasse est causa, cur in eodem loco sanctus Ioannes dicat, *Et porta eius non claudentur*; quia nullæ ibi sunt tenebræ, nulli fures, nulli hostes, propter quos de nocte clauduntur fores. Neque hoc repugnat verbis Psalmistæ, qui in laudem

laudem cælestis Ierusalem canit: *Lauda Ierusalem Dominum, quoniam confortauit seras portarum tuarum.* Nam tam Prophe-
 ta quàm Euangelista id vnum significare
 voluit, nullum esse periculum supernæ Ie-
 rusalem ab hostibus vel furibus. Ille hoc
 significauit per fores semper clausas, iste
 per fores semper apertas: siquidem ille per
 fores semper clausas significauit, d. uinam
 protectionem non permissuram vquam,
 vt in ciuitatem illam Deo dilectam vllus
 ingrediatur hostis; iste per fores semper
 apertas significauit, adeò securã esse Ciui-
 tatem ab omni incurso malo, vt non sit
 opus claudere portas, nedum custodias ad-
 hibere. Sed quid portæ, quid murus, quid
 plateæ significant? Portæ, & quidem sem-
 per patentes, significant, dari aditum ho-
 minibus post Christi passionem intrandi
 in Ciuitatē Dei, & Angelorum: ipse enim
 Christus deuictō mortis aculeo aperuit cre-
 dentibus Regna cælorum. Neque est vna
 porta, sed duodecim, per quas introire pos-
 sunt fideles in illam Ciuitatem. Sic enim
 loquitur sanctus Ioannes: *Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro
 portæ tres, & ab Occasu portæ tres.* non enim
 soli intrant Iudæi, vt illi sibi fingunt; sed
 omnes gentes ab omni parte orbis terra-
 rum:

rum: imò tam pauci intrant Iudæi, vt pænè nulli comparatione aliorum dici possint. Sic enim illis Dominus prædixit, cùm ait de Centurione: *Non inueni tantam fidem in Israël; dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in Regno calororum; filij autem Regni eijcientur in tenebras exteriores.* & in parabola vineæ: *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* & clarissimè apud Lucam: *Cùm videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in Regno Dei.* Dicuntur autem esse portæ tres ab omni parte mundi, & simul omnes duodecim, quoniam aditus patebit non solùm ab Oriente, Aquilone, Occasu, & Austro; sed à principio Orientis, à medio Oriente, & à fine Orientis, & sic de alijs mundi partibus. Nisi magis placeat, tres portas singulis partibus Ciuitatis cælestis assignari propter mysterium Trinitatis, & tres virtutes maximè necessarias: illi enim omnes à quatuor mundi partibus intrant, qui in nomine trium diuinarum personarum baptizati, fidem, spem, & charitatem in finem vsque tenuerunt.

CAP. VI.

De muro & platea Ciuitatis Dei.

PORRO murus Ciuitatis nihil significat aliud, nisi diuinam custodiam, quæ vna sufficit absque alijs vigilibus, vel armis, vel turribus Ciuitatem illam custodire. *Ego* (inquit Deus per Zachariam) *ero ei murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* Zachar. 2.

Admiranda sanè promissio. *Ego*, inquit, ero murus ignis in circuitu, vt hostes prohibeam; & ego in gloria in medio eius, vt ciues illustrem. Quasi dicat, Ignis vrit, & lucet: ego igitur vram hostes, illuminabo ciues; sic ero murus ignis in circuitu, & lux gloriæ in medio. Quod etiam pauldè pòst explicat sanctus Ioânes, cum dicit: *Et Ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea; nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.* Apoc. 21.

Claritas Dei quasi sol illuminat mentes: Agnus Dei Christus, quasi lucerna illuminat corpora. Dicitur autem Christus lucerna, non quòd in nocte sit necessaria, sed comparatione diuinitatis: alioquin si facies Sanctorum lucebit sicut sol in Regno Dei, vt ipse Dominus ait apud Matthæum, quanto magis facies Christi, non vt lucerna, sed vt sol primarius

illuminabit Ciuitatem Dei? ac propterea
 Apoc. 21. subiungit sanctus Ioannes, quòd nox non
 erit ibi. Restat platea Ciuitatis, quæ com-
 prendit totum spatium, quod est intra
 ambitum murorum. Hæc verò est cõmu-
 nis habitatio cælestium ciuium, quæ tota
 est aurum mundum, id est charitas ignita
 & lucida, quæ omnes continebit, & per
 quam alij in alijs degent per affectum pu-
 ræ dilectionis: nec solùm alij in alijs, sed
 omnes in Deo, & Deus in omnibus; nam
 1. Ioan. 4. qui manet in charitate, in Deo manet, &
 Deus in eo. Quod vt fieret, rogauit à Patre
 Christus Dominus in illa oratione, quam,
 iturus ad passionem, Apostolis omnibus
 Ioan. 17. audientibus fudit, dicens: *Non pro eis au-
 tem rogo tantùm, sed & pro eis, qui per ver-
 bum eorum credituri sunt in me; vt omnes
 vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te,
 ita & ipsi in nobis vnum sint.* O beatissima
 Ciuitas, quæ in monte altissimo sita, aura
 purissima frueris; quæ super petram funda-
 ta es, vt æterna firmitate nitaris; cuius por-
 tæ vt margaritæ fulgent, & semper intro-
 euntibus patent: cuius murus Deus est,
 qui te protectione sua semper circumdat,
 & vt lapis iaspis pretiosus exornat: cuius
 platea charitas est omni auro lucidior, &
 omni crystallo candidior, quæ omnes in se
 habi-

habitantes facit esse cor vnum, & animum vnum, & gaudio inenarrabili replet, & in æterna pace constituit. *Concupiscit, & des-* Psal. 83.
cit anima mea in plateas tuas. Quid enim oprabilius laboranti & gementi in medio nationis prauæ, inter falsos fratres, & in ipso mundo, qui totus in maligno positus est, quàm euolare ad locum dulcissimæ pacis, vbi sola charitas regnat? *Quando ve-* Psal. 41.
niam, & apparebo ante faciem Dei? Quid enim dulcius animæ diligenti Dominum, quàm videre dilectum, & videri à dilecto, & per nexum intimum & iucundissimum inhabitare, & inhabitari? Audacia quidem intolerabilis esse videtur, vt puluis & cinis ad atria tua suspiret, ô Ciuitas sancta; & audacia maior, vt animula vilis ad complexum summi Conditoris aspiret: sed audaciam istam excusabit, qui eam dedit cùm Patrem rogauit, vt omnes vnum simus, & sicut Pater in Filio, & Filius in Patre, sic & nos in vtroque vnum simus.

C A P. VII.

De templo Ciuitatis Dei.

SED est adhuc aliquid quod requiramus in Ciuitate Dei nostri, templum videlicet ad laudandum Deum, cibum & potum

tum ad comedendum & bibendum: nam de vestibus non est quòd solliciti simus. Si enim Adam & Eua in paradiso terrestri vestibus non indigebant, multò minùs egebunt Sancti in Paradiso cælesti, vbi amicti erunt omnes lumine, sicut vestimento. Cibo verò & potu non solum Adam & Eua carere non poterant, sed neque Angeli ipsi carent, dicente An-

Tob. 12.

gelo Raphaële: *Ego cibo inuisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Et quidem quod attinet ad templum, sanctus

Apoc. 21.

Ioannes sic loquitur in Apocalypsi: *Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.*

Quòd templum non viderit Ioannes in Ciuitate cælesti, mirum fortasse videri non debet: templa enim eriguntur in Ecclesia militanti ob quatuor fines; vt in eis verbum Dei fidelibus prædicetur, vt Sacramenta & sacrificia celebrentur, vt oratio publica deferatur Deo, & vt laudes debitæ cum cantu & lætitia Domino persoluantur. Prædicatio verbi Dei cessabit in cælo, vbi Verbum ipsum increatum manifestè loquetur ad omnes, & iuxta prædicationem

Ierem. 31.

Ieremiæ Prophetæ, *Non docebit vlrà vir proximum suum & vir fratrem suum, dicens; Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent*

noscent me à minimo eorum vsque ad maximum. Sacramenta quoque & sacrificia non erunt illic necessaria, vbi neque peccata expianda erunt; neque signa requirentur, vbi res significatæ manifestè patebunt. Oratio, & laudes Dei hîc in terris fiunt in templis Deo sacris, quoniam ipse pollicitus est oculos suos apertos, & aures erectas in templo futuras: sic enim locutus est ad Salomonem in libro secundo Paralipomenon: *Oculi mei erunt aperti, & aures meæ* 2. Paral. 7. *erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit.* Sed cùm in Ciuitate cælesti Deus palàm videatur, & audiatur ab omnibus, non videtur certè templum in loco illo necessarium. Proinde facilè intelligimus quod sanctus Ioannes ait: *Et templum non vidi in ea.* Cur igitur subiunxit: *Dominus enim Deus omnipotens tēplum illius est, & Agnus?* Si tēplum in Ciuitate illa non requiritur, cur dicitur Deus ipse templum Ciuitatis illius esse, nec solus Deus, sed etiā Agnus? aut quis explicabit nobis, quomodo Deus & Agnus in cælo templa dicantur? & quem vsum habeat templum istud in cælo? Scripturarum sanctarum consuetudo est, vt vna sentētia aliam explicet, & locus obscurus ex alio clariore intelligatur. Dicitur in Psalmo nonagesimo: *Qui habitat in adi-* Psal. 90.
torio

torio Altissimi, in protectione Dei celi commorabitur. quorum verborum hæc sententia est: Qui per certam fiduciam coniungitur Deo, is quasi facit sibi domum in Deo, in qua tutus habitet, & protegatur ab omni malo. Quod idem dici potest de laude, & oratione: qui enim per reuerentiam intimam coniungitur Deo, is quasi facit sibi domum, in Deo, vt in ea degens, sicut oportet, oret, & laudet Deum. Sic igitur in cælo Dominus Deus omnipotens templum est Ciuitatis sanctæ, quoniam beati illi ciues attentissimè cogitantes omnipotentiam Dei, & sic per intimam reuerentiam illi coniuncti, in ipso habitant, & dignas illi offerunt laudes: & cum pro nobis orant, facillimè audiuntur. Sic etiam quando attentè cogitant merita Christi, qui sicut Agnus innocens tradidit semetipsum oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis, illi per amorem intimè vniuntur, & in eo tamquam in templo habitantes, orationes pro nobis fundunt, sine dubio inueniunt oculos Dei apertos, & aures erectas, vt quidquid pro nobis petierint, impetrent. Sed si in cælo ad laudes Deo dicendas, & preces pro nobis fundendas, beati illi ciues in Deo, & in Christo tamquam in templo habitare solent: quid
nobis

nobis faciendum esset, qui neque Deum, neque Christum videmus? O vtinam contingeret nobis, ex magno vtique dono Dei, vt ad Deum laudandum & orandum sic accederemus, vt antè per humilitatem veram, & reuerentiam summam ex consideratione altissimæ maiestatis, cum Deo coniuncti, in ipso Deo tamquam in templo sacrosanctissimo habitaremus! sic enim fieret, vt laudes, & preces, non oscitanter, neque alia cogitantes perficeremus; sed attentissimè, & deuotissimè gratas laudes Deo, & vtilis nobis ac fratribus nostris preces Domino offerremus; & impleretur illud: *Sacrificium laudis honorificabit me; & Psal. 49. illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Nam laudes diuinæ in ara cordis per ignè charitatis in holocaustum oblata, in odorem miræ suauitatis ascendunt: & illud nobis, & nostris impetrant, vt iter nobis aperiat per cordis illustrationem, ad aspiciendam veram salutem, quam preparauit Deus diligentibus se. Quæ omnia beneficia illi miseri perdunt, qui diuinas laudes & preces cum mentis euagatione, & voluntaria cordis ariditate persoluunt; & laborem orandi & psallendi cum ceteris orantibus & psallentibus participant, sed consolationem diuinam, & cælestis beati-

94 DE ÆTERNA FELICITATE
beatitudinis prægustationem minimè par-
ticipant.

C A P. V I I I.

De cibo & potu Ciuitatis Dei.

IAM verò de cibo & potu cælestium ci-
uium hæc habentur in Apocalypsi: *Et*
ostendit mihi fluium aquæ & vinæ, splendidum
tamquam crysallum, procedentem de sede Dei
& Agni. In medio plateæ eius, & ex viraque
parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus
duodecim, per menses singulos reddens fru-
ctum suum, & folia ligni ad sanitatem gen-
tium. Vereor ne qui ista audiunt, admi-
rentur parsimoniam victus ciuium super-
norum, & existiment plura & meliora in
hac nostra peregrinatione haberi: hîc enim
nihil audimus nisi poma vnius arboris ad
cibum, & aquam fluminis ad potum. Sed
meminerint qui hæc dicunt, in Paradiso
terrestri, vbi sine dubio melior victus fuis-
set, quàm in hoc exilio, non fuisse. Adamo
concessa ad cibum nisi poma & herbas, &
aquam ad potum: & tamen ea poma, &
illæ herbæ & aquæ, meliora erant, quàm
cibi omnes, & omnia vina huius vitæ, &
longè ac longè deteriora ligno vitæ, &
aqua viua cælestis Paradisi. In hac valle
mife-

Apoc. 22.

Gen. 1.

miseriarum omnes homines ægroti sunt, & sensum gustandiamaritudine quadam corruptum habent; propterea ad nauseam tollendam cibos varios inuenerunt: sed varietas illa ciborum ita nauseam diminuit, vt morbum augeat. In Paradiso terrestri omnes homines sani fuissent; & pomorum illorum, & aquæ illius ea salubritas & suauitas erat, vt eos perfectè alere & sanos conseruare cum incredibili delectatione potuisset: vt addamus, quòd sine labore & sudore suo cibum & potum abundanter obuium habuissent. Sed quidquid sit de terrestri Paradiso; aqua viua, & lignum vitæ in Ciuitate Dei, non sunt cibi & potus communes hominibus cum bestijs, vt sunt aquæ & poma huius peregrinationis; sed tam eximia, tam grandia, tam diuina sunt, vt Propheta canat: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Neque sunt cibi isti & potus res corporales, sed spirituales & diuinæ. Aqua viua, sapientia est, de qua legimus: *Aqua sapientia salutaris potabit illum.* & lignum vitæ est panis ille, de quo idem dicit: *Cibabit illum pane vitæ, & intellectus.* Nam, vt sanctus Augustinus docet, in rebus corporalibus aliud est cibus, aliud est potus: sed in spiritualibus res eadem est cibus & potus;

Psal. 35.

Eccli. 15.

B

H

1. Ioan. 3.

Ibidem.

tus; id est, sapientia, siue intellectus, vel intelligentia, quæ idem hoc loco significant, cibus est quia nutrit, & potus est quia sitim restinguit. Quamquam posset etiam per aquam viuam intelligi sapiëntia, per lignum vitæ charitas. nam ex eodem Ioanne in Epistola sua prima: *Qui nõ diligit, manet in morte. & : Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Et verè actiones vitales sunt tam intelligere quàm amare. Ergo potus Sanctorum in Ciuitate Dei est bibere de flumine viuo, quod oritur à fonte vitæ, qui Deus est; frui videlicet participatione sapientiæ illius, qua Deus sapiens est; quæ summa, altissima, & inenarrabilis est. Et cibus eorumdem Sanctorum est edere de ligno vitæ, id est, frui participatione amoris illius ineffabilis, quo diligi potest bonitas ipsa clarè visa, & quo diligit Deus se ipsum, qui est infinitum bonum, & fons omnis bonitatis. Quid ista sint, suspicari vtcumque possumus, intelligere non possumus, nec poterimus, donec ad Ciuitatē illam venerimus. Quod autem sanctus Ioannes dicit, lignum esse ab vtraque parte fluminis, & singulis mensibus fructum suum facere, metaphoricè intelligendum est, vt aliquo modo per similitudinem rerum corporaliū

lium spiritualia capiamus. Voluit beatus Euangelista demonstrare arborem summæ bonitatis & fecunditatis; quod vt faceret, descripsit arborem quæ sit ad ripam fluminis, & tum ex bonitate sua, tum ex continua irrigatione. singulis mensibus fructum suum producat, non singulis annis vt aliæ solent. Neque vult significare, vnâ tantum esse arborem, sed multas eiusdem generis, quæ ab vtraque parte fluminis per mediam Ciuitatem fluentis sitæ sint, ita vt inter vnâ atque alteram arborem non magnum spatium intersit; & eo modo tota Ciuitas frui possit & aquæ decursu, & arboris fructu. Bonitas arboris significatur in in voce ligni vitæ: fecunditas ostenditur ex eo, quod singulis mensibus nouos fructus pariat. Vnde fit, vt ciues illius Ciuitatis semper habeant fructus recentes & maturos: recentes ex mense præsentis, maturos ex proximè præterito; numquam marcidos, numquam aridos, numquam insipidos. Quæ omnia significant cibum & potum Beatorum; id est, sapientiam qua Deum perfectè intelligunt, & charitatem qua Deum perfectè diligunt, optimum esse, & numquam deficere. Quod addit idem beatus Euangelista de foliis illius arboris ad sanitatem Gentium, hoc significare vide-

tur, ad nos in hoc exilio numquam mitti poma ipsa ligni vitæ; sed mitti tamen folia quædam: quæ quamuis non adferant ipsam vitam æternam, tamen vtilia sint ad sanandos morbos nostros, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ, & alia id genus vitia, ex quibus omnes siue grauiter, siue mediocriter, siue leuiter ægrotamus. Hæc folia sunt verba diuina per Prophetas & Apostolos de cælo, id est, ex diuina reuelatione ad nos allata. O quàm bonum odorem folia ista spirant, si quis habeat Spiritum Domini! Lege Prophetas, lege Psalmistam, lege Evangelia, lege Apostolos, Petrum, Paulum, Ioannem, Iacobum, Iudam; omnia ista folia spirant humilitatem, charitatem Dei, virginitatem, de quibus aq̄d Philosophos nulla mentio. Sed non mirum videri debet, quia illa sunt folia de lignis Paradisi, ista de lignis montium terræ.

Ergo, anima Christiana, diligenter collige ista folia: fac tibi quotidie inde medicinam; & ex foliis coniecturam facito de fructibus: & contemptis siliquis porcorum, ad illa quæ sursum sunt poma vitæ æternæ ardentè suspira, de illis cogita; maneat illic semper memoria, donec differtur præsentia.

CAP. IX.

De fundamento mystico Ciuitatis Dei.

CONSIDERAVIMVS structuram
 vnam supernæ Ierusalem; nunc alte-
 ram considerabimus. Ciuitas enim non
 solum complectitur fundamentum, por-
 tas, muros, plateas; sed etiam cœtum ci-
 uium, qui pro diuersitate functionum di-
 cuntur etiam ipsi vel fundamenta, vel por-
 tæ, vel muri, vel alia generis eiusdem. Et
 fortasse magis proprie dicitur ciuitas con-
 gregatio ciuium sub iisdem legibus, quàm
 congregatio domorum sub iisdem mœni-
 bus. Sic enim Tullius loquitur in Somnio
 Scipionis: *Concilia cœtusq; hominum iure so-
 ciali, ciuitates appellantur.* De hac Ciuitate
 cælesti, quæ constat ex ciuibus, non solum
 sanctus Ioannes in Apocalypsi loquitur;
 sed etiam sanctus Petrus in Epistola sua
 priore, & sanctus Paulus in Epistola ad
 Ephesios. In Apocalypsi legimus, in portis Apoc. 21.
 duodecim visos fuisse Angelos duodecim,
 & inscripta nomina duodecim tribuum fi-
 liorum Israël; in fundamentis verò duo-
 decim scripta fuisse nomina duodecim
 Apostolorum Agni. In priore Epistola san-
 cti Petri legimus: *Ad quem accedentes lapi-* 1. Pet. 2.
G 2 dem

Ephes. 2.

dem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, & ipsi tamquam lapides viui superædificamini. In Epistola ad Ephesios sanctus Paulus scribit: Ergo iam non estis hospites & aduenæ; sed estis ciues Sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Primum igitur Ciuitas Dei pro fundamentis habet Apostolos & Prophetas; quoniam doctrina Apostolorum & Prophetarum totam fabricam sustentat. Initium enim salutis fides est: fides autem reuelata est per Prophetas & Apostolos, siue scribentes, siue prædicantes. Mysteria Trinitatis, Incarnationis, Resurrectionis mortuorum, gloriæ beatæ, superliciorum æternorum, & alia quæ superant humanam rationem, ex Prophetis atque Apostolis didicimus, quibus Deus ea reuelare dignatus est. Quamuis autem fides non habeat locum in Beatis, qui quod crediderunt vident; & quod videtur, non creditur, sed scitur, & cernitur: tamen dicuntur Apostoli & Prophetæ fundamenta Ciuitatis supernæ; quia fides initium est salutis, ac per hoc initium beatitudinis. Sed quoniam sanctus Petrus dicit, nos vt lapides viuos superædificari super Christum,

&

1. Pet. 2.

& ipse Apostolus Paulus in priore ad Corinthios dicit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere prater id quod positum est, quod est Christus Iesus:* idè vnum est fundamentum, & duodecim sunt fundamenta, vt sanctus Augustinus docet in explicatione Psalmi octogefimi sexti, quoniam in duodecim Apostolis Christus erat. Ipse enim, siue Spiritus eius per eos loquebatur, & docebat. Audi Apostolum Paulum: *An experimentum, inquit, queritis eius, qui in me loquitur Christus?* Audi Christum ipsum: *Qui vos audit, inquit, me audit.* & alibi: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Neque dubium est, vnū & eundem esse Spiritum Patris & Filij. Ex quo etiam intelligimus, in duodecim fundamentis non solos Apostolos duodecim intelligi, sed omnes illos qui primi eandem fidem prædicauerunt; alioqui Paulus ipse & Barnabas, & septuaginta discipuli qui non erant ex duodecim, non pertinerent ad fundamenta: imò nec ipsi Prophetæ ad fundamenta pertinerent, & Apostolum mendacem (quod absit) faceremus, qui dixit nos superædificari super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.

Sed occurrit non leuis dubitatio, quomodo

modo Christus possit verè dici fundamentum ædificij, cum sit summus lapis angularis, vt Apostolus loquitur, & sit exaltatus in caput anguli, vt canit Propheta. Quomodo enim potest idem lapis simul esse summus & imus, in fundamento & in fastigio? Sed si quis cogitet ista esse vocabula metaphorica, non difficulter intelliget, ob diuersas functiones posse vni personæ conuenire contraria nomina. Siquidem non solum Christus, qui Deus est & homo, sed quilibet Prælatus in Ecclesia sua est fundamentum & fastigium, quia debet vt fundamentum sustinere pondus ædificij, tolerare infirmitates omnium, ac per hoc subesse omnibus; & tamen ipse idem debet vt fastigium præesse omnibus, omnibus imperare, & ab omnibus sustineri. Multo igitur magis Christus Dominus poterit vt fundamentum Ecclesiæ, omnes portare, omnesque auctoritate & virtute sua sustinere; & simul vt positus in caput anguli, connectere duos parietes, & ex Gentibus & Iudæis vnum populum constituere, omnibus præsidere, omnibus imperare.

C A P. X.

De porta mystica Ciuitatis Dei.

SEQUITVR vt portas cælestis Ierusalem consideremus. Et quidem communis est Interpretum expositio, per portas intelligi eosdem Apostolos; in qua expositione secuti sunt sanctum Augustinum in expositione Psalmi octogesimi sexti. Sed beatus Ioannes in Apocalypsi, cum de portis locutus est, mentionem fecit duodecim Angelorum, & duodecim tribuum filiorum Israël, quorum nomina scripta esse dixit in duodecim portis Ciuitatis Dei; Apostolos eo loco ne nominauit quidem. Nec tamen falsa est sententia beati Augustini, & eorum qui eum secuti sunt: loquitur enim sanctus Ioannes mysticè, non vt litera sonat; vt Propheta, non vt historicus; & tota illa eius descriptio mysticis significationibus plenissima est. Terra promissionis figura fuit, omnium consensu, cælestis Ciuitatis. Cui primùm facta est promissio terræ illius, Abraham fuit; sic enim loquitur Deus ad Abraham in libro Geneleos: *Om-* Gen. 15.
nem terram quam conspicias, tibi dabo & semi-
ni tuo vsque in sempiternum. & Apostolus ad Galatas, *Abraha*, inquit, *dictæ sunt* Gal 3.
promis-

promissiones, & semini eius. & paulò post: Abrahæ per repromissionem donauit Deus.

Abrahami heres fuit Isaac solus, Ismaële excluso, qui filius erat ancillæ, dicente

Gen. 21.
Gal. 4.

Scriptura: *Non heres erit filius ancilla cum filioli libera.* Isaaci heres fuit Iacob solus, ex-

Malach. 1.

cluso Esau fratre eius, qui vendidit primogenita. vnde Malachias dicit: *Dilexi Iacob, Esau autem odio habui.* quam sententiam

Rom. 9.

repetit Apostolus ad Romanos. Iacobi heredes fuerunt omnes eius filij, qui erant duodecim, nullo excluso. Atque ita terra promissionis diuisa est duodecim tribubus

Iosue 13.
14. 15. &
sequentibus.

Israël, vt ex libro Iosue intelligi potest. Hæc est igitur caussa, cur sanctus Ioannes in Apocalypsi dixerit, in duodecim portis scripta fuisse nomina duodecim tribuum filiorum Israël: quia videlicet porta ingrediendi terram promissionis fuerat ius hereditatis, quod solis & omnibus filiis Israël compete-
bat. Sed, vt paulò ante dicebamus, Apostolus Ioannes mysticè loquitur,

& per duodecim tribus Israël intelliguntur veri Israëlita, non secundum carnem, sed secundum spiritum & fidem, ac per hoc

Rom. 9.

Apostoli duodecim, & eorum spirituales filij. Nam, vt sanctus Paulus aperte docet in Epistola ad Romanos, *Non omnes qui ex Israël sunt, y sunt Israëlita; neque qui semen sunt*

Sunt Abrahæ, omnes filij. qui etiam paulò
 infrà comparat Israëlè arbori, cuius mul- Rom. 11.
 ti rami fracti sunt propter incredulitatem,
 & alij inserti sunt propter fidem. Sic enim
 Gentiles conuersi ad fidem cœperunt esse
 filij Israël, & plurimi Iudæi desierunt esse
 veri Israëlità. Demonstrat & explicat hæc

omnia copiosè sanctus Augustinus in Epi- Epist. 200.
 stola ad Afellicum, in qua sic loquitur:

*Nõnne mirabilia magna sunt ista, profun-
 dumq; mysterium, ut multi ex Israël non na-
 ti, sint Israël, & multi non sint filij, cum sint
 semen Abrahæ? Quomodo enim non sunt?
 quomodo sunt? nisi non sunt filij promissionis
 ad Christi gratiam pertinentes, sed filij carnis,
 nomen inane gestantes: ac per hoc nec illi sunt
 Israël, sicut sumus nos; nec nos sumus Israël,
 sicut sunt illi: nos enim sumus secundùm spi-
 ritualem regenerationem, illi secundùm car-
 nalem generationem. & paulò infrà: In ne-
 potibus etiam Abrahæ, filijs Isaac, illis gemi-
 nis, Esau, & Iacob, qui postea vocatus est
 Israël, hoc ipsum magnum & profundum my-
 sterium reperitur, de quo idem Apostolus lo-
 quitur, cum per Isaac promissionis filios com-
 memorasset ad Christi gratiam pertinentes.
 Hæc certè doctrina Apostolica atque Catholi-
 ca satis euidenter indicat nobis, secundùm ori-
 ginem carnis ad Saram Iudeos, ad Agar verò*

Ismaëlitas pertinere: secundum autem mysterium spiritus, ad Saram Christianos, ad Agar Iudeos. Item secundum originem carnis ad Esau, qui dicitur etiam Edom, gentem Idumæorum; ad Iacob autem, qui dicitur etiam Israël, gentem Iudeorum: porro secundum mysterium spiritus, ad Esau Iudeos, ad Israël pertinere Christianos. Hæc ille: qui satis apertè demonstrat Christianos esse veros Israëlitas non secundum carnem, sed secundum spiritum, ac per hoc esse veros heredes terræ promissionis, quæ in cælis est. Ergo portæ cælestis Ierusalem habent inscripta nomina duodecim tribuum Israël, quia porta, per quam intratur in illam cælestem promissionis terram, est ius hereditatis filiorum Dei, qui soli sunt veri sinceri que Christiani, Apostolorum sanctorum filij, qui per veros Israëlitas, id est, Iacobi Patriarchæ filios, significantur. Quòd autem addit sanctus Ioannes, in portis illis fuisse Angelos duodecim, significat, Angelos esse portarum custodes, quorum officium est curare, ne vllus ingrediatur qui non habeat ius hereditatis. Et fortassè hac de causa depingitur Archangelus Michaël cum statera in manibus, quia per Angelos sibi subiectos examinat merita eorum qui ad cæle-

cælestem illam Ciuitatem aspirant. Hæc
de portis.

CAP. XI.

De lapidibus mysticis Ciuitatis Dei.

RELIQUA ædificatio constat ex lapidibus, qui sunt omnes fideles, qui superædificantur, vt Apostoli Petrus & Paulus in Epistolis suis perspicuè posuerunt. 1 Pet. 2. Ephes. 2. Et quoniam hæc pars ædificationis ad omnes pertinet, optimum factu erit, si notemus conditiones siue qualitates, quas habere debent qui superædificari cupiunt super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, sub ipso summo angulari lapide Christo Iesu; vt non solum sint in Ciuitate Dei, sed etiam sint ipsi Ciuitas Dei celsissima & felicissima.

Tria requiruntur vt quis superædificari possit super tam nobile fundamentum. Primum, Vt sit lapis; deinde, Vt sit viuus; denique, Vt sit quam optimè politus atque quadratus. Primum igitur lapides esse debemus, non ligna, non fœnum, non stipula, vt solidum parietem efficiamus, id est, viri graues & stabiles, perseuerantes in fide, in charitate, in humilitate, in obedientia mandatorum, & non circumferamur om-

ni vento doctrinæ, quemadmodum hæretici solent: neque rapiamur variis desiderijs, vt leues Catholici facillimè rapi solent. Isti enim ab ædificatoribus Ciuitatis æternæ non admittuntur, sed ad vsum tuguriorum deseruiunt, quæ nullo negotio destruantur. Deinde esse debemus lapides viui, vt sanctus Petrus admonet, id est, pleni charitate & spiritu vitæ, qualis est lapis angularis Christus: qui etsi mortuus est semel secundum carnem, tamen secundum spiritum semper vixit, & secundum carnem post mortem degustatam reuixit, & vltra iam non morietur. Lapidem mortui domos mortuas, id est corporales, ædificant: at Domus spiritualis, vel potius Ciuitas Regis magni, quæ spiritualis & cælestis esse dignoscitur, lapides spirituales, ac per hoc viuos requirit. Denique lapides quadratos & politos nos esse oportet, non rudes & informes; quoniam ita decet ædificationem Ciuitatis omnium præstantissimæ. Sic enim Arphaxat Rex Ecbatanam ciuitatem ædificauit ex lapidibus quadratis & sectis, vt est in libro Iudith. Et si Rex Salomon templum Domini in hac nostra terra de lapidibus dolatis atque perfectis extruxit, vt Scriptura loquitur in tertio libro Regum: quid par est futurum in ædifica-

1. Pet. 2.

Iudith 1.

3. Reg. 6.

ædificatione Ciuitatis æternæ, & omnium
aliarum longè præstantissimæ?

Sed ista quadratio, & sectio, & dola-
tio hîc in terris facienda est, non in cælo.
Cuius rei figura præcessit in ædificatione
templi Salomonis. Sic enim legitur in libro
tertio Regum: *Domus autem cum edificaretur*, 3 Reg 6.
, de lapidibus dolatis atque perfectis ædifi-
cata est; & malleus, & securus, & omne fer-
ramentum non sunt auarita in domo cum ædi-
ficaretur. quia videlicet procul à domo
Domini lapides secabantur & tundeban-
tur, atque ita perfectè quadrabantur, vt
cùm adferrentur ad templum, sine vllò so-
nitu mallei in locis suis collocarentur. Ira-
que non audietur in cælesti Ierusalem so-
nitus mallei percipientis. quia ibi nulla erit
persecutio, nulla tribulatio, nullus pœni-
tentia labor, nullus gemitus, nullus dolor,
nulla tristitia. Proinde lapides electi ad glo-
riam Domus cælestis, in hac valle lacry-
marum tusionibus & pressuris expoliri
debent. sic enim canit Ecclesia:

Tusionibus, pressuris
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis
Per manus Artificis,
Disponuntur permanfuri
Sacris ædificis.

Hîc

110 DE ÆTERNA FELICITATE

Egeff
Iacob. 3.

Hic nobis pœnitentiæ labor necessarius est, quoniam *in multis offendimus omnes*, ut sanctus Iacobus affirmat. Hic domandæ concupiscentiæ carnales, hic vincendæ propriæ voluntates, hic corpus castigandum & in seruitutem redigendum, hic contra ignita iacula spirituum immundorum scutum fidei indefesso labore semper obiiciendum. Alioquin si tusionem mallei ferre non possumus, quomodo rudes & impoliti à cœlesti Architecto ad cœlestem fabricam admittemur? O si mortales intelligerent, quanto bono priuentur, dum malleum percutientem fugiunt, & nihil incommodi, nihil asperi, nihil amari ferre possunt! propositum certe mutarent, & dimissis comestationibus ieiunia frequentarent; & mollibus indumentis relictis ciliicia quærerent; & confabulationibus neglectis, vigiliis & orationibus operam darent: & si quid molestiæ à falsis fratribus, vel à manifestis paterentur inimicis, non de vindicta cogitarent; sed Deo gratias agerent, & pro calumniantibus & persecquentibus ex animo Deum orarent; quia *non sunt condignæ pœnitentiæ huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* & ,
Quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate

videtur et
propheta
Rom. 8.

2. Cor. 4.

mitate aeternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Et certè si respiciamus lapides viuos, qui nos ad cæleste ædificium præcesserunt, nullos videbimus non tusionibus multis & pressuris variis expolitos. Christus ipse, lapis angularis & pretiosissimus, qui pro se dolatione non indigebat, tamen passus est pro nobis, vt relinqueret nobis exemplum: *1. Pet. 2. & cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.* Apostoli omnes cum beato Paulo dici poterant: *Vsque 1. Cor. 4. in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, & suslinemus; blasphemamur, & obsecramus; tamquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsema.* Quid de Martyribus dicam? nõne omnes per multas tribulationes & cruciatus, & mortes acerbissimas secti & dolati ad cælestis Ierusalem ædificium ascenderunt? Omitto sanctos Confessores, Anachoretas, Virgines, Viduas, & alios omnes qui Deo placuerunt, qui non nisi carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigentes, & secum ipsi bellum gerentes, ad cælestem ædificationem admissi sunt.

Neque

Neque solùm post Christi aduentum ista lapidum viuorum dolatio necessaria fuit, sed etiam antea, atque ab ipso mundi principio. Primus lapis viuus Abel fuit à fratre Cain crudeliter cæsus. Sanctus Patriarcha Ioseph à fratribus venditus. Tobiaæ dixit Angelus Raphaël: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.* non dixit, *Quia peccator eras, & Deo inuisus, necesse fuit, vt pœnam cæcitatís & mendicitatis lueres: sed, Quia acceptus eras Deo, vtpote iustus & sanctus; ideo vt lapis viuus, & cælesti ædificio destinatus, necesse fuit vt malleum percutientem sustineres.* Quis Prophetarum non persecutionem impiorum passus est? Quæ tormenta non tolerarunt sancti pueri Machabæi? Apostolum audiamus de Sanctis veteris Testamenti concionantem in Epistola ad Hebræos: *Alij verò, inquit, ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt: circue- runt in melotus, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terra.*

Quid hîc dices, anima Christiana? Si quibus dignus non erat mundus ob infir-
gnem

AB
Tob. 12.

AB
Hebr. 11.

gnem illorum sanctitatem, iis malleus ædificantis non pepercit, vt conuadati & expoliti cælesti ædificio essent idonei: quid de te tuique similibus fiet, quibus peccare libet, & labor pœnitentiæ nimis grauis est? Vnum è duobus necessarium est, vt vel in hac vita, aut in purgatorio percutiaris & poliaris, vel in ædificio illo sublimi locum non habeas, & in æternum malleus te gehennæ contundat. Cur igitur non eligis (si quid sapias) in hac vita potius contundi & quadrati tribulatione breui & leui, quàm in futura reprobari, & ad æternam intolerabilemque tansionem amandari?

Neque despicias purgatoriam tansionem in vita futura: ea siquidem, quamuis æterna non sit; grauior tamen, & sæpe diuturnior est, quàm pœna quælibet huius vitæ. Audi enim sanctum Augustinum explicantem Psalmum trigessimum septimum: *Dicitur, inquit, Saluus eris, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, Saluus eris, contemnitur ille ignis; grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* Hæc ille, qui addit, grauiores fore purgatorij pœnas, quàm sunt latronum supplicia, & quàm fuerint Martyrum cruciatus: proinde stultos esse qui purgatorium ignem contemnunt, & tribulationes vitæ præsen-

tis exhorrent. Et quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, audi sanctum Gregorium in Psalmum tertium Pœnitentialem: *Illum, inquit, transitorium ignem omni tribulatione præsentis existimo intolerabiliorem.* Audi sanctum Bernardum in Sermone De obitu Humberti Monachi: *Illud, inquit, scitote, quia post hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter quæ fuerint hic neglecta, redduntur usque ad novissimum quadrantem.* Audi denique sanctum Anselmum in explicatione capituli tertij ex priore ad Corinthios: *Sciendum, inquit, est, quia grauior est ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita. Omnia enim tormenta quæ hic sunt, facilia sunt, & tamen homines, ne ea patiantur, quidquid ab homine fuerit iussum, faciunt. Quantò meliùs est facere quæ iubet Deus, ne illa grauiora patiamur?*

CAP. XII.

De fugienda ciuitate mundi.

EXPLICATA ædificatione Ciuitatis Dei, id solum reliquum est, vt paucis exponamus, quid potissimùm requiratur, vt ciues in illam felicissimam Ciuitatem adscribantur. Id verò vno verbo dici potest;

test; vt videlicet mundi huius ciuitati renuntiemus, atque vt hîc interim vt aduenæ & peregrini viuamus. Neque enim fieri potest, vt simul ciues mundi & ciues Sanctorum simus: & nemo ciuitati sæculi huius nuntium remittit, qui non statim in sinum Ciuitatis Dei recipiatur. Sed rem totam paulò fusiùs exponamus.

Duæ sunt ciuitates in Scripturis sanctis nobis declaratæ; ciuitas terrena, quæ cœpit in Cain, qui primus in terra condidit ciuitatem, vt in Genesi legimus; & Ciuitas Gen. 4. cælestis, quæ cœpit in Abel, & cuius non Abel, sed Deus est conditor, vt suprâ diximus ex Apostolo. Illius figuram gessit Babylon magna, quæ *confusionem* significat; huius autem figuram gessit Ierusalem Ciuitas Regis magni, quæ dicitur *visio pacis*. Ciues terrenæ ciuitatis illi sunt, qui non solum corpore, sed etiam corde in terris habitant, terram colunt, terrenis bonis inhiant, pro illis contendunt, pro illis litigant, pro illis tumultuantur. Huius ciuitatis princeps est diabolus, qui de Ciuitate cælesti eiectus, ciuitatis terrenæ tyrannidem occupauit. Quamuis enim Dominus noster imminente passione sua dixerit, *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps* Ioan. 12. *huius mundi eiicietur foràs; & verè foràs*

- eum eiecerit baculo crucis suæ, & per ipsam crucem de illo triumphauerit; dicente Apostolo in Epistola ad Colossenses:
- Coloss. 2. *Expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Hoc tamen non ita est intelligendum, quasi diabolus penitus de mundo sit eiectus, aut mundi principatum penitus amiserit: sed quòd eiectus sit ab illis omnibus, & in illis omnibus principatum amiserit, qui se Christo adiungunt, & de ciuitate terrena fugientes, in Ciuitatem cælestem adscribuntur. Quòd enim diabolus adhuc in ciuitate terrena, quæ & mundus dicitur, imperium habeat, docet Apostolus in Epistola ad Ephesios, cùm ait: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Itaque adhuc satanas cum ministris suis principatum habet in mundo, & rector est mundi, id est hominum mundanorum, & terrenæ ciuitatis ciuium. de quo mundo sanctus Ioannes dicit: *Mundus in maligno positus est.* ac si dixisset, Mundus capiti suo adhæret, qui malignus per antonomasiam dicitur: siue, mundus in maligni dæmonis imperio & potestate est.

Porro ciues Ciuitatis cælestis illi sunt, qui

qui in Regno cælorum beati regnant, & illi quoque, qui in corpore mortali positi terram inhabitant, non corde sed corpore. corde enim conuersatio eorum in cælo est, Philip. 3.
 & cupiunt dissolui, & esse cum Christo qui Phil. 1.
 Rex est Ciuitatis cælestis. Quia verò permitti sunt in terris ciues cæli cum ciuibus terræ, idè Scripturæ sanctæ dicunt, ciues cæli esse in mundo, sed non esse de mundo; & in mundo esse non vt ciues, sed vt aduenas & peregrinos: sic enim loquitur sanctus Petrus: *Obsecro vos tamquam aduenas* 1. Pet. 2.
& peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs. & contra ciues terræ dicunt Sacræ literæ, esse *hospites testamentorum, promissionis: spem nõ habentes, & sine Deo in hoc mundo.* Ephes. 2. his enim verbis utitur sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios Quæ cum ita sint, nemo se ipse fallat, nemo existimet se ciuem mundi & ciuem cæli simul esse posse. Ciues mundi de mundo sunt; ciues cæli non sunt de mundo. De mundo esse, & de mundo non esse, contradicentia sunt; proinde simul copulari non possunt. Quare quos adhuc mundus & terrena delectant, ij non putent in Ciuitate cælesti se locum habere posse, nisi antea de mundo exeant, sæculo abrenuntient, & terrena fastidiant.

Et quoniam hæc magna sunt, & à pau-

- cis intelliguntur, vel, ut oportet, cogitantur: ideo ut nemo ignorantiam in nouissima die prætendat, nihil sæpius Apostoli & Euangelistæ inculcant & repetunt. Audi Dominum: *Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.* Item ad Apostolos: *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, propterea odit vos mundus.* Audi beatum Paulum: *Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.* Item: *Debueratis de hoc mundo existere.* Item: *Vt non cum hoc mundo damnemur.* Audi sanctum Iacobum: *Nescitis, quia amicitia huius mundi inimica est Dei? quicumque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.* Audi sanctum Petrum: *Fugite eius, quæ in mundo est, concupiscentia corruptionem.* Audi sanctum Ioannem: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Item: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Item: *Et mundus totus in maligno positus est.* Denique audi Dominum dicentem in oratione sua ad Patrem: *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi. Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.* Hic habemus apertissime, mundum sic esse à Deo quodammodo excommunicatum & damnatum, ut pro eo Christus

Christus nullo modo orandum putauerit. At si Christus non pro mundo rogat, quomodo alibi dicit, *Sic Deus dilexit mundum*, Ioan. 3. *ut Filium suum vnigenitum daret?* num Pater diligit mundum, & Filius odit mundum? aut quomodo Filius mundum à sua oratione excludit, quem Pater à sua dilectione non excludit? Sanctus Augustinus Tract. 107. hunc locum posteriorem exponens, dicit, mundum, pro quo Christus orare se negat, reprobos tantum significare, quomodo loquitur Apostolus in priore ad Corinthios, cum ait: *Vt non cum hoc mundo damnemur.* 1. Cor. 11. Sed possumus etiam dicere, Christum non orasse pro mundo, quia quæ tunc petebat Apostolis, mundo minimè conueniebant. Petebat enim donum perseverantiæ: *Serua*, inquit, *eos in nomine tuo.* Ioan. 17. & simul petebat eis gloriam sempiternam, cum diceret: *Volo, Pater, ut ubi sum ego, & illi sint mecum; ut videant claritatem meam.* At mundo ista non conueniunt: neque enim mundus aptus est Regno cælorum, nisi prius mundetur; quomodo non deceret ingredi Regis cubiculum hominem luto vndique aspersum, & fordidum. Deus autem diligit mundum, & pro eo Filium suum dedit, ut eum verè mundaret, & idoneum ad Regnum faceret. Ideò &

Caristus pro crucifixoribus orauit, non vt perseuerarent in statu, in quo erant, sed vt Pater illis ignosceret, & ignoscendo purgaret, vt & ipsi de mundo exirent. Quod etiam Christus in illa oratione seruaui, in qua dixit, *Non pro mundo rogo: adiunxit enim non longe infra, Vt credat mundus, quia tu me misisti.* Summa igitur est, Christum pro suis rogasse, non pro mundo; quia nisi quis antè exeat de mundo quàm de corpore, ad Regnum Dei numquam perueniet.

Ergo quicumque Ciuitatem illam supernam diligit, festinet exire de mundo, ne repentinus dies postremus adueniat, & rapiat eum de vita, quando nulla ei spes conuersionis erit: & cum de mundo exierit, obliuiscatur mundum & concupiscentias eius, vt folius Ciuitatis Domini assidue recorderetur; & cum Propheta sancto iuret:

psal 136. *Si oblitus fuero tui Ierusalem, obliuioni datur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ.* Hæc enim est vera nota ciuium Ciuitatis æternæ, si reuera & ex toto corde cupiant destitui potius lingua & manibus, quàm aliquid dicere aut facere contra dilectionem Dei Patris, & cælestis patriæ: & si vere,

rè, non fictè, principium lætitiæ ipsorum sit Ciuitas illa, quæ ciues suos beatos facit sic vt nulla eos felicitas mundana delectet, & sola ad eos exhilarandos in hoc exilio sufficiat futurorum recordatio atque expectatio gaudiorum.

Placet concludere hunc librum verbis sancti Augustini, vt qui mihi fortè non credent, tanto viro fidem habere non dubitent. Is enim in explicatione Psalmi sexagesimi primi his verbis explicat, quæ sit vera nota ciuium ciuitatis mundi, & ciuium Ciuitatis Dei: *Omnes, inquit, qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes qui sua querunt, non quæ Iesu Christi, ad vnâ illam ciuitatem pertinent quæ dicitur Babylonia mysticè, & habet regem diabolum: omnes autem, qui ea quæ sursum sunt, sapiunt, qui caelestia meditantur, qui cum sollicitudine in hoc seculo viuunt ne Deum offendant, qui cauent peccare, quos peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pi, boni, omnes ad vnâ Ciuitatem pertinent, quæ Regem habet Christum.*

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM
sub nomine Domus Domini,
LIBER TERTIVS.

C A P. I.

*Quòd omnes Beati sint domestici
& filij Dei.*

Pfal. 121.

ÆTATVS sum in his quæ
dicta sunt mihi; in Domum
Domini ibimus. Verè ma-
gna & ineffabilis est causa
lætandi seruo bono & fide-
li, quando vel sollicitè laborauit in vinea,
vel in negotiatione talenta multiplicauit,
vel in stadio brauium primus apprehen-
dit, vel in bello aut in agone coronam
promeruit, vel oues sibi creditas diligenter
pauit, & à lupis strenuè fortiterque defen-
dit: & his omnibus laboribus perfunctus
Domum Domini sui lætus ingreditur. Sed
videa-

videamus cur Domus dicatur, quæ paulò antè Ciuitas dicebatur. Huius enim rei non est illa caussa, quòd angusta sit, & ideò ciuitatis nomen non mereatur. Siquidem tam est ampla, vt nulli ciuitati, aut etiam Regno magnitudine cedat. Audi enim quid Baruch Propheta clamet; *O Israël,* Baruch 3.
quàm magna est Domus Dei, & ingens locus habitationis eius! Magnus est, & non habet finem. Quid ni igitur tam magna Domus Ciuitas dici possit? Prima igitur illa caussa est, quia Beati, quamuis toto Regno cælorum diffusi, omnes sunt domestici & familiares Domini. Potuisset enim aliquis existimare, si solius Regni aut Ciuitatis mentio fieret, multos fore in Regno cælorum, & in Ciuitate Dei nostri, qui numquam Deum viderent, & numquam ad eum alloquendum aditum haberent, nisi per Sanctos aliquos maiores admitterentur. Quia verò non ita se res habent, sed omnes omnino Deum semper vident, & cum eo versantur, & colloquantur facie ad faciem, siue sint eximij Seraphini & Cherubini, Apostoli & Prophetæ, siue minores Angeli & minores Sancti. Nam de Angelis custodibus qui ad vltimum ordinem Angelorum pertinent, Dominus dicit: *Angeli* Matth. 18.
eorum in cælis semper vident faciem Patris mei

Ephes. 2.

mei, qui in cælis est. & Apostolus ad Ephesios scribens dicit, Sanctos omnes esse non solum ciues Sanctorum, sed etiam domesticos Dei. Ideò habitatio eorum non solum Ciuitas dicitur, sed etiam Domo. Sunt quidem in cælo mansiones diuersæ, maiores & minores; & sunt etiam coronæ diuersæ, illustriores, & minùs illustres, pro diuersitate meritorum: sed tamen ciues illi sunt omnes beati & felices, & omnes mundi corde, & charitate pleni. Propterea nemo est qui non sit etiam in Domo illa, & qui Deum non videat, & cum eo non verferur vt domesticus & amicus: quamuis in aliis Regnis & ciuitatibus multi sint, qui Regem numquam videant, & rarissimi qui ad eius colloquium & consuetudinem admittantur. Altera ratio esse videtur, quia in ciuitate multi Regem vident, & cum eo loquuntur, sed non omnes sunt filij & heredes Regis, sed ij tantum, qui in palatio degunt, & à Rege pro filiis & heredibus agnoscuntur. At in Regno cælorum & Ciuitate Dei nostri omnes Sancti, siue maiores siue minores, verè sunt filij Dei, & fratres Christi, & heredes Dei, & coheredes Christi: ac per hoc etiam inter se fratres, neq; maiores despiciunt minores, neq; vllus est inter eos liuor aut inuidia. Nam cum

cùm Dominus Orationem illam primariam & quotidie recitandam doceret, *Pa-* Matth. 6.
ter noster, qui es in cælis; neminem exclusit.
 & cùm in iudicio dicet, *Venite benedicti* Matth. 25.
Patris mei, possidete paratum vobis Regnum
à constitutione mundi; neminem iustorum
 excipiet. & cùm Apostolus ad Romanos
 dixit, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ij* Rom. 8.
sunt filij Dei: & paulò infra, *Ipsè Spiritus te-*
stimonium reddit spiritui nostro, quòd su-
mus filij Dei; si autem filij, & heredes, here-
des quidem Dei, coheredes autem Christi: ne-
 que ipse vllum exclusit, neque magnum
 neque paruum, modò Spiritum Dei ha-
 beat, & ab eo duci se sinat. Quod cer-
 tè commune est omnibus regeneratis in
 Christo, & in fide, spe, & charitate perse-
 uerantibus. Beatus quoque Petrus in Epi- 1. Pet. 1.
 stola sua priore omnibus regeneratis polli-
 cetur hereditatem incorruptibilem, & in-
 contaminatam, & immarcescibilem, con-
 feruatam in cælis. Denique sanctus Ioan-
 nes in Epistola prima omnibus iustis sine ex-
 ceptione dicit: *Videte qualem charitatem de-* 1. Ioan. 5.
dit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, &
simus.

Rectè igitur dicitur Domus, & non so-
 lùm Ciuitas & Regnum, habitatio illa San-
 ctorum, in qua omnes sunt filij & heredes
 Regis

Pfal. 132.

Regis magni, & omnes à Deo diliguntur
 vt filij, & à Christo vt fratres; & iure dice-
 re possunt cum Propheta: *Quàm bonum &*
quàm iucundum habitare fratres in vnum.
 Nam quæ maior iucunditas cogitari po-
 test, quàm versari cum innumerabilibus
 Angelis, & hominibus maioribus, æquali-
 bus, minoribus, & ab omnibus affectu
 sincerissimo diligi vt fratrem, tractari vt
 fratrem, complecti vt fratrem.

C A P. II.

De magnitudine & pulchritudine
Domus Dei.

ALIA ratio cur habitatio Sanctorum
 Domus dicatur, assignari potest, quia
 videlicet domus, præsertim Regiæ, pluri-
 ma habent ornamenta in aulis, in cubicu-
 lis, in thalamis, quæ reliqua ciuitas non ha-
 bet. Nam quis enumeret peristromata, au-
 laxa, tapetia, vestes pretiosas, vasa aurea &
 argentea, quibus fulgent palatia Regum?
 Nec solum ornamenta interiora magno
 pretio constant, sed etiam ipsa ædificatio
 externa admirabilis esse solet ob marmora
 pretiosa, & columnas, atria deaurata vel
 depicta, hortos pensiles, & alia id genus,
 quæ enumerare longum esset. Salomon
 Rex

Rex Ierusalem posteaquam edificauit templum Domino, ea magnificentia qua par erat, ædificauit etiam domum suam tanto 3. Reg. 7. apparatu, vt in ædificatione consumpserit annos tredecim; cùm tamen administratos & præfectos operum haberet plurimos, & materia lapidum pretiosorum & lignorum cedrinorum esset ad manus. Nec minore sumptu & industria ædificauit palatium vxori suæ, filiæ Regis Ægypti, & domum saltus Libani, cuius descriptio habetur in libro tertio Regum, ita sumptuosam vt incredibile videatur. Ergo Scriptura sacra cùm Domum Dei appellat eam habitationem quam appellauerat Ciuitatem Dei, & Regnum cælorum; id significare voluit, totam Ciuitatem illam, & totum illud Regnum ita nitere & fulgere, vt domus Regia fulget ac nitet. Nam vt ex Propheta Baruch audiuius, Domus Dei tam Baruch 3. ingens est, vt totum Regnum cælorum occupare possit.

Admirabile omnino videbatur paulò antè, si totum Regnum aliquod ea pulchritudine splenderet, qua splendet eius primaria ciuitas. Quis ergo non obstupescat, si cogitet totum cælorum Regnum dici Domum Dei, quia totum ornatum, totum pulchrum, totum pretiosum est, ac
 ipsa

Pfal. 83.

ipsa Domus Dei? Iure clamat Propheta David: *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.* quis enim non toto corde concupiscat videre & possidere domum Regiam nobilissimam, quæ totum Regnum magnitudine sua adæquet? & contra videre & possidere Regnum amplissimum, quod quamlibet Regiam domum adæquet ornamentis, & decore, ac pretio? Nec solum concupisceret anima nostra talem Domum & tale Regnum, si attentè ista cogitaret & fideliter crederet; verum etiam planè deficeret & extra se raperetur, ob incredibilem pulchritudinem & magnitudinem tantæ rei. Sed nos humi strati, rebusque terrenis intenti, magna esse putamus quæ hîc cernimus, & idè de inuisibilibus non cogitamus: quemadmodum pueruli faciunt, qui domum paternam numquam egressi, domunculam suam diligunt, de palatiis Regum ne cogitant quidem. Quomodo etiam rustici solent, quòd ciuitates numquam viderint, de colendo agello suo solliciti sunt, & de reparanda domuncula lignea vel lutea, si fortè ruinam minetur; de palatiis, de arcibus, de foro, de theatro, de honoribus, de dignitatibus, de augendis pecuniis, de splendidis conuiujs nulla cura eos remordet. Et fortasse

tasse rustici & pueruli beatiore sunt ciuibus locupletibus, & magnis Principibus: quoniam ea quæ videntur in hoc mundo sublimia, plus afferunt molestiæ & periculi, quàm solidæ vtilitatis vel dignitatis. Quæ verò bona sunt in Domo illa cælesti Patris nostri Dei, & verè maxima sunt, & nullam adferunt molestiam, nullumve periculum; sed ab omni molestia & periculo liberant, non ad tempus, sed in sempiterna sæcula.

Itaque beatus Paulus, qui nec paruulus nec rusticus erat, & bona huius mundi nouerat, quippe homo doctissimus, & cum sapientibus versatus, & simul in Domo Dei fuerat, & Ciuitatem cælestem iustrauerat, raptus in Paradisum, & in tertium cælum, de se ipse dicit: *Non contemplantibus nobis,* 2. Cor. 4. *quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ non videntur, aterna.* & rursum: *Nostra autem* Philip 3. *conuersatio in calis est.* & nos omnes exhortans dicebat: *Quæ sursum sunt querite, vbi* Coloss. 3. *Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

De triclinio Domus Dei.

Ioan. 14.

ACCEDIT alia ratio cur Domus Domini dicatur, quæ dicta est Ciuitas & Regnum: ea verò ducitur ab illis verbis Domini, *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Siquidem in domibus sunt triclinia ad cibum sumendum, cubicula cum cubilibus ad fomnum capiendum, aulae vel atria ad varias exercendas actiones, quæ extra domos fieri non solent. Ac ut incipiamus à triclinio, verè est triclinium in Domo Domini, vbi Sancti omnes non solum cibis Regiis vescuntur, sed quod est admirandum valdè, & non credibile, nisi Spiritus sanctus ipse hoc nos doceret, Rex ipse præcinctus mensis ministrat. Sic enim loquitur Dominus apud Lucam: *Beati sunt serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Quale, quæso, est hoc triclinium? quis vniquam audiuit talia? Dominus stat, famulus recumbit. Dominus præcingitur, vt sine impedimento ministret; famulus discingitur, vt liberius & commodius recumbat. Dominus transit discurrens,

rens, & cibos adferens; famulus quietè comedit, & cibus Regiis fruitur. O si ista cogitaremus, & caperemus, quàm citò vilescerent omnes terrenæ cupiditates! Præcinxit se linteo aliquando Dominus, vt discipulis pedes lauaret. Petrus exhorruit, & Ioan. 13. ferre non poterat, à Domino seruis pedes lauari. Sed tunc Petrus meritò exhorruit, quia vidit maiestatem humiliatam, vt exemplum humilitatis seruis suis daret. Sed in Domo illa cælesti præcinctio & ministerium Domini non est humiliatio, sed dignatio: neque humilitatis exemplo indigebunt serui Dei in cælo, vbi nulli erunt superbi, sed omnes in omni genere virtutum confirmati atque perfecti. Igitur præcinctio illa Domini significat, ita libere, ita expedite, ita sine vllò impedimento adfuturum Dominum vnicique seruorum & fratrum suorum, bonis omnibus cumulando ac recreando, ac si nihil haberet aliud quod ageret, & solus cum solo esset.

O anima Christiana, quid est hoc? Vtinam sapes & intelligeres, quali honore, & quali delectatione cumulabit Dominus in æternum sanctos seruos suos! Hæc enim si ad cor tuum profunde descenderent, certè tu quoque spiritu feruens, lumbosque præcinctus, totum te in obsequium ram

dulcis Domini latus impenderes: & si quando in pauperibus fratribus suis tibi occurreret, non solum non eum fastidires, aut toruè aspiceres; sed charitatis visceribus dilatatis illum reficeres ac foueres;

Matth. 25. memor verborum illorum, *Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Quòd autem faciet seruos suos discumbere, significat eos iam in Domum Patris admissos, posse tutissimè sine vllò periculo aut sollicitudine recumbere, & repleri ac frui bonis omnibus, quibus referta est Domus Domini. Nullus enim deinceps erit, qui vel per vim, vel per insidias possit eos impedire, vel prohibere, ne omni bono liberrimè perfruantur. Denique quòd ipse Dominus transiens ministrat, nihil est aliud, nisi præcipuas epulas Sanctorum in ipso Domino esse, ipse enim est panis vitæ, ipse est fons sapientiæ: ipse est manna absconditum, quod nemo seit, nisi qui accipit. Itaque ipse transit ad omnes, ipse ministrat omnibus epulas ineffabiles, quæ sine fastidio satiant, & sine satietate replent.

CAP. IV.

De cubiculis Domus Dei.

TRANSEAMVS nunc à triclinio ad
 cubiculum vel cubilia. *Exultabunt,* Psal. 149.
inquit David, Sancti in gloria: letabuntur
in cubilibus suis. Hoc cubile nihil est aliud,
 nisi requies omnimoda Sanctorum, & so-
 mnus ille, de quo canit in alio loco idem
 David: *Cùm dederit dilectis suis somnum,* ec- Psal. 126.
ce hereditas Domini. de qua requie dicit in
 alio loco: *In pace in id ipsum dormiam & re-* Psal. 4.
quiescam. Denique hæc est illa requies, de
 qua dictum est sancto Ioanni: *Scribe; Beati* Apoc. 14.
mortui qui in Domino moriuntur. A modo
iam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus
suis: opera enim illorum sequuntur illos. Ma-
 gnum est hoc bonum, & proprium Beato-
 rum. Siquidem in hac vita nemo omnino
 liber est à labore: & qui videntur quiesce-
 re, ut nobiles & diuites, illi maioribus vr-
 gentur angustiis. Non enim sine causa
 Dominus noster diuitias comparauit spi- Matth. 13.
 nis, in parabola de seminante. & Iob, *Mi-* Iob 7.
liria, inquit, *est vita hominis super terram.*
 & vnus ex eius sociis, *Homo,* inquit, *nasci-* Iob 5.
tur ad laborem, & avis ad volatum. Sed om-
 nium clarissimè Ecclesiasticus, *Occupatio* Eccli. 4.

magna, inquit, creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturae in matrem omnium. Cogitationes eorum, & timores cordis, adinuentio expectationis, & dies finitionis, à residente super sedem gloriosam vsque ad humiliatum in terra & cinere: ab eo qui vititur hyacintho, & portat coronam, vsque ad eum qui operitur lino cruda. Hæc Ecclesiasticus. vbi pulcherrimè docet, nullum mortalium vlllo tempore quietis esse participem. Exponam breuiter hanc sententiam, vt omnes intelligant, quanti fieri debeat somnus, id est requies Beatorum. Occupatio magna, inquit, creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam. Occupatio opponitur quieti: sed quia multi occupantur in rebus lætis, in venatione, in lusu, in cantu, in saltatione, addit, & iugum graue, vt ostendat, loqui se de occupatione laboriosa & molesta, qua nemo delectatur, & quam omnes refugiunt. Atque hanc molestissimam occupationem dicit esse creatam hominibus, id est, adiunctam & destinatam homini ab ipsa creatione tamquam comitem indiuiduum & inseparabilem. Id quod explicat, ne quis fortè non intelligeret, dicens, à die exitus de ventre matris eorum,

rum,

rum, usque in diem sepultura in matrem omnium. Itaque mitius actum est cum bobus, qui iugum graue ferunt interdiu, & noctu quiescunt, quàm cum hominibus, qui diebus & noctibus iugum graue ferre coguntur. Deinde breuiter attingit partem occupationum molestarum, quæ instar grauissimi iugi colla mortalium premunt. *Cogitationes, & timores cordis, adinuentio expectationis, & dies finitionis.* Prima pars molesta occupationis est cogitatio rerum futurarum: semper enim sollicitus est de crastino, ac dicit intra se: *Quid erit post hæc? amittemus ne id modicum boni quo fruimur?* Ex his nascitur timor cordis continuus, qui non finit hominem requiescere. Atque hæc cogitatio cum prole sua, quæ est timor, duplex est: altera, quam sibi ipse animus fingit; altera, quæ necessaria est, & quam nemo fugere potest. De priore dicit, *adinuentio expectationis*: de posteriore, *dies finitionis*. Adinuenit homo, id est, fingit sibi varias expectationes rerum futurarum, quæ non minùs cruciant, quàm si certò venturæ essent. Sed maximè torquet cogitatio, & timor mortis, quam vocat diem finitionis; quam omnes cum timore tanto expectant, vt Apostolus ad Hebræos eam vocet Hebr. 2. continuam seruitutem: mortis enim expectatio

etatio amarefcere facit omnes huius vitæ iucunditates. Denique addit Ecclefiafticus, hanc laboriofam occupationem ita efle communem omnibus filiis Adæ, vt pertineat ad omnes homines, à primo vfque ad vltimum; ab illo qui fedet in throno fublimis, & geftat coronam, & vtitur hyacintho, vfque ad eum qui humi iacet, & vtitur lino crudo. Atque in his omnibus funt homines poft Adæ peccatum beftias omnibus infeliciores; beftiæ fi quidem fine timore viuunt, neque de craftino follicitæ funt, & neque recordantur præteriti laboris, neque anguntur expectatione futurorum. Et ideo fapiens Ecclefiafticus dixit, hoc iugum efle fuper filios Adam; tum vt excluderet beftias, quæ liberæ funt ab hoc iugo; tum vt indicaret, caufam huius miferiæ fuiſſe peccatum primum hominis primi.

Illud autem eſt omnium miſerrimum iis qui ad cæleſtem Domm non afpirant, quòd in hac vita iugum graue ferunt, fed grauius multò apud inferos inuenient. Si quidem in hac vita nemo liber eſt à labore, fed cum aliqua conſolatione coniuncto: poſt hanc vitam apud inferos labor & dolor eſt ſine conſolatione & requie: in ſola beata Domo Dei requieſ eſt ſine vllò labore,

re, & consolatio sine vilo dolore. Rectè igitur canit Propheta, *Exultabunt Sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis.* Psal. 149. quoniam non requiescent vt dormientes, qui non sentiunt quietem suam; sed cum exultatione magna requiescent, scientes & cognoscentes cum æterna gratiarum actione bonum felicissimæ quietis, ab omni labore, dolore, timore, molestia, perturbatione liberrimæ. Profectò si nihil esset aliud in Domo Domini, nisi ista sempiterna requies, nõne digna esset, quæ omnibus huius vitæ laboribus & doloribus emeretur? Et si apud inferos tormentum non esset aliud nisi sempiterna & irrequieta vigilia, nõne digna esset, quæ omnibus huius vitæ diurnis nocturnisque orationibus & fletibus redimeretur? Certè enim quàm dulce Sanctis erit, in exitu de hoc sæculo videre finem laboris & doloris, tam erit amarum iniquis in exitu simili cernere, nullam deinceps sperandam esse requiem laborum atque dolorum. Vltimum terribilium dicitur esse mors: & tamen quia mors requiem aliquam habere videtur, idè miserimi illi, qui ad inferos descendunt, *querent mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Apoc. 9. Itaque carentia omnis quietis grauius iudicabitur

malum, quàm sit vltimum terribilium. Et tamen tanta est in hoc sæculo mortalium cæcitas, vt pro nihilo ducant, requiem sempiternam amittere, & ad locum illum descendere, vbi supplicia requiem nullam admittent.

C A P. V.

De aula Domus Dei.

RESTANT loca in domo negotiis variis deputata. Sed in Domo illa beata vnum erit negotium commune omnibus, Regis superni laudatio. Hic enim quidam negotiantur vt lucrentur pecunias; alij vt dignitates acquirant; alij dant operam studiis doctrinarum, vt discant, vel doceant; alij mechanicis artibus, vt parent quæ sunt ad vitam necessaria. Sed in illa regione viuentium & immortalium nulla erit inopia, nulla ignorantia, nulla necessitas, ambitio nulla; omnes erunt statu præfenti contenti, neque aliquid optabunt aut requirent amplius; proinde toti erunt in summo bono fruendo, diligendo, & laudando intenti,

Sed videor mihi audire qui dicant, officium laudandi Deum in Psalmis & hymnis, ac præcipuè in Horis canonicis recitandis, non carere labore & fatigatione:

nec

nec deesse qui graue onus impositum sibi esse querantur, quod tot horas cantando in Ecclesiis, & Deum laudando consumere iubeantur. Quibus respondemus, laudationem Dei in hoc tempore meritum esse, in vita aeterna praemium: atq; hinc fieri, vt hic quidem sit laboriosa multis & molesta, quæ ibi erit omnibus iucunda & decora psal. 146. laudatio. Nunc multa legimus vel canimus, quæ non intelligimus: præterea in abigendis vanis cogitationibus, quasi muscis importunissimis, non mediocriter laboramus: denique corpus quod corrumpitur, non potest diutiùs mentis functionibus sine fatigatione seruire. At in beata illa patria corpus erit immortale & impassibile, aberunt muscæ inanum cogitationum, intelligemus omnia perfectissime quæ canemus: & quod est potissimum, nihil erit aliud diuina laudatio, quam felicitatis exercitatio: proinde si non erit molesta sempiterna felicitas, neque molesta esse poterit aeterna laudatio. Esse autem in caelo Dei laudationem, beatitudinis exercitationem, docet Propheta, qui ait: *Beati qui habitant* psal. 89. *in Domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Sicut enim ad beatitudinem pertinet, semper videre & amare summum bonum; sic ad exercitium beatitudinis

nis pertinet, semper admirari & laudare pulchritudinem summi boni. Et quemadmodum nemo fatigabitur Deum amando, sic etiam nemo fatigabitur Deum laudando. Adde quòd non solùm non fatigabimur videndo & amando Deum, sed etiam non fatigabimur videndo & laudando opera Dei, quæ omnia semper in conspectu aderunt, & pulchritudinem suam eximiam semper ostendent: nec laudare poterimus opera Dei, pulchra valdè, quin simul laudemus Auctorem operum illorum, quæ semper clamabunt, *Ipsè fecit nos, & non ipsa nos.* Denique sicut numquam obliuisci poterimus beneficiorum, quibus nos Deus obruit, & quasi nodis amoris insolubilibus adtrinxit; sic etiam non poterimus non semper animis gratissimis iubilare in laudibus optimi Benefactoris.

22. De Ci-
uit. Dei,
cap. 30.

Concludamus igitur cum sancto Augu-
stino, atque dicamus: *Quid aliud agere iur,*
ubi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla
indigentia laborabitur? Ipsè Deus finis erit
desideriorum nostrorum, qui sine fine videbi-
tur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione
laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus
profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna
communis. Ibi ergo vacabimus & videbimus,
videbimus & amabimus, amabimus & lau-
dabi-

dabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis, nisi peruenire ad Regnum cuius nullus est finis?

C A P. VI.

*De prima parte portæ Domus Dei,
quæ est fides.*

His explicatis, vnum illud reliquum esse videtur, vt videamus quæ sit porta, per quam in illam Domum felicissimam ingredi valeamus. Sed ipse Dominus in Euangelio non solum portam ostendit, sed etiam angustam valde esse prædixit, ac vt intrare contendamus admonuit. Siquidem interrogatus, *Domine, si pauci sunt, qui* Luc. 18. *saluantur? respondit, Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quarent intrare, & non poterunt. Cùm autem intrauerit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis. Et respondens dicet vobis: Nescio vos vnde sitis; discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium.* Hæc Dominus: qui factis aperte docet, portam Domus Dei quæ est in cælis, angustissimam esse, quamuis ipsa Domus sit amplissima, & propter angustiam

gustiam eius multos non intraturos, qui alioqui libenter intrarent: & ideo non intraturos, quia cupient quidem intrare, sed non contendent, nec pressuram illam pati volent.

Explicemus, vnde sit angusta porta domus amplissima. Quatuor partes habet porta, limen, superliminare, & latera duo, id est, quatuor lapides, vnum infra, alterum supra, & duo ad latera. quæ in hac nostra porta, quatuor sunt virtutes omnino necessariae, vt quis cælestem Domum ingredi valeat, fides, spes, charitas, humilitas. Fides & spes lapides sunt laterales, charitas est superliminare, humilitas limen quod pedibus teritur. Sed omnes isti lapides, id est, omnes istæ virtutes tam exiguum habent in se longitudinem & latitudinem, vt & in se angustæ sint, & portam angustissimam faciant.

Incipiamus à fide. Fides Christiana & vera, eiusmodi patitur angustias, vt nisi mens humana vim sibi faciat, & quasi in captiuitatem se redigi patiatur, & ligari & trudi, nemo per eam ingredi valeat. Atque hoc est, quod Apostolus scribit in posteriore Epistola ad Corinthios: *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Proponit enim fides Christiana

stiana multa credenda, quæ ita superant
 omnem rationem, vt difficillimum sit illis
 assentiri; & tamen sic certò, sic firmiter
 credi iubet, vt homo paratus esse debeat,
 millies vitam sanguinemque profundere,
 quàm vnâ partem fidei abnegare. Ma-
 gnæ sunt istæ angustia; nec mirum, si pau-
 ci illas superent. Atque hæc ratio est, cur
 tam multi ad Mahometanos vel hæreti-
 cos deficiant, quoniam illi angustias fidei
 sustulerunt, & portas latissimas aperuerunt;
 per quas tamen non itur ad vitam, sed ad
 perditionem, iuxta verbum Domini apud
 Matthæum: *Lata porta, & spatiosa via est,* Matth. 7.
quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui
intran per eam. Siquidem omnis homo
 naturaliter scire desiderat, vt Philosophus
 scripsit ad initium Metaphysicæ: ideò non
 facile assentitur, nisi demonstratio, vel cer-
 tè probabilis ratio adferatur. Expertus est
 hoc Apostolus Paulus: qui quamuis ex
 infusa & acquisita doctrina, & ex dono
 linguarum mirabiliter loqueretur; tamen
 cum prædicaret resurrectionem mortuo-
 rum, non deerant qui illum irriderent: &
 alij qui dicerent, *Quid vult seminuerbis* A&. 17.
hoc dicere? & cum Christum crucifixum
 annuntiaret, gentilibus stultus esse videba-
 tur, & Iudæi scandalum patiebantur, vt
 ipse

1. Cor. 1.

ipse testatur in priori ad Corinthios. Hinc etiam veteres hæretici, ut portam angustam dilatarent, varios errores inuenerunt. Alij enim mysterium Trinitatis sustulerunt, ut Sabelliani & Ariani: alij mysterium Incarnationis, ut Nestoriani & Euty-chiani: alij Resurrectionem mortuorum, ut Origenistæ, & alij. Sed istæ omnes portæ, & aliæ pænè ducentæ, quia humanos architectos habebant, & solido fundamento carebant, breui tempore corruerunt, ut iam vix nomina teneamus; & ne nomina quidem sciremus, nisi in libris Catholicorum qui eas oppugnarunt, Irenæi, Philastrij, Epiphaniij, Augustini, Theodoretij, & similibus, ea legeremus. Iam verò Mahometani, qui nunc tam longè lateq; sectam suam dilatauerunt, omnia ferè quæ difficultiora sunt in fide Christiana, sustulerunt, ut personarum diuinarum Trinitatem, ut Incarnationem Verbi diuini, ut mortem & resurrectionem Filij Dei, ut Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ; quibus sublatis omnes angustias sublatae sunt, & porta dilatata multitudinem innumerabilem admittit.

Hæretici verò temporis nostri per aliam viam ingressi sunt, & eas angustias potissimum sustulerunt, quæ non tam ad intelligentiam,

gentiam, quàm ad actionem pertinebant. Fides Christiana docet, vitanda esse omnia peccata, vt etiam de verbo otioso reddenda sit ratio: & si quis in peccatum letale labatur, confitenda esse peccata Sacerdoti, & per contritionem seriam & satisfactionem esse diluenda: opera bona, quantumuis laboriosa & difficilia, esse facienda, si à Præpositis præscribantur: Regnum cælorum esse bonis operibus promerendum, vt coronam iustitiæ, & mercedem laboris: Ecclesiasticis sacratisque hominibus cælibatum esse colendum: vota Monachorum & Sanctimonialium esse seruanda. Hæc & his similia quæ angustias facere videbantur, hæretici huius temporis ita sustulerunt, vt portam latissimam aperuerint. Prædicauerunt enim, solam fidem esse necessariam ad salutem, ita vt homo Christianus non possit perire, quantumuis peccatis omnibus sit coopertus, nisi nolit credere. Item non esse opus confiteri peccata Sacerdoti, satis esse si quis confiteatur Deo: contritionem non requiri, satis esse terrores quosdam mentis: pœnitentiæ & satisfactionis opera non esse necessaria: liberum esse Sacerdotibus cælibatum cum coniugio commutare: nec minùs licere Monachis & Sanctimonialibus omnia vota contemnere: non posse

Præpositos ad aliqua pia opera subditos populos obligare. His & similibus doctrinis, tublatis angustiis fidei, portam salutis latissimam sibi facere visi sunt: sed reuerà portam, quæ ducit ad inferos, aperuerunt, & per eam turbam ingentem leuium hominum ad perditionem secum duxerunt.

Tit. r.

Nec verò Catholici omnes angustias fidei superant: nam tamen omnia quæ fides docet, credunt; tamen dum aliter viuunt quàm fides iubet, de illis probantur esse, de quibus Apostolus loquitur cùm ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* ac per hoc ipsi quoque angustias fidei refugiant, & portam latam ingrediuntur, quæ ducit ad perditionem. Itaque si de fide agatur, ad quæstionem Domino propositam, *Si pauci sunt, qui saluantur?* respondendum erit, paucos esse, & ideò contendendum intrare per angustam portam.

C A P. VII.

*De spe, quæ est altera pars portæ
Domus Dei.*

I AM verò spes quoque suas habet angustias, siue præmij magnitudinem, siue paruitatem nostram consideres. Siquis enim

enim iuberet rusticum indoctum, & qui nullam habet experientiam rerum humanarum, sperare, breuî se habiturum sapientiam Salomonis, vel certè Platonis & Aristotelis, & simul imperium Alexandri Magni, vel Augusti; quando quæso persuaderi posset eiusmodi homini, vt tantillus tanta speraret? At id multo facilius est, quàm vt homo mortalis speret sapientiam & potentiam Angelorum qui in cælo sunt, & puræ intelligentiæ sunt. Nam ille rusticus, & Alexander, atq; Aristoteles, eiusdem naturæ erant, omnes homines mortales erant; & sapientia Aristotelis sapientiam humanam nõ transcendebat, & imperium Alexandri ne tertiam quidem terræ partem occupauit. At spes fidelium sperare eos iubet æqualitatem Angelorum, dicente Domino: *Qui digni habebuntur sæculo illo, & Luc. 10. resurrectione ex mortuis, neque nubem, neque auent uxores; neque enim ultra mari poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei.* Et si quis hominem qui humi repit, sperare iuberet, breuî futurum vt volet per aërem, aut in aquis longo tempore subsistat, & currat atque discurrat; quando adduci posset vt ista speraret? & tamen aues etiam magnæ, vt grues, vt ciconiæ, vt aquilæ, celerrime volant per aërem: & na-

ues grauissimæ & onustæ subsistunt in aquis, vel currunt & discurrunt per aquas, prout voluerint nauarum. At spes Christianorum sine vlla ambiguitate iubet, vt homo Christianus etiam cum corpore speret se super caelos ascensurum, & à cælo ad terram sine vllò periculo ruendi descensurum, & in cursu ab ortu ad occasum cum sole ipso certaturum, eumque sine dubitatione victurum. Denique si quis pauperculus parentibus orbatus, sperare iuberetur, à Rege magno sibi non cognito se in filium adoptandum, certè multum laboraret, vt id posse fieri aliquando speraret: & tamen vterque homo est, & terræ filius, ac morti obnoxius. At spes Christiana docet, hominem quemcumque, modò baptizetur in Christo, & Christi mandata custodiat, spiritum adoptionis à Deo habiturum, & verè in filium cooptandum, & fore heredem vniuersorum quæ ipse Deus possidet; coheredem autem Christi, qui Filius est naturalis & proprius, & quem Pater constituit heredem vniuersorum.

Rom. 8.

Hebr. 1.

Hæc spes tam magna & tam excelsa, si à Christianis, vt par est, coleretur & teneretur, certe faceret illos impavidos vt leones, vt nullis neque periculis neque terroribus cederent, & cum Propheta dicerent: *Do-*

minus

minus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. &: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. & cum Apostolo: Omnia possum in eo qui me confortat. &: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Sed valdè pauci sunt, qui res tam arduas sperent vt oportet, cum plurimi inueniantur, qui res etiam temporales & paruas à Deo non sperant, & magis confidunt in astutia sua, in furtis, in mendaciis, quàm in adiutorio Altissimi. Dominus ipse apud Matthæum & apud Lucam pulcherrimis similitudinibus admonuit fideles, ne nimis solliciti essent de quærendo cibo & vestibus: quia Pater cælestis, qui nutrit auiculas, quæ non serunt neque metunt; & vestit lilia agri, quæ non laborant neque nent; multò magis prospiciet filiis suis, quibus seruat Regnum æternum: & tamen tam modica, & pænè nulla inuenitur in plerisque Christianis confidentia in Deum, vt sæpè in angustiis suis vel ad humanas fraudes, vel ad diabolicas artes potiùs confugiant, quàm ad Deum. Ergo si illa non sperant à Deo, quæ Deus tribuit volucris cæli & liliis agri, quæque se daturum esse promittit, si spem suam ponant in eo: magnum est argumentum, in eiusmodi animis locum non habere spem illam, quæ propria est filiorum Dei,

qui Regni sempiterni consortium sperant à Deo. Et quoniam sine spe certa & viua, quæ pars est portæ Domus cælestis, nemo ingreditur ad salutem, ideò non multi sunt qui saluantur.

Sed sunt etiam aliæ maiores angustia in virtute spei: iubet enim Christiana spes contemni præsentia quæ videntur, & sperari futura quæ non videntur: iubet dispergere & dare pauperibus, vt ea multiplicata restituantur in cælis, vbi nemo fuit qui viderit, & nemo est qui cogitare vel suspicari possit, quæ sint illa bona quæ nobis reddentur in cælo, si nostra seminemus in terra. Et quidem rusticus facillè persuadetur, vt triticum seminando spargat in terram, quia vsus multorum annorum docuit, quod seminatur cum labore, cum exultatione meti: sed quæ disperguntur in pauperes, colligi multiplicata in cælis, nulla experientia docuit. Ideò difficile videtur hominibus, dimittere præsentia quæ videntur, & sperare futura quæ non videntur.

Denique magnum est argumentum, angustissimam esse portam, confidentiam firmam in Deum, quòd tanta vbique inueniatur turba miserorum, lugentium, clamantium, blasphemantium, desperantium. Deus enim in se confidentibus aut
tollit

rollit miseras, aut donat patientiam cum
 tam ingenti consolatione coniunctam, vt
 dicant cum Apostolo: *Repletus sum conso-* 2. Cor. 7.
latione, superabundo gaudio in omni tribula-
tionē nostra. Turba igitur illa lugentium &
 flentium in miseriis argumento est, vt scri-
 bit sanctus Basilius in Psalmum quadrage-
 simum quintum, multos esse qui in ore
 habeant, *Deus refugium nostrum & virtus:*
 paucissimos, qui in corde, quiq̄ verè &
 ex animo sperent in Deo.

C A P. V I I I.

*De charitate, quæ est tertia
 pars portæ.*

VENIAMVS ad charitatem, quæ est
 superliminare portæ cælestis. Chari-
 tas Regina virtutum, quæ ab vna parte vi-
 detur latior, cùm se extendat ad Deum, ad
 Angelos, ad omnes homines, etiam igno-
 tos & inimicos, eò redditur angustior, cùm
 per eam transeundum est, ob incredibili-
 lem difficultatem quam secum adfert,
 cùm non verbo & lingua, sed opere & veri- 1. Ioan. 3.
 tate præcepta illius adimplenda sunt. Quid
 enim, quæso, Regina ista iubet? Primum, Matth. 22.
 vt diligatur Deus ex toto corde, ex tota Luc. 10.

anima, ex omnibus viribus. In magnas angustias redigitur homo, cum ad ista implenda se accingit. Quid est enim diligere Deum ex toto corde, ex omnibus viribus, nisi diligere amore vero & summo? Illud *ex corde & ex anima*, significat amorem esse debere verum, non simulatum, non verbo & lingua, ut loquitur sanctus Ioannes, sed opere & veritate. Illud *ex toto, & ex omnibus viribus*, siue *ex omni virtute*, ut habet alius Euangelista, significat amorem in Deum esse debere maximum. Vis igitur præcepti est, ut diligatur Deus amore vero & summo, ut nihil ei præponatur, nihil adæquetur, omnia postponantur, sic ut paratus sit homo Christianus cum Patriarcha Abrahamo, si opus sit ad gloriam Dei, vitæ propriæ & vnigeniti & amantissimi filij sui non parcere. Neque id solum, sed etiam, ut Dominus mandat in Euangelio, odisse patrem & matrem, uxorem & filios, fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, & renuntiare omnibus quæ possidet, id est, paratum esse ea promptitudine priuari omnibus consanguineis, & vita propria, & facultatibus ac dignitatibus omnibus, qua illis priuaretur, si ea verè & ex animo odisset. Magnæ angustia sunt istæ, & ad eas penetrandas quis idoneus? Quanto facilius inue-

1. Ioan. 3.

Marci 12

Luc. 14.

inue-

inuenientur homines, & ij non pauci, qui parati sint Deo renuntiare, & omnibus eius promissis, quàm diuitiis & honoribus temporalibus, ne dicam vitæ propriæ vel filiorum? Testis est sanctus Cyprianus in Tractatu De lapsis, in ipsa primitiua Ecclesia, quando ardor charitatis erat multò maior quàm nunc sit, pro paucis Martyribus plurimos fuisse desertores, qui patrimonia sua, nedum vitas, charitati Dei anteponebant: quod ipsum testatur etiam Eusebius in Historia Ecclesiastica.

Hist. Eccles. lib. 8.

c. 2.

Quid iam dicemus de charitate erga proximum? Quid mandat charitas vt erga proximos faciamus? nimirum vt diligamus eos sicut nos ipsos; & quod nobis fieri volumus, nos quoque erga alios faciamus. Quis verò est, qui si multum egeat, non cupiat sibi dari à diuitibus, saltem quod illis superest? Neque accipiet excusationem si diues respondeat, ære alieno se premi, quòd emerit villam magni pretij, aut sumptuosum palatium ædificauerit, aut certè peristromatibus pretiosis exornauerit: illa enim fortasse superuacanea sunt; & non patitur charitas, vt proximus pauper rebus necessariis careat, & proximus diues superuacaneis rebus abundet. De qua re consulat, quæso, Lector sanctum Basilium in Oratio-

ne ad diuites, & sanctum Bernardum in declaratione super illa verba, *Ecce nos reliquimus omnia*. Videbit enim & horrebit periculum eorum, qui non cogitant, se de propriis opibus rationem Domino reddituros, & qui secundum suam cupiditatem, non secundum Domini voluntatem, & erga proximos charitatem illis vtuntur.

Matth. 12. Nam si de verbo otioso rationem reddemus, cur non magis de pecuniis male consumptis?

Sed Apostolum Ioannem audiamus, atque ab eo discamus, quousque se extendat debitum charitatis: *In hoc*, inquit, *cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere*. Deus Christus pro seruis suis animam posuit: quid ergo magnum erit, si nos pro fratribus animam, id est, vitam ponamus? Itaque non dicit Apostolus, possumus, sed *debemus pro fratribus animas ponere*: neque dixit, arbitror, censeo, consilium do; sed absolute pronuntiauit, *debemus pro fratribus animas ponere*. & si animas, cur non magis facultates? Proinde sanctus Gregorius recte concludit: *Cum incomparabiliter longè sit melior anima qua viuimus, terrena substantia quam exterius possidemus, qui non dat*
substan-

Hom. 14.
in Euan-
gelia.

Substantiam suam, quando daturus est animam suam? Quod idem de aliis rebus dicere possumus. qui enim debet pro fratribus animam ponere, cur non multò magis debet fratribus iniuriam siue offensionem condonare? & qui debet pro fratribus animam ponere, cur non debet diligenter cauere, ne fratrem verbo aut factò lædat? Quia verò præceptum charitatis Dei & proximi eiusmodi angustias habet, vt à paucis superentur, ideò quærenti à Domino, *Si pauci sunt, qui saluantur?* iure potuit Dominus respondere, paucos esse, & propterea totis viribus contendendum esse, vt cum illis paucis salutaris portæ angustias superemus.

C A P. IX.

*De humilitate, quæ est quarta
pars portæ.*

RESTAT humilitas, quæ suas etiam nec paruas habet angustias. Quid præcipit Magister ille, qui de se verissimè dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde?* Matth. 11. *Vade, recumbe in nouissimo loco.* Luc. 14. Et quod dixit, fecit. Veniens enim in hunc mundum, recubuit nascens in præsepi, & moriens in cruce. Locum certè humiliorum

rem inuenire non potuit neque nascens, neque moriens. Et dum vixit, pauperior fuit non solum hominibus, sed etiam animantibus brutis: nam vulpes foueam habent, & volucres cæli nidos; ipse autem non habuit vbi caput suum reclinaret. Sed quid sibi vult, *Recumbe in nouissimo loco?* illud significat, Quicumque tu sis, & quantumcumque sis, existima te semper vltimo loco dignum esse. Cuius rei rationem reddit Apostolus in Epistola ad Galatas, cum ait: *Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* & non dixit, *Qui se existimat magnum esse, aut maiorem aliis, siue sapientia, siue potentia, siue virtutibus: neque dixit, Si quis existimat se non magnum esse, neque ceteris maiorem; sed tamen aliis parem: sed dixit, Si quis existimat se aliquid esse.* & denique non dixit, *Cum pauper, vel indoctus, vel inglorius sit; sed, cum nihil sit.* Itaque non potuit Apostolus magis descendere, vt locum nouissimum designaret, & verba Domini digno commentario explicaret. At, inquit, oportet esse homines in altis gradibus, Prælatos, Principes, Reges, Imperatores, Pontifices. Ita est, oportet; sed vnusquisque sedere debet in nouissimo loco, & expectare vt Dominus dicat: *Ascende superius.* cuius rei

Luc. 9.

Gal. 6.

rei exemplum insigne habemus in sancto Augustino, quod eius verbis proponere libet. Sic enim loquitur in Sermone De communi vita Clericorum: *Ab eis qui diligunt seculum, segregavi me; sed eis qui præsunt populis non me coequavi: nec in conuiuio Domini superiorem locum elegi, sed inferiorem & abiectum. Et placuit illi dicere mihi, Ascende sursum. Usque ad eum autem timebam Episcopatum, ut quoniam esse ceperat alicuius nominis inter homines fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illo accederem. Cauebam hoc, & agebam quantum poteram ut in loco humili saluarer, non in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino seruus contradicere non debet. Utinam hoc exemplum omnes imitarentur! haberemus enim multos Prælatos bonos, multos bonos Principes, multos optimos Magistratus. Sed quia multi se ingerunt, neque vocationem Domini expectare dignantur; Deus aliquando irascitur, & ad exemplum aliorum cogit non paucos in nouissimo loco sedere, ut omnes intelligant, honores & diuitias, ut cetera temporalia & spiritualia bona, à manu sua pendere. Hinc enim sæpè videmus homines ditissimos breuè redigi ad extremam pauperiem, & magnos Principes de sedibus suis deiici.*

Sed

Sed neque satis est expectare Dei vocationem: sed oportet etiam in ipsa Prælatu-
 ra vel Principatu non superbe sapere; sed
 Eccli. 3. iuxta sapientis consilium, quanto quis ma-
 ior est, tanto se omnibus humiliari; non
 corpore, sed corde, ut sanctus Gregorius in
 Past. lib. 1. Pastoralis suo docet, & apertius sanctus Au-
 gustinus in Epistola, quæ est Regula San-
 cap. 6. ctimonialium: *Honore, inquit, coram homi-
 nibus prælata sit vobis, coram Deo substrata
 sit pedibus vestris.* Debet enim vnusquisque
 ceteros omnes meliores, ac per hoc maiores
 se credere. Ille enim proprie & simpliciter
 maior est, qui maior est apud Deum. Apud
 Deum autem maior est, qui melior est; &
 ille melior est, qui virtutibus præstat; quid-
 quid sit de præfecturis, de diuitiis, de titu-
 lis, de coronis, de infulis: virtutes enim bo-
 num hominem faciunt, non præfecturæ,
 diuitiæ, tituli, & alia id genus: & si virtutes
 bonum hominem faciunt, maiores virtu-
 tes faciunt meliorem, & maximæ opti-
 mum: & qui virtutes in excellentiori gra-
 du possident, illi ceteris præstant. Et quòd
 vna ex magnis virtutibus sit humilitas, ex
 eo cognoscitur, quòd ipse Dominus humi-
 litati tribuit exaltationem, in illa sententia
 ab eo sæpius repetita: *Omnis qui se humi-
 liat, exaltabitur.* quam sententiam secuta
 est

Math. 23.
 Luc. 14. &
 18.

est Virgo beata in Cantico: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* & beatus Petrus: *Humiliamini sub potenti manu Dei,* Luc. 1. 1. Pet. 5. *vt vos exaltet in tempore visitationis.* Et sanctus Iacobus: *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* Iac. 4. Denique beatus Paulus de Christo ipso dicit: *Humiliauit semetipsum: propter quod & Deus exaltauit illum.* Philip. 2.

Quoniam igitur virtutes verè, ac præcipuè charitas & humilitas, bonos homines faciunt coram Deo, vt etiam meliores & maximos: & quia nemo certò nouit qualis sit coram Deo, & quales sint, vel paulò post futuri sint alij, ideò periculosum est, alicui se præponere; & vtilissimum, omnibus se postponere: ideò Dominus absolutè pronuntiat, *Recumbe in nouissimo loco.* Quotusquisque autem est, qui hoc præceptum Dominicum seruet? De qua re magis contenditur inter homines, quàm de præcedentia? Quanti labores suscipiendi sunt ab iis, qui litigantes de punctis honoris ad concordiam redigere student? Quàm multos sæpè audimus sententiam illam ex Scripturis vsurpantes, *Gloriam meam alteri non dabo?* Isa. 42. & tamen ea sententia ipsius Altissimi est apud Isaiam, cui soli iustè conuenit. Deus enim solus humilis esse non debet; quoniam

quoniam humilitas est virtus quæ refrænât cupiditatem hominis, ne velit ascendere super se: Deus autem cùm sit altissimus, nihil habet supra se. Itaque intoleranda superbia est, quòd vermiculus terræ dicere audeat: *Gloriam meam alteri non dabo.* & tamen iidem vermiculi, quos superbia ita inflat, vt dicant cum Deo, *Gloriam meam alteri non dabo*; ita se abiiciunt, vt seruos honoris, id est, inanis existimationis, se esse fateantur; & sic fideliter domino suo honori humano seruiant, vt malint in singulari certamine crudeliter necari atque ad inferna descendere, & sic vitam æternam & temporalem simul amittere, quàm idolo suo honori detrimentũ aliquod adferatur. O vanitas vanitatum! ò quàm grauius excæcauit oculos mentis iste fumus honoris! & tamen Christiani sumus, & scimus Christum ab inimicis audiuisse, *Ecce homo vorax, & potator vini.* Item: *Samaritanus es tu, & demonium habes.* Item: *In Beelzebub principe demoniorum eiicit demonia.* & tamen nemo audiuit ab ore eius verbum *Mentiris*, aut aliquid eiusmodi: sed quia mitis erat, & humilis corde, cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur, vt scribit Apostolus Petrus.

Ex his perspicuum est, portam vitæ æternæ

Matth. 11.

Ioan. 8.

Luc. 11.

1. Pet. 2.

næ non minùs ob humilitatem, quàm ob Theologicas virtutes, fidem, & spem, & charitatem, esse angustam & à paucis penetrabilem; ac per hoc interroganti, *Si pauci sunt, qui saluantur?* rectissimè responderi posse, paucos esse: quia pauci, vt par est, totis viribus contendunt per angustias portæ illius intrare.

C A P. X.

Iterùm de fide, quæ est prima pars portæ.

CETERVM ne videamur terrore nimio ab ingressu portæ illius homines auocare, cùm nobis contrà propositum sit in toto hoc libro, mentes fidelium ad patriam nostram dulcissimam & felicissimam desiderandam accendere; ostendam paucis, portam illam quæ ab vna parte ob illarum virtutum eminentiam & perfectionem angustissima est, eandem ob Dei ipsius omnipotentiam, & veritatem, & misericordiam, dici posse latissimam & aditu facillimam, si quis verè per illam ingredi cupiat.

Ac vt à fide incipiamus. Verè fides res difficillimas, & supra sensum & rationem longè positas, & supra ipsorum Angelorum

L

natu-

naturalem capacitatem sublimiter exaltatas, credendas docet: sed cum admone-
mur ab ipsa fidei doctrina, res illas creden-
das esse Deo qui mentiri non potest, non
Angelis, non hominibus, iam angustia di-
latari incipiunt. Si fides diceret, Crede
Deum esse trinum simul & vnum, Cre-
de Filium Dei factum esse filium Virginis,
Crede Christum à mortuis resurrexisse
post tres dies virtute propria immortalem;
& hæc omnia firmissime crede, quia Pe-
trus, & Paulus, & Ioannes, Isaias, & Iere-
mias, & Ezechiel hæc dixerunt: hæsitarem
vtrique, neque auderem res tam difficiles,
& supra rationem positas, hominibus mei-
Psal. 115.
similibus credere. Scriptum est enim: *Om-
nis homo mendax.* & ideò tot iuramenta, &
tot fidei iuramentum requirimus, vt hominibus
fidem habeamus. Sed cum fides dicit,
Hæc omnia Deus reuelauit, neque Petrus,
& Paulus, & Ioannes, neque ceteri Apo-
stoli & Prophetæ ex mente sua hæc docue-
runt, sed ab ipso Deo edocti; & verbum
Dei, non verba sua prædicauerunt: conti-
nuò cor dilatatur, atque ad credendum
præparatur. Quòd autem Deus sit, qui per
Apostolos & Prophetas locutus est, idem
Deus tot signis & prodigiis manifestauit, vt
stultum sit, nedum temerarium, non velle
crede-

credere. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Quæ cùm initium accepisset enar-* Hebr. 2.
rari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus. Quæ autem Deus loquitur, quis neget esse vera, cùm Deus omnino mentiri non possit; & si mentiri posset, Deus non esset?

At quæ nobis proponuntur credenda, superant rationem. Ita est; sed non superant potentiam & sapientiam Dei. Ideò dicit beatus Ioannes, Deum esse maiorem i. Ioan. 3.
 corde nostro, quia potest facere, quæ nos non possumus intelligere; & essentia atque existentia eius perfectior est, quàm mens nostra capere possit. Si facile credit homo rudis Philosophis atque Astrologis multa de magnitudine solis & stellarum, quæ videntur incredibilia; cur non facile credat homo ipsi Deo, quidquid tandem ille reuelare voluerit, cùm infinito interuallo distet sapientia & potentia eius, ab igniculo rationis quo præditi sunt homines? Illa igitur qui considerant, non patiuntur angustias in credendis iis quæ nobis Ecclesia credenda proponit.

CAP. XI.

*Iterum de spe, quæ est secunda
pars portæ.*

Hoc idem de virtute spei dicere possumus. nam si quæ speramus in vita futura, ab hominibus speranda esse dicemus, ut vani & impostores reiiciendi essemus: siquidem homines & mentiri possunt, & tam eximia præmia nullo modo dare possunt. At non ab homine speranda esse dicimus, sed à Deo, qui nec mentiri potest, cum sit veritas; nec fallere, cum sit bonitas; nec aliquid impossibile apud eum, cum sit omnipotens. Itaque merito irrideri se crederet rusticus, si quis illi sapientiam Salomonis, aut potentiam Augusti polliceretur; quia qui illi promitteret, homo esset mendax & imbecillus. Sed Christianus cui Deus promisit vitam æternam, Regnum celorum, Paradisum omnimodæ voluptatis, cur sperare non debet? Fortasse desunt nobis pignora optimæ voluntatis Dei? nonne in figuram rerum præsentium eduxit Deus populum suum per Mare Rubrum sicco vestigio? pluit illis manna de celo? eduxit aquam de petra? introduxit eos denique per Iosue in terram promissionis?

nis? numquid inanis & vacua debet esse tam insignis figura? Deinde si sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, nonne cum illo omnia nobis donavit? Ioan. 3.
Rom. 8.

Quid magnum speramus à Deo nobis donandum, quod non superetur à dono, quod nec sperantibus nec petentibus iam dedit? Si dedit peccatoribus & inimicis mortem Filij sui, non donabit iustificatis & amicis vitam Filij sui? Neque his contentus, adiecit Spiritum sanctum, tamquam pignus hereditatis, qui clamat in cordibus nostris: *Abba Pater, & testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Ephes. 1.
Rom. 8.

Quare si magnitudo rerum promissarum spem nostram superare videri possit, non potest tamen superare magnitudinem promittentis: quæ magnitudo cum infinita sit, facile potest spem nostram erigere, ut ad illa promissa sine titubatione pertingat. Quam promissionem, ut Apostolus probat in Epistola ad Hebræos, Deus iuramento confirmavit; ut per duas res immobiles, videlicet promissionem eius qui mentiri non potest, & adiunctum iusiurandum, habeamus spem, tamquam anchoram tutam & firmam incedentem vsque ad interiora

166 DE ÆTERNA FELICITATE
riora velaminis, vbi pro nobis introiuit IESVS, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

C A P. XII.

*Iterum de charitate, quæ est tertia
pars portæ.*

QVID iam de charitate dicemus? Ea certe sicut ob difficultatem implendi præcepta eius, angustissima, sic ob excellentiam diuinæ bonitatis, quam respicit, latissima dici potest. Cur enim difficile videri debet, toto corde, & tota anima, & omnibus viribus Deum diligere, cum sit ipse pulcherrimus, & optimus, & infinito amore dignissimus? Non est difficile hinc in terris amare pulchra & bona; sed difficile est non amare, aut certe nimium non amare. Videtur igitur Deus quodammodo nobis iniuriam facere, cum tam seuerè iubet vt eum diligamus, quasi sponte nostra eum diligere non debeamus. At bona & pulchra quæ sunt in terris, ideò ardentè amantur, quia clarè videntur; *Deum autem nemo vidit vquam.* Ita est, non vidimus Deum, sed vidimus, & videmus quotidie opera eius, pulchra valde, de quibus Sapiens dicit:

Ioan. I.

dicit: *Si specie solis & lunæ delectati, deos Sap. 13. putauerunt; sciant quantum his Dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.* Experimur quoque dulcedinem eius in beneficiis eius quotidianis: habemus denique testimonium eius qui vidit, & qui mentiri nequit, videlicet sancti Spiritus, qui per Apostolos & Prophetas in Scripturis sanctis prædicat, Deum usque adeo bonum & pulchrum esse, ut meritò solus bonus & solus pulcher dici mereatur.

Sed, inquit, durum est valdè, propter Deum cogi nos ad facultates, cognatos, & vitam propriam aliquando perdendam. Fateor & ipse durum id esse non amanti- bus Deum; sed amanti- bus, & eum adipisci cupientibus facile & leue esse contendo: præsertim cum ista temporalia propter Dei amorem contemnentibus, parata sint bona sine comparatione plura & meliora. Quid enim? amittis diuitias corruptibiles, acquires Regnum sempiternum: amittis patrem, & fratres, & amicos; acquires Deum patrem, & Christum fratrem, & omnes Angelos & Sanctos amicos & socios: amittis vitam temporalem & miseram, acquires æternam & felicissimam.

Audi Canticum amoris diuini: *Si dederit* Cant. 8.
homo omnem substantiam domus sue pro di-

lectione, quasi nihil despiciet eam. & paulò antè: Aqua multa (tribulationum & angustiarum) non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Audi vnum ex diligentibus Deum: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.

Rom. 8.

At proximum ita diligere, vt bona mea cum eo communicare, etiam si mihi fuerit inimicus, meque grauitè laferit, adhuc illi non solum ignoscere, sed etiam benefacere debeam, contra naturam pugnare mihi esse videtur. Id quidem contra naturam per peccatum corruptam fortasse dici poterit, sed non contra naturam per Christi gratiam reparatam. An non Deus ipse bona sua cum inimicis suis communicat? & quotidie inimicis suis ignoscit, & reddit eis bona pro malis, dum *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos?* Quòd si Deus ita se gerit cum inimicis, non est contra naturam Dei, neque hominis qui ad imaginem Dei creatus est, diligere inimicos, eisque benefacere: sed contra naturam bestiarum, & eorum, qui cum in honore essent, non intellexerunt,

Matth. 5.

Psal. 48.

runt,

runt, comparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.

CAP. XIII.

Iterum de humilitate, quæ est quarta pars portæ.

VENIO ad humilitatem, quæ similis est fororibus suis: vt magnas quidem angustias superbis & arrogantibus pariat; sed iis qui ad scholam Christi accedunt, & ab eo discere volunt, non difficulter dilatarî incipiat. Primum enim humiliari debemus *sub potenti manu Dei*, vt Apostolorum princeps admonuit: & vt Coapostolus eius Iacobus confirmat. Quæ autem difficultas fingi potest in humiliatione mortalis hominis ad immortalem & omnipotentem Deum? Deinde debemus quoque nouissimum locum eligere apud homines, quia superiores inuicem arbitrari nos conuenit, vt Apostolus monet in Epistola ad Philippenses: *Superiores*, inquit, *sibi inuicem arbitrantur*. Qui verè se ipsi nouerunt, & conscij sunt propriæ infirmitatis, aliorum autem interiora non nouerunt, nullas patiuntur angustias, vt omnes alios sibi superiores ducant, eosque ho-

nore præueniant, & locum altiorem iisdem concedant. Quemadmodum enim superbia nascitur ex ignorantia sui, sic humilitas ex cognitione sui. Cor superbi facile videt vitia quæ in se non habet, & quæ ceteri habent, quia sunt omnia extra se: vitia propria, quamuis sæpè maxima, & aliis omnibus nota, ipse non videt, quia sunt intra se; quomodo oculus non videt quæ intra se habet, sed ea solum quæ extra illum sunt. Exemplo nobis esse potest Pharisæus ille qui gratias agebat Deo, quòd non esset sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri. is enim videbat in se non esse vitium rapinæ, iniustitiæ, adulterij: sed non videbat vitia grauiora quæ intus latebant, superbiam, mentis cæcitatem, & impœnitentiam; & ideò publicano in eodem templo oranti se præponebat: sed publicanus, quia meliores oculos habebat, videbat in se vitia, & virtutes non videbat; ideò recumbebat in nouissimo loco, stans à longè, percutiens pectus suum, & misericordiam Dei implorans: ex quo factum est, vt iudicio Dei discesserit hic iustificatus, ille reprobatus. Quare si quis seriò dare velit operam cognitioni propriæ, non patietur angustias in porta Domus Domini penetranda.

Luc. 18.

Ad

Ad hæc omnia necesse est addere, portam Domus Domini quæ videtur angustissima, ac pænè impenetrabilis iis qui onusti accedunt, & obeso corpore sunt, vel multis vestibus inuoluti, & erecto corpore ingredi tentant; eandem videri latam & aditu facillimam iis qui sine vlllo onere, & nudi, ac macilenti, & curui ingrediuntur. Itaque in nobis est causa, cur non faciliè ingredi possimus per eam portam, per quam multi Sanctorum sine vlla difficultate vel molestia transierunt. Incipiat ergo homo Christianus deponere onera diuitiarum: intelligat opes sibi à Deo datas vt œconomus, non vt dominus, vt eas distribuat indigentibus, non vt eas sibi vni diligenter conseruet: sic enim fiet, vt animus ab amore diuitiarum liber effectus, quasi magno onere deposito, ob angustias portæ non laboret. Nec minùs deponat pinguedinem nimiam deliciarum carnalium, vel potiùs eiiciat humores noxios cupiditatum variarum, quæ hydropem gignunt, & corpus inflant. Denique exuat opinionem propriæ existimationis, induat humilitatem Christi, inclinet ceruicem ad obedientiam mandatorum, & tunc queratur, si non satis faciliè & commodè portam salutis ingredi possit.

C A P. XIV.

Necessarium esse ingressum portæ, quantumvis angustæ, si quis saluus esse velit.

Luc. 13.

SED siue porta illa lata sit, siue angusta, omnino contendere debemus, vt per eam ingrediamur. nullus enim alius locus est post hanc vitam, quæ fugit velut vmbra, vbi bene esse possimus, nisi intra hanc portam. Idè enim Dominus hortatur, dicens: *Contendite intrare per angustam portam.* quoniam, vt ipse in eodem loco subiungit, qui foris manebunt, ad ea loca detrudentur omnes, vbi sempiternus est fletus, & assiduus dentium stridor: quæ dolores maximos significant cum desperatione remedij; vnde rabies oritur, quæ impatienter tolerat quæ tolerare non vellet, & semper tolerare cogetur. Quanto fatius erat contendere intrare per angustam portam, vbi modico labore vel dolore sustentato, requies & iucunditas inuenitur? Et si quidem possent homines & angustias portæ, & dolores gehennæ simul euadere, fortasse excusari posset eorum fragilitas vel imbecillitas, qui vim facere portæ illius angustias non auderent: sed cum necesse sit, aut hic
ad

ad tempus laborare vim faciendo, aut incidere in labores doloresque perpetuos; ubi est iudicium, ubi ratio quæ dictet fugiendas esse angustias minores & breviores, ut ad intolerabiles & grauissimas veniatur? Sed etiam si nullæ sequerentur angustiae post hanc vitam, sed sola priuatio Domus Dei, ubi sempiterna sunt gaudia; hoc ipsum deberet in nobis efficere, ut non solum per angustias portæ, sed etiam per spinas & tribulos, nec non per ferrum & ignem alacriter intraremus. Et quamuis hoc tempore non sentiamus, quid sit priuari beatitudine: tamen post animæ separationem à corpore aperientur oculi mentis, ut clarissime videant, quantum sit detrimentum, imò quàm infinita iactura, non peruenire ad finem vltimum, ad quem creati sumus. Atque hoc desiderium significant verba illa, quæ in Euangelio referuntur repetita ab illis qui exclusi foris manebunt: *Domine, Domine, aperi nobis.* Siquidem desiderium vltimi finis semper cruciabit miseros, & conscientiae remorsus nunquam quiescet; & implebitur illud: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

Matth. 25.

Luc. 13.

Isa. 66.

Marci 9.

O si possemus nunc seriò cogitare, quanto affectu dicent homines illi, *Domine, Domine,*

mine, aperi nobis. ac si dicant: Sine ingressu in istam Domum viuere non possumus, nec tamen mori nobis datur. Itaque viuimus non vt viuamus, sed vt semper miserimi simus. Ergo aperi nobis, quia parati sumus quaslibet angustias tormentorum pati, modò ingrediamur. Sed respondebitur: *Nescio vos.* Annus iubilei finem accepit: quando potuistis ingredi, nolulistis; nunc ergo æquum est, vt quando vultis ingredi, non possitis. Ita illi sine vllò remedio exclusi, numquam tamen cessabunt clamare, naturali desiderio stimulante: *Domine, Domine, aperi nobis.* Sed qui surdi fuerunt in hac vita ad exhortationes Domini clamantis & dicentis, *Contendite intrare per angustam portam:* tunc surdis auribus Domini clamabunt, *Domine, Domine, aperi nobis.* Quare si quid sapimus, nunc rebus nostris consulamus, quando tempus habemus: faciamus nunc, dum licet, quod tunc sine vlla dubitatione toto corde facere, vel fecisse cupiemus, & non licebit.

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM

sub nomine Paradisi.

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

In celo esse vera gaudia.

PARADISVS, nomen est voluptatis & deliciarum: significat enim hortum, siue pomarium & viridarium simul amœnissimum, & ad recreationem & iucunditatem adferendam aptissimum. In libro Genesis Paradisus voluptatis non semel appellatur, vbi de Gen. 2. & 3. Paradiso terrestri sermo habetur. Apud Ezechieleni verò de Paradiso cœlesti dicitur Angelo primario, qui postea cecidit & diabolus factus est: *In delicys Paradisi Dei* Ezech. 28. *fuisi.* Quia verò in Scripturis sanctis nihil habemus de Paradiso, nisi fuisse in eo arbores

res multas, & fontem aquæ viuæ: ideò visum est mihi occasione huius nominis explicare voluptates & gaudia, quibus fruuntur in cælo Beati. Erit verò, nisi fallor, utilis contemplatio ad excitandos animos, ad ea quæ sursum sunt quærenda & cogitanda; ac per hoc ad vitam sic instituendam, vt cum hinc migrandum erit, non ad luctum & tenebras, sed ad lucē & lætitiā sempiternam, Deo adiuuante migremus. Solent enim homines, paucis exceptis, magis trahi voluptate, quàm aliquo bono alio: & Ecclesia in quadam Oratione dicit: *Ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia.* Ac primum considerabimus, quid Scripturæ sanctæ de cælesti Paradiso nos doceant, vnde probemus verè esse in Paradiso cælesti gaudia: deinde tentabimus explicare quæ sint illa gaudia: postremò variis rationibus, vel potius comparisonibus demonstrabimus, gaudia illa esse longè maiora, quàm nos capere, vel cogitare, vel etiam suspicari possimus.

Primum igitur nomen ipsum Paradisi, voluptatem ac delicias sonat, vt ex libro Genesis paulò antè ostendimus. Esse autem in cælo paradisum, testatur Ezechiel, qui de primo Angelo scripsit: *In delicijs Paradisi Dei fuisti.* testatur Dominus in Evangelio

angelio, cūm latroni secum pendenti di-
 xit: *Hodie mecum eris in Paradiso.* accepit Lucæ 13.
 enim Paradisum pro Regno Dei, & essen-
 tiali beatitudine. dixerat enim latro: *Domine memento mei, dum veneris in Regnum*
tuum. & Dominus promittens illi confor-
 tium Regni sui, respondit: *Hodie mecum*
eris in Paradiso. testatur beatus Paulus in
 posteriore ad Corinthios, cūm ait: *Scio ho-* 1. Cor. 12.
minem in Christo, raptum vsque ad tertium
cælum, & quia raptus est in Paradisum. te-
 statur beatus Ioannes in Apocalypsi, vbi
 Dominum introducit loquentem: *Vincen-* Apoc. 2.
ti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Para-
diso Dei mei. Ex his locis perspicuum est,
 regionem Beatorum esse locum delicia-
 rum & voluptatis. Deinde cūm Dominus
 ait seruo bono & fidei, *Intra in gaudium* Matth. 25.
Domini tui: nōne apertissimè declarat,
 Domum Dei, siue Ciuitatem Dei, ad
 quam admittuntur serui boni & fideles,
 cūm de hoc mundo migrant, esse locum
 gaudij? Et cūm idem Dominus multis in
 locis comparat Regnum cælorum cœnæ,
 vt apud Lucam, cūm ait: *Homo quidam fe-* Lucæ 14.
cit cœnam magnam. & cūm alibi dicit: *Et* Lucæ 12.
ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater
meus Regnum, vt edatis & bibatis super
mensam meam in Regno meo. & denique

Apoc. 19. cū in Apocalypsi dicitur: *Beati, qui ad
 cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* certè
 Scriptura per metaphoram cœnæ, delecta-
 tionem voluptatemque significat; nisi quis
 negare velit, in sensu gustandi vllam esse
 voluptatem. Ad hæc in Euangelijs, & in
 Apocalypsi, Regnum Dei nuptijs regalibus
 comparatur, vt notum est ex parabola Re-
 Mat. 22. gis qui fecit nuptias filio suo: & ex parabo-
 Mat. 25. la virginum sapientium & stultarum, qua-
 rum sapientes intrarunt cum sponso ad
 nuptias, stultæ verò foris manserunt: & ex
 Apocalypsi, vbi multa dicuntur de nuptijs
 Apoc. 19. Agni in Regno cœlorum cum apparatu
 maximo celebratis. Porrò nuptijs regalibus
 comparatur beatitudo Sanctorum, quo-
 niām in nuptijs omnia ferè genera volu-
 ptatum exhibentur, & percipiuntur; de
 qua re in libro sequenti dicturi sumus.
 Denique in Apocalypsi vidit sanctus
 Ioannes chorum virginum, qui sequeban-
 tur Agnum, quocumque iret; & cantabant
 canticum nouum, quod nemo alius can-
 tare poterat. Quem locum sanctus Augu-
 stinus exponit in libro De sancta virginitate,
 De sancta virginitate, cap. 27. de certis gaudijs, sanctisque voluptati-
 bus, quibus soli & solæ virgines perfruen-
 tar. verba eius hæc sunt: *Vos adferetis ad
 nuptias Agni canticum nouum, quod canta-
 bitis*

bitis in citharis vestris, hoc est in cordibus dicatis laudibus; non vniue tale, quale cantat vniuersa terra, sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. & infra: Quò ire putamus hunc Agnum? quò nemo eum sequi valeat, vel audeat, nisi vos? Quò putamus eum ire? in quos saltus, & prata? Vbi credo sunt gramina gaudia, non gaudia seculi huius vana, insania mendaces: nec gaudia, qualia in ipso Regno Dei, ceteris non virginibus erunt, sed à ceterorum omnium gaudiorum sorte distincta. & infra: Videbit vos cetera multitudo fidelium, quæ ad hoc Agnum sequi non potest; videbit, nec inuidebit; & collatando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Nam & illud canticum nouum proprium vestrum dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono. Sed vos, qui & dicetis, & audietis; quia & hoc, quod dicetis, à vobis audietis, felicius exultabit, iucundiusq; regnabit. Ex his igitur manifestè constat, in cælesti Regno & Ciuitate, vel Domo, multa esse vera gaudia, verissimasque & maximas voluptates.

De sancta
virginitate,
cap. 29.

C A P. I I.

De gaudio intelligentiæ.

CV M ex Diuinis literis probatum iam sit, in Regno cælorum vera esse gaudia; nunc exponemus, quænam illa sint gaudia. Ac breuiter explicanda erunt primò gaudia intelligentiæ, voluntatis, & memoriæ, quæ ad spiritum pertinent: deinde gaudia sensuum singulorum, quæ pertinent ad corpus. Neque hoc loco affirmare intendimus, intelligentiam, & memoriam, & sensus corporis proprias sedes esse gaudij; cum non ignoremus, gaudium, vt etiam desiderium propriè ad voluntatem in parte superiore, & ad appetitum in parte inferiore pertinere. Sed loquimur, vt vulgò homines loquuntur, qui non recusant dicere, Oculus delectatur pulchritudine colorum, & auris suauitate sonorum. Intelligentimus ergo per gaudium mentis, vel memoriæ, vel sensuum externorum, delectationem, quam percipit homo ex ijs quæ intelligit, vel quorum recordatur, vel quæ sensibus externis haurit.

Primum igitur Beatorum gaudium erit, oculis mentis videre Deum facie ad faciè, vt loquitur beatus Paulus in Epistola priorè ad

re ad Corinthios. & videre eum sicuti est, 1. Cor. 13.
 ut loquitur beatus Ioannes in Epistola pri- 1. Ioan. 3.
 ma. Quantum autem hoc sit futurum
 gaudium, possumus ex eo conijcere, quòd
 Isaias Propheta & Apostolus Paulus te-
 stantur superare omnia gaudia, quæ ullus
 hominum vidit, aut audiuit, aut cupiuit,
 aut cogitauit. *Oculus non vidit, nec auris au-* Isaiæ 64.
diuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præpa- 1. Cor. 2.
rauit Deus ijs qui diligunt illum. loquitur
 enim Scriptura de præcipua & essentiali
 beatitudine, quæ in ipsius Dei visione posi-
 ta est, iuxta verbum Domini: *Beati mundo* Matth. 5.
corde, quoniam ipsi Deum videbunt. &, *Hæc* Ioan. 17.
est vita æterna, ut cognoscât te solum Deum
verum, & quem misisti Iesum Christum. Et
 quidem magna amplificatio illa esse vide-
 tur, quòd nemo viderit, aut audierit, aut
 desiderauerit, aut cogitauerit tale bonum,
 quale in Dei visione percipietur: tamen
 non est amplificatio, sed simplex veritas,
 quoniam oculi, & aures, & corda homi-
 num solita sunt gaudia solùm terminata,
 mensurata, & finita percipere: visio autem
 Dei, visio est lucis inaccessibilis, & boni
 prorsus infiniti, quod in se continet omne
 bonum, iuxta verbum Domini ad Moy-
 sem, *Ego ostendam omne bonum tibi,* cum Exod. 33.
 ille antea petijisset, *Ostende mihi faciem tuâ.*

p. 2. q. 31.
art. 5.

Ac vt per rationem hoc ipsum demonstre-
mus, sciendum est ex sancto Thoma, dele-
ctationem, quæ percipitur ex cognitione,
tria requirere, potentiam intelligentem
siue sentientem, obiectum conueniens illi
potentiæ, & vnionem obiecti cum poten-
tia: & quanto potentia est aptior ad cogno-
scendum, & obiectum nobilius, & vnio
magis intima, tanto percipi delectationem
maiores. Quòd autem intelligentia siue
mens sit purior, & altior, & nobilior, & vt
sic loquar, viuacior, ac per hoc mul-
to aptior ad cognoscendum quàm sen-
sus externus, in dubium reuocari non
potest. Quòd verò Deus sit obiectum al-
tissimum & nobilissimum, non solum su-
pra omnia obiecta sensuum, sed etiam su-
pra omnia omnino obiecta mentis, quippe
infinite bonum, & omne bonum, vel
potius ipsa bonitas, nemo ambigere potest.
Iam verò quòd vnio intelligentiæ cum
Deo per apertam visionem sit vnio sic inti-
ma, vt essentia Dei totam mentem viden-
tis penetraret, & mens ipsa in ipsum Deum,
quasi in mare magnum tota mergatur &
transformetur, æquè certum atque indu-
bitatum est. Quis igitur capere vel suspi-
cari poterit, quantum illud sit gaudium?
quale illud osculum summi boni? qualis
ille

ille complexus sponsi pulchritudinis infinitæ? Certè in coniunctione pulchri coloris cum sensu videndi, & dulcissimi soni cum sensu audiendi, & ceterorum sensibilibum cum sensibus suis, magnam experimur voluptatem, & sæpè tam magnam, vt nonnulli propter illam ferè insaniant. Et tamen potentiæ sentiendi materiales sunt, & cum bestijs nobis communes: & obiecta quoque res corporales sunt, & non minus sæpè lædunt, quàm oblectent: & denique vnio superficialis est, & externa; & in pluribus sensibus non fit vnio ipsius obiecti, sed eius imaginis cum potentia. Adde quòd vnio spiritualis, & vnio Dei cum intelligentia per visionem, est firmior, durabilior, & tota simul: delectationes enim corporales, & quæ sensibus percipiuntur, quia mutationem adferunt, non possunt esse diurnæ, & non sunt totæ simul, sed quasi guttatim instillantur. Quare sine vlla dubitatione maior est delectatio mentis, quàm sensus.

Collige ergo te, homo, & appende in iusta trutina voluptatem quam tibi mundus offert, cum ea quam Deus promittit, cum visionem suam diligentibus se promittit: & elige quod vis. Certè enim si voluptatem amas, quam à te amari negare non

potes, maximam potius quàm minimam, & semper duraturam quàm eam quæ momentanea est, eliges. Neque sola visio Dei sanctis hominibus in cælo promittitur, sed etiã omnium rerum, quas fecit Deus. Hic quidem in terris cernimus per sensum videndi solem, & lunam, & stellas, & terras, & maria, & flumina, & animantia, & arbores, & metalla. Sed mens nostra nihil omnino cernit, id est, nullam substantiam creatam perfectè nouit, non differentias essentielles, non proprietates, non vires, ac ne animam quidem suam homo videt; sed more cæcorum palpando effecta, & discurrendo per rationem aliquid cognitionis acquirit. Quale ergo gaudium erit, cum intelligentia nostra, reuelata facie, manifestè videbit naturas omnium rerum, differentias, proprietates, vires? Et cum quanta exultatione obstupescet, cum videbit exercitum Angelorum innumerabilem, quorum nullus cum alio in specie conuenit, & differentias omnium & singulorum perspicuè intuebitur? Prò quale theatrum erit illud, quàm desiderabile, quàm amabile, cum sanctos homines, qui fuerunt à principio mundi vsque ad finem, simul cum Angelis omnibus congregatos, & singulorum merita, palmas, & coronas intueri licebit!

Nec

Nec sine lætitiæ voluptate videbimus scelera & tormenta perditorum; in quibus sanctitas piorum, & iustitia Dei, mirificè collucebunt: tunc enim iusti manus suas ^{Psal. 57.} lauabunt in sanguine peccatorum, vt Propheta tanto antè prædixit. Quid enim est manus lauare in sanguine peccatorum, nisi iustorum opera clariùs emicare ad comparationem operum hominum iniquorum? Splendebit certè magis virginitas aliquorum, quando cum adulterijs aliorum æqualium conferetur: nec non ieiunia, & eleëmofynæ aliquorum, quâdo cum comessationibus, & ebrietatibus, & crudelitate aliorum similiter æqualium comparabitur: quando videlicet erunt, qui dicant: Ille iuuenis, & formosus erat, & tamen virginitatem aut castitatem perpetuò coluit; iste autem iuuenis quoque & formosus fuit, sed vxore sua non contentus, adulterijs & sacrilegijs sæpè se polluit: & ille diues & nobilis fuit, & ieiunauit, & orauit frequenter, & eleëmofynas multas fecit; iste æquè diues & nobilis fuit, sed comessationibus & ebrietatibus addictus, sic omnia in voluptates suas consumpsit, vt pauperibus nihil vñquam donauerit. Atque hinc fiet, vt crescat gaudium iustorum ex notitia scelerum iniquorum: & simul

gaudium crescat ex contemplatione iustitiæ, quæ mirificè splendebit in præmijs Beatorum, & in supplicijs miserorum. Nunc enim in rebus humanis magna deformitas cernitur in eo, quòd sæpè culpa coniungitur cum præmio, & virtus cum pœna, vnde iustitia Dei apud homines nonnihil obscurari videtur: sed tunc omnis pœna cum culpa, & omne præmium cum virtute iungetur; atque ita decor iustitiæ in mentibus Beatorum incredibile gaudium excitabit.

CAP. III.

De gaudio voluntatis.

TRIA sunt, quæ præter voluptatem, quam capit voluntas ex bono intelligentiæ, maxima gaudia in ipsa voluntate propriè gignent. Vnum est amor Dei & proximi ardentissimus, & inextinguibilis: amor enim est præcipuum condimentum omnium rerum amabilium. Qui amat, omnia quæ amat, pulcherrima atque optima esse iudicat; & ideò illorum aspectu & consuetudine plurimùm gaudet, & ex absentia vel priuatione inconsolabiliter dolet. Videmus parentes, qui naturaliter filios suos valdè diligunt, eos pulcherrimos, inge-

ingeniosissimos, prudentissimos credere, quamuis sæpè deformes sint, & ingenio ac iudicio careant: & si daretur optio, filios suos non mutarent cum quibuscumque alijs, iudicio aliorum hominum melioribus & pulchrioribus. Sæpè etiam homines amore capi videmus, vel ex veneficio, vel casu aliquo, personarum deformium, cum quibus versari iucundissimum, & contrà ab eis auelli infelicissimum iudicant. Quod certè non facit nisi amor, condimentum, vt diximus, omnium amabilem. Quæ cum ita sint, qualis & quanta erit voluptas Sanctorum, cum Deo & Beatis omnibus semper versari, quos ardentissimè semper amabunt; & qui non falso iudicio, sed verissimè pulcherrimi & optimi sunt, & à quibus numquam se diuellendos esse noverunt? Contrà verò, vnum ex maioribus gehennæ supplicijs erit, semper versari cum ijs quos maximè oderunt, & à quibus circumuentos mille artibus se fuisse sciunt.

Altera res, quæ gaudium magnum in voluntate Beatorum gignet, erit quies quædam incomparabilis, & satietas sine fastidio, quæ illos pacatos & contentos modis omnibus reddet. Hic certè in terris nemo est sua sorte contentus, nemo qui non multa cupiat, quæ obtinere non potest.

Inde

Inde omnes famelici, omnes sitibundi, omnes inquieti viuunt. Neque mirum id videri debet, cùm animus noster capax sit boni infiniti & sempiterni, & res creatæ paræ sint & fragiles, quæ diu permanere non valent. Quale igitur gaudium erit illi homini, qui se in eo loco constitutum cernet, vbi planè omni ex parte contentus viuet? vbi nihil desiderabit, nihil timebit, nihil requiret, nihil ambiet ampliùs? O pax exuperans omnem sensum, quam mundus non potest dare, & quæ in sola inuenitur superna Ierusalem, ciuitate Regis pacifici, & magni. Ad te suspirat peregrinatio nostra, quæ plena tentationibus & sollicitudinibus, in sola tui memoria & expectatione aliquantulum requiescit.

Tertia res quæ voluntati beatæ magnum gaudium adfert, est iustitia, eaque perfecta, & perfectior, quàm esset iustitia originalis in Adamo. Illa subiciebat partem inferiorem superiori, donec superior esset subiecta Deo: hæc subijcit partem inferiorem superiori, & superiorem Deo nexu firmissimo & insolubili. Illa erat quasi vestis lanea, vel lineæ; hæc est quasi vestis holoserica, vel aurea, quæ voluntatem facit pulcherrimam, & amabilem Deo, & sibi, & Angelis, ac beatis hominibus

bus vniuersis. Hæc est illa perfecta iustitia,
 quæ nullam admittit maculam, ne venia-
 lem quidem, vt de anima tali veste induta
 dici possit: *Tota pulchra es amica mea, &* Cant. 4.
macula non est in te. Hæc in se concludit
 omnes virtutes, quæ imperfectionem nul-
 lam admittam habent. Quantam autem
 hæc iustitia iucunditatem & lætitiã ad-
 ferat, testis est Sapiens in Prouerbijs, cùm
 ait: *Secura mens, quasi iuge conuiuium.* illa Prou. 15.
 autem sola est mens secura, quam con-
 scientia numquam remordet, quòd per iu-
 stitiam perfectam ita sit in bono stabili-
 ta, vt ne ad momentum quidem labi possit.
 testis quoque est Apostolus Paulus, qui di-
 cit: *Regnum Dei non est esca & potus, sed iu-* Rom. 14.
stitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. Vbi
 sanctus Apostolus manifestè docet, Re-
 gnum cælorum voluptatem quidem ma-
 gnã in se comprehendere, sed eam firam
 non esse in delectatione gulæ, & repletionem
 ventris, vt homines carnales & animales
 fortè vellent; sed in iustitia, quæ parit in
 anima solidam pacem, & verum gaudium.
 Qui enim perfectè iustus est, is non habet
 quidquam in corde suo quod eum repre-
 hendat; neque in actionibus suis, quod ab
 alijs reprehendi possit. Inde oritur solidif-
 sima & dulcissima pax cum Deo, & se-
 cum,

cum, & cum omnibus alijs. Inde verò nascitur gaudium ineffabile in Spiritu sancto, cui gaudio nulla terrena vel temporalis lætitia poterit comparari.

C A P. I V.

De gaudio memoriae.

IAM verò memoria ex recordatione rerum præteritarum, non exiguam materiam gaudiorum repræsentabit. Primum enim recordatio beneficiorum Dei in omni vita, spiritualium & corporalium, naturalium & supernaturalium, temporalium & æternorum, incredibilem lætitiã adfert, cum iustus recogitat, se tam multis modis præuentum in benedictionibus dulcedinis. Deinde recordatio periculorum, à quibus nos Deus miris modis eripuit in omni ætate, in omni officio, in omni statu, quantã lætitiã adferet? Inter cetera verò pericula illud in primis pono, quòd sæpè peccato letali, ac per hoc gehennæ proximus aliquis fuerit, & Deus sola benignitate sua motus, peccatum impediuerit. Hæc certè misericordia Dei tanta & tam singularis, electis suis frequenter impensa, cum ad memoriã in illa tutissima & pacatissima regione veniet, lætitiã maximam

mam suppeditabit. Quæ recordatio si Sanctis deesset in calo, quomodo sicut ait Psalmus, misericordias Domini in æternum cantarent? *Quo cantico*, inquit sanctus Augustinus in Libro postremo de Ciuitate Dei, *in gloriam gratiæ Christi, cuius sanguine liberati sumus, nihil erit profectò illi iucundius Ciuitati.*

Psal. 88.

Lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 30.

Quid dicam de cursu temporum & sæculorum à principio vsque ad finem? quantum voluptatem adferet recordatio tot vicissitudinum rerum, & tantæ varietatis, quas tam sapienter gubernauit & rexit, & ad fines debitos perduxit inimitabilis prouidentia Dei? Hic fortasse est ille impetus fluminis, qui tam mirificè lætificat Ciuitatem Dei. Quid enim est ordo sæculorum magna velocitate labentium, & cursum nunquam intermittentium, nisi fluminis impetus sine cessatione aquas suas rapientis & deuoluentis, donec in oceanum demergantur, atque dispareant? Et nunc quidem dum flumen fluit, & tempora labuntur, multi de prouidentia Dei disputant, & non desunt etiã ex Dei seruis, qui turbati isto impetu fluminis, quod multa detrimenda sæpè adfert bonis, multa commoda malis, dum terram bonam à campis iustorum ablatam ad campos impiorum defert,

Psal. 49.

defert, graues tentationis passi, de prouidentia Dei queri uisi sunt. Audi Prophetam Regium: *Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei; quia zelauit super iniquos, pacem peccatorum uidens.* & infra: *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo obtinuerunt diuitias; & dixi: Ergo sine caussa iustificauit cor meum, & laui inder innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die.* Audi Ieremiam: *Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: uerumtamen iusta loquar ad te: Quare uia impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui prauaricantur, & iniquè agunt? Plantasti eos, & radicè miserunt: proficiunt, & faciunt fructum: propè es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.* Audi Habacuc: *Quare, inquit, respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiore se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.* Sed post cursum temporum euolutum, & flumen in mare demersum, cum Sancti in cælo totum illum cursum ad memoriam reuocabunt, & rationes omnium illarum vicissitudinum in libro diuinæ prouidentiae perspicuè legent, incredibile dictu est, quàm uehementer fluminis illius impetus per memoriam representatus lætificabit Ciuitatem Dei. Ibi uidebunt

debunt, cur Deus permiserit primum Angelum & primum hominem labi: & cur misericordia Dei hominem liberauerit, Angelum non liberauerit. Ibi videbunt, cur Deus elegerit in populum peculiarem filios Abrahami, quos tamen præuidebat durissimæ ceruicis futuros: & quanta bona ex illorum peruicacia paraturus esset Gentibus. Ac vt vniuersalem prouidentiam prætermittam, ibi videbunt, cur permiserit plurimos Iustorum, ac pænè omnes in mundo pressuram pati, vt videlicet eos gloriosissimè coronaret. Atque ex hac recollectione benedicent cum ingenti lætitia omnes cruces quas passi sunt in mundo, cum in coronas sempiternas videant esse conuersas, ac dicent cum Propheta: *Secundum magnitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tue latificauerunt animam meam.* Psal. 93.

C A P. V.

De gaudio oculorum.

VIDEAMVS nunc gaudia corporis glorificati. Ac primum se offert gaudium sensus videndi, qui inter corporales sensus nobilissimus est, & cuius officium latissimè & longissimè patet. Is in cæle-

sti patria gaudebit primùm de proprij corporis splendore & pulchritudine. Videbit enim corpus suum reformatum à Christo, & configuratum corpori claritatis suæ, vt

Phil. 3.

Neque claritas eius minor erit claritate Solis: Christum enim, ad cuius splendorem conformandi sumus, idem Apostolus supra splendorem Solis à se visum fuisse testatur

Act. 26.

Matth. 13.

in Actis Apostolorum; & ipse Dominus in Euangelio loquitur, & dicit: *Tunc Iusti fulgebunt sicut Sol in Regno Patris eorum.* Quale igitur & quàm gratum spectaculum videbunt oculi Beatorum, quando manus suas, & pedes, & membra omnia cernent radios lucis ex se proferre, vt non egeant ampliùs lumine Solis, neque Lunæ, & multò minùs lucernæ aut candelæ ad omnes tenebras vndique dissipandas? Sed non solum corpus proprium instar Solis fulgere videbunt, sed corpora Sanctorum omnium, ac in primis Christi ipsius, & sanctissimæ Matris eius. Quantum lætificat Sol vnus exortu suo vniuersam terram? Quid igitur erit videre simul innumerabiles Soles, non sola luce illustres, sed membrorum varietate & venustate pulcherrimos? Neque in eo loco claudendi erunt oculi, ne fortè à nimio splendore lædantur: nam & ipsi

ipsi oculi beati erunt, ac per hoc impassibiles & immortales; qui enim lumine gloriæ confortabit oculos mentis, ne videntes Deum facie ad faciem opprimantur à gloria, idem etiam dote impassibilitatis confortabit oculos corporis, vt sine læsione cernant non Solem vnum, sed innumerabiles.

Illud etiam accedet ad gaudium oculorum, quòd sanctus Augustinus docet in libro De Ciuitate Dei, Martyres beatissimos in ea corporis parte, in qua supplicia pertulerunt, signa virtutis pulcherrima & venustissima prælaturos. Quid igitur erit, videre sanctum Stephanum tot gemmis pretiosis insignem, quot lapidum ictus in corpore suo pertulit? Quid Ioannem Baptistam, & Iacobum maiorem ac Paulum Apostolos, & alios propè infinitos, quibus collum pro Christo præcisum fuit, videre torque nobilissimo, omniq̃ auro pretiosiore, incredibili decore fulgère? quid sanctum Bartholomæum, cui pellis à toto corpore detracta fuit, cernere toto corpore ita illustrem, vt omnem purpuram, quantumuis pretiosam, superare videatur? Quid erit, vt cetera prætermittam, videre Petrum, & Andream, & alios plurimos, qui crucis supplicium pertulerunt, quasi stellas lucidissimas

Lib. 22. De
Ciuit. Dei,
cap. 20.

mas in manibus & pedibus cum infinito decore gestare? Nam de Christo Rege Martyrum, qui ad gloriam suam & solatium nostrum signa clauorum & lanceæ conseruare voluit, nulla lingua promere potest, quanta luce signa illa sacrosancta micabunt: cùm omnis Sanctorum gloria ad Christi gloriam comparata minor sit, quàm si pulchritudo stellarum ad Solis pulchritudinem conferatur.

Quid iam dicam de voluptate quam capient oculi Beatorum ex conspectu totius illius amplissimæ Ciuitatis, quàm Tobias & Ioannes, vt suprâ demonstrauius, non habentes satis digna vocabula quibus eius decorem exprimerent, totam auream, & gemmis ac margaritis & lapidibus pretiosis ornatam esse dixerunt? Quid denique de Cælo nouo, & Terra noua, quam Scripturæ sanctæ nobis promittunt post vltimi iudicij diem, & de renouatione, & in statum meliorem commutatione totius rerum vniuersitatis? Ista enim sicut nobis incognita sunt, ita nouo & admirabili gaudio Beatorum oculos oblectabunt, cum eorum pulchritudo conspici cœperit.

Tob. 13.

Apoc. 21.

Isa. 56.

2. Pet. 3.

Apoc. 21.

CAP. VI.

De gaudio aurium.

SENSVM audiendi & instrumenta loquendi futura esse in Regno cælorum, dubitari non potest: erunt enim corpora Beatorum vera & viua, & ab omni parte perfecta, quale Christi corpus fuisse post resurrectionem, Apostoli omnes, & multi præterea discipuli, & mulieres non paucæ manifestè viderunt. nam & ipsum loquentem audiebant, & ipse illis interrogantibus respondebat; ipse etiam beatus Paulus Christum de cælo sibi loquentem audiuit, & Christo ipse audienti respondit. Futura quoque in cælo cantica, ac præsertim illius vocis, *Alleluia*, testantur Tobias & sanctus Ioannes. Ex his satis apertè potest intelligi, non defutura in Ciuitate illa cantica plurima & dulcissima, quibus Deus laudetur, & aures beatæ sanctorum hominum mirificè oblectentur. Et si omnia debent esse commensurata, dubium quoque non erit, quin illa cantica tantò suauiora & nobiliora esse debeant, quantò sunt ipsi cantores doctiores, & qui laudatur sublimior, & locus in quo cantatur, excelsior, & audientium cœtus intelligentior atque frequen-

Math. 28.

Luc. 24.

Ioan. 20.

& 21.

Act. 1. & 9.

& 22. &

26.

Tob. 13.

Apoc. 19.

In Vita
S. Franci-
sci, cap. 5.

quentior. Quid igitur erit in altissima illa pace, & animarum concordia, & in illo charitatis ardore erga summum Benefactorem, audire liquidissimas voces canentium *Alleluia*? Si beatus Franciscus, vt scriptum reliquit sanctus Bonaventura, ad breuissimum sonitum citharæ ab Angelo pulsatæ, ita commotus est, vt aliud se putaret sæculum commutasse. Quibus deliciis aures nostræ fruuntur, quando millia cantorum & citharædorū concordissimis & suauissimis vocibus Deum collaudabunt; & alia millia concentu pari, & ardore non dissimili laudes easdem iterum atque iterum repetent? Et fortasse non solius Dei laudes in Ciuitate illa canentur; sed etiam triumphī sanctorum Martyrum, & Confessorum præconia, & Virginum gloria, & Sanctorum omnium contra diabolū victorię cantibus extollentur; hæc enim omnia in Dei laudes & gloriam redundabunt.

Eccli 31.

Quod ergo dicitur ab Ecclesiastico, *Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum*: quamuis de laudibus mortaliū in Ecclesia qua peregrinatur in terris, intelli-

intelligi possit; tamen nihil prohibet, quò minus intelligatur de ciuibus immortalibus, & de Ecclesia quæ triumphat in cælis. Ibi enim habebunt verè Sancti gloriam æternam, & illa verè & propriè est Ecclesia Sanctorum. Et cùm in Euangelio Dominus dicat laudandos esse à Deo in Regno cælesti fideles & prudentes seruos, illis verbis, *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*: quid prohibet quin existimare possimus, verba illa Domini, cantu totius cælestis Curia excipienda, & iterùm atque iterùm dulcissimè repetenda? Certè de sancto Martino Ecclesia Catholica dicere non dubitauit: *Martinus hic pauper & modicus, diues cælum ingreditur, hymnis cælestibus honoratur*. Denique sanctus Augustinus in extremo libro De Ciuitate Dei, hoc ipsum disertis verbis affirmat, cùm ait: *Vera ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittitur esse, nisi dignus*. O igitur terque quaterque beati, qui in loco illo vnde exultat adulatio, & vbi non inuenitur mendacium, audient decantari laudes suas sine

Matth. 25.

In Laudibus.

Lib. 22. De Ciuit. Dei, cap. 30.

periculo superbix, sed non sine incremento lætitiæ !

C A P. VII.

De gaudio narium.

DE ceteris sensibus pauca dicenda erunt, non quòd suis & magnis voluptatibus careant, sed quòd illas voluptates, quales futuræ sint, Scriptura sancta non aperuerit. Illud nobis satis constat, multa corpora Sanctorum statim à morte odorem suauissimum spirare cœpisse, qualem alium nemo antea senserat. Hoc de corpore sancti Hilarionis, testatur sanctus Hieronymus: affirmat enim, post decem menses à sepultura inuentum corpus integrum, quasi adhuc uiueret, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis putaretur. Hoc idem de corpore sancti Seruuli paralytici testatur sanctus Gregorius in Dialogis, cuius hæc sunt verba: *Anima exeunte, tanta fragrantia odoris aspersa est, vt omnes qui illic aderant, inestimabili suauitate repleverentur.* & paulò post: *Quousque corpus eius sepultura iraderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit.* Nec desunt alia non pauca exempla similia, tum vetera tum recentia. Ex quibus colligi potest, si

corpo-

In Vita
S. Hilarionis.

Lib. 4.
cap. 14.

corpora defunctorum Sanctorum post ani-
 mæ glorificationem suauem spirant odo-
 rem, multò magis corpora viua & glorifi-
 cata Sanctorum odorem suauissimum spi-
 ratura. Accedit, quod refert idem sanctus
 Gregorius de corpore Domini nostri vi-
 uente & gloriosissimo, cuius hæc sunt ver-
 ba in libro quarto Dialogorum, & in Ho-
 milia quadam super Euangelia: *Tunc sur-
 sum respiciens (Tarsilla virgo) Iesum ve-
 nientem vidit: tantaq; subito fragrantia miri
 odoris aspersa est, ut ipsa quoque suauitas
 cunctis ostenderet, illic Auctorem suauita-
 tis venisse.* Quòd si corpus Redemptoris
 glorificatum odorem tantæ suauitatis spi-
 rat, omnino credibile est, omnia corpora
 Sanctorum in cælo spiratura miram odoris
 suauitatem: decet enim vt membra capiti
 suo conformia sint non solùm in claritate,
 sed etiam in odoris suauitate. Qui igitur
 odoribus delectantur, cogitent quali suau-
 tate replendi sint, quando in horro illo di-
 uino rot millia florum cælestium vndique
 spirantium odores varios & suauissimos
 glorificatis naribus haurient.

Lib. 4. c. 16.

Hom. 38.

CAP. VIII.

De gaudio sensus gustandi & tangendi.

Vide Dionysium Carthusianum in 4. Sent. d. 44. art. 4. qui alios citat, & Dominicum à Santo in 4. d. 49. q. 4. art. 5.

Luc. 24.

Matth. 22.

DE sensu gustandi scribunt Theologi, non vsuros Beatos cibus mortalibus, sed habituros tamen oblectationem aliquam in eo sensu, ne superuacaneus esse videatur: futuram tamen oblectationem illam loco & statui Beatorum & immortalium congruentem. De sensu tangendi conueniunt omnes, vsus eius non defuturum in celo, cum corpora Beatorum sine dubio tangi possint, utpote vera & uiua corpora, dicente Domino, *Palpate & uideate, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere*. Aberit tamen contactus omnis impurus à corporibus illis quæ concupiscentiam generandi nullam habebunt. &, ut ipse Dominus loquitur, *In resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in celo*. Sed nos in his quæ disputantur in scholis immorari non volumus. Vnum illud affirmamus, sensum tangendi non modicam voluptatem percepturum ex perpetua & optima corporis habitudine ob dotes corporis gloriosæ, de quibus Apostolus in priore ad Corinthios:

rinthios: *Seminatur, inquit, in corruptione, 1. Cor. 15.*
surgit in incorruptione: seminatur in igno-
bilitate, surgit in gloria: seminatur in infir-
mitate, surgit in virtute: seminatur cor-
pus animale, surgit corpus spiritale. Ex
 quibus quatuor dotibus siue priuilegiis cor-
 porum gloriosorum, vna illa de gloria siue
 splendore corporis gloriosi, ad sensum vi-
 dendi pertinet, vt suo loco diximus: reli-
 quæ tres videntur ad sensum tangendi pro-
 priè pertinere. Nam quemadmodum, cum
 corpus grauatur morbis, plagis, vulneri-
 bus, quæ ad mortem ducunt, sensus tan-
 gendi est qui patitur & dolet: sic etiam
 quando corpus benè valet, & sanum ac ro-
 bustum est, sensus tangendi gaudet. Ma-
 gno igitur gaudio sensus tangendi afficie-
 tur in cælo, cum post resurrectionem cor-
 pora Beatorum immortalitate & impassi-
 bilitate, atque adeò optima valetudine in
 æternum fruuntur. Quid non libenter da-
 rent viri, præsertim Principes, si per totam
 vitam à podagra, capitis, stomachi, aut
 renum doloribus liberarentur? quale igitur
 gaudium erit in cælo, à quo longissime non
 solum mors, sed omnis morbus & omnis
 dolor aberit? Proinde dotes illæ, per quas
 corpus corruptibile surgit incorruptibile,
 & corpus infirmum surgit impassibile, ad
 gaudium

gaudium sensus tangendi pertinent. Sic etiam dotes agilitatis & subtilitatis, per quas corpus animale surget spirituale, ad eundem sensum tangendi pertinere videntur. Siquidem spirituale dicetur & erit corpus gloriosum, non quòd non verè habeat carnem & ossa, sed quòd ita subiectum sit spiritui, vt ad nutum spiritus sine difficultate & labore moueatur velocissimè, ascendat & descendat, eat & redeat, & quælibet loca penetret, ac si non corpus sed spiritus esset. Quemadmodum igitur sensus tangendi male habet & dolet, quando corpus graue cogitur fursum ascendere, aut velociter de loco ad locum moueri; sic è contrario gaudet & lætatur, cùm corpus sine lassitudine & labore vel fursum ascendit, vel de loco ad locum velocissimè transit. En igitur, à quanta seruitute corruptionis liberabuntur Beati, cùm non amplius egebunt equis, neque curribus, neque stipatoribus, neque armis, neque vlla re alia; sed ipsa per se corpora beata discurrent velocissimè quocumque voluerint, & vbique tutissima erunt, etiam inter medias armatorum acies.

Vtinam qui delicias spirituales gustare non possunt, quòd palatum infectum habeant, saltem hæc maxima & perpetua bona

na corporalia considerarent, atque ad illa afficerentur & ea quærent! sic enim fieret, vt paulatim ad altiora conscenderent, & per hos gradus ad sempiterna gaudia tandem aliquando, Deo præstante, venirent.

CAP. IX.

*De comparatione gaudiorum terræ
cum gaudiis celi.*

EXPOSVIMVS pro nostra tenuitate, quæ sint gaudia præparata in cælo iis qui diligunt Deum: nunc quanta sint, argumentis quibusdam externis demonstrare conabimur. Ac primùm ex comparatione gaudiorum, quæ Deus inimicis suis & reprobis in hac vita sæpenumerò tribuit. Et quidem tanta sunt gaudia in diuitiis, in honoribus, in potestate, in voluptatibus variis, quæ Deus tribuit peccatoribus, inimicis suis, eum vel blasphemantibus, vel in eum non credentibus, vt beati ferè ab omnibus iudicentur. *Beatum*, inquit Propheta, *dixerunt populum, cui hæc sunt.* Quis ex amatoribus huius sæculi non inuideat Salomoni, qui quadraginta annis regnavit, & diuitiis & deliciis omnibus abundauit, & septingentas vxores & concubinas trecentas

Psal. 143.

H

centas habuit? qui tamen, ex sententia sancti Augustini reprobus fuisse videtur. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Psalmos: *Ipsè Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus est à Deo.* & in libris De Civitate Dei, de Salomone dicit, quod Sallustius de Catilina: *Hic bonis inirijs malos exitus habuit.* Sanctum Augustinum secutus est sanctus Gregorius libro secundo Moralium: *Hinc est*, inquit, *quòd Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc & de nocte accepisse describitur.* Nec dissimiles Salomoni sunt hoc tempore Reges Turcarum, & Persarum, & Sinarum, & Tartarorum, qui Regna amplissima possident, & voluptatibus carnis adducti nihil negant cordi, vel oculis, vel auribus, vel gulæ, aut libidini, quod omnino desiderent.

Ac ut omitteremus ista quæ paucorum sunt, quanta gaudia tribuit Deus in commune mortalibus, quorum pars maxima Deum aut non novit, aut sicut par est non diligit, nec timet? Nónne terras cum omnibus suis diuitiis & deliciis, animantibus, fructibus, floribus, metallis, in commune omnibus tribuit? Nónne maria, fontes, flumina, lacus cum tot generibus piscium, in commune omnibus tribuit? Nónne cælum,

In Ps. 136.

Lib. 17.

cap. 20.

Lib. 2.

Moral.

c. 2.

lum, quasi tectum huius magnæ domus, tot stellis ornatum, in commune omnibus tribuit? Nónne Solem suum oriri, & nubes suas pluere super bonos & malos ipse Dominus optimus & liberalissimus iussit? Quòd si tanta gaudia peccatoribus reprobis, mancipiis suis ingratis, & omni supplicio dignis in hac vita tribuit, nónne æquum est, vt amicis & filiis suis gaudia sine vlla comparatione maiora conferuet?

Audi sanctum Augustinum in Psalmos:

Peccatoribus, inquit, blasphemantibus eum In Ps. 85.
quotidie dat calum & terram, dat fontes, fructus, sanitatem, filios, copias, vbertatem.

Qui talia peccatoribus dat, quid putas eum seruare fidelibus suis? De sancto Fulgentio

scribitur in eius Vita, eum vidisse aliquando Romæ gloriam Senatus, & exclamasse: Apud Surium Tomo I.

Quàm speciosa potest esse Ierusalem cælestis, si sic fulget Roma terrestris? & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria præstabitur Sanctis contemplantibus veritatem? Certè sanctus Augustinus, si quis alius prudens rerum æstimator, tanto intervallo distare censuit terrena quæcumque gaudia à cælestibus, vt affirmare non dubitauerit, optabilius esse ad vnã solam diem frui cælestibus gaudiis, quàm omnibus mundi

De lib. ar-
bitrio l. 3.
c. ult.

mundi gaudiis frui per multa millia sæcu-
lorum : atque hæc sunt eius verba : *Tantâ
est incunditas lucis æternæ, ut etiam si non li-
ceret amplius in ea manere quàm unius diei
morâ ; propter hoc solum innumerabiles anni
huius vitæ pleni delicijs & circumfluentia
temporalium bonorum , rectè meritoq; con-
temnerentur ; non enim falso ac paruo affectu
dictum est : Melior est dies una in atrijs tuis
super millia.* Quid hîc dicemus? Si ista ve-
ra sunt, ut sunt omnino verissima, nõnne
æquum esset, ut aliquando sapere incipere-
mus? Hucusque dicere soliti sumus, con-
temnenda esse bona terrena, quia momen-
tanea sunt, & amanda cælestia, quia sem-
piterna sunt: nunc audimus Augustinum,
Doctorem sapientissimum affirmantem,
etiam si terrena essent æterna, & cælestia
momentanea, adhuc recto iudicio antepo-
nenda esse terrenis cælestia. Nõnne igitur
surdi, & cæci, & stupidi, & stulti sumus, si
propter terrena bona non solum vilia, sed
etiam caduca & brevia, contemnimus cæ-
lestia quæ pretiosissima & sempiterna sunt?
Rumpe tu, Domine misericors & misera-
tor, surditatem nostram, illumina cæcita-
tem, excita stupiditatem, sana dementiam.
Ut quid enim signasti super nos lumen vul-
tus tui, Domine, si hæc tam magna & tam
neces-

Psal. 4.

necessaria non discernimus? & quare dedisti nobis iudicium rationis, si hæc tam euidentia non videmus?

C A P. X.

*De comparatione Paradisi terrestris
cum caelesti.*

C O M P A R A V I M V S gaudia mundi huius cum gaudiis Regni cælorum: comparemus nunc breuiter gaudia Paradisi terrestris cum gaudiis Paradisi caelestis. Quanta fuerint gaudia Paradisi terrestris, vel ex eo cognosci potest, quòd ille erat quasi hortus deliciarum datus hominibus, qui creati erant ad imaginem & similitudinem Dei, cum reliqua terra data esset animantibus brutis. Vnde etiam quando Adam peccando amisit honorem, in quo à Deo constitutus fuerat, & similis factus est Psal. 48. iumentis insipientibus, de loco illo eiectus ad locum istum amandatus fuit. Describunt Paradisum terrestrem sanctus Alchimus Auitus in carminibus super Genesim, & alij, regionem amoenissimam & maximè temperatam, vbi non vreret calor æstatis, nec læderet hiemis frigus: sed ver perpetuum floribus exhilararet, & autumnus

tumnus fructibus omnium generum redundaret. Sed verba eius audiamus:

*Hic ver aſiduum cali clementia ſeruat.
Turbidus Auſter abeſt, ſemperq; ſub aëre
ſudo*

*Nubila diffugiunt, iugi ceſſura ſereno.
Nec poſcit natura loci, quos non habet im-
bres;*

*Sed contenta ſuo dotantur germina rore.
Sic cum deſit hiems, nec torrida ferueat
aſtas,*

*Fructibus autumnus, ver floribus occupat
annum.*

Sanctus Baſilius in libro De Paradifo, *Il-
lic*, inquit, *plantavit Deus Paradifum*, ubi
non eſt ventorum violentia, non temporum
immodestia, non grando, non fulmina, non
turbines, non hiberna congelatio, non veris
humiditas, non aſtius calor, non autumnalis
ſiccitas: ſed temperata ac pacifica concor-
dia temporum inter ſe. Tempora enim circa
illum locum tripudiant, imò ſimul etiam cum
bonis ſuis ſtipatim concurrunt veris iucundita-
tes, aſtatis alimenta, autumnalis letitia,
hiberna quies. Tenues & pellucida ſunt aqua,
multam in aſpectu iucunditatem habentes,
maiorẽ verò utilitatem quàm iucundita-
tem exhibentes. Priùs igitur ipſum locum
creavit Deus, dignum excipiendis Dei plantis.

Deinde

Deinde plantauit in ipso omnigenas arborum pulchritudines, & gratissimum aspectum & iucundissimam fruitionem per ipsas largitus.

Sanctus Augustinus in libris De Ciuitate

Dei sic de Paradiso terrestri loquitur: *Quid*

timere vel dolere poterant illi homines in

tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec

mors metuebatur, nec vlla corporis mala va-

letudo, nec aberat quidquam quod bona vo-

luntas adipisceretur, nec inerat quod carni

animúmve hominis feliciter viuentis offen-

deret? Amor erat imperturbatus in Deum,

atq; inter se coniugum fida & sincera societa-

te viuentium, & ex hoc amore grande gau-

dium, non desistente quod amabatur ad fruen-

dum. Erat deuotio tranquilla peccati, qua

manente, nullum omnino aliunde malúm, quod

contristaret, irruerat. & infra: Quàm igitur

felices erant primi homines, qui & nullis

agitabantur perturbationibus animorum, &

nullis corporum ladebantur incommodis, tam

felix vniuersa societas esset humana, si nec

illi malum, quod etiam in posteros traice-

rent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquita-

tem committeret, qua damnationem recipe-

ret. Hæc sanctus Augustinus. Omitto quæ

scribunt de incredibili amœnitate & fe-

cunditate Paradisi terrestris Claudius Ma-

rius Victor, libro primo Carminum in Ge-

Lib. 14.
cap. 10. De
Ciuit. Dei.

nesim, sanctus Ioannes Damascenus libro secundo De fide orthodoxa cap. 11. sanctus Isidorus lib. 14. Etymologiarum cap. 3. & Rupertus Tuitiensis lib. 1. in Genesim, cap. 37.

Gen. 3.

Sed quidquid sit de his particularibus, certè ex ipsa Scriptura colligimus, sine dubio beatiorum eum locum fuisse, quàm nostra hæc habitatio sit; quoniam in pœnam peccati Adamo dicitur: *Quia audisti vocem uxoris tue, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi.* & mulieri dicitur: *Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* In Paradiso igitur non fuisset sterilitas terræ, neque laborandum in ea colenda fuisset, neque spinas & tribulos germinasset: & mulieres non concepissent unquam frustra; sed omnes conceptus partus suos, eosque felices habuissent: & quamvis subiectæ viris fuissent, non tamen despotico imperio, sed civili & moderato. Itaque felicem vitam homines illi sine timore & dolore, sine labore & angustis duxissent.

Et si Paradisus terrestris omni malo caruisset,

ruisset, & multis magnisque bonis abundasset: quid de cœlesti Paradiso sentiendum erit, qui tanto esse debet felicior, quanto est altior; & tanto melior, quanto pro melioribus institutus? Altitudo cœli Beatorum sine vlla comparatione sublimior est Paradiso Adami: & homines in cœlo beati, qui peccare & mori non possunt, longe ac longe meliores sunt incolis Paradisi terrestris, qui peccare & mori poterant. Illud igitur efficitur, vt Paradisus cœlestis non solum omni malo careat, sed bonis omnibus redundet, sine comparatione vlla pluribus & maioribus, quàm ea essent quibus Paradisus terrestris redundabat. Quæ cum ita sint, agamus Deo gratias, quod per Filij sui redemptionem pro Paradiso terrestri inuidia diaboli nobis erepto, Paradisum cœlestem longè beatiorem simus adepti: & tum ne simus ingrati tanto liberatori, tum ne nos ipsi nobis hostes videamur, contendamus totis viribus ad cœlestem Paradisum aditum inuenire, eumq; nobis fide integra, spe sincera, charitate perfecta, & bonis operibus aperire.

C A P. XI.

De comparatione bonorum mundi, & bonorum Paradisi terrestris simul, cum bonis Paradisi caelestis solius.

SE D iam progrediamur ulterius, & comparemus omnia bona mundi huius, & bona terrestris Paradisi simul posita, cum bonis solius caelestis Paradisi; & videamus an fortè illa simul iuncta præponderent. Id verò efficiemus, si fingamus, diuitias, imperia, voluptates, & omnem gloriam Salomonis, & aliorum similium felicissimorum hominum, posse sine labore acquiri, & sine timore retineri; & posse etiam eiusmodi felicissimos homines numquam peccare, & numquam mori, sic tamen, ut possint etiam peccare & mori. Hoc igitur posito, securus affirmo, bona Paradisi caelestis solius longè præponderare bonis omnibus mundi & Paradisi terrestris simul positis. Id verò inde colligo, quòd bona illa simul iuncta numquam possint humanum animum replere, neque desiderium eius satiare, quia cor humanum boni infiniti capax est, illa verò omnia finita sunt. Itaque semper verum erit, quod sanctus Augustinus in principio Confessionum suarum dicit:

Fecisti

Fecisti nos, Domine, ad te, & inquietum est Lib. 1.
cor nostrum, donec requiescat in te. & ve- Confess.
 rum est quoque quod sanctus Propheta ca- cap. 1.
 nit: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Psal. 16.
 nec autem inquietum cor erit, miserum
 erit; & si miserum erit, beatum non erit.
 Paradisus autem cælestis id habet potissi-
 mum, vt fatiet animam, & omnem inque-
 tudinem auferat. Quid enim desiderare
 poterit qui similis erit Deo, quia videbit
 eum sicuti est? quid desiderare poterit, 1. Ioan. 3.
 quem Deus constituet super omnia bona Matth. 24.
 sua? quid desiderare poterit, qui cum Deo Matth. 25.
 regnabit, & coheres Christi erit, quem Pa- Hebr. 1.
 ter constituit heredem vniuersorum? nisi
 quis Deum ipsum inquietum cor gerere,
 & miserum esse dicere audeat. Deinde bo-
 na illa mundi, & Paradisi etiam terrestres,
 quantacumque & qualiacumque fuerint,
 hoc ipso quòd amitti poterant, perfecta
 bona non erant, nec satiare poterant, ne-
 que quietum animum reddere valebant, ac
 per hoc verè beatum & felicem hominem
 non faciebant: at bona cælestis Paradisi vn-
 dequaq; perfecta & stabilia sunt, neq; amit-
 ti neque diminui vllò modo possunt. San-
 cti enim in illis felicissimis sedibus consti-
 tuti, nec mori possunt, nec peccare possunt,
 & de sempiterna felicitate certissimi sunt.

Aperiant ergo mortales oculos mentis, & seridè recogitent, quanti momenti sit, cælestem Paradisum non amittere. Agitur enim hîc verè de summa rei, non de rebus minutis, aut fugacibus. Prorsus enim diui-

Matth. 16.

Marci 8.

Luc. 9.

no iudicio Sapientia Dei dixit: *Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, anima vero sue detrimentum patiatur?*

C A P. XII.

*De comparatione pretij Paradisi
cum ipso Paradiso.*

POSTREMA comparatio erit de pretio, quo emptus est Paradisus à Christo, & quo à nobis etiam emi debet, cum ipsius Paradisi magnitudine atque præstantia. Christus pretio sanguinis sui emit nobis Paradisum cælestem, quem inuidia diaboli nobis eripuerat, non vt ipse haberet, sed vt nos etiam illo priuaremur. ad hoc enim seduxit Euam, & per illam Adamum impulit in præuaricationem, vt pœnæ suæ confortes haberet. Christus igitur est prudens ille Mercator, qui dedit omnia sua vt compararet pretiosam margaritam, per quam Regnum cælorum significari satis apertè ipse docuit: ipse est, de quo Apostolus

Matth. 13.

stulus loquitur, cūm dicit: *Empii estis pretio magno.* & Apostolus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis; sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi, & incontaminati.* & rursus: *Eum, qui emit eos, Dominum negant.* Christus enim eodem tempore & nobis emit Paradisum, & nos ipsos emit. Nam & nos captiui facti eramus, & Paradisum amiseramus per peccatum: Christus verò redimens nos à peccatis, & à captiuitate diaboli, simul filios & heredes Dei constituit, & per hoc Paradisum nobis restituit. Hinc igitur aperitur magnitudo cælestis Paradisi, quod infinito pretio dignus sit visus Sapientia Dei. Si nunc inter homines prudens diuissimusque mercator margaritam pretiosam emeret omnibus facultatibus suis libenter distractis, certè nemo dubitaret, margaritam illam tam esse eximiam & singularem, vt dignum pretium vix inueniret. Quanti ergo facienda esset, si iudicio vllò præditi essemus, possessio Regni cælestis, quam Sapientia Dei, Verbum incarnatum omnibus laboribus, & sudoribus, & doloribus suis per triginta trium annorum spatium, ac demum sanguine suo & morte sua pretiosissima comparauit? Nimis omnino stulti sumus, si rem illam pretio vilissi-

mo temporalium quorumcumque bonorum vendimus, quam Christus Dominus infinito pretio dignam duxit.

Quid? quòd non solus Christus sanguine suo Paradisum emendum nobis existimavit; sed Sancti omnes ab illo edocti, quidquid habebant, quidquid valebant, quidquid erant, libentissime exponebant, ut Paradisum eundem emerent. Qui etiam beatus Paulus clamat: *Non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis.* Et si quis à sanctis Martyribus omnibus peteret, an libenter tot suis acerbissimis tormentis Paradisum emerint; & à sanctis Confessoribus, an libenter tot suis vigiliis, ieiuniis, orationibus, eleëmofynis, persecutionibus Paradisum emerint; certè clamarent omnes cum Apostolo: *Non sunt condigne passiones huius temporis, ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis.* Quamquam enim Christi sanguis pretium Paradisi pro nobis fuerit non solum dignum, sed etiam (ut se loquar) plus quam dignum, nempe supereminens & excedens dignitatem rei que emitur: tamen voluit etiam ut nos emeremus, quòd nos honoraret & exaltaret. Magna enim est hominis gloria, quòd Paradisum obtineat non solum ex merito Christi,

sti, sed etiam ex merito suo, quod tamen à Christi merito vim acceperit. Et si quis nolit, cum possit, bona agere & mala pati, ut Paradisum emat, expellitur à mercatura Christi, tamquam seruus malus & piger, ut Christus ipse monet in parabola de talentis: & Apostolus grauius monet cum dicit: *Si filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur.*

Matth. 25.

Rom. 8.

Ac ne quis fortè queratur, se non habere dignum pretium, sciat non postulari à nobis, nisi id quod habemus. Sic enim loquitur sanctus Augustinus: *Regnum Dei tantum valet, quantum habueris. & probat exemplis Scripturæ diuinæ: Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti: tanti valet Regnum caelorum. Scriptum est enim: Possidete paratum vobis Regnum, esuriui enim, & dedistis mihi panem. Emit vidua duobus minutis. Emit Petrus relinquens retia. Emit Zacchæus dando dimidium patrimonij.* Hæc sanctus Augustinus, cui consonat venerabilis Beda, cum dicit, eum qui nihil habet præter se, dando se, illud emere. *Res illa, inquit, id est Regnum caeleste, aliud non querit pretium, quam te ipsum: tantum valet, quantum es tu; te da, & habebis illud.* Certè enim Lazarus mendicus

Tract. in Pl. 49.

Serm. 19. de Sanctis.

- Luc. 16. dicus nihil habebat quod daret, nisi patientiam in doloribus, & portatus est ab Angelis in sinum Abrahamæ: & bonus latro nihil habuit in hoc mundo quod suum esset, præter liberam vocem qua clamavit: *Memento mei, cum veneris in Regnum tuum.* & audiuit continuò: *Hodie mecum eris in Paradiso.* O verè magnam Dei liberalitatem! ô ineffabilem hominis felicitatem, qui cum Domino suo de pretio rei super omnes pretiosissimæ tam facile transigere potest! Optas homo à Deo Paradisum omnium voluptatum? da te ipsum, & habebis illud. Quid est, Da te ipsum? Ama Deum ex toto corde tuo, humiliare sub potenti manu eius, lauda illum in omni tempore, acquiesce libenter voluntati eius, siue diuitem siue pauperem, siue gloriosum siue inglorium, siue sanum siue ægrotum te esse velit. Omnis enim voluntas eius bona est, & omnia iudicia eius iusta sunt. Dicis Deo, Tuus sum ego, fac de me secundum beneplacitum tuum: non resisto, non reclamo, non detrecto imperium: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; Non mea voluntas sed tua fiat.* Hoc holocaustum super omne pretium est apud Deum, qui bonorum nostrorum non eget. *Numquid vult*
- Psal. 107. *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum;*
- Luc. 22. *Non mea voluntas sed tua fiat.*
- Psal. 15. *Hoc holocaustum super omne pretium est apud Deum,*
1. Reg. 15. *Dominus, inquit Samuel, holocausta & victimas,*

mas, & non potius vt obediatur voci Domini? Hoc holocaustum obedientiæ offerebat quotidie Christus Patri, quod ipse testatur cùm ait: *Quæ placita sunt ei, facio* Ioan. 8.
semper. & Apostolus, Christi verus imitator: *Contendimus siue absentes, siue presentes, placere illi.* Hæc perfecta renuntiatio omnium quæ homo possidet, vel possidere cupit: hæc abnegatio sui ipsius, vt Deo soli seruiat, est verum pretium Paradisi. Matth. 16.
 Neque qui hac ratione dat se ipsum, vt Paradisum emat, amittit se ipsum, sed verissimè felicissimeque inuenit se ipsum, dicente Domino: *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Sed quoniam hæc sapientia abscondita est à sapientibus & prudentibus huius mundi, qui verè stulti sunt apud Deum, & stultorum infinitus est numerus, ideò multi sunt vocati, pauci vero electi. Matth. 10. Ioan. 12. Matth. 11. Eccl. 1. Matth. 22.

DE ÆTERNA
 FELICITATE
 SANCTORVM
 sub nominibus parabolicis.
 LIBER QVINTVS.

C A P. I.

De Thesauro abscondito in agro.

DE Sanctorum felicitate sub nominibus locorum, in quibus habitant ij qui verè felices sunt & beati, id est, de Regno cælorum, de Ciuitate Dei, de Domo Domini, & de Paradiso deliciarum, hucusq; scripsi quod meditati Deus suggerere dignatus est. Addam nunc aliquid de felicitate eadem sub nomine rerum, quibus Dominus felicitatem Sanctorum in parabolis comparauit. Initio verò sciendum est, verba illa Domini, *Simile est Regnum cælorum*, quibus in parabolis suis Dominus passim vtitur, non referri semper

per ad verba proximè sequentia, quasi cùm Dominus dicit, *Simile est Regnum celorum homini negotiatori*, sensus sit, Regnum celorum esse simile homini negotiatori: sed referri ad totam narrationem, in qua per similitudinem demonstratur via ad Regnum celorum: & aliquando ipsum Regnum celorum, siue celestis Regni beatitudinem describi obscuriùs, aliquando clariùs, aliquando nullo modo attingi. Explicabo singula membra diuisionis.

Cùm Dominus apud Matthæum pro-
 ponit parabolam de seminante, describit
 fructum quem parit Euangelica prædica-
 tio iuxta varias terræ dispositiones, & hoc
 vocat mysterium Regni Dei: sed de beati-
 tudine Sanctorum nihil dicit. Cùm verò
 idem Dominus in eodem loco addit para-
 bolam de zizaniis, attingit breuiter felicitatem
 Sanctorum, cùm dicit, triticum congregandum
 in horreum Domini, zizania verò alliganda
 in fasciculos ad comburendum. Sed cùm
 in eodem loco narrat parabolas de quærente
 bonas margaritas, & de inueniente thesaurum
 in campo absconditum, iam clariùs comparat
 Regnum celorum margaritæ & thesauro. Atque
 huius tertij generis inuenio sex tantùm inter
 parabolas Domini, vnã de thesauro abs-
 condi-

condito in agro, alteram de margarita pretiosa, tertiam de denario diurno, quartam de domino distribuyente talenta, quintam de cœna magna, sextam de nuptiis. Quibus addemus duas similitudines ex Apostolo, vnam de currentibus ad brauium, & alteram de certantibus in agone. Ita erunt octo considerationes de vita beata Sanctorum ex nominibus parabolicis.

6
 Matth. 13. Prima igitur parabola quæ habetur apud sanctum Matthæum, *simile facit Regnum celorum thesauro abscondito in agro: & breuiter docet, quomodo possit acquiri, cum ait: Quem qui inuenit homo abscondit, & pro gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum.* Thesaurus significat copiam ingentem auri, argenti, & lapidum pretiosorum: & vt monet Paulus Iureconsultus, debet esse tam antiquus, vt eius non extet memoria: & ided non habet proprium dominum, sed iure pertinet ad inuenientem. Hic thesaurus est ipsa Diuinitas, quæ abscondita est in agro humanitatis Christi, vt rectè exponunt sanctus Hilarius & sanctus Hieronymus in Commentario ad caput Matthæi tertium decimum. In Christo enim, vt ait Apostolus, absconditi sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei. Diuinitas autem est verissimus thesau-

Mc
 ff. De acquir. rerum dom. L. Numquam.

Coloss. 2.

thesaurus omnium bonorum, & verè tam antiquus, vt nulla eius extare possit memoria, cum sit æternus, & sæcula omnia præcesserit: neque dominum habuit vquam hic ingens thesaurus, cum ipse sit Dominus omnium. Sed tamen ad ius inuenientium accedere dicitur, quia ipse libenter se donat iis qui venditis omnibus eum acquirere fatagunt. Dicitur autem absconditus, tamquam in agro defossus, in humanitate Christi: quia quamuis diuinitas sit vbique, tamen nusquam magis propriè, quàm in Christi humanitate, cui sic est vnita, vt vna persona sit Deus & homo. Quare Apostolus dicit: *Deus erat in Christo* 2. Cor. 5. *mundum reconcilians sibi.* Et quamuis nusquam sit magis quàm in Christi humanitate, tamen sic in ea videbatur abscondita, vt opus fuerit lucernam accendere quæ Deum in Christo demonstraret. Ea lucerna sanctus Ioannes Baptista fuit; qui, vt scribit sanctus Ioannes, *erat lucerna ardens* Ioan. 5. *& lucens:* & de quo prædixit Dauid in persona Dei Patris, *Parauit lucernam Christo* Psal. 132. *meo.* Ioannes enim Baptista Christum manifestauit, ac verè Deum Dei Filium vni-
genitum ostendit, cum ait: *Deum nemo vidit vquam: vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* & rursum: *Qui de* Ioan. 3. *calo*

celo venit, super omnes est. & paulò pòst: Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Sed quamvis hæc lucerna ardens & lucens tam apertè Christum Dei Filium manifestaret: tamen Iudæi excæcati diuinitatem in Christo absconditam cognoscere non potuerunt, aut noluerunt: nam si cognouissent, vt Apostolus loquitur, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.

1. Cor. 2.

Hunc ergo thesaurum qui diuinitus illustratus inuenit, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Abscondere thesaurum inuentum, nihil est aliud, nisi sub humilitatis velo tegere acceptam gratiam: non se efferre ob lumen diuinitus acceptum, neque iactare consolationes & reuelationes diuinas, ne inanis gloria gloriam veram corrumpat. Itaque Isaias dicere solitus erat: *Secretum meum mihi.* & Apostolus: *Si gloriari oportet (non expedit quidem) ventiam autem ad visiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c.* Reuelationem enim eximiam, quam accepit raptus in Paradisum, totos annos quatuordecim silentio texit: & semper

Isa. 24.
2. Cor. 12.

per

per texisset, nisi eam manifestandi necessitas coëgisset. Et apertè dicit, non expedire eiusmodi dona patefacere; & sub alieno nomine patefecit, vt ostenderet quàm ægrè id faceret. Tale aliquid accidit sancto Francisco, quando sacra stigmata diuinitus illi fuerunt impressa: nam, vt sanctus Bonaventura in eius Vita refert, aliàs solitus erat diuinas reuelationes silentio tegere, & cum Isaià dicere, *Secretum meum mihi*: tunc tamen cùm videret rem abscondi non posse, cum magno timore petentibus Fratribus seriem retulit visionis.

cap. 13. Vitæ S. Francisci.

Porro cum gaudio venditis omnibus agrû illum emere vbi thesaurus latebat, nihil est aliud, nisi eum qui vult Deo & Christo frui in Regno cælorum, oportere omnino à se rerum omnium temporalium affectum abdicare, & omnia sua & se ipsum Dei obsequio mancipare, idque non ex tristitia aut necessitate, sed cum gaudio magno; *hilariter enim datorem diligit Deus*. Sed qui verè cognouit, quàm ingens thesaurus sit Christo in æterna patria frui, videre oculis mentis eius diuinitatem, & oculis corporis eius humanitatem, & omnium bonorum Dei & Christi participem fieri, & de tanti boni possessione in æternum esse securum, non multum nec magnum illi esse videbitur,

H
 tur, temporalia omnia & vitam ipsam pro
 Dei amore & sempiterna felicitate conte-
 mnere. Testis nobis sit sanctus Ignatius
 Martyr, qui in Epistola ad Romanos scri-
 bit: *Ignis, crux, bestiarum constantia, abscis-
 sio, separatio, confractio, dissipatio, mem-
 brorum, totius corporis interitus, & omnia
 flagella diaboli in me veniant, ut Iesum Chri-
 stum merear adipisci.* Qui sic loquitur, cer-
 tē multō minū timeret inopiam, ignomi-
 niam, exilium, carceres, vt thesaurum il-
 lum incomparabilem non amitteret. Qui-
 cumque igitur seriō cupit thesaurum æter-
 næ vitæ comparare, seriō etiam cogitet ac
 recogitet, an paratus sit omnia alia bona
 contemnere: alioqui thesaurum illum, si-
 ne quo miserrimus & pauperrimus in æter-
 num erit, numquam neque viuus neque
 mortuus obtinebit.

Sed vnde fieri dicemus, vt thesauros au-
 ri & argenti tam multi anxie scrutentur,
 & non contenti humana diligentia, dæ-
 monum adiumenta per nefarias artes adhi-
 beant, cum ingenti periculo existimatio-
 nis & vitæ? & thesaurum tuum, Domine
 Deus meus, qui solus potest hominem di-
 tissimum facere, & sine labore, sine sum-
 ptibus, sine periculo inuenire possunt, tam
 pauci quærant? Ego nullam aliam inuenio
 causam,

causam, nisi vel modicam fidem populi tui, vel nimiam occupationem in rebus temporalibus conquirendis, quæ spatium cogitandi & considerandi diuina promissa tua hominibus non relinquit. Ergo, bone Domine, adauge nobis fidem erga promissa tua, & extingue sitim habendi diuitias temporales: sic enim fiet, vt maiore studio inuestigemus thesaurum tuum; & inuentum, venditis omnibus, tuo potissimum auxilio comparemus.

CAP. II.

De Margarita pretiosa.

ALTERA parabola, quæ est de margarita pretiosa, simillima est præcedenti, quæ etiam apud sanctum Matthæum Matth. 13. proximè sequitur. In illa enim erat thesaurus; in ista est margarita, quæ instar thesauri haberi potest. In illa oportebat agrum, in quo thesaurus latet, venditis bonis omnibus comparare; & hîc pariter oportet margaritam pretiosam, omnibus distractis quæ quis possidet, emere. Itaque necesse erit, solum, in quibus hæ parabolæ discrepent, explicare. Discrepant autem in duobus, quòd videlicet in illa nominetur thesaurus, in hac margarita pretiosa: & quòd thesaurus

casu sit inuentus, margarita à negotiatore diligenter quæsitâ. Et quidem hoc loco beatitudo cælestis, siue Christus ipse margarita nominatur, vt sancti Patres docent, Ambrosius in Sermone sexto, & Gregorius Nazianzenus Oratione 49. quæ est De fide Tractatus, Ruffino interprete. Dicitur autem margarita in hac parabola id quod in superiore parabola thesaurus dicebatur, vt intelligamus, diuinitatem Christi (quæ est æternæ felicitatis obiectum, & cuius visio est ipsa formalis, vt cum Theologis loquamur, beatitudo atque felicitas) esse quidem thesaurum, sed non diuisum in multas species auri, argenti, & lapidum pretiosorum, sed esse rem vnâ, quæ in se contineat pretium thesauri infiniti. Margarita enim vna res est; sed, auctore Plinio, culmen omnium rerum pretiosarum tenet. Præterea thesaurus constare potest ex solis pecuniis, sed in maximo numero: qui thesaurus ad vtilitatem solùm, non ad voluptatem & decorem pertinet. Quare ne quis ex parabola superiore colligeret, cælestem beatitudinem solùm esse vtilem, non decoram neque honorificam, addidit Dominus hanc alteram parabolam, in qua diuinitatem Christi & felicitatem nostram similem esse docuit margaritæ pretiosæ, quæ

Lib. 9.
cap. 35.

quæ præter utilitatem thesauri habet etiam pulchritudinem & splendorem, qui exornat & oblectat.

Adde quòd margarita symbolum est Christi, tum vt Filij Dei, tum vt filij Virginis. Sicut enim margarita gignitur ex lumine solis & ex rore cæli, vt Plinius loco notato, & alij docent: sic etiam Filius Dei secundum Deitatem, gignitur à Patre luminum, qui est sol increatus; & ideò dicitur in Symbolo, *lumen de lumine, Deus verus de Deo vero*. Et idem Christus secundum humanitatem genitus est ex rore cæli, quippe conceptus de Spiritu sancto, non ex femine viri. Denique margarita candida, lucida, solida, pura, læuis, rotunda est: & humanitas Christi, & multo magis sine vlla comparatione diuinitas candida est ob innocentiam, lucida ob sapientiam, solida ob constantiam, pura quia sine macula, læuis quia suavis & mitis, rotunda quia ex omni parte perfecta.

Iam verò margarita non casu inuenitur, sed à prudente negotiatore diligenter quæritur. Neque tamen contraria est hæc parabola superiori, in qua thesaurus fortuitò inueniri dicitur; nam vtrumque verum est, sed in diuersis personis: & ideò Dominus diuina prudentia parabolam hanc postero-

rem superiori adiunxit, ne quis existimaret omnibus id contingere, ut de improviso in thesaurum incidant. Alios enim Deus singulari gratia statim illuminat, ut neque quærentes, neque cupientes, neque cogitantes, ad fidei veritatem, & ardentissimam charitatem, atque adeò ad certam spem vitæ æternæ obtinendæ perueniant: atque isti thesaurum, quod ad se attinet, casu inueniunt; quamuis Deus non casu, sed æterna prouidentia sua ad hanc gratiam & futuram gloriam illos præordinauerit. Alios verò Deus præuenit quidem gratia sua, sed non continuò thesaurum illis ostendit, sed inspirat desiderium inquirendæ veritatis, eosque facit sollicitos negotiatores, atque adiuuat & dirigit, donec inueniant pretiosam margaritam. Exemplo nobis erunt sanctus Paulus & sanctus Augustinus. Sanctus Paulus non quærebat thesaurum verum qui est Christus, sed persequebatur Christum ut seductorem, & Christianos ut seductos: & cum esset in itinere *spirans minarum & cadis in discipulos Domini*, Christus illi apparuit, & simul excæcauit oculos corporis, & illuminauit oculos cordis tam ingenti lumine, ut continuò factus sit prædicator ex persecutore. Et quamuis id felici casu hoc illi acciderit, tamen quod illi casus

A. 9.

fu sicut, in Deo prouidentia fuit. Sic enim ipse loquitur in Epistola ad Galatas: *Au-* Gal. i.
distus, inquit, conuersationem meam aliquan-
do in Iudaismo: quoniam supra modum perse-
quebar Ecclesiam Dei, & expugnabam il-
lam, & proficiebam in Iudaismo supra multos
coataneos meos in genere meo, abundantius
emulator existens paternarum mearum tra-
ditionum. Cum autem placuit ei qui me segre-
gavit ex utero matris meae, & vocauit per
gratiam suam, ut reuelaret Filium suum in
me, ut euangelizarem illum in Gentibus, con-
tinuò non acquieui carni & sanguini. & quæ
 sequuntur. Itaque beatus Paulus ab utero
 matris suæ segregatus fuit à diuina prouidentia, ut Euangelium Christi prædicaret: tamen non quæsiuit ipse bonam margaritam vel thesaurum in agro, sed sorte thesaurus se illi ostendit, & fecit ut amaretur ab eo charitate tam ardenti, ut nullis pepercit laboribus: quin etiam omnibus periculis se obiecerit, & omnia arbitratus Phil. 3.
 sit ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Contrà verò sanctus Augustinus ab ipsa adolescentia flagrare cœpit desiderio inueniendi pretiosam margaritam, id est veram sapientiam atque æternam felicitatem. Sed cum incidisset in sectam Manichæorum, diu multumque laborauit & secum ipse

querendo, & cum aliis disputando, vt inueniret Euangelicam veritatem: & cum in ea secta nihil reperisset nisi narrationes fabulosas atque mendaces, iam pæne desperabat de veritate inuenienda, cum plurimos annos inquirendo consumplisset. Sic enim ipse loquitur libro sexto Confessionum:

Lib. 6. c. 1.
Confess.

Veneram, inquit, in profundum maris, & diffidebam & desperabam de inuentione veri.

Placuit tamen Deo, vt aliquando inueniret pretiosam margaritam: & tum sine vlla mora, venditis omnibus, hoc est, reiecto desiderio coniugij quo maximè tenebatur, & spretis lucris & honoribus, quibus,

Lib. 6. c. 6.
Confess.

vt ipse fatetur in libro eodem, vehementer inhiabat, se totum solius Dei obsequio perpetuò mancipauit. Hæc igitur caussa est, cur Dominus in parabola priore comparauerit Regnum cælorum thesauro sine labore & casu reperto, & in posteriore simile esse dixerit margaritæ à negotiatore magno labore & studio conquistæ.

Illud nunc superest, vt anima Christiana secum ipsa, & coram Deo, semotis ad tempus occupationibus aliis, serio reputet, qualis sit hæc negotiatio, quàm utilis & quàm facilis hoc tempore; & quàm difficilis, vel potius impossibilis, si præsentium nundinarum amittatur occasio. Certè filij
huius

huius sæculi non præmitterent occasionem emendi margaritam, quæ multis millibus nummorum aureorum vendi poterit, & nunc in præsentibus nundinis centum nummis argenteis emi potest, etiamsi opus illis esset ad vsuram grauissimam centum illos nummos argenteos accipere: & filij lucis tam imprudentes erunt, vt nolint emere margaritam, quæ illos in æternum diuites & beatos efficiet, cum neque pecunias ad vsuram accipere cogantur, neque huc aut illuc discurrere ad quærendum pretium necesse sit; sed omnino sufficiat dare libenter id quod habent, etiamsi duo solum minuta in facultatibus habeant? Ergo, Domine Deus, luceat lux tua in cordibus nostris, da cognoscere pretium impretiabile margaritæ tuæ, & simul vilitatem pretij quod à nobis exigitur, vt illam obtinere possimus. Adde, Domine, ad miserationes tuas, vt non frustra tam pretiosam margaritam nobis ostenderis: & tu qui dixisti, *Ne mittatis margaritas* Matth. 7. *vestras ante porcos*, fac per gratiam tuam, vt si porcis similes aliquando fuimus, ignorantem dignitatem margaritæ tuæ, vt eam glandibus & siliquis postponentes, nunc à te illuminati & eruditi margaritam tuam cognoscamus & ambiamus, & rebus
 omni-

236 DE ÆTERNA FELICITATE
omnibus diuenditis cum gaudio compa-
remus.

C A P. III.

De Denario diurno.

SEQVITVR parabola tertia de denario
diurno promisso à Patrefamilias labo-
rantibus in vinea. quæ parabola habetur
apud sanctum Matthæum. Et videtur pri-
ma facie valdè extenuari in hac parabola
præmium æternæ vitæ, cùm comparetur
denario diurno, quæ antea comparata est
thesauro & margaritæ pretiosæ. Sed ista ex-
tenuatio adhibita est, vt merces congrueret
cum opere & labore: inepta enim videre-
tur similitudo, si laborantibus per vnam
diem in vinea promittererur ingens thesau-
rus, vel margarita, aut sceptrum, vel corona
Regalis. Quòd autem denarius iste non
sit denarius paucorum æreorum nummo-
rum, sed denarius cælestis, & qui satis ab-
undè sufficiat ad victum & vestes per om-
nem æternitatem, facilè demonstrari po-
test. Siquidem merces labori respondere
debet: labor autem operantium in vinea
Christi non debet æstimari ex sola operis
substantia: sic enim dicere debemus om-
nes cum Apostolo: *Non sunt condignæ pas-
siones*

Math. 20.

Rom 8.

siones huius temporis ad futuram gloriam
quæ reuelabitur in nobis. sed oportet eum
 laborem æstimare ex gratia Dei inhabitante
 corda iustorum, quæ est fons aquæ viuæ Ioan. 4.
 salientis in vitam æternam. Item ex virtute Rom. 5.
 charitatis, quæ nobis infusa est per Spiritum
 sanctum qui datus est nobis: corona
 autem vitæ æternæ præparata est à Deo di- Iac. 1.
 ligentibus eum, vt scribit sanctus Iacobus.
 Item ex coniunctione cum Christo, qui tri-
 buit valorem & pretium maximum fructi- Ioan. 15.
 bus palmitum viuorum, vt vitis vera; &
 operibus viuorum membrorum corporis
 sui mystici, cuius ipse est caput: & quibus Matth. 5.
 ipse dixit: *Gaudete & exultate; quoniam*
merces vestra copiosa est in cælis. Denique
 nõnne in iudicio, quando reddetur merces
 laborantibus in vinea, Dominus dicit: *Ve-* Matth. 25.
nite benedicti Patris mei, possidete paratum
vobis Regnum à constitutione mundi: esurini
enim, & dedistis mihi manducare? Siqui-
 dem opera charitatis pertinent maximè ad
 laborem, quo defudamus in vinea Domini.

En igitur quàm pretiosus sit ille dena-
 rius, qui ab ipso Domino nominatur Re-
 gnum. Neque immeritò denarius iste Re-
 gnum appellari potest, cum Christum
 ipsum repræsentet non minùs quàm the-
 saurus vel margarita. Siquidem in denario
 impres-

imprefsa cernitur imago Principis, & verba
 infcripta, & figura rotunda. Chriftus au-
 tem eft imago Dei inuifibilis, ex Apoftolo
 Coloff. 1. ad Coloffenfes; & Verbum æterni Patris,
 Ioan. 1. ex Ioanne Euangelifta; & non habet ini-
 tium dierum, nec finem vitæ, ex Apoftolo
 Hebr. 7. ad Hebræos, quod per rotundam figuram
 Eccl. 10. figuratur. Et denique *pecunia obediunt*
omnia, vt dicit fapientiffimus Salomon, &
 Aët. 10. Chriftus eft omnium Dominus, vt testatur
 fanctus Petrus in Actis Apoftolorum. Ergo
 denarius qui datur laborantibus in vinea,
 Chriftus eft, Deus verus, ac per hoc vita
 æterna, dicente fancto Ioanne in priore
 1. Ioan. 5. Epiftola fua: *Vt cognofcamus verum Deum,*
& fimus in vero Filio eius. Hic eft verus
Deus, & vita æterna.

Sed videamus quibus dandus fit pretio-
 fus ifte denarius: quem qui femel obtinue-
 rint, nulla re amplius indigebunt. *Voca*, in-
 quit Dominus, *operarios, & redde illis mer-*
cedem. Itaque laborantibus in vinea fine in-
 termiffione, fine ceffatione, fine negligenti-
 a dabitur: non dabitur autem ftantibus in
 foro otiofis, vel aucupio, aut venationi, aut
 ludis & iocis vacantibus: merces enim me-
 ritis redditur, non gratis datur, & mul-
 tò minùs immeritis donatur. Quod enim
 Rom. 6. Apoftolus dicit, *Stipendia peccati mors, gra-*

tia autem Dei vita æterna: idè dicit, quia sine gratia Dei præcedente nullus potest benè operari, sic vt debeat illi merces æternæ vitæ: sed accepta gratia, quæ gratis & non ex operibus datur, utique stipendium bonorum operum vita æterna erit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Epistola ad Sixtum Romanum presbyterum: Sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors; ita merito iustitiæ tamquam stipendium vita æterna. Epist. 105.

Neque propterea quòd omnibus operariis detur idem denarius, existimandum est in Regno cælorum præmia esse omnibus paria: denarius enim vitam æternam, siue Deum siue Christum significat; & omnibus vita æterna, & Deus atque Christus communis erit. Sed quemadmodum idem sol clariùs conspicitur ab aquila quàm ab aliis auibus, & idem ignis magis calefacit proximos quàm remotos; sic in eadem æterna vita inter videntes Deum & Christum, clariùs videbit & iucundiùs gaudebit vnus quàm alius; & sicut diuersa erunt merita, sic etiam diuersa erunt præmia. Illud magis mouere posset, cur Dominus in distributione mercedis ordinem commutauerit, dicens: *Redde illis mercedem incipiens à nouissimis vsque ad primos. Sic erunt nouissi-* Matth. 20.

nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Sed hoc pertinet ad gratiam Testamenti noui, vt intelligamus, nos feliciores esse Patribus Testamenti veteris; ac per hoc Deo gratifimus, & in vinea ipsius diligentius atque alacrius laboremus. Patres sancti qui ante Christi ascensionem vineam Domini coluerunt, Adam, Noë, Abraham, Moses, & ceteri Patriarchæ & Prophetæ, qui hora prima, tertia, sexta, nona vocati sunt, non solum longo tempore laborauerunt; quia diutius viuebant; sed etiam post obitum multis annorum centuriis, & aliquot etiam millenariis, mercedem, id est denarium expectauerunt. Apostoli, & Martyres, & reliqui operarij qui vndecima, id est, nouissima hora, interprete sancto Ioanne, venerunt ad vineam excolendam, paucis annis laborauerunt, & statim à morte Regnum cælorum ingressi denarium acceperunt. Quanta est hæc gratia, quàm magna, quàm solida, quòd possit, si velit homo Christianus, breuissimo tolerato labore continuò ad eum locum ascendere, ad quem sanctissimi Patriarchæ atque Prophetæ longissimo tempore suspirarunt? Non sine caussa veteres illi Patres cum quodam veluti murmure, quod admirationem

1. Ioan. 2.

nem potius quàm querimoniam significare videtur, dicebant: *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus. Sed Dominus pro nobis respondit: Amice, non facio tibi iniuriam, nõne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.* Quæ responsio non significat, homines noui Testamenti ex gratia, & non ex iustitia parem cum illis mercedem accipere: sed habuisse gratiam vberiore, per quam breui tempore non minùs, vel etiam magis laborauerint in vinea, quàm longò illi tempore; ac per hoc mercedem parem, vel etiam maiorem iuste acceperint. Certè Apostoli tempore quidem breui, sed fructum longè maximum Domino vineæ attulerunt. Quando vniquam Patriarchæ vel Prophetæ, relictis omnibus temporalibus curis, totum pænè orbem terrarum peragrantes, integras Ethnicorum protinCIAS ad verum Dei cultum pertraxerunt? Quando antiquis illis temporibus tam copiosus exercitus Martyrum pro fide veri Dei tormenta omnia & mortes acerbissimas pertulit? Quando in veteri Testamento tot chori sanctarum Virginum inuenti sunt, qui Agnum immaculatum sequentes, integritatem ani-

Q

mi

mi & corporis Deo vouerent & redderent? Et ubi fuerunt antiquo illo tempore tot Pastores & Doctores, qui super gregem suum vigilantes, scriptis eruditissimis contra lupos, id est hæreticos & Ethnicos, depugnarent? Vbi denique tantus numerus Eremitarum & Monachorum, atque aliorum Religiosorum, qui vitam Angelorum æmulantes in solis Dei laudibus & orationibus dies noctesque consumerent? Hæc & alia id genus eminentissimæ virtutis exempla ad gratiam noui Testamenti pertinent: propter quam gratiam recte Dominus parabolam concludit illis verbis: *Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* id est, multi vocati ad vineam excolendam omnibus ætatibus mundi per horas vndecim, sed pauci electi, id est, non numero pauci, sed vnus tantum, eiusque nouissimæ horæ homines electi sunt ad gratiam noui Testamenti, per quam & maximum fructum laborando fecerunt, & maxima præmia breuissimo tempore acceperunt.

Neque verò existimandum est, omnes qui hora vndecima vocati sunt, denarium accepturos, sed eos solos, qui breuissimo illo tempore totis viribus in vinea Domini laborauerunt: plurimi enim sunt, qui scien-

tes hanc horam esse nouissimam, & modicum nos tempus habere, non dicunt, vt par esset, Breuis est vita nostra, ergo strenue laboremus, vt in spatio temporis modico fructum plurimum adferamus; sed cum insipientibus dicunt id quod legitur in libro Sapientiae: *Dixerunt, inquit, cogitantes apud se non recte: Exiguum, & cum tadio est tempus vite nostrae; & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. & paulo post: Venite ergo, & fruamur bonis quae sunt: & utamur creatura tamquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso & unguento nos impleamus: & non pratereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxuria nostra: ubique relinquamus signa letitiae: quoniam haec pars nostra.* Hæc sunt eorum verba, qui vel Deum non nouerunt, vel dicentes se nosse Deum, factis atque operibus negauerunt. Qui quidem tam multi sunt, vt etiam ad eos referri possit illa conclusio: *Multi sunt vocati, pauci verò electi.* Multi enim sunt vocati hora nouissima, sed pauci electi, quia pauci sic laborauerunt, vt denarium percipere mererentur.

Væ igitur nobis, qui hora nouissima vocati,

cati, magnam partē illius horulæ ludendo & dormiendo consumimus, cum deberemus de momentis singulis ita solliciti esse, vt ne vnum quidem momentū otiose nobis elaberetur: pender enim ab his momentis æternitas præmiorum aut poenarum. Et si ne dubitatione quo maior est gratia Testamenti noui Christianis concessa, tanto grauius punientur qui gratiam illam in vanum recipiunt: & sicut erunt nouissimi primi in accipienda mercede, qui strenuè laborauerint hora nouissima; sic erunt nouissimi primi in suppliciis perferendis, qui hora nouissima strenuè laborare neglexerint.

C A P. I V.

De Talentis, & Gaudio Domini.

QUARTA parabola illa est, in qua Dominus apud Matthæum de præmio beatitudinis ita loquitur: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Quo loco duæ res promittuntur fidelibus seruis, potestas amplissima, & gaudium maximum. *Super multa,* inquit, *te constituam.* & quæ sint illa multa, explicat alio loco, cum dicit: *Beatus ille seruus, quem, cum venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem:*

cientem: quoniam super omnia bona sua constituet eum. Quid est autem super omnia bona Domini constitui, nisi potestatem accipere in omnes res inferiores, & confortem fieri imperij, quod habet Deus in mundum vniuersum? Quis capiat, quanta sit hæc potestas? Quis Rex aut Imperator in terris cum minimo Sanctorum comparari potest?

Sed quoniam tanta potestas in homine non videtur haberi posse sine magna sollicitudine & perturbatione animi, ideò adiungit Dominus: *Intra in gaudium Domini tui.* quasi dicere velit, Quemadmodum te confortem facio summæ potestatis, sic etiam facio summæ quietis & voluptatis, quam nulla sollicitudo impedire vel diminuere poterit. Quantum sit hoc gaudium quod promittitur iustis in cælo, inexplicabile prorsus est, neque antea sciemus quam experimento didicerimus. Interim tamen ex tribus vocabulis huius ipsius sententiæ aliquo modo suspicari poterimus, gaudium illud fore maximum. Primum vocabulum est, *intra*: nam quòd non dicatur, intret in te gaudium Domini tui; sed contra, *intra tu in gaudium Domini tui*; argumentum est, quòd maius sit illud gaudium, quam ut nos totum capere possimus. Itaque *intra-*
Q 3
bimus

bimus nos quasi in mare magnum sempiterni & diuini gaudij, quod nos intus & extrâ totos replebit, & vndique redundabit. Quis ergo in tanta gaudij affluentia locus poterit esse tristitiæ? Alterum verbum est, *in gaudium*: vbi non promittitur nobis gaudium hoc aut illud, de hoc vel illo bono; sed ipsum gaudium absolute, ipsa voluptas, ipsa dulcedo, ipsa suauitas. Et quomodo non tota liquecat anima, tanta suauitate perfusa? Sed tertium verbum est, quod in immensum rem hanc exaggerat, videlicet illud, *Domini tui*. Intrabimus enim non in gaudium quo gaudent homines vel Angeli quicumque, sed quo gaudet Deus, in quo sunt omnia infinita: Quis cogitare poterit, quale sit gaudium Dei, qui perfecte cognoscit infinitam bonitatem suam, & illa fruatur, ac de illa gaudet infinito modo? & tamen, ô Christiane, quod nunc non vales cogitare, poteris experiri & gustare, atque illo in æternum frui, si seruus bonus & fidelis esse volueris.

Videamus igitur nunc, ad quem vel ad quos tanta promissa pertineant. Ad illos nimirum pertinent, qui talenta sibi à Deo tradita multiplicare cum fide curauerint. Similitudo enim petita est ab homine diuite, qui bona sua seruis suis tradidit, & vni dedit

dedit quinque talenta, alteri duo, & tertio vnum; eisque mandauit, vt sollicitè prouiderentque negociando talenta multiplicare procurent. Et quidem variæ sunt sacrorum Interpretum sententiæ de significatione talentorum. Alij per talenta intelligunt gratias gratis datas, alij Scripturas sanctas; alij scientiam rerum exteriorum quæ per sensus acquiritur, esse volunt quinque talenta; & intellectum atque operationem esse duo talenta; & intellectum solum, vnicum esse talentum: alij denique bona naturalia vt ingenium, iudicium; & spiritualia, vt donum fidei, spei, charitatis. Sed omnes in eo conueniunt, multiplicare talenta, esse benè operari in salutem suam & aliorum. Mihi occurrit alia expositio quæ non repugnat ceteris, & videtur per omnia accommodari ad ea quæ Dominus de talentis dicit. Ac primum talenta hoc loco appellantur bona Domini: *Tradidit*, inquit, *illis bona sua*. Deinde talenta iubentur multiplicari negociando in eadem specie: *Quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum*. Tertio dicuntur dari vnicuique secundùm propriam virtutem. Postremò, à seruo malo & pigro talentum tollitur. Ego igitur per talenta accipio animas fidelium ac piorum hominum,

quæ committuntur fidei & diligentia Prælatorum. Ista enim sunt verè bona Domini, quæ nobis non donat, sed curanda & multiplicanda committit. Ideò non dixit Dominus Petro, Pasce oues tuas, sed oues meas. Reliqua sunt bona nostra, quamuis à Domino data, vt ingenium, iudicium, Scripturæ, gratiæ gratis datæ, & reliqua omnia. Sed animas fideles & pias vocat bona sua, vineam suam, familiam suam, sponsam suam: pro his venit in mundum, pro his redimendis sanguinem fudit, ad has lucrandas misit Apostolos, quibus dixit, *Faciám vos fieri piscatores hominum.*

Ioan. 21.

Marci 4.

Deinde animæ fideles multiplicantur in eadem specie, quando Prælatus verbo & exemplo conuertit peccatores: quod fecit sanctus Petrus, quando ad centum viginti fideles, quos illi Christus initio commisit, quando ait *Pasce oues meas*, in die Pentecostes in ipsa prima concione conuertit ad tria millia hominum, deinde ad quinque millia, postea ad multa millia. & sanctus Gregorius Thaumaturgus, qui quando factus est Episcopus Neocæsariensis, fideles inuenit septemdecim, sed eos ita multiplicauit, vt cum esset morti proximus, in tam ampla ciuitate soli septemdecim reliqui essent infideles: quam rem sanctus Gregorius

Añ. 2.

Añ. 4.

rius

rius Nyssenus refert in Vita eiusdem sancti Gregorij Thaumaturgi, quam copiose diligenterque conscripsit.

Adhæc ista talenta committuntur vnicuique secundum propriam virtutem. Deus enim qui nouit vires, id est, prudentiam, scientiam, charitatem, fortitudinem omnium, non commendat animas nisi illis, quos nouit idoneos ad onus illud ferendum. Et ideo nemo deberet se ingerere ad curam animarum, ad Episcopatum præcipue, nisi vocatus ab eo qui distribuit talenta secundum propriam vniuscuiusque virtutem. Alioqui mirum non erit, si multi cadant sub onere: neque excusationem apud Deum inuenient, si dixerint, se humeros non habuisse tanto oneri pares: respondetur enim: Quis te coëgit onus supra vires subire? nonne tu voluisti, & rogasti, & contendisti, vt illud acciperes? nunc igitur patere, vt ligatis manibus & pedibus proiciaris in tenebras exteriores.

Denique talentum commissum seruo pigro, ab illo tollitur. Et hoc quoque rectissime quadrat, si dicamus, talenta esse animas fidelium. Qui enim vnum talentum accipit, id est, curam solius animæ suæ, si eam non rectè curauerit, perdet animam suam: fiet enim diaboli mancipium. Quemad-

Q 5

modum

modum enim Beati libertatem filiorum Dei acquirunt, per quam liberrimè manent ubi volunt, & faciunt quidquid volunt: sic etiam contra reprobi amittunt omnem libertatem, & ligatis manibus & pedibus, neque ambulare possunt ubi volunt, neque facere quod cupiunt, sed manere coguntur ubi non volunt, & nihil agere eorum quæ volunt; atque hoc est perdere animam suam. Itaque sententia hæc, in qua per talenta intelliguntur animæ fideles, omnino accommodatur parabolæ. Quomodo autem aliæ sententiæ aptè accommodentur, difficile admodum est docere: sed non ideò falsæ, vel reiiciendæ sunt, quia necesse non est ut accommodentur omnia, ut rectè monet sanctus Ioannes Chrysostomus, sed satis est ut id accommodetur, quod est præcipuum in parabola. Nos tamen explicationem nostram persequemur, alias, ut dixi, non repudiantes.

Igitur Dominus tribus generibus hominum talenta commisit: iis qui perfecti sunt, quales esse debent Episcopi, quinque talenta dedit, id est, integros populos curandos: aliis minùs perfectis, quales Parochi esse solent, duo talenta, id est, pauciores animas quæ vna Parœcia continentur: aliis adhuc magis rudibus & infirmis, quale est vulgus, singulis

Hom. 48.
& 65. in
Matth.

singulis singula talenta, id est, curam suæ
 solius animæ. Quamuis & ipsi debent eo
 modo quo possunt, verbo priuatæ exhora-
 tationis & exemplo innocentis vitæ alios
 conuertere à peccatis ad viam iustitiæ, & eo
 modo talentum sibi creditum multiplica-
 re. Et quod dictum est de Episcopis & Pa-
 rochis, idem intelligi debet de Principibus
 & Magistratibus sæculi, & de patribus fa-
 miliarum. Sic enim scribit sanctus Augu-
 stinus: *Vnusquisque paterfamilias hoc nomi-*
ne agnoscat paternum affectum suæ familiae
se debere. Pro Christo, & pro vita æterna
suos omnes admoneat, doceat, hortetur, cor-
ripiat, impendat benevolentiam, exerceat
disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum, &
quodam modo Episcopale implebit officium.
 Atque in hunc sensum Magnus Constanti-
 nus dicebat se Episcopum esse extra Ec-
 clesiam, quia curabat quantum poterat,
 vt Ecclesia conseruaretur & propagaretur,
 nec tamen Ecclesiastica munia vsurpabat.

Tract. 51.
 in Ioan-
 nem.

Ac ne quis existimet, vnum solum ho-
 minem, aut vnum solum genus hominum
 in hac parabola reprehendi, quia ille solus
 qui vnum talentum acceperat, reprehensus
 & punitus legitur: sciendum est, voluisse
 Dominum, vt ex illo intelligeremus pe-
 ricula maiorum. Quemadmodum enim

Marth. 25.

ex eo quòd in Iudicio nouissimo præmia dabit facientibus eleëmofynas corporales, & pœnas non facientibus, intelligimus maiora præmia danda esse facientibus eleëmofynas spirituales, & maxima sanctis Apostolis, & Martyribus, & Virginibus heroicis virtutes exercentibus; & contra maioribus suppliciis afficiendos fures, & latrones, & periuros, & sacrilegos, quàm eos qui eleëmofynas pauperibus non erogauerunt: sic etiam hoc loco, ex eo quòd is qui vnum talentum acceperat, quod faciliè multiplicare poterat, tamen non multiplicauit, grauissimè punitur; intelligere debemus, tanto facilius esse vt Episcopi & Pastores & Principes & Magistratus in hac re delinquant, quanto grauius & periculosius munus exercent; & tanto etiam grauius in iudicio puniendos, quanto maior est iactura multarum animarum, quàm vnius.

Epist. 147.

Audiamus quid sanctus Augustinus de periculo gradus Ecclesiastici dicat in Epistola ad Valerium Episcopum suum: *Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore, facilius & letius & hominibus acceptabilius Episcopi aut Presbyteri aut Diaconi officio, si perfunctoriè aut adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum tristiùs, miserius & damna-*

damnabilis. Item nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi aut Presbyteri aut Diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet. Hæc ille, qui hoc ipsum argumentum in reliqua Epistola sic tractat, vt optandum sit, vt omnes Ecclesiastici eam attentè legant, atque ij potissimum qui ad Episcopatum vel Presbyteratum temere aspirant: & cum obtinuerint quod petebant, & inuenierint quod quærebant, aut gregem suum deserunt, aut aliis rebus intenti nihil minùs quàm de curando & propagando numero fidelium & piorum cogitant. Pastores certè in nocte Natalis Domini pastorum omnium Principis custodiebant vigilias noctis super gregem suum: & si hoc fiebat super gregem rationis expertem, ab illis qui figuram gerebant pastorum Ecclesiæ, quanto magis fieri deberet à pastoribus ouium rationabilium, pro quibus Christus ipse dum in terris versaretur, pernoctabat in oratione, non utique pro se, sed pro ouibus excubando? Et si patriarcha Iacob pro ouibus foceri sui Laban tanto labore conficiebatur, vt diceret, *Die noctuq; astu urebar & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis*: quid facere oporteret pastorem ouium Christi,

pro

Luc. 2.

Luc. 6.

Gen. 31.

1. Pet. 5.

pro quibus ille sanguinem fudit? Et si diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: an non etiam æquum esset, vt bonus pastor assiduè circumiret gregem suum, quærens quem liberet?

Ephes. 6.

Sed, inquit, negotia eiusdem Ecclesiæ cogunt vt gregem deseramus. Non contradico, si negotium sit graue, & tempus breue in eo expediendo consumi debeat: alioqui maiora negotia minoribus anteponenda sunt; & maiora per se, minora per alios expedire deberent. Nam si negotia cogunt à grege discedere, maiora negotia, imò & bella grauissima cogunt à gregis defensione non discedere. Intonat enim Apostolica tuba: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi retores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in caelestibus.* Et si dux abest, quis docebit milites, quomodo debeant tela nequissimi ignea extinguere? certe Dominus Petro dixit, & in eo Pastoribus omnibus, *Pasce oues meas:* cetera tacuit, vt intelligeremus hoc munus esse præcipuum. & in Episcopali consecratione dicitur: *Vade, prædica populo tibi commissio:* & de temporalibus negotiis nihil additur, vt Episcopus admonetur, non esse æquanda temporalia spiri-
tuali-

tualibus, multo verò minùs antepone[n]da. Carthag. 4.
can. 17. 18.
19. 20.
Denique in Concilio Carthaginensi Quarto serìo mandatur Episcopis, vt gubernationem viduarum & pupillorum ac peregrinorum non per se, sed per Archipresbyterum aut Archidiaconum agant, & vt tuitionem testamentorum non suscipiant, & vt pro rebus transitoriis non litigent prouocati; & vt nullam rei familiaris curam ad se reuocent; sed vt lectioni, orationi, & verbo prædicationis tantum modò vacent. Itaque Concilium Episcoporum ducentorum quatuordecim, id est, Africæ totius, in quo etiam sanctus Augustinus interfuit, voluit omnino Episcopos omnia temporalia negotia, etiam pia & necessaria, per alios tractare, vt ipsi liberiùs tuendo gregi & multiplicando vacarent.

Hæc igitur parabola sicut ostendit felicitatem æternam esse rem præcipue exoptandam, cum contineat potestatem maximam cum maxima voluptate coniunctam: sic etiam demonstrat, viam ad eam felicitatem esse laborem assiduam, in salute animæ suæ & aliorum quærenda & procuranda positum. Quem laborem qui subire recusant, non solum felicitate illa, & illa eximia potestate & voluptate priuantur; sed ad inferos damnati pœnas æternas luunt. Sic enim

enim loquitur Dominus: *Inutilem seruum
 eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus,
 & stridor dentium.* Vbi & illud diligenter
 est attendendum, seruum, qui tanto sup-
 plicio addicitur, non impium, non facinoro-
 sum, non sceleratum, sed dumtaxat inuti-
 lem appellari: nam etiam si alioqui Episco-
 pus aut Parochus, siue Princeps aut Magi-
 stratus, siue paterfamilias, siue quicumque
 alius criminibus aliis vacet; ob hoc solum
 quod inutilis fuerit, id est, salutem subdito-
 rum & suam pro viribus non procurauerit,
 eiicetur in tenebras exteriores, vbi erit fle-
 tus, & stridor dentium, qui numquam finietur.
 Et si seruus inutilis hæc patietur, quid
 fiet de seruo maligno, cupido, superbo, lu-
 xurioso, & vitiis plurimis cooperto? Si ser-
 uus inutilis reprobatur, impius & præuari-
 eator quam rationem de talentis sibi credi-
 tis Domino reddet? Certè qui ista confide-
 rant, non ambiunt præfecturas; & si co-
 gantur eas suscipere, cum timore & tremo-
 re semper vigilant, tamquam rationem ex-
 actissimam pro animabus sibi creditis red-
 dituri.

C A P. V.

De Cœna magna.

Q V I N T A parabola, quæ est apud San- Luc. 14.
 ctum Lucam, felicitatem Sanctorum
 cœnæ magnæ similem facit. Et certè non
 sine magna ratione: siquidem in cœna
 magna, nuptiali vel Regia, inueniuntur
 omnia quæ sensus humanos oblectare possunt,
 & quæ potentiam, & diuitias, & glori-
 am huius mundi demonstrant. Itaque Ester 1.
 Rex Assuerus cum centum viginti septem
 prouinciis imperaret, ac velleret ostentare
 diuitias gloriæ Regni sui, & magnitudinem
 atque iactantiam potentiæ suæ, non inuenit
 rationem commodiorem atque aptiorem,
 quàm vt conuiuium ex omni parte magni-
 ficentissimum exhiberet. Primum enim in
 cœna magna oblectantur oculi in appa-
 ratu sumptuoso totius aulæ, in ordine mini-
 strorum vestibus decoris & pretiosis indu-
 torum, in vasis aureis atq; argenteis quibus
 inferuntur cibi: oblectantur aures variis
 musicis instrumentis & vocibus cantorum
 & cantatricum audiendis: oblectantur sen-
 sus olfaciendi in odoribus florum & rosa-
 rum; in vnguentis pretiosis & aquis odo-
 ratis, aliisque rebus odorem suauissimum

R

Ipiran-

spirantibus: oblectatur sensus gustandi in condimentis ciborum omnis generis, & vinis pretiosis vndique allatis: oblectantur denique sensus tangendi in recubitu siue accubitu in lectis mollissimis atque gratissimis. Itaque in cœna Regia ac nuptiali conueniunt simul omnia ferè corporalia bona, quæ hîc in terris inueniri possunt: vt non sine causa Dominus representare volens felicitatem quæ in se bona omnia comprehendit, cœnæ magnæ illam comparare voluerit: de qua etiam legitur in

Apoc. 19. *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* Deinde quàm sit magna illa cœna Domini, ex eo cognosci potest,

quòd omnis gloria corporum gloriosorum erit quasi postrema mensa, in qua bellaria apponuntur. Tanta autem est bellariorum illorum suauitas, vt sanctus Petrus videns aliquando corpus Domini splendere instar

Matth. 17. *Solis,* dixerit: *Bonum est nos hîc esse.* Et si talia sunt bellaria, quid erit substantia cœnæ, quæ in fruitione diuinitatis posita est? Denique bona omnia mundi huius nihil sunt aliud, nisi quasi cortices & putamina fructuum Paradisi. Et si talia sunt putamina & cortices, vt homines illorum amore & desiderio insaniant; quid erunt fructus ipsi & poma Paradisi? Et si talia sunt

poma

poma & fructus, quid erunt cibi reliqui solidiores & præstantiores? Certè tales erunt, vt sine fastidio semper edantur, & semper desiderentur. Neque tamen suspicari debemus, in cælo futuram esse cœnam, qualem hîc habent magni Principes cum nuptias celebrant: siquidem in cælo erimus Matth. 22. sicut Angeli Dei, qui neque nubunt neque ducunt vxores, neque veltuntur cibis ad vitam mortalem sustentandam necessariis. Erit ergo cœna plena diuitiis, & deliciis, & ornamentis, & gloria statui Beatorum conueniens. Hæc enim dicuntur nobis hoc tempore, quia meliora & maiora non vidimus. Sed ab his discere debemus, tanto fore cœnam illam nostris cœnis quamuis lautissimis meliorem, quanto cælum distat à terra; & quanto Deus qui illam parabit, potentia & diuitiis mortalibus Regibus præstat.

At cur, dicit aliquis, felicitas Beatorum cœnæ potiùs quàm prandio comparatur? Huius rei illa est ratio, quia prandium fit in meridie, & post prandium negotia tractari solent vsque ad vespèram: cœna verò fit ad finem diei, quando negotiis omnibus peractis sequitur cœna, & post cœnam quies ac somnus. Itaque in alia parabola quæ est apud Matthæum, vbi agitur de In- Matth. 22.

carnatione Domini, prandium introduci-
tur ob nuptias, quas fecit Rex filio suo. Si-
quidem Incarnatio Domini, & nuptiæ cum
Ecclesia sponsa inchoatæ sunt in meridie,
id est satis diu ante finem mundi. Post quod
prandium multa graui negotia, ac potissi-
mum redemptio mundi & reconciliatio
hominum cum Deo celebrata sunt. Sed
tractatio sponsæ ad domum sponsi &
cœna nuptialis, postquam cessabunt om-
nia negotia, & somnus dulcissimus conse-
quetur, id est, requies æterna ad vesperam
diei & finem sæculi fiet. Hæc igitur causa
est, cur consummata & perfecta gloria Bea-
torum cœna potius quam prandium ap-
pelletur.

Sed operæpretium erit videre, quid fa-
cto opus sit, vt ad cœnam illam admitta-
mur. Ad verò Dominus ipse in parabola sua
satis apertè docuit; ait enim: *Homo quidam
fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Sed
illi cœperunt simul omnes excusare. Primus
dixit: Villam emi, & necesse habeo exire &
videre illum: rogo te habe me excusatum. Et
alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo
probare illa: rogo te habe me excusatum. Et
alius dixit: Vxorem duxi, & idè non possum
venire.* Mira res! inuitantur homines à
Deo ad cœnam nuptialem & Regiam, &
recu-

recusant: quid facerent si vocarentur ad laborem militiæ, aut ad iter longinquum & periculofum? Hæc nimirum est cæcitas humana, quæ vix adduci potest vt credat quod non videt. Sed quid est illud tandem quod cœnæ diuinæ, id est summo atque æterno bono, mortales præponunt? Tria Dominus proponit impedimenta salutis, quæ ex genere suo mala non sunt, & tamen ex affectu minùs ordinato salutem æternam impediunt. Villam emere, boues probare, & vxorem ducere peccata non sunt; sed illa Regno cælorum præponere, incredibilis cæcitas est: & tamen multi vbi que reperiuntur Christiani, qui tanto studio temporalia ista confectantur; honorem, siue dignitatem, siue potentiam, quæ in emptione villæ notatur; lucra siue vtilitatem, quæ significatur in agricultura & exercitio bouum; & delectationem ac voluptatem, quæ ex nouis nuptiis capitur; vt totos dies & noctes in iis comparandis fruendisque consumant, obliti penitus præmiorum æternorum & maximorum, quæ promisit Deus diligentibus se. Neque contenti sunt pleriq; mortalium villas emere, iuga bouum probare, & vxores ducere; sed vt longissimè recedant à salute, villas alienas inuadunt, furantur boues, & concubinas vel

meretrices alunt: neque vñquam cogitant, multoque minùs considerant, quale dispendium sit, propter eiusmodi quisquilias, cœnæ Domini iacturam facere. Certe quidem si Deus nobis vermiculis terræ non cœnam infinitæ suauitatis in cælo promitteret, sed micæ de illa mensa cadentes aut ciborum reliquias polliceretur, adhuc vtile nobis esset temporalia bona vniuersa contemnere, vt micis illis atque reliquiis frui possimus. Quanta igitur amentia est, iucunditates modicas & fugaces antepone-
 ipsi cœnæ Dominicæ, quæ bonis omnibus & sempiternis affluit, & in qua cum Angelis sanctis & cum ipso Domino Angelorum in Regnis cælestibus accumbemus?

Porro Dominus noster postquam demonstrauit quid impediât ingressum ad cœnam magnam, addidit etiam remedia quibus illa impedimenta tolli possint: pergit enim in parabola sua, & ait: *Tunc iratus Paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis; & pauperes, ac debiles, & cecos, & claudos introduc huc. Quia diuites occupati in villis & bobus emendis, & in vxoribus ducendis, ad cœnam magni Patrisfamilias ire recusarunt; aduocet pauperes qui neque pecunias habent ad villas & boues emendos, nec facile vxores inueniunt,*

niunt, cum non habeant vnde illas alant. Aduocat debiles, qui nec ad villam proficisci, nec boues exercendo probare, neque vxores ducere possunt. Aduocat cæcos, qui nec villam videre, neque boues dirigere, nec facile vxorem inuenire queunt. Aduocat claudos, qui ad villam pergere, & boues exercere, & in nuptiis tripudiare non nisi difficillimè queunt. Isti igitur tamquam liberi ab impedimentis omnibus, quibus priores tenebantur, ad cœnam magnam admissi, meritò sibi ipsi gratulari possunt, quòd eos Deus pauperes, debiles, cæcos, & claudos esse voluerit. Multi queruntur in hac vita, quòd nati sint pauperes, vel sapiùs ægrotent, aut capti oculis, vel pedibus impediti infelicissimi esse videantur; & nesciunt quid boni præparet illis Deus in sæculo futuro, ob hanc ipsam quam homines vocant infelicitatem: quod si scirent, gauderent vtique & exultarent. Proinde nemo debet de prouidentia Dei queri, sed in omnibus gratias agere Patri optimo Deo, cui est cura de nobis, & semper in eius acquiescere voluntate.

Sed quamquam hæc ita se habent, hoc tamen loco propriè pauperes intelliguntur, qui sunt pauperes spiritu, non opibus; & debiles non viribus, sed fiducia in se ipsis; &

1. Tim. 6.

Psal. 111.

cæci non oculis, sed astutia; & claudi non pedibus, sed affectibus. Dicam hoc planius. Pauperes qui ad cœnam Domini admittuntur, illi sunt, qui Apostolum audientes non volunt diuites fieri, & si pecunias habent, non habent ad coaceruandas, vel in vanitatibus consumendas, sed ad faciendum quod Spiritus sanctus dicit per os Dauid: *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.* Et debiles intelliguntur illi, qui non confidunt in virtute sua, nec in viribus suis gloriantur. Cæci verò sunt illi, qui verè credunt quod non vident, præsertim de præmiis iustorum, & suppliciis impiorum. Qui enim certò sibi persuadent, præmia iustorum verè esse maxima & sempiterna, & pœnas similiter iniquorum acerbissimas, & nullum unquam finem habituras; profectò non manent terræ affixi, nec magni faciunt ea quæ sunt infra lunam, sed ibi eorum fixa sunt corda, vbi vera sunt gaudia. Denique benè ac feliciter claudi illi sunt, & ad cœnam Domini meritò aspirare possunt, quorum pes dexter multo longior est sinistro, id est, affectus in Deum; & in bona sempiterna, longè ac longè maior est pede sinistro, id est, amore in carnem suam, & in bona terrena ac temporalia.

Sed

Sed audiamus sententiam magni Patrisfamilias in eos qui cœnam suam inconsideratè ac stultissimè contempserunt: *Dico vobis*, inquit, *quòd nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam*. Scit enim Dominus, breuè futurum, vt illi qui vocati fuerant, & præsentibus inhærentes bona futura tamquam inania contempserant, deposito corpore & sensibus carnis extinctis, & terrenis bonis in terra dimissis, incredibili desiderio cœnam illam esuriant. Nam vt loquitur Propheta Dauid, *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem*. Planè ad vesperam, finito die præsentis vitæ, conuertentur ac resipiscent, quando inutilis erit pœnitentia; & famem patientur vt canes rabidi, & circuibunt Ciuitatem Domini, si fortè micæ cœnæ illius obtinere valeant. Sed firma stat sententia Domini, *Nemo eorum gustabit cœnam meam*.

O si scires, anima, quid sit, Non gustabis cœnam meam! O si capere posses, quanta erit illa fames miserorum, & quàm dulcis esca qua in æternum priuabuntur! Et quid tunc darent, si gustare possent, quod ardentissimè cupient? Sed nihil obtinebunt, etiamsi mundum vniuersum in potestate haberent, & totum promptissimè renun-

tiarent. Quæ cum ita sint, conuertamur dum tempus habemus, dum dies est, & dum fructuosa pœnitentia est. Nunc esuriamus cœnam illam dulcissimam, nunc famiem patiamur, non vt canes immundi & rabidi, qui in cibo capiendo nihil cogitant nisi bonum oris & ventris: sed vt homines rationis participes, esuriamus cibum æternæ vitæ, & panem Angelorum, vel etiam manna illud absconditum, *quod nemo scit, nisi qui accipit*, & quo Deus ipse ab æterno & in æternum fruitur: & sic viuamus in hoc exilio, vt non diligamus exilium, sed ad patriam suspiremus; ad quam cum peruenerimus, non sit nobis necesse ciuitatem circumire, sed per portam latè patentem ingrediamur, atque ad cœnam Domini libenter admissi, pane vitæ & aqua sapientiæ, id est, cibo potuque gratissimo & suauissimo satiemur.

Apoc. 2.

C A P. VI.

*De Nuptiis, & Virginibus prudentibus
& fatuis.*

VLTIMA parabola illa est, quæ similem facit felicitatem Sanctorum Regibus nuptiis, ad quas inuitatæ sunt virgines

Matth. 25.

gines decem, quinque fatuæ, & quinque prudentes. Vbi primùm breuiter explicandum est, quis sit sponsus, & quæ sponsa: deinde, quàm excellens bonum significetur nomine nuptiarum: postremò, quid requiratur vt ad bonum tam eximium peruenire valeamus.

Ac primùm nemo dubitare potest, quin Sponsus sit Christus. Id sanctus Ioannes Baptista disertis verbis expressit, cùm de Christo loquens ait: *Qui habet sponsam,* Ioan. 3.
sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Idem ipse Dominus innuit in parabola de Rege, qui fecit nuptias filio suo. Idem Matth. 22.
 Apostolus apertissime confirmat, cùm ait Corinthiis, *Despondi vos uni viro virginem* 2. Cor. 11.
castam exhibere Christo. Idem denique sanctus Ioannes in Apocalypsi significat, cùm ait: *Gaudeamus & exulemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptie Agni, & vxor eius preparauit se.* & rursùm: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* De sponsa æquè certum est, quòd sit Ecclesia. Apostolus enim in Epistola ad Ephesios manifestè dicit: *Sicut Ecclesia subiecta est* Ephes. 5.
Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea.

& infra: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.*

Sed quamuis Ecclesia sponsa Christi sit, & fideles filij dicantur Ecclesiæ, quia ipsa per lauacrum Baptismi eos quodammodò parit Christo: tamen quoniam Ecclesia nihil est aliud nisi cœtus fidelium, ideò animæ fideles omnes sunt sponsæ particulares, quomodo Ecclesia sponsa est vniuersalis. Non enim falsò canit Ecclesia de sanctis Virginibus: *Veni sponsa Christi, accipe coronam, quam tibi Dominus preparauit in æternum.* Quamquam autem Virgines sanctæ speciali ratione dicuntur sponsæ Christi, quia carnale connubium respuerunt, vt soli Christo spiritualiter nuberent; tamen reliquæ etiam animæ Christianæ sponsæ sunt Christi, cum ei per fidem desponsæ sint, & per charitatem vnitæ, & ad consummationem spiritualis coniugij in cælorum Regno suspirent.

Iam verò quale bonum sit, humanam animam cum Christo, etiam quæ Deus est, connubio iungi, si quis capere aut dignè cogitare posset, fortasse nihil magis honorificum, nihil vtilius, nihil dulcius neque in hoc

hoc faculo, neque in futuro reperire possit. Magna est gloria, utilitas, suauitas, seruire Regi Regum; maior, inter amicos & domesticos eius connumerari; maxima, filium Dei & Christi fratrem nominari: sed sponsam dici posse Dei, consortem throni, consortem thalami, consortem coronæ, consortem titulorum omnium, plusquam maximum bonum, si sic loqui licet, mihi esse videtur. Hoc enim est, quod apud Isaiam Dominus dicit de spiritualibus eunuchis: *Dabo eis in domo mea nomen melius* Isa. 56. *à filius & filiabus*. id est, nomen coniugis dabo eis. Quis capiat, quàm excelsum, & quàm honorificum, & quantæ oblectationis sit, non solum Deum videre, & cum Deo colloqui & conuiuere; sed vnum spiritum cum Deo fieri, & in Deum, id est, in summum bonum transformari? Apostoli verba sunt: *Qui adheret meretrici, vnum* 1. Cor. 6. *corpus efficiatur: erunt enim duo in carne vna. Qui autem adheret Domino, vnus spiritus est.* & rursus: *Nos verò omnes reuelata* 2. Cor. 3. *facie gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu. Quis erit sensus voluptatis, quando vniti Deo, à claritate vultus eius irradiati transformabimur in claritatem Dei, vt quàm simillimi efficiamur.*

1. Ioan. 3. efficiamur Deo? *Similes*, inquit sanctus Ioannes, *ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Non erimus similes tantum, vt imagines ad eius similitudinem creati; sed similes in gloria, in beatitudine, in felicitate. Apostolus Paulus in illa magna extasi, quam passus est cum raptus in Paradisum audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui, nondum erat beatus; & tamen ita absorptus erat in Deum, vt non aduerteret, an esset in corpore, an extra corpus. Quanta igitur erit illa felicissima vnio animæ cum Deo, & quam erit absorpta & immersa in mari totius suauitatis anima illa, quæ vnus spiritus erit cum Deo? Tale vti- que hoc gaudium erit, vt sancto Bernardo Epist. 114. teste, *illi comparata omnis alia incunditas mæror sit, omnis suauitas dolor, omne dulce amarum, omne decorum fædum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum esse meritò iudicetur.*

Sed quando iste complexus Sponsi pulcherrimi cum anima beata ineffabilis est, quæramus nos potius, & ex parabola proposita intelligamus, quid requiratur vt ad nuptias illas omni ex parte felicissimas admittamur. Id totum ex qualitatibus virginum prudentium cognoscemus, cum illæ solæ, fatuis exclusis, ad nuptias Sponsi cælestis

lestis intrauerint. Quinque sunt conditio-
nes siue qualitates, quę requiruntur: prima,
vt anima sit virgo, deinde vt sit prudens,
tum vt habeat lumen in lampade, præterea
oleum in vase, denique vt vigilet, & vi-
gilando sponsi aduentum diligenter ob-
seruet.

Quod attinet ad primum, sponsę Chri-
sti debent omnes esse virgines, non neces-
sariõ virginitate carnis, sed virginitate fidei
& morum, vt sanctus Augustinus recte ex-
ponit in Sermonibus de verbis Domini, Serm. 23.
iuxta illud Apostoli: *Despondi vos vni vi-* 2. Cor. 11.
ro virginem castam exhibere Christo. vbi
per virginem castam intelligit totam Eccle-
siam Corinthiorum, in qua satis constat
non omnes fuisse virgines carne, cum ipse
idem in Epistola priore admonuerit fideles 1. Cor. 7.
coniugatos officij sui. Illi igitur & illę sunt
virgines in hac parabola, qui & quę non
corrumpuntur circa fidem & mōres, & re-
cedentes ab omni malo, non inquinant
animas suas.

Sed quia non satis est ad perfectam iusti-
tiam, declinare à malo, sed oportet etiam
facere bonum, iuxta Prophetam Regium,
Declina à malo, & fac bonum. ided additur Psal. 16.
secunda conditio, vt virgo sit prudens, non
fatua, nec putet sibi sufficere, si nulli no-
ceat,

ceat, non occidat, non furetur, non falsum testimonium dicat; sed intelligat oportere considerare finem vltimum, & ordinare media ad finem.

Serm. 23.
De verbis
Domini.
Matth. 5.

Et quia finis est æterna vita, & media sunt merita operum bonorum; ideò additur conditio tertia, vt habeat lumen in lampade, siue lampadem lucentem, quæ sunt opera bona, vt idem sanctus Augustinus docet loco notato: quod ipsum Dominus antea docuit, cum ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in calis est.*

Sed quoniam opera bona à charitate, tamquam à radice prodeunt; neque conseruari possunt, nisi ab eadem charitate foueantur & nutriantur; quomodo lumen lampadis necessariò extinguitur, si desit alimentum olei; ideò requiritur quarta conditio, vt virgo prudens habeat semper oleum in vase. Significari autem charitatem per oleum, docet eodem loco sanctus Augustinus ex eo, quòd oleum supereminet omnibus humoribus; & charitas supereminet omnibus virtutibus, dicente Apostolo: *Eminentiore, vel, vt nos legimus, excellentiore, viam vobis demonstro. & paulò post:*

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Nunc autem manent fides, spes, charitas;

ria hac: maior autem horum est charitas.

Itaque si quis in corde suo aliquid vel anteponat, vel adæquet charitati, illa continuò abscedit, & vel debet primum locum habere, & dominari ac regnare in corde nostro, vel abire; quia oleum est, humor videlicet subtilissimus, aëreus & igneus, qui super omnes ascendit: & tanta vis est olei charitatis in ascendendo sursum, vt si ponatur anima publicani vel meretricis, illam continuò sursum trahat, & de peccatrice sanctam, de carnali spiritualem efficiat.

Quin etiam audeo dicere, si hoc oleum in animas damnatorum hominum, siue in ipsos dæmones stillare posset, videremus continuò damnatos omnes siue homines siue dæmones sursum ascendere. Et si è contrario defereret hoc oleum animas sanctorum Angelorum, Apostolorum, Martyrum, Virginum, continuò graues efficerentur, & ad ima descenderent. En igitur quanta sit excellentia huius olei, & quàm iustè stultæ virgines dicantur, quæ hoc oleo caruerunt. Sed est etiam alia ratio, cur charitas per oleum significetur, quia videlicet oleum omnia dura & aspera lenit & emollit, vt ex duris & asperis mollia suauiaque reddantur. Hoc oleum facit iugum suauē, de quo Dominus dixit; *Iugum meum suauē*

Math. xi.

Iſa. 10.

est : quoniam gratia charitatis inunctum quasi computrescit à facie olei, vt loquitur Iſaias. Quid enim suaue fecit in Apostolis iugum obedientiæ eundi in mundum vniuersum, & prædicandi Euangelium omni creaturæ, nisi oleum charitatis? Quid suaue fecit in Martyribus iugum patientiæ in tolerandis suppliciis plurimis, & ante illud tempus inauditis, nisi oleum charitatis? Quid suaue fecit iugum paupertatis, & continentiæ, & obedientiæ tot millibus Religioſorum & Sanctimonialium, nisi oleum charitatis? Nihil enim dulcius amanti, quàm amorem suum amato demonstrare, pro illo magna & difficilia operando vel tolerando: quomodo etiam Christus amorem suum erga genus humanum nulla re magis ostendit, quàm patientiâ pro nobis.

Differui paulò fusiùs de oleo, quia non facile poterat intelligi, vnde charitatem significaret. Restat quinta conditio, quæ potissima est, & à Domino in hac parabola præcipuè intentata, videlicet, vigilantia: sic
 Matth. 25. enim concluditur parabola: *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.* quam sententiam, vt ea cordibus fidelium penitus in-
 Matth. 24. figatur, passim Dominus repetit: *Vigilate,* inquit rursus apud Matthæum, *quia nesci-*

ris qua hora Dominus vester venturus sit. & apud Marcum: *Vigilate ergo, nescitis enim* Marc. 13.
quando dominus domus veniat, serò, an me-
dia nocte, an galli cantu, an manè, ne cum
venerit repente, inueniat vos dormientes.
Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigi-
late. & apud Lucam: *Beati serui illi, quos,* Luc. 12.
cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.
 & alibi: *Vigilate itaque omni tempore oran-* Luc. 21.
tes. & per Apostolum Petrum: *Estote pru-* 1. Petr. 4.
dentes, & vigilate in orationibus. & per
 Apostolum Paulum: *Non dormiamus sicut* 1. Theff. 5.
& ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus. &
 per Apostolum Ioannem: *Ecce venio sicut* Apoc. 16.
fur. Beatus qui vigilat. Hæc omnia signifi-
 cant, aduentum Domini ad iudicium, siue
 vniuersale in consummatione sæculi, siue
 particulare in vniuscuiusque obitu, incer-
 tum esse, & propterea Deum à nobis requi-
 rere, vt semper vigilemus, animo suspensi
 ad expectationem aduentus eius, vt nos
 paratos inueniat, & non cum fatuis virgini-
 bus nos à nuptiis suis cogatur excludere.
 Itaque nihil est aliud dormire, quàm obli-
 uisci mortem & iudicium, vel sic viuere, ac
 si de re tam magna, vnde pendet salus æter-
 na, numquam cogitaremus, aut curare-
 mus. Non enim prohibetur fidelibus som-
 nus corporalis; alioqui non diceretur in pa-
 rabola,

rabola, *Dormitauerunt omnes, & dormierunt*: sed prohibetur obliuio, incogitantia, inconsideratio.

Debet igitur omnis fidelis, cui curæ est salus animæ suæ, singulis diebus, & manè & vespere, clauso ostio cordis sui ad negotia cetera, attentè cogitare, sibi quæ certò persuadere, diem illam vel noctem illam facillè posse sibi esse postremam: ac per hoc ferriò prouidere, ne sic imparatus inueniatur, vt animæ suæ & omnium simul bonorum detrimentum patiat. Horrent omnino mortales omnes mortem cogitare, & libenter auertunt animum ad alia cogitanda: sed horret etiam ægrotus pharmacum amarum, & tamen propter amorem vitæ libenter illud sumit: & horrent oculi plagam horrendam in corpore suo videre, sed tamen attentè respiciunt, vt medicinam illi faciant. Sic igitur necesse est, vt homo prudens pluris faciat iacturam animæ, quàm mortis horrorem: & idè sæpè ac sepiùs cogitet, nullam esse ætatem, nullam quæ esse horam, in qua mori non possit. Hæc enim cogitatio quando profundè ad cordis intima descendit, facillè totum hominem immutare solet, & de carnali spiritualè, de peccatore sanctum facere, vt iam non formidet, sed diligit aduentum Domini. Non
sine

sine caussa Dominus noster tam sæpè hor-
 tatur vt vigilemus; nec frustrà Ecclesiasti-
 cus monet, *In omnibus operibus tuis memo-* Eccli. 7.
rare nouissima tua, & in aeternum non pecca-
bis. Quis enim cogitans se ad Iudicem pro-
 perare, & breui ad tribunal eius esse sisten-
 dum, & in ipsum Iudicem peccare audeat?
 & tamen nos omnes per singula momenta
 properamus ad iudicium: & tanta est hu-
 mana cæcitas, vt in ipso itinere ad iudicium,
 Iudicem ipsum iniuria afficiamus, & iram
 ipsius aduersus nos iustissimè prouocemus.
 Et quis iam damnatus ad mortem, dum ad
 ipsam ducitur, rideret & iocaretur, & de
 scortatione, vel adulterio, vel dignitate
 adipiscenda, vel pecuniis per mercaturam
 augendis loqueretur, nisi planè desiperet?
 & nos tamen ad mortem verè damnati su-
 mus, neque vllus ex Adami filiis senten-
 tiam mortis euadit: & nostra mortalis vita
 nihil est aliud nisi cursus ad mortem: & ta-
 men in hoc itinere, quod longum esse non
 potest, quid faciunt plerique hominum et-
 iam Christianorum? quid cogitant, quid
 loquuntur, quid tractant nisi de lucris, de
 honoribus, de voluptatibus, ne dicam de
 sceleribus & flagitiis, quasi via ad mortem
 numquam finienda esset? Et quid est hoc
 aliud nisi dormire ad seria, & vigilare ad
 S 3 ludi-

278 DE ÆTERNA FELICITATE
ludicra? vel dormire, & dormiendo som-
niare?

Iure igitur Dominus clamat: *Vigilate, vigilate.* & beati qui ad hanc vocem excitantur & recogitant ubi sint, & quò eant, & interim dant operam vt lampas eorum luceat, & oleum in vase redundet; vt cum clamor ille audietur, *Ecce sponsus venit, exite obviam ei*, continuò læti currant obviam sponso, & ingrediantur cum eo ad nuptias. Væ autem illis, qui tam magnæ rei obiti, atque ad voces Scripturarum surdi, & lampadibus extinctis, dormientes inuenti, à nuptiis dulcissimis exclusi frustra clamabunt: *Domine, Domine, aperi nobis.*

C A P. VII.

De Brawio.

EXPLICATIS nominibus parabolicis quæ habentur in Euangelio, restat solum vt explicemus nomina quæ habentur apud Apostolum in Epistola priorè ad Corinthios, quæ sunt *Brawium* & *Corona*. De brawio sic loquitur beatus Paulus: *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brawium. Sic currite vt comprehendatis.* Et quidem significari per brawium cælestem beatitudinem, idem Apostolus

stolus docet in Epistola ad Philippenses, Phil. 3.
 cùm ait: *quæ retrò sunt obliuiscens, ad ea ve-
 rò qua sunt priora extendens me ipsum, ad
 destinatum persequor, ad brauium supernæ
 uocationis Dei in Christo Iesu.* Itaque bra-
 uium est in cælo, atque ad illud nos vocat
 Deus per Iesum Christum. Quamuis au-
 tem brauium quod Principes mundi pro-
 ponunt, non sit res adeò magna, tamen
 brauium cæleste non potest non esse omni
 ex parte splendidissimum: siue consideres
 Deum qui brauium proponit, qui est Prin-
 ceptus infinitæ potentæ & magnificentæ, de
 quo canit Propheta; *Elevata est magnifi-* Psal. 8.
centia tua super cælos: siue cogites athletas,
 quibus proponitur, qui sunt filij ipsius, &
 fratres Christi; quos certè Rex Pater ipso-
 rum non inuitaret ad currendum, si bra-
 uium non esset res tanta, vt etiam à filiis
 Dei dignè appeti posset.

Illud ad nos magis pertinet, vt videa-
 mus quid sit currere ad brauium, & qua ar-
 te poterimus ita currere vt comprehenda-
 mus. *Currere ad brauium* nihil est aliud, nisi
 Domini Dei nostri integrè mandata serua-
 re. *Stadium* enim legem Domini esse, Da-
 uid testatur, cùm ait: *Beati immaculati in* Psal. 118.
via, qui ambulant in lege Domini. & : Viam
mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti

cor meum. Ergo qui per viam mandatorum currunt, illi in stadio ad brauium currunt. Porrò ars ita currendi vt perueniamus & brauium apprehendamus, tria documenta complectitur. Primum illud est, vt à stadio non recedamus: qui enim recedunt à stadio, quantumuis celeriter currant, brauium numquam attingent, quia non ad brauium sed in incertum currunt. Quod se diligenter euitasse Apostolus testatur, cum ait: *Ego sic curro non quasi in incertum.* Quid est extra stadium currere? per viam mandatorum non currere, sed declinare ad dexteram vel sinistram. Exempli gratia, Lex dicit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

Leuit. 19.

Matth. 22.

Qui diligit proximum sicut se ipsum, in stadio currit, & ad brauium currit. Qui diligit proximum tanto ardore, vt propter proximum Deum offendere non vereatur, & ex homine idolum sibi constituit, is declinat ad dexteram, & extra stadium currit, & non ad brauium, sed in incertum currit: & quò celerius currit multiplicando beneficia in personam illam quam sibi in idolum erexit, tanto magis errat, & longius à brauium discedit. Qui verò minus diligit proximum quàm par est, & cum eum videt necessitatem pati, viscera sua ab eo claudit, vt loquitur sanctus Ioannes, is declinat

1. Ioan. 3.

clinat ad siniftram , & neque in ftadio currit , neque ad brauium currit , etiamfi alioqui multa bona opera facere videatur . oportet igitur diligere proximum vt fe ipfum , non magis nec minùs quàm fe ipfum : id eft , debet erga proximum ita fe gerere , vt proximis faciat quod fibi vult à proximis fieri . Sic enim explicat hoc mandatum , qui mandatum dedit Magifter nofter Deus . Et quod dixi de dilectione proximi , quod eft mandatum affirmans , poffumus etiam dicere de mandatis negantibus . Qui enim furatur res alienas , declinat ad dexteram mandati *Non furaberis* , & à ftadio recedit : qui verò non furatur aliena , fed profundit & prodigit fua , is declinat ad finiftram , & pariter exit à ftadio . Iuftus enim qui folus in ftadio manet , non minùs à ftadio difcedit fi furetur aliena , quàm fi prodigat fua ; quia virtus liberalitatis quæ ad iuititiam pertinet , duo habet extrema vitia oposita , auaritiam , & effufionem . Summa eft , Qui vult in ftadio permanere , debet peccato letali omnino carere .

Matth. 7.
Luc. 6.

Alterum documentum eft , vt currat velociter & perfeueranter , qui brauium apprehendere defiderat . Ille velociter currit , qui ardenti voluntate mandata custodit , iuxta illud Pfalmi : *Beatus vir qui timet Do-* Pfal. 111.

Rom. 12. *in mandatis eius volet nimis. & illud*
 Apostoli: *Spiritu feruentes, Domino seruientes.* Ille perseveranter currit, qui nunquam
 fatigatur, neque cessat currere, sciens scri-
 ptum esse: *Qui perseveraverit usque in fi-*
 Math. 10. *nem, hic saluus erit.* Et quidem ista duo, ve-
 lociter currere, & non fatigari nec inter-
 mittere cursum, videntur ferè contraria aut
 certè difficilia valdè. Qui enim velociter
 currit, citò fatigatur, & cessat currere: &
 qui fatigari non vult, lentè festinat, & mo-
 derato gressu perseverat in cursu. Vera sunt
 hæc, & ideo pauci perueniunt ad brauium.
 Omnino enim necesse est, qui brauium ap-
 prehendere cupit, vt & velociter & perse-
 ueranter currat, quia tempus breue est, &
 iter longum. Sed si velint homines Chri-
 stiani imitari currentes ad brauium corru-
 ptibile & modicum; facilè poterunt & ve-
 lociter & sine intermissione currere ad bra-
 uium incorruptibile & maximum. Quid
 illi faciant qui currunt ad brauium cor-
 ruptibile & modicum? deponunt onera,
 exuunt vestes, expediti & liberi currunt.
 Hoc igitur Christiani faciant, deponant
 onera curarum huius mundi, exuant vestes
 carnalium cupiditatum, aut certè depo-
 nant & exuant inordinatum affectum ad
 bona terrena; & cum hæc fecerint, non de
 suis

suis viribus gloriantur, sed in Domino spe-
 rent: & tunc querantur, si celeriter curren-
 do fatigantur in cursu. Doctrina hæc Isaiaæ
 & Pauli est, non mea. Isaiaas cap. 40. sic ait:
*Qui sperant in Domino, current, & non labo-
 rabunt.* Apostolus verò, *Hoc, inquit, dico,* 1. Cor. 7.
*fratres: Tempus breue est, reliquum est, ut &
 qui habent uxores, tamquam non habentes
 sint: & qui flent, tamquam non flentes: &
 qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui
 emunt, tamquam non possidentes: & qui
 utuntur hoc mundo, tamquam non utantur.*
 Quibus verbis non prohibet Apostolus, ne
 Christiani coniuges habeant, & non lu-
 geant in aduersis, & non gaudeant in pro-
 speris, & non emant res necessarias, & non
 utantur bonis huius mundi: sed admonet,
 ut in his omnibus eum modum adhibeant,
 & tam modico affectu illis adhæreant, ac si
 ad illos ea non pertinerent.

Exemplo nobis sit sancta Melania ma-
 trona Romana nobilissima, de qua sic lo-
 quitur sanctus Hieronymus in Epitaphio
 Blossillæ: *Sancta Melania nostri temporis in-
 ter Christianos vera nobilitas, calente adhuc
 mariti corpusculo, & necdum humato, duos
 simul perdidit filios. Rem sum dicturus incre-
 dibilem, sed, teste Christo, non falsam. Quis
 illum non putaret more lymphatico, sparsis cri-
 nibus,*

nibus, veste conscissa, lacerum pectus inuade-
 re? lacryma gutta non fluxit. stetit immobi-
 lis, & ad pedes aduoluta Christi, quasi ipsum
 teneret, arrisit: Expeditius, inquit, tibi ser-
 uitura sum; Domine, quia tanto me onere li-
 berasti. Hæc ille; qui hoc exemplo, tam-
 quam egregio commentario declarauit,
 quid sit, qui habent uxores, & filios, & ce-
 tera mundi bona, tamquam non habentes
 sint, vt liberi & expediti currant ad bra-
 uium. Sed maius adhuc exemplum habe-
 mus in Iob, qui vna die perdidit filios & fi-
 lias omnes, totamque substantiam suam,
 & plenus vlceribus in sterquilinio iacuit,
 qui paulò antè felicissimus erat inter om-
 nes Orientales: & tamen ac si ista ad eum
 non pertinerent, emisit vocem illam sa-
 pientia plenissimam: *Nudus egressus sum de
 utero matris mee, & nudus reuertar illuc:
 Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Do-
 mino placuit, ita factum est: sit nomen Domi-
 ni benedictum.* Deniq; sanctus Petrus cum
 ceteris Apostolis, qui Christum ad bra-
 uium currentem primi secuti sunt, vt nos
 docerent, quid requiratur ad celeriter &
 perseveranter currendum, aiunt: *Ecce nos
 reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid
 ergo erit nobis?* & Dominus approbans con-
 siliium eorum, respondit, brauium illis aper-
 tẽ

Iob 1.

Matth. 19.

tè promittens: *Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.*

Restat tertium documentum, vt cum Christo iungatur qui brauium exoptat. Nam vt Apostolus dicit: *Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium.* 1. Cor. 9. Ille autem vnus sine vlla dubitatione Christus est, qui exultauit vt gigas ad currendam viam. & de quo dicitur apud sanctum Ioannem: *Nemo ascendit in calum, nisi qui descendit de celo, Filius hominis qui est in celo.* Sed Christus non ascendit solus, sed cum illis omnibus qui cum ipso vnum sunt, id est, qui sunt membra viua & vera eius corporis, cuius ipse est caput. Itaque frustra laborant omnes qui currunt, etiamsi erogent omnes facultates suas pauperibus, & tradant corpus suum ita vt ardeat, nisi Christo iungantur per fidem & charitatem, & vnum cum illo fiant, vt ipse loquitur, cum ait: *Sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.* Ioan. 17.

Sed est etiam alius modus coniunctionis cum Christo, qui mirum in modum iuuat ad currendum velociter & perseueranter ad brauium. Is modus est vnionis oculi interiorio-

terioris cum ipso Christo, quatenus ipse est brauium. Christus enim ut homo, cucurrit ad brauium; & ut Deus, ipse est brauium. Ipse enim est *verus Deus, & vita aeterna*, teste sancto Ioanne; quod ipse quoque significauit, cum ait: *Ego sum via, & veritas, & vita*. Ipse enim ut veritas nos ducit, ut via per se adducit, ut vita ad se perducit. Nihil igitur utilius ad brauium obtinendum est, quam ab ipso brauio oculos numquam deflectere, & cum Propheta dicere: *Oculi mei semper ad Dominum*. Qui enim vnitum habet oculum cordis cum brauio, non videt nec audit quid circumstantes dicant aut faciant, siue rideant siue irrideant: non curat aliorum iudicia, siue laudent siue vituperent; & cum Propheta dicit: *Factus sum sicut homo non audiens*. & cum Apostolo: *Mihi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die*. & præterea quò magis propinquat, eò melius magnitudinem cognoscit brauij: quæ magnitudo vires addit, & facit ut homo, quamuis fatigatus & lassus, cursum non intermittat. Quicumque ergo ad cæleste brauium aspirat, à stadio mandatorum Domini non recedat: currat ardentem & perseveranter, & Christo per veram fidem & charitatem vnitus,

ab

ab ipso brauiο cordis oculum numquam auertat.

CAP. VIII.

De Corona.

POSTREMVM nomen felicitatis æternæ corona iustitiæ est; de qua corona sic loquitur Apostolus in eodem loco, vbi de brauiο locutus est: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Neque dubium esse potest, an hoc loco per agonem intelligatur cursus in stadio, vt sit eadem hæc similitudo cum superiore, an potius pugna & certamen, vt sit hæc similitudo à priore diuersa. Siquidem intelligi per agonem, certamen & pugnam, & esse hanc similitudinem diuersam à priore, demonstrant illa verba paulò inferiùs posita: *Ego igitur sic curro non quasi in incertum, sic pugno non quasi aërem verberans.* & illa in posteriore ad Timotheum: *Bonum certamen certauimus, fidem seruauimus: in relicto cursu consummauimus, fidem seruauimus: in relicto quo reposita est mihi corona iustitiæ.* nam in vtroque loco beatus Paulus distinguit cursum à pugna, & in vna similitudine vtitur nomine brauij, in altera nomine coronæ; quæ sunt nomina satis aperte distincta.

Porro

Porro coronæ nomine significatur æterna felicitas, quæ apud Apostolum Paulum ad Timotheum dicitur *corona iustitiæ*, quia redditur tamquam merces operibus iustis.

2 Tim. 4. Apud sanctum Iacobum dicitur *corona vitæ*, quia continet vitam sempiternam. Apud sanctum Petrum *corona gloriæ immarcescibilis*, quia complectitur decus & splendorem honoris æterni. Denique apud Isaiam dicitur Deus ipse futurus *corona gloriæ residuo populi sui*. Ex quo loco intelligimus, coronam, de qua beatus Paulus loquitur, & quæ datur victoribus in certamine, rem esse honorificentissimam & altissimam, cum Deus ipse velit esse corona circumdans, ornans & glorificans capita residui populi sui, id est, paucorum illorum de populo suo, qui fortes in bello victoriam reportauerint. Nam, ut sæpè diximus ex testimoniis Scripturarum, *Mulii sunt vocati, pauci verò electi*: & tanto erit illustrior corona Sanctorum in die iudicij, quanto paucioribus illa contingeret.

Videamus nunc in quo agone certandum nobis sit, & quid nos facere oporteat, ut victoriam obtineamus. Et sanè atrocissima pugna est, & periculosissima colluctatio quam inituri sumus; præsertim si comparetur ad certamen, in quo contendunt in

terris

terris homines in agone, pro corruptibili
 corona. Loquitur enim hoc loco Aposto-
 lus de ludicro certamine, quo in theatro
 pugnabant spectante populo, vel collucta-
 tione, vel cæstibus. Isti igitur agonistæ pu-
 gnabant cū hominibus sibi similibus, & ar-
 mis paribus, & pro corona vilissima, & sub
 periculo irrisionis vel ignominia popula-
 ris. At Christiani homines pugnare debent
 cum hostibus quos non vident, & à quibus
 ipsi videntur; & qui plurimi, & fortissimi,
 & astutissimi sunt; & armis imparibus, &
 coram Deo & Angelis eius, & pro corona
 vitæ æternæ, & sub periculo mortis pepe-
 ritæ; denique prælio non ludicro, sed veris-
 simo & atrocissimo. Antagonistæ enim
 nostri dæmones sunt, quos Scriptura nunc
 leones, nunc dracones, nunc basiliscos ap-
 pellat; & qui proditores habent in domi-
 bus nostris, concupiscentias videlicet car-
 nis, quæ sunt in corporibus nostris, & mili-
 tant contra animas nostras pro aduersariis,
 vt sanctus Petrus docet, cū ait: *Obsecro*
vos tamquam aduenas & peregrinos, absti-
nerere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant
aduersus animam. Adde, quod miserrimum
 est, pugnam istam eodem fieri tempore,
 quo & cursus in stadio. Idè enim Aposto-
 lus hæc duo coniunxit, vt intelligeremus,

Ephes. 6.

Psal. 90.

1. Pet. 2.

T

curren-

currentes ad brauium toto cursu impediri ab antagonistis, & oportere eos simul & pedibus currere, & manibus depugnare. O si Christiani ista cogitarent, & statum suum intelligerent, profectò non tam facile tempus tererent in nugis temporalibus, in iocis, in ludis, in comestationibus, in augendis pecuniis, in aucupandis honoribus, quasi summa rei esset in tuto; sed audirent Apostolum clamantem: *Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo: induiti lorica iustitiæ: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite; & gladium Spiritus, quod est verbum Dei: per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in Spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia.* Deus bone, qualis est hæc exhortatio! quàm plena terroris! quàm vehemens! præsertim si quis ponderet illa, *per omnem orationem, in omni tempore, in omni instantia.* Et tamen plerique nostrum ita se gerunt, ac si neque currendum nobis esset in stadio, neque pugnandum in agone.

At quid, quæso, nobis agendum est, ut in hoc terribili agone victoriam de hostibus referamus? Paucis verbis hoc ipsum declarat Apostolus, cum ait: *Omnis qui in ago-*
ne

Ephes. 6.

I. Cor. 9.

ne contendit, ab omnibus se abstinet: & illi
 quidem, ut corruptibilem coronam accipiant,
 nos autem incorruptam. Quorum verbo-
 rum hæc sententia est: Athletæ illi, ut cor-
 ruptibilem coronam accipiant, ab iis omni-
 bus se abstinere, quæ corpus debilitare, &
 ineptum ad pugnam illam ludicram red-
 dere possunt, à nimio cibo & potu, à con-
 gressu cum vxoribus, à negotiis domesticis,
 ab aliis rebus omnibus, alioqui iucundis vel
 utilibus, quæ victoriam in pugna impedire
 vel retardare possunt. Nos igitur, qui pro
 corona incorruptibili, in vero certamine
 desudamus, multo magis abstinere debe-
 mus ab omnibus quæ animam debilitare,
 atque ineptam ad pugnam istam seriam,
 & simul ad cursum in stadio facere pos-
 sunt. Et quæ sunt quæ animam debilitant?
 Illa ipsa quæ corpus robustum reddunt,
 multus cibus, multus somnus, crebra de-
 ambulatio, hilaritas, iucunditas, cantus,
 sonus, lusus, aucupium, venatio, non
 multum legere, parum orare, nihil medita-
 ri, non lugere peccata, non facere fructus
 dignos pœnitentiæ. Ab his abstinere de-
 bet, qui animam vult esse robustam & ido-
 neam ad currendum in stadio, & pugnan-
 dum in agone. *Attendite vobis, Dominus* Lucæ 21.
ait, ne forte grauentur corda vestra in crapu-
la

la & ebrietate, & curis huius vita, & superueniat in vos repentina dies illa. Contrà verò cibus animæ qui illam robustam reddit, ieiunium est; refectio & refocillatio animæ, oratio est; somnus animæ, salutaris contemplatio est; purgatio ab humoribus noxiis, confessio peccatorum est; gaudium & deliciae animæ, lacrymæ sunt; triumphus animæ, crucifixio carnis & concupiscentiarum est.

Gal. 5.

Qui enim sunt Christi, inquit Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis: & hoc loco,

1. Cor. 9.

Ego, inquit, sic pugno, non quasi aërem verberans; sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar. Ecce veram explicationem illorum verborum, *ab omnibus se abstinet.* Ego, inquit, sic pugno in agone, vt abstineam ab omnibus quæ placent corpori, in quo sunt qui pugnant pro hostibus meis, concupiscentiæ carnales videlicet: & castigando corpus meum ieiuniis & vigiliis, aliisque carnis macerationibus & mortificationibus, in seruitutem redigo corpus meum, vt rebellare non possit ab imperio animæ, nec militare hostibus meis.

Sed quem non timere, ac toto corpore contremiscere faciant illa verba, *ne fortè cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar?*

Si

Si vas electionis, & à Deo ipso creatus Apostolus, & raptus in tertium cælum, timuit reprobus fieri, si corpus suum non castigasset, & in seruitutem non redeisset: quis nostrum reprobationem non timebit nisi carnem suam crucifigat cum vitiis & concupiscentiis? Hoc certè Apostolicum exemplum deberet omnes homines admonere, vt non audeant sperare victoriam & coronam, nisi seriò ad cor redeant, & dignos pœnitentiæ fructus faciant, & spiritui carnem subiicere modis omnibus satagant. Et admiranda prorsus est multorum stultitia & cordis cæcitas, qui cum nihil horum faciant, sed contrà potiùs non solùm à rebus licitis, sed etiam ab illicitis non absterneant, tamen sic læti ac securi viuant, ac si de salute & corona gloriæ, promissionem à Deo certissimam & apertissimam haberent. Sed hoc est argumentum, vt sæpè diximus, quòd pauci sint qui saluentur, & multi sint vocati, pauci verò electi.

Ad te igitur confugio, bone Domine, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: concupisco toto desiderio animæ meæ brauium illud cæleste, & lucidissimam coronam, quam præparasti & promisisti diligentibus te. Cognosco magnitudinem agonis, & stadij longitudinem: experior imbecillitatem

meam, & confiteor coram te, qui scrutaris renes & corda, modicam ac pænè nullam virtutem meam: nec ignoro vires magnas, & rabiem crudelem inuisibilium hostium meorum, qui concoquere nõ possunt, quòd nos homunculi vocati simus ad gloriam illam magnam, vnde superbia illos deiecit. Illumina oculos meos, ne vmquam obdormiam in morte: adauge vires, ne deficiam in via: pugnet pro me gratia tua, ne quando dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum. Quod autem pro me postulo, id ipsum postulo pro fratribus meis omnibus; sed potissimum pro iis qui sunt à te in sublimitate constituti, siue Ecclesiasticis, siue sæcularibus: quorum tanto grandius est periculum, quanto functio excellentior; & tanto illustrior erit corona gloriæ; si rectè fungantur munere suo, quanto grauior damnatio, si culpâ ipsorum animæ pereant, quas redemisti pretioso sanguine tuo.

C A P. IX.

Epilogus totius operis.

EXPLICATIS considerationibus duodecim de æterna felicitate Sanctorum, illam conclusionem colligi posse video, Sanctorum felicitatem rem esse tum in se
maxi-

maximam & eminentissimam, tum ab omnibus hominibus in primis expetendam & procurandam: sed viam ad illam inueniendam & obtinendam esse angustissimam & laboriosissimam, vt nisi quis apud se firmiter statuatur omnibus viribus suis conitti & contendere, rebus aliis omnibus prætermisissis, numquam per eam penetrare, & multo minùs ad optata gaudia peruenire possit. Ac vt breuiter hoc totum sub oculos subiiciamus, placet omnes illas considerationes, & eorum præcipuas difficultates per modum epilogi breuiter recensere.

Primum igitur considerauimus felicitatem æternam sub nomine Regni cælorum: sed annexam illi vidimus difficultatem maximam ex libro Dei, quia scriptum est: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

Matth. 17.

Deinde considerauimus eandem felicitatem sub nomine Ciuitatis Dei, siue cælestis Ierusalem: & ibi quoque animaduertimus difficultatem non modicam; quia non possunt esse ciues Sanctorum, qui sunt ciues mundi huius: & difficillimum est in mundo viuere, & de mundo non esse.

Ephes. 2.

Tertiò considerauimus eandem felicitatem sub nomine Domus Dei, in qua

Matth. 7. mansiones multæ sunt : & animaduertimus, portam eius domus esse angustissimam, vt non sine magno labore penetrari possit.

Quartò considerauimus eundem beatitudinis locum sub nomine Paradisi : sed considerauimus simul, quàm magno pretio non auri vel argenti, sed lacrymarum vel sanguinis emerit illum Dominus, & Martyres, & Confessores, atque adeò Sancti & Sanctæ omnes. *Oportuit enim pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.*

Luc. 24.

Quintò considerauimus eandem felicitatem sub nomine Thesauri absconditi in agro : & simul aduertimus, non potuisse obtineri ab eo qui inuenerat, nisi venditis omnibus quæ habebat.

Matth. 13.

Sextò considerauimus eandem sub nomine Margaritæ pretiosæ; pro qua etiam comparanda debuit emptor omnia bona sua distrahere, vt eam emere possit.

Matth. 13.

Septimò considerauimus eandem sub nomine Denarij diurni; qui non nisi laborantibus in vinea diligenter & assidue datus est.

Matth. 20.

Octauò considerauimus eandem sub nomine Cœnæ magnæ: & vidimus ea cœna dignos non fuisse habitos, qui rebus temporalibus addicti erant.

Luc. 14.

Nonò

Nonò considerauimus eandem sub nomine Gaudij Domini; ad quod ij soli admissi sunt, qui magno labore & sollicitudine talenta sibi tradita multiplicauerant, reliquis in exteriores tenebras amandatis. Matth. 25.

Vndecimò considerauimus eandem sub nomine Nuptiarum Regiarum, à quibus exclusi sunt omnes, qui somno dediti & inertia, in operibus bonis & expectatione caelestis Sponsi non assidue uigilarunt. Matth. 25.

Decimò considerauimus eandem sub nomine Brauij, quod illi soli apprehenderunt, qui velociter & perseueranter non sine labore & sudore ad brauium in stadio cucurrerunt. I. Cor. 9.

Duodecimò considerauimus eandem sub nomine Coronæ, quam illi soli meruerunt, qui fortissimè pugnando aduersarium deiecerunt. I. Cor. 9.

Itaque quocumque te vertas, & sub quocumque nomine caelestem felicitatem consideres, inuenies obtineri non posse, nisi totis viribus atque omni animi & corporis contentione desudes. Proinde qui volunt beati esse, quod nemo nisi amens non velle potest, torporem omnem excutiat, atque ad seriò laborandum,

dum, & bona omnia facienda, & mala
 omnia toleranda, tanto proposito præmio
 se accingat: & nulla omnino temporalia
 negotia huic magno & verè soli negotio
 anteponat: & semper in mente retineat
 verba illa Sanctorum Pauli & Barnabæ,
 quibus Christianos exhortabantur: *Per
 multas tribulationes oportet nos intrare in
 Regnum Dei.*

F I N I S.

INDEX

INDEX LIBRORVM

ET

CAPITVM.

Liber I. De Regno Dei.

- CAP. I. De amplitudine Regni Dei.
pag. 75.
- CAP. II. De frequentia Regni Dei. 19.
- CAP. III. De forma verè Monarchica
Regni Dei. 25.
- CAP. IV. Quòd omnes Beati sint Re-
ges. 28.
- CAP. V. De bonis Regni Dei. 35.
- CAP. VI. Quanti fiant apud homines Re-
gna terrarum; & quanti fieri deberet Re-
gnum calorum. 44.
- CAP. VII. Quæ sit prima semita ad Re-
gnum Dei. 49.
- CAP. VIII. Secunda semita ad Regnum
Dei. 53.
- CAP. IX. Tertia semita ad Regnum Dei.
56.
- CAP. X. Quarta semita ad Regnum Dei.
60.

Liber

Liber I I. De Ciuitate Dei.

- C A P. I. De pulchritudine Ciuitatis
Dei. 66.
- C A P. II. De Concordia & pace Ciuitatis
Dei. 69.
- C A P. III. De libertate Ciuitatis Dei. 73.
- C A P. IV. De situ & forma Ciuitatis
Dei. 78.
- C A P. V. De fundamentis & portis Ciuita-
tis Dei. 81.
- C A P. VI. De muro & platea Ciuitatis
Dei. 87.
- C A P. VII. De templo Ciuitatis Dei. 89.
- C A P. VIII. De cibo & potu Ciuitatis
Dei. 94.
- C A P. IX. De fundamento mystico Ciuita-
tis Dei. 99.
- C A P. X. De porta mystica Ciuitatis
Dei. 103.
- C A P. XI. De lapidibus mysticis Ciuitatis
Dei. 107.
- C A P. XII. De fugienda Ciuitate mun-
di. 114.

Liber III. De Domo Dei.

- C A P. I. Quod omnes Beati sint domestici &
filij Dei. 122.

C A P.

CAP. II. De magnitudine & pulchritudine Domus Dei.	126.
CAP. III. De triclinio Domus Dei.	130.
CAP. IV. De cubiculis Domus Dei.	133.
CAP. V. De aula Domus Dei.	138.
CAP. VI. De prima parte porta Domus Dei, qua est fides.	141.
CAP. VII. De spe, qua est altera pars porta Domus Dei.	146.
CAP. VIII. De charitate, qua est tertia pars porta.	151.
CAP. IX. De humilitate, qua est quarta pars porta.	155.
CAP. X. Iterum de fide, qua est prima pars porta.	161.
CAP. XI. Iterum de spe, qua est secunda pars porta.	164.
CAP. XII. Iterum de charitate, qua est tertia pars porta.	166.
CAP. XIII. Iterum de humilitate, qua est quarta pars porta.	169.
CAP. XIV. Necessarium esse ingressum porta, quamuis angusta, si quis saluus esse velit.	172.

Liber IV. De Paradiso.

CAP. I. In calo esse vera gaudia.	175.
CAP. II. De gaudio intelligentia.	180.
CAP. III. De gaudio voluntatis.	186.
CAP.	

CAP. IV. De gaudio memoria.	190.
CAP. V. De gaudio oculorum.	193.
CAP. VI. De gaudio aurium.	197.
CAP. VII. De gaudio narium.	200.
CAP. VIII. De gaudio sensus gustandi & tangendi.	202.
CAP. IX. De comparatione gaudiorum terre cum gaudiis celi.	205.
CAP. X. De comparatione Paradisi terrestris cum caelesti.	209.
CAP. XI. De comparatione bonorum mundi, & bonorum Paradisi terrestris simul, cum bonis Paradisi caelestis solius.	214.
CAP. XII. De comparatione pretij Paradisi cum ipso Paradiso.	216.

Liber v. De nominibus parabolicis.

CAP. I. De Thesauro abscondito in agro.	222.
CAP. II. De Margarita pretiosa.	229.
CAP. III. De Denario diurno.	236.
CAP. IV. De Talentis & Gaudio Domini.	244.
CAP. V. De Cæna magna.	257.
CAP. VI. De Nuptiis, & Virginibus prudentibus & fatuis.	266.
CAP. VII. De Brauiio.	278.
CAP. VIII. De Corona.	287.
CAP. IX. Epilogus.	294.
	IN-

INDEX RERVM.

A BN EGATIO sui ipsius est pretium Para- disi	pag. 221
<i>Abraham cur in terra promissionis ciuitatem aut domum non edificauerit</i>	81
<i>Abcondere thesaurum, quid</i>	226
<i>Abstinere à quibus debeat qui spiritualiter lucta- tur</i>	291. 292
<i>Adami in Paradiso cibus & potus</i>	94
<i>Aduentus Domini incertus</i>	275
<i>Aduersa propter Christum quomodo facile toleren- tur</i>	34. 35
<i>Adulatorum in aulis Regum copia</i>	38
<i>Eternitas à momento pendet</i>	244
<i>Affectus nimius rerum temporalium improbatur</i>	83
<i>Agar secundum originem carnis Ismaëlitæ designat</i>	105
<i>106. secundum mysterium Spiritus, Iudeos</i>	106
<i>Agilitas corporum gloriosorum</i>	204
<i>Agnus quomodo dicatur templum Ciuitatis cele- stis</i>	91. 92
<i>Agon apud Apostolum significat cursum in stadio, vel pugnam</i>	287
<i>Agon spiritualis hominis Christiani qualis</i>	289
<i>Agones mundani quales</i>	ibid.
<i>Alchimus Auitus describit Paradisum terrestrem</i>	209. 210.
<i>Alexander Mammæe infelicitatis Regiæ exem- plum</i>	37
<i>Alleluia cantabitur in celo</i>	197. 198
<i>Amans quæ amat, pulcherrima esse iudicat</i>	186. 187
<i>Amor in Deum debet esse verus & summus</i>	152
<i>Amor</i>	

- Amor parentum in liberos qualis.* 186. 187
Amor omnium rerum condimentum. 186. 187.
Amorem amato demonstrare, dulcissimum. 274
Anachoreta quomodo ad calum peruenerint. 111
Angelos esse unde sciamus. 20. quinam ū sint. 21.
quid nomine suo indicent. 22. 23. specie differunt. 184. *quo cibo utantur.* 90
Angeli custodes ad quem Ordinem spectent. 123
Angelorum nouem esse Ordines unde colligatur. 20
Angelorum fortitudo quanta sit, exemplo ostenditur. 42
Anima palatum quibus curetur. 7

Anima	}	cibus	}	est	ieiunium.	292
		refectio			oratio.	ibid.
		somnus			contemplatio.	ibid.
		purgatio			cōfessio peccatorū.	ibid.
		gaudium			lacryma.	ibid.
triumphus	crucifixio carnis.	ibid.				

Animam pro fratribus ponere debemus, quanto magis facultates. 154
Animam debilitant, qua corpus vegetant. 291
Animae fideles sunt bona & talenta Domini. 247.
 248. 249. *quando in eadem specie multiplicentur.* 248. *sunt sponsae Christi particulares.* 268.
quomodo Christo sint desponsae. ibid.
Animus humanus capax est boni infiniti. 188. 214
Animus tranquillus quis dicendus. 189
Animus non arca diues sit oportet. 43
S. Antonius in oratione pernoctans solem orientem increpare solitus. 63. eius ieiunia. 64. eius presentiam plurimi, Imperatores etiam amicitiam amiebant. 24
Apostoli sunt fundamentum mysticum Ciuitatis Dei.

INDEX RERVM.

Dei. 100. & porta. 103. & seqq. quàm constanter cucurrerint ad brauium. 284. quid labores eorum leues & faciles reddiderit.	274
Aqua uina Paradisi quid significet	95 96
Archangelos esse unde discamus. 20. quinam sint. 21. quid nomine suo demonstrant.	22
Assueri magnificentia in cœna opipara	257
Athalia nepotes suos interimere quo sine curauerit	46
Auctoris in his libris scopus	161
eiusdem ad Deum precatio	293. 294
Audiendi sensus erit in Regno calorum.	197
eius gaudium quale futurum	ibid. & seqq.
Audiendi & videndi sensus uehementissimi	183
S. Augustinus interfuit Concilio Carthaginensi quarto. 255. describit Paradisum terrestrem. 211. eius humilitas. 157. de mundi & celi voluptatibus iudicium. 207. 208. item de Salomone iudicium. 206. laboriosa eiusdem conuersio 233. 234. eius ad Valerium Episcopum epistola Ecclesiasticis crebrò legenda 253 nugarum suauitates quando ei displicuerint.	64

B.

BABYLON unum è septem miraculis mundi. 68. figura est ciuitatis terrene	115
Baptizatus sit coheres Christi	148
S. Basilii terrestri Paradisi delicias describit	210
Beati, vide Sancti	
Beatitudo consistit in uisione Dei	139. 181
Bella gerere an licitum. 17. 18 unde nascantur. 19. nulla in calo	71. 72
Bestia in quibus feliciores sint hominibus	136
Blasphemantium turba modicam in Deo confidentiam	V niam

INDEX RERVM.

tiam ostendit	150.151
Bonum quod queritur, inuenisse an sufficiat	8
Bona opera à charitate procedunt. 272. sunt lampas accensa. 272. & media ad vitam aeternam consequendam	239.272
Bona terrena plurimum molestia & periculi adferunt, caelestia verò contrà	129
Bona terrestria contemnenda, & quare	208.228
Bonorum huius mundi vanitas & nullitas	258
Bones in quibus sint hominibus feliciores	135
Bonum emptio in Euangelio quid significet	261
Brauium quid significet	278
Brauium caeleste est optimũ & praestantissimum	279
ad Brauium currere, quid	ibid.
ad Brauium cur pauci perueniant	282
ad Brauium currenti quid necessarium	282.283

C

C ÆCI ad Regnum calorum inuitantur. 263. qui sint isti caci	264
Calum in sacris Literis vocatur Paradisus. 10. 11. & quare. 11. 13. 175. & seqq. Domus. 11. & quare. 11. 12. 13. 123. Ciuitas. 11. & quare. 12. 13. 66. Regnum. 11. & quare 12. 16	
in Cælo vera sunt gaudia	175. & seqq.
in Cælo nec persecutio, nec tristitia, nec quidquam aduersi reperitur. 109. neque etiam ullus est liuor aut inuidia	124
in Cælo omnes omnia vident	84
Cælestia bona amanda, & quare	208
Cælestium rerum desiderium quo modo in homine exciterur	49
Cain primus in terra ciuitatem condidit	115
Cains	

INDEX RERVM.

<i>Gaius infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>Canticum amoris diuini</i>	167.168
<i>Canticum Regni caelestis quod incundissimum</i>	191
<i>Cantica Regni celorum qualia</i>	197.198.199
<i>Caracalla Getam fratrem interemit, & quare</i>	46
<i>Carnificis cuiusdam manus ad inuocationem S. Ioannis obrigescit</i>	42
<i>Carnis crucifixio est triumphus animæ</i>	292
<i>Carnis deliciae quibus desipiant</i>	7.53
<i>Catholici mali qui</i>	146
<i>Certamen Christiani hominis internum est, & maximum</i>	288
<i>Charitas perfecta est perfecta iustitia 33 est radix omnium bonorum 54 & platea Ciuitatis Dei 88 sola in caelis regnat 70.71 Regina virtutum 151.272 quid imperet homini 151.152.153 vel primum in corde humano obrinet locum, vel abscedit 273 significatur per oleum 272 & quomodo</i>	273
<i>Charitatis mira vis</i>	272
<i>Charitatis debitum quousque se extendat</i>	154
<i>Charitatis praeceptum difficile</i>	151. & seqq.
<i>idemque facile</i>	166. & seqq.
<i>à Charitate opera bona procedunt</i>	272
<i>Cherubim quosdam Angelos vocari unde liqueat quinam isint 21 quid nomine suo designent 22</i>	20
<i>Christus Iesus quomodo sit fundamentum Ciuitatis caelestis 101 quomodo idem dicatur fundamentum & summus lapis angularis 102 pecuniarum contemptum exemplo suo docet 54 brauium est cursus nostri 286 mercator est Euangelicus 216 item sponsus in Euangelio descriptus 267 in quo maxime suum erga nos amorem</i>	
	V 2 demon-

INDEX RERVM.

demonstravit	274	quare signa clauorum reti-	
nuerit	196	Sanguine suo Paradisum repa-	
rauit			216. 217
Christi humilitas	155. 156. 160	paupertas	156
Christiana fides quid doceat			145
Christiani hominis certamen quale	288	& cum	
quod incundum	289	maximum eius studium	
quod esse debeat			276
Christiani quomodo veri sint Israëlitæ			106
omnes sunt mystici lapides Ciuitatis Dei	107. 108		
Christianorum primorum Alexandria sub Marco			
Euangelista feruor			76
Christianos decet esse impanidos			148. 149
Cibus Sanctorum	90. 94. & seqq.		
Cibi varij tollenda nausea excogitati			95
Cibi Regni calorum quales futuri			259
Cibi corporales in Regno caelesti non erunt			ibid.
Ciborum varietas morbos generat			95
Cinis celi & mundi nemo simul esse potest			117
Cines Ciuitatis caelestis qui sint	116. 117	quomodo	
in mundo sint	117	unde noscantur	120. 121
Cines terrena ciuitatis qui dicantur			115
unde noscantur			121
Ciuitas proprie quid dicatur			99
Ciuitas Dei vocatur calum, & quare	66. & seqq.		
eius pulchritudo	68. 69	eius pax & concor-	
dia	70. 71	est locus gaudij	177
descriptio	88	eius breuis	
fundamenta	81. 82	sius & forma	78. & seqq.
portæ	83. & seqq.		
murus	87	platea	88
templum	89. & seqq.		
cibus & potus	94. & seqq.	fundamentum	
mysticum	100	mystici lapides	107. & seqq.
decor & maiestas			196
			Ciuita-

INDEX RERVM.

<i>Ciuitates celebriores quibus ornentur</i>	67
<i>Claritas corporum gloriosorum in calo qualis futura</i>	194
<i>Claudi ad Regnum calorum innitati qui sint</i>	263.
	264
<i>Claudius Marins Victor scripsit de Paradisi terrestri voluptate</i>	211
<i>Cœna magne cur Beatorum felicitas comparetur</i>	257. 258. 259
<i>Cœnam Christi contemnentium periculum</i>	265
<i>in Cœna opipara quid voluptatis</i>	257. 258
<i>Cogitatio mortis. vide Mortis cogitatio</i>	
<i>Cogitatio rerum futurarum maximè hominem inquietat</i>	135
<i>Coheres Christi quis fiat</i>	148
<i>Commodus infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>Comparatio gaudiorum terrenorum cum gaudijs cali</i>	205
<i>Concilium Carthaginense quartum quid Episcopis iniunxerit</i>	255. eidem S. Augustinus
	interfuit ibid.
<i>Concupiscentia nostra sunt proditores nostri</i>	289
<i>Confessio peccatorum est anima purgatio</i>	292
<i>Confessores quomodo ad calum peruenerint</i>	111
<i>eorum constantia in calo deprecabitur</i>	198
<i>Constantinus Magnus, Episcopus extra Ecclesiam</i>	251
<i>Contemplatio rerum diuinarum est somnus & requies anima</i>	292
<i>Contemnere bona mundi, est inuenire pretiosum thesaurum</i>	228
<i>Contemptus pecuniarum, Christi & aliorum Sanctorum exemplis docetur</i>	54. 55. 56

INDEX RERVM.

Contentio inter homines maxima qua	159
Continentia iugum Religiosis vnde facile	274
Cor quibus mundetur	7
Corona Beatis danda quid significet	287. 288
rem esse honorificentissimam vnde colligatur	288
Corona in celo diuersa	124
Corpus castigandum, ne reprobi efficiamur	292. 293
Corpora Beatorum à morte suauem spirant odo- rem 200 post mundi consummationem ubi & qualia sint futura 20 erunt agilia 204 clara 20. 194 impassibilia 139 subtilia 204 carebunt generandi concupiscentia 202 quate- nus futura spiritalia 204 tangi poterunt 202	
Corporum gloriosorum gloria, quasi postrema mensa est, in qua bellaria apponuntur	258
Corporales delectationes non sunt diuturna	183
Credenda qua nobis proponuntur, quomodo fiant leuia	163
Crucifixio carnis est triumphus anima	292
Cubile Domus Dei quid designet	133
Cupiditas est radix omnium malorum	54
Currere ad brauium, quid	279
Currenti in stadio ad brauium, vt velociter & per- seueranter currat, tria necessaria 280. & seqq.	

D.

D ÆMON Reliquias & Imagines Sanctorum timet 43 in Scripturis diuersimodè nominatur 289 vide Diabolus	
Damasceus scripsit de gaudijs terrestrijs Paradisi	212
Damnati omnium miserrimi, & quare 137. 173. 174	
Danielis Propheta de Regnis terrenis vaticinium quando	

INDEX RERVM.

<i>quando implendum</i>	47
<i>Debiles ad Regnum celorum inuitati qui sint</i>	263.
264	
<i>Delectatio, quæ est ex cognitione, tria requirit</i>	182
<i>Delectatio mentis maior quam sensus</i>	183
<i>Delectationes sensuum non sunt diuturna</i>	ibid.
<i>Delicia carnales sunt abijcienda</i>	171
<i>Delicia Paradisi celestis</i>	210
<i>Denarius Euangelicus quid significet</i>	236.237.239
quibus detur 238 rotunditas eius quid denotet	
ibid.	
<i>Desperandum non est propter temporalia</i>	149
<i>Desperantium multitudo signum est quod homines in</i>	
Deo non purè confidunt	150.151
<i>Deus solus verissimè regnat</i>	26.27
omnia potest 164	cùm omnia possit, cur quandoque
<i>Angelis vel hominibus administris utatur</i>	26
paratus est auxilio omnes iuuare 64	solus
naturaliter non potest mori 74	solus humi-
lis esse non debet 159	non potest fallere nec
mentiri 163.164	nihil habet supra se 160
<i>Fidei mysteria per Apostolos & Prophetas mani-</i>	
<i>festauit</i> 162	sponte est diligendus 166
est obiectum mentis altissimum & purissimū	182
est in omnes liberalis 53	bona sua etiam impijs
elargitur 168.206.207	alios singulari gra-
tia statim illuminat, ab alijs veritatem magno stu-	
dio inquiri desiderat 232. & seqq.	talenta
sua distribuit idoneis 249.250.	quomodo di-
catur templum Ciuitatis celestis	91.92
<i>in Dei omnipotentia, non in suis viribus confiden-</i>	
<i>dum</i>	68
<i>Deo imprimis credendum</i>	163
	V 4
	Deo

INDEX RERVM.

- Deo quatenus futuri simus similes 270
 Deum quodammodo videmus in suis operibus 166.
 167
 apud Deum quis maior 158
 Diabolus est princeps ciuitatis terrena 115 quo-
 modo de mundo sit eiectus 116 cur homines se-
 duxerit 216 hostis noster est insensissimus 254
 vide Demon.
 Diligere Deum ex toto corde, tota anima, & ex omni-
 bus viribus, quid 152 id difficile non esse
 ostenditur 166
 Diligere proximum quibus sit facile 168
 Diligere proximum, est currere in stadio 280
 Diues quis verè dicendus 43
 Diuites quibus necessitatibus subiaceant 76.77
 magnis urgentur angustijs in hoc mundo, & qua-
 re 133 cur multi breuè ad paupertatem deue-
 niant 157 in hoc seculo beati indicantur 205
 Diuitiarum contemptus, Christi, Apostolorum &
 aliorum Sanctorum exemplis docetur 54.55.56
 Diuitiarum onera ad caelestem patriam aspiranti
 sunt deponenda 171
 Diuinitas est verus thesaurus 224.225
 Diuinitatis visio est formalis beatitudo 230
 Diuinorum neglectus vnde 228.229
 Doloris & laboris in hac vita & post hanc vitam
 comparatio 136
 Dominationes vocari Angelos quosdam vnde scia-
 tur 20 quinam y sint 21 quid nomi-
 ne suo significant 22
 Domitianus, infelicitatis Regia exemplum 57
 Domus Dei vocatur calum, & quare 123.177
 eius magnitudo & pulchritudo 126. & seqq.
 eius

INDEX RERVM.

<i>eius triclinium</i>	130. & seqq.	<i>cubicula</i>	133.
	& seqq.		
<i>Dona & gratia diuinitus accepta non facile manifestanda.</i>			226. 227
<i>Dona sua Deus distribuit idoneis</i>			249. 250
<i>Dormire quid allegoricè significet</i>			275
<i>Dotes corporis gloriosi, claritas</i>	194	<i>incorruptibilitas</i>	203
		<i>agilitas</i>	204
		<i>subtilitas</i>	ibid.
<i>Duodecim tribus Israël in Apocalypsi quos significant.</i>			104

E.

E CCLESIA triumphansque			199
<i>Ecclesia est sponsa Christi vniuersalis</i>			268
<i>eius filij, qui fideles sunt, sponsa Christi particulares</i>			ibid.
<i>Ecclesiasticorum periculum</i>	252. 253.		294
<i> futura gloria</i>			294
<i>S. Eduardus Rex Angliæ, infelicitatis Regiæ exemplum</i>			37
<i>S. Eduigis Regina Poloniæ varia encomia</i>			56
<i>Emptio villæ & bouum in Euāgelio quid significet</i>			261
<i>Epicuræorum voces</i>			243
<i>Episcoporum officium</i>	254.		255
<i>Epistola S. Augustini ad Valerium Episcopum crebrò & attentè legenda Ecclesiasticis</i>			253
<i>Epula caelestes sine fastidio satiant, & sine satietate replent</i>			132
<i>Esau secundum originem carnis Idumæos denotat.</i>			
	106.	<i>secundum mysterium spiritus</i>	Indæos. ibid.
<i>Esurire oportet cibum vite æternæ</i>			266
<i>Existimationis propria opinio exuenda ei qui ad cælum anhelat.</i>			171

INDEX RERVM.

F.

F ELICITAS Sanctorum quibus nominibus in sacris Scripturis describatur	14
vide Sanctorum felicitas.	
Fides est salutis initium	100.
in Beatis locum non habet, & quare	ibid.
quid doceat	142.
143. 145. 161. 162.	eius angustia
142. & seqq.	quas ut tollerent, varios errores heretici inuen- runt
144. & seqq.	ut superent Catholici, Dei potentiam cogitent qui res credendas propo- nit
	162. & seqq.
Fideles omnes sunt mystici lapides Ciuitatis Dei	107
cur dicantur filij Ecclesie	268
Finis hominis quis	50. 141
Finis & Scopus quomodo differant	50
Finis vltimi desiderium cruciat damnatos	173
Folia ligni vite quid designent	97 98.
quos morbos curent	98
Forma Ciuitatis Dei quadrata, & quid per eam significetur	79. 80
S. Franciscus ad sonitum cithara Angelica extra se raptus	198
eius humilitas	227
B. Fulgentij de terrestri & caelesti voluptate excla- matio	207

G.

G ALBA infelicitatis Regia exemplum	37
Gaudium ad quem affectum pertineat	180
Gaudium in Spiritu sancto unde nascatur	190
Gaudium Beatorum in celo quale futurum	175.
& seqq. 245. 246. 269	
Gaudium visionis Dei quale	181
Gau-	

6

INDEX RERVM.

<i>Gaudium intelligentiæ in calo quale</i>	180. & seqq.
<i>quale voluntaris</i>	186. & seqq.
<i>quale memoria</i>	190. & seqq.
<i>quale oculorum</i>	193.
& seqq.	
<i>quale aurium</i>	197. & seqq.
<i>quale narium</i>	200. 201.
& seqq.	
<i>quale gustus</i>	202.
& seqq.	
<i>quale tactus</i>	202. & seqq.
<i>Gaudium Beatorum lauantium manus suas in sanguine peccatorum</i>	185
<i>per Gaudium mentis, memoria, vel sensuum, quid intelligatur</i>	180
<i>Gaudiorum terrenorū cum gaudijs cali collatio</i>	205
<i>Gentiles quomodo facti sint filij Israël</i>	105
<i>Gloria corporum gloriosorum incundissima</i>	258
<i>Gloria Dei rebus omnibus anteponenda</i>	65
<i>Gordianus iunior, infelicitatis Regiæ exemplum</i>	37
<i>Gratia Dei, ut bene operemur, proueniat necesse est</i>	239
<i>Gratianus infelicitatis Regiæ exemplum</i>	37
<i>S. Gregorius Pont. Max. in eleemosynas profusus, in se parcus</i>	55
<i>Gregorius Nyssenus Vitam Gregorij Thaumaturgi descripsit</i>	249
<i>Gregorius Thaumaturg. quot homines cōuerterit</i>	248
<i>S. Gregorij testimonium de corpore Christi, suauissimum odorem fundente</i>	101
<i>item de corpore S. Seruuli paralytici</i>	200
<i>eiusdem de Salomone iudicium</i>	206
<i>Gustus gaudium in calo quale futurū</i>	202. & seqq.

H.

H ABITATIO Sanctorum. vide <i>Celum.</i>	
<i>Had Heresim cur multi declinent</i>	143
<i>Hereses prisca breui tempore corruerunt</i>	144
<i>Heretici</i>	

INDEX RERVM.

- Hæretici quoniam doctrina vento circumferuntur.* 108
sublatis fidei angustijs, latam inferni portam aperuerunt 143. & seqq.
- Hæreticorum huius aui monstrosa doctrina* 145
- Heliogabalus infelicitatis Regia exemplum* 37
- S. Hilarionis corpus post mortem odorem dedit fragrantissimum* 200
- Holocaustum quoddam Deo gratissimum* 220
- Homo peccator carni crude similis* 58
iniustus, sed imperfectus, argento multam scoriã habenti comparatur 59 *perfectus in charitate, auro assimilatur* ibid.
- Homo nascitur ad laborem* 133 *& proinde nullius quietis particeps* 134 *quibus cogitationibus maxime torqueatur* 135 *quibus in rebus sit bobus & reliquis bestijs infelicioꝝ* 135.
 136. *naturaliter scire desiderat* 143
- Homini Christiano cum quo luctandum* 289
vide Christiani.
- Homines terrenis intenti, & nihil de caelestibus cogitantes, puerulis & rusticis comparantur* 128
facilius Deo quam bonis suis renuntiant 153
sunt mendaces 162. 164 *maxime voluptate trahuntur* 176
- Homines noui Testamenti uberiorem habent gratiam quam Patres veteris Testamenti* 240. 241.
& ideo breuiori temporis spatio plus in vinea Domini proficiunt 241. 242
- Hominum varia operationes.* 138 *cacitas, incogitantia, & securitas noxia* 138. 261. 277.
 290. 293 *in curandis mundanis solertia* 235
- Honoris serui sunt superbi* 160
- Honorum contentio & cupiditas caca* ibid.
Huma-

INDEX RERVM.

2

Humana fragilitas in studijs pietatis quo modo fulciatur 6
Humilior esse debet quod quis maior 158
Humilitas Christi 155. 156 *S. Augustini* 157
S. Pauli Apostoli 226 *S. Francisci* 227
Humilitas ab omnibus excolenda. 156 *una est ex magnis virtutibus, cui exaltationem Deus tribuit* 158. *humanas cupiditates refranat* 160
Humilitatis studium difficile 161 *quibus & quomodo fiat facile* 169. & seqq.

I.

Ieiunium *cibus est anima* 292
Ierosolyma paulo ante quam a Romanis subuerteretur, fuit magnificentissima 67. 68
Ierusalem figura est Ciuitatis caelestis 115
B. Ignatij Martyris amor Regni caelestis 228
Imagines Sanctorum damenis sunt terrori 43
Incarnatio Domini quomodo facta dicatur in meridie 260
Incarnationis mysterium qui negarint 144
In cogitantiis circa res diuinas prohibita 276
Inferi quos teneant, & quos expectent 17
Inferorum poena 137. 172
Inferorum maximum supplicium, versari cum ijs quos oderunt 187
Intelligentia non est propria gaudij sedes 180
Intelligentie gaudium in caelis quale futurum 180. & seqq.
Inutilis seruus in tenebras conuicitur 256
Ioannes Baptista fuit lucerna Christi 225
Ioannes Chrysostomus pulcherrime Regum miseram conditionem describit 40. 41
Ioannes

INDEX RERVM.

<i>Ioannes Damascenus de Paradisi terrestri delicijs scripsit</i>	212
<i>Iobi in aduersis constantia</i>	284
<i>S. Isidorus de Paradisi terrestri voluptatibus scripsit</i>	212
<i>Israël arbori comparatur, & quare</i>	105
<i>Israël secundum originē carnis Iudeos designat</i>	106
<i>secundum mysterium spiritus Christianos</i>	ibid.
<i>Iudei quomodo deserint esse Israëlita</i>	105
<i>Iudeorum obstinatio</i>	226
<i>Julius Caesar Regni cupidine patriam oppressit</i>	45
<i>infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>eius dictum de iureiurando regnandi causa violando</i>	36
<i>Iurandum etiam cum vitæ periculo hostibus seruandum</i>	46
<i>Iustus quis dicendus</i>	189
<i>Iustus in terra qua lex sit posita</i>	77
<i>Iustitia Regibus est necessaria</i>	31
<i>sine sapientia esse nequit</i>	32
<i>eâ nemo malè uti potest</i>	52
<i>Iustitia Regni celestis qualis</i>	50. 51. 189
<i>in se concludit omnes virtutes</i>	189
<i>Iustitia Dei hominibus obscura</i>	186
<i>Iustitia originalis in Adamo cum iustitia Beatorum collatio</i>	188
<i>Iustitiam esurire & sitire quid sit</i>	52. 53
<i>ad Iustitiam perfectam quid requiratur</i>	271

K.

<i>S. KANVTVS Rex Dania, infelicitatis Regia exemplum</i>	37
---	----

L.

L <i>ABOR operantium in vinea Christi vnde estimandus</i>	236. 237
	Labo-

INDEX RERVM.

<i>Laborum & dolorum presentium & futurorum comparatio</i>	136
<i>Lacryma corporis sunt gaudium anima</i>	292
<i>Lampas accensa sunt bona opera</i>	272
<i>Lapides mystici Civitatis Dei</i>	107. & seqq.
<i>in ijs quid necessario requiratur</i>	ibid.
<i>Latitudo in Scripturis quid significet</i>	80
<i>Lauare manus in sanguine peccatorum, quid</i>	185
<i>Laudes Dei in hac vita meritum, in altera premium</i>	139
<i>Lex diuina est stadium, in quo fideles currunt ad brauium</i>	279. 280
<i>Liberalitati duo vitia extrema opponuntur</i>	281
<i>Lignum vita quid significet</i>	95. 96
<i>cur dicatur esse ab utraque parte fluminis, & singulis mensibus fructus facere</i>	96. 97
<i>Longitudo in Scripturis quid significet</i>	80
<i>Loquendi organa erunt in Regno calorum</i>	197
<i>Lucta spiritualis hominis Christiani qualis</i>	289
<i>S. Ludonicus Rex Francorum in Palestina ciuitates aliquot Christianorū suis sumptibus restituit eius encomia</i>	83 55

M.

M AHUMETANORVM secta quos neget fidei articulos	144
<i>Maior proprie est qui maior apud Deum</i>	158
<i>Maior apud Deum qui melior</i>	ibid.
<i>Mansiones in celo diuersae</i>	124
<i>Manus in sanguine peccatorum lauare, quid</i>	185
<i>Margarita, auctore Plinio, culmen rerum pretiosarum tenet.</i>	230
<i>Margarita Euangelica quid designet.</i>	216. 230
	est

INDEX RERVM.

<i>est symbolum Christi</i>	231
<i>Martyres quomodo ad calumpneruenerint</i>	111
<i>in illa corporis parte, in qua supplicia pertulerunt, eximie fulgebunt</i>	195
<i>triumphi illorum in calo decantabuntur</i>	198
<i>patientiam eorum quid adauerit</i>	274
<i>Maximinus Thrax Alexandrum Imp. bene de se meritum cur interfecerit</i>	45
<i>Media ad vitam aeternam sunt bona opera</i>	272
<i>B. Melanie in aduersis constantia</i>	283
<i>Memoria quale gaudium in caelis sit futurum</i>	190
<i>& seqq.</i>	
<i>Mens aptior ad cognoscendum quam sensus externi</i>	182
<i>Mens nostra in hac vita ad substantias rerum cecutit</i>	184
<i>Mens secreta qua dicenda</i>	189
<i>Mercator Evangelicus est Christus</i>	216
<i>Meres Euangelica operarijs, non otiosis soluitur</i>	238
<i>Merita nostra à merito Christi vim accipiunt</i>	219
<i>pro Meritorum diuersitate, etiam gloria Regni Dei erit diuersa</i>	239
<i>Milites quo modo se gerere debeant, ex sententia S. Ioannis Baptiste</i>	18.19
<i>Miracula à Deo populo Israelitico praestita, & quare</i>	164
<i>Miserorum copia, dissidentia argumentum</i>	150.151
<i>à Momento pendet aeternitas</i>	244
<i>Monarchia, regiminis optima forma</i>	27
<i>vera & perfecta apud Deum solum inuenitur, & quare. ibid.</i>	
<i>Morbi unde oriantur</i>	76
<i>Mors ultimum terribilium</i>	137
<i>Mortalium stultitia, pra caelestibus terrena ambulantium</i>	

INDEX RERVM.

bientium	208
Mortis cogitatio & timor maximè homines torquet	135.276
vocalur ab Apostolo continua	
seruitus	135
amarefcere facit omnes vita huius	
iucunditates	135.136
ea affidua fit oportet	276
quid efficiat	276.277
Multi vocali, pauci electi	51.242.243
Mundanarum rerum contemptus vnde oriatur	49
Mundus quem Chriftus ab oratione fua excludit, quos denotet	119
Mundus cum fuis delicijs eft communis humano generi	206
gloria eius quibus vilefcit	7.53
eiusdem infelicitas	72
Mundi contemptus cur fapiffimè ab Apoftolis & Euangeliftis inculcetur	118
de Mundo exeat qui in caelefti Ciuitate locum habere defiderat	117.118
Murmur operariorum in Euangelio, quale	240
Murus Ciuitatis Dei quis	87

N.

N ABVCHODONOSOR post datas poenas, Dei potentiam confitetur	27
Narium in caelis gaudium quale futurum	200.201
Neglectus diuinorum in homine vnde	228.229
Nemo forte fua contentus	187
Nero infelicitatis Regia exemplum	37
Neronis matris, Regnum filij vita propria preponentis, ftupenda ambitio	46
Ninus regnandi cupidus, bellum vicinis fine infta cauffa primus indixit	45
Nobiles in hoc mundo magnis vrgètur anguftijs	133
Non guftabunt cœnam meam, quid	265

INDEX RERVM

Nota certa & vera ciuium Ciuitatis caelestis	120.
121 ciuitatis terrene	121
Numerianus infelicitatis Regia exemplum	37
ad Nuptias Regni calorum aspirantibus quid necessarium	270.271

O.

O BIECTA sensuum sunt res corporales	183
Oculi Beatorum erunt impassibiles	155
Oculorum gaudium in celo quale futurum	193.
& seqq.	
Oleum in lampadibus quid sit	272
Oleum cur charitatem significet	273
Oleum charitatis, iugum Christi facit leue	273
Olei proprietates	272.273
Opera bona à charitate prodeunt	272
sunt media ad vitam aeternam	145 272
item lampas accensa	272
Opera charitatis quò pertineant	237
Operariorum in Euangelio murmur significat admirationem	240
Oratio est anima refectio	292

P.

P ARABOLÆ Euangelica illustrantur	223. & seqq.
de Cœna magna	257. & seqq.
de Denario diurno	236. & seqq.
de Gaudio Domini	244. & seqq.
de Margarita pretiosa	229. & seqq.
de Nuptijs	266. & seqq.
de Talento	244. & seqq.
de Thesaurò abscondito	222. & seqq.
de Virginitibus prudentibus & fatuis	266. & seqq.
Parabola de Thesaurò abscondito & de Margarita pretiosa in quo discrepent	229. 231
Para-	

10

INDEX RERVM.

- Paradisus quid propriè significet 175.176
 Regnum calorum in Scripturis designat 176.177
 Paradisi caelestis bona præstantissima 214.215 stabi-
 lia 215 eius gaudia 213 pretiũ 216.219.221
 Paradisi terrestris qua fuerint delicia 209.210.
 211.212 qui de ijs scripserint ibid.
 quid de illo Scriptura reuelarit 175.176
 bona eius imperfecta 215
 Paradisi terrestris cum caelesti comparatio 209
 Pastores apud Lucam sunt exemplum Pastorum
 Ecclesie 253
 Pastorum Ecclesiarum munus 254
 Patientia in tribulationibus quid in diuersis homi-
 num generibus operetur 60
 Patriarchæ cur in tabernaculis habitauerint 82
 Patribus veteris Testamentis longè feliciores sumus
 240
 Patris familias est, suos instruere 251
 Paucitas saluandorum 146.150.293
 S. Paula Romana copias suas in monasteria & pau-
 peres erogauit 55.56 paupertati mirè ad-
 dicta 56 eius abstinentia & pœnitentia ibid.
 S. Paulus Apostolus raptus fuit in tertium celum 73.
 270 cùm prædicaret resurrectionem mor-
 tuorum, irridebatur 143 Christum de celo
 sibi loquentem audiuit 197 continuo factus
 est ex persecutore prædicator 232. & seq.
 timuit reprobus fieri, si corpus suum non castigas-
 set 292.293 omnes ad caelestia quærenda
 hortatur 129 eius aliquot encomia ibid.
 eiusdem humilitas 226
 Pauper quis verè dicendus 38
 Pauperes spiritu qui sint 53.54
 Paupe-

INDEX RERVM.

<i>Pauperes quibus necessitatibus hic subiaceant</i>	75
<i>ad Regnum calorum quinam proprie pauperes vocentur</i>	262.263
<i>Paupertas Christi</i>	156
<i>Paupertatis iugum quid suave reddat</i>	274
<i>Peccator carni cruda similis</i>	58
<i>Peccatum hominis primi, causa miseria</i>	136
<i>Peccatum est maximum periculorum</i>	190
<i>Peccata sunt confitenda sacerdoti</i>	145
<i>Peccatorum confessio est anima purgatio</i>	292
<i>Pecunia belli neruus</i>	37
<i>Pecuniarum contemptus, Christi, Apostolorum, & aliorum Sanctorum exemplis probatur</i>	54.55.56
<i>Persarum Reges voluptuosissimi</i>	206
<i>Persecutio semita est ad Regnum calorum</i>	56.57
<i>igni comparatur, & quare</i>	58
<i>vitia fugat</i>	ibid.
<i>virtutes auget & ornat</i>	59
<i>magnopere expe- tenda, & quare</i>	110
<i>Perseueranter in stadio currere, quid</i>	282
<i>Pertinax infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>Pharisaei Evangelici superbia</i>	170
<i>Philippus Arabs Gordianū Imp. cur interfecerit</i>	45
<i>Pietatem multam promouent pia scribentes</i>	7
<i>Platea Ciuitatis Dei est charitas</i>	88
<i>Pœna aperit oculos, quos clausit culpa</i>	78
<i>Pœna inferorum diuersa</i>	252
<i>Pœnitentia labor in terris sèbendus</i>	110
<i>Ponere pro fratribus animam debemus, multo magis facultates</i>	154
<i>Porta cali est angustissima</i>	141
<i>partes eius</i>	142
<i>per illam quinam intrare queant, qui non</i>	171
<i>Per portam angustam ingredi debemus si saluari velimus</i>	172
	Porta

21

INDEX RERVM.

Porte tres singulis partibus Civitatis celestis assignantur, & quare	86	quomodo illæ dicantur semper aperte, & semper clausa	85
Potestates vocari aliquos Angelorū unde sciamus	20	quinam y sine	21
quid nomine suo præferant	22	Potus Sanctorum	90.94. & seqq.
Præcinctio & ministerium Domini Sanctis in celo exhibendum, quale	131	Præfectura cum timore & tremore suscipienda	256
in ea non superbè sapiendum	158	Prælatorum pericula	251.252.253
Premia diversa in celo	239.252	Præponere se aliis periculosum	159
Præcatio Auctoris ad Deum	293.294	Primi ultimi, & ultimi primi, quomodo	244
Principatus vocari Angelos quosdam unde sciamus	20	cur sic appellantur	21
quid nomine suo significant	22	Privari Deo quid sit, anima post migrationem è corpore experitur	173
Probus infelicitatis Regiæ exemplum	37	Promissa vite æternæ ad quos pertineant	246
Promissa vite æternæ ad quos pertineant	246	Propheta sunt fundamentum mysticum Civitatis Dei	100
Propheta sunt fundamentum mysticum Civitatis Dei	100	instinctu Dei locuti	162
de Providentia Dei multi disputant	191.192	de ea neminem queri oportet	263
de Providentia Dei multi disputant	191.192	Proximus tamquam nosipsum diligendus	153
de ea neminem queri oportet	263	de Diligere proximum	
Proximus tamquam nosipsum diligendus	153	Prudens virgo quæ sit	271.272
de Diligere proximum		Publicani Evangelici humilitas	170
Prudens virgo quæ sit	271.272	Purgatorij pœnas gravioribus esse latronum supplicii, & Martyrum cruciatibus, SS. Patrum auctoritate asseritur	113.114
Publicani Evangelici humilitas	170		Ratio

INDEX RERVM.

R.

- R**ATIO reddenda Deo de opibus & pecunijs
malè consumptis 154
- Recumbe in nouissimo loco, quid 156
- Regio Beatorum est locus deliciarum & voluptatum 177
- rex subditis refragantibus nihil efficere potest 25.
 26. 36. 37
- Reges terreni quomodo Diij vocentur 27 & quare 35 quibus malis de factò subiaceant 37 adulationibus decipiuntur 38 qualiter honorentur 37. 38 à diuersis diuersimodè notantur 38. variis morbis obnoxij 39 diuersis sollicitudinibus diu noctuque cruciantur 39
- Regum terrenorum in subditos potestas 35. 36. 37 eorundem fastus & magnificentia 36 eorum bona qualia 36 que deliciae 39
- Regum terrenorum infelicium exempla 37. 40. 41 eorundem miseram conditionem pulcherrimè S. Ioannes Chrysostomus describit 40 41 quae qualitates iis maximè sint necessariae 31 eos omnium esse pauperrimos, euidenti argumento demonstratur 38
- Reges Turcarum, Persarum, Sinarum, & Tartarorum voluptuosissimi 206
- Regnum celorum vocatur Sanctorum habitatio. 16. amplitudo eius vnde colligatur 16. 17 in quibus à Regnis terra discrepet 30. 31. 44. 47 ab omnibus & singulis integrè possidetur 31 omnibus pater 48 cur pauci ad illud querendum accendantur 48. 49 quo pacto ad illud perueniatur 49. & seqq. vsque ad 65 illud vi arripiendum esse, praclare docetur 61. 62. 63 ad illud querendum

rendum pulchra adhortatio 64 comparatur Cœ-	
ne magne 177 item Nuptiis 178.266.267	
Margarita pretiosa 229. & seqq. Theſauro abſ-	
condito 222. & seqq. cur modo Theſauro caſte	
reperito, modo Margarita ſtudio acquiſita compa-	
retur 234 non in delectatione aliqua corporea,	
ſed in inſtitia conſiſtit 189 que preſio compare-	
tur	219.220.221.224
Regni calorum frequentia. 19, & ſeqq. eius forma	
verè monarchica	25
Regni & Reipublica differentia	25
Regni calorum bona & felicitas 35. & ſeqq. 138.	
140. gaudia	269
Regni terreni bona qua	35
Regni celeſtis & terreni differentia	124
in Regno calorum non erunt cibi corporales	259
Regnum Dei & inſtitiam eius querere quid ſit	50.
51.	
Regnum calorum quærentibus terrena adiciuntur,	
non contra	51
Regnum terrenum à multis vite privata poſtpoſi-	
tum	39
Regnorum contemptus unde oriatur	49
Regnandi cupiditas omnes alias ſuperat, & qua-	
re 44 eius exempla	45
Regnandi libido iniuſtitiam iuſtam facit 36 inas-	
ditorum ſclerum cauſſa	45.46
Religioſis quid obedientia & continentia iugum ſua-	
ue effecerit	274
Reliquia Sanctorum demonibus ſunt terrori	43
Remedia contra impedimenta ſalutis	262
Renuntiare omnibus que quis poſſidet, quid	152
quibus illud durum, & quibus facile	167
X 4	Renu-

INDEX RERVM.

Renuntiatio bonorum temporalium est pretium Pa- radisi	221
Reprobi amittunt omnem libertatem	250
Reprobi ne efficiamur, corpus castigandum	292. 293
Reproborum infelicitas	250
Requies Sanctorum per cubile Domus Dei designa- tur 133 quanti illa fieri debeat, pulcherrimè docetur	134
Res create sunt caduca	188
Resurrectionem mortuorum qui negarint	144
Roma quando maximè floruerit	67
Romulus Remum fratrem cur occiderit	46
Rotunditas denarij Evangelici quid significet	238
Rupertus Tuitiensis de terreni Paradisi gaudio scripsit	212
Rustici quandoque beatiores diuitibus ciuibus & magnis Principibus	129

S.

SALOMONIS gloria & magnificentia	205
diuitie ibid. voluptates 205. 206 de eius- dem beatitudine dubitatur	206
Saluandorum paucitas	146. 150. 293
Salus eterna rebus omnibus anteponenda	65
Salutis impedimenta tria 261 eorumdem reme- dia	262
Sancti in terris quibus necessitatibus subiaceant	75
aduena sunt & peregrini	117
Sancti omnes in calo sunt Reges 28 quomodo simul possint dici serui & filij 29 peccare nec volunt nec possunt 33 omnes sunt sapientissimi 33. ac proinde ad regnandum aptissimi 34 etiam da- monibus venerandi 42. 43 liberi sunt à serui- tute peccati 73 à seruitute mortis	73 73 ab

INDEX RERVM.

- ab omni necessitate 74.75 à lege & præceptis 77
 quo cibo & potu utantur 90.49. & seqq. vesti-
 bus non indigent 90 quomodo ad caelum perue-
 nerint 111. 218 domestici & filij Dei 122. &
 seqq. facie ad faciem Deum vident 123. 180
 sunt perfecti in omni genere virtutum 131 inti-
 mè providentiam divinam rimabuntur 192. 193
 non utuntur cibis mortalibus 202 non possunt
 mori, nec peccare 213. 215 libertatem filiorum
 Dei acquirunt 250
 Sanctorum felicitas quibus nominibus in sacris Scri-
 pturis designetur 14 cur habitatio eorum voce-
 tur Paradisus 11. 175. & seqq. cur Regnum
 calorum 12. 16. 35. & seqq. cur Civitas Dei 12.
 66. & seqq. cur Domus Dei 13. 122. & seqq.
 Sanctorum novem sunt Ordines, veluti Angelo-
 rum 23
 Sanctorum in caelis completa felicitas 41. 42 po-
 restas summa 42 honor supremus 42 diuitia
 maxima 43 pura voluptas 43 reliquias &
 imagines eorundem timet demon 43 illorum re-
 quies & felicitas 133. 137 cur eorum felicitas
 cœna magna comparetur 257. 258. 259
 Sanctorum corpora. vide Corpora Sanctorum.
 Sanctis in terra qua lex sit posita 77
 Sanctos in celo preces nostras audire, exemplo ad-
 struitur 42
 Sapientia Regibus est necessaria 31 ea sine Iustitia
 esse potest 32
 Sapientia & intellectus quomodo in caelis sint cibis
 & potus 96
 Sara secundùm originẽ carnis Iudeos significat 105
 secundùm mysterium spiritus Christianos 106
 X 5 Scopus

INDEX RERVM.

<i>Scopus hominis quis</i>	50
<i>Scopus & Finis quomodo differant</i>	50
<i>SS. Scripturae vocantur Epistola consolatoria</i>	10
<i>Semita quatuor optima & tutissima ad calum</i>	49.
<i>& seqq. vsque ad 65</i>	
<i>Sensus audiendi & videndi sunt vehementissimi</i>	
183	
<i>Sensus videndi praestantissimus</i>	194
<i>Sensus in rebus fidei captiuandi</i>	142
<i>Sensus corporis non sunt proprie sedes gaudij</i>	180
<i>Sensus tangendi unde maximam in calo sit percepturus voluptatem</i>	202.203
<i>Sensuum delectationes non sunt diuturna</i>	183
<i>Sensuum omnium in coena Regia oblectatio</i>	257.258
<i>Sentiendi potentia sunt materiales</i>	183.
<i>obiecta res corporales</i>	ibid.
<i>Seraphim quosdam Angelos vocari unde sciamus</i>	20
<i>quinam inter Angelos sint</i>	21
<i>quid nomine suo signifcent</i>	21.22
<i>Seruuli paralytici corpus post mortem odorem dedit</i>	
<i>fragrantissimum</i>	200
<i>Seruus inutilis in tenebras conijcitur</i>	256
<i>S. Sigismundus Rex Burgundia, infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>Simile est Regnum caelorum, verba hac quomodo explicanda</i>	222.223
<i>Similes Deo quatenus erimus</i>	270
<i>Sinarum Reges voluptuosissimi</i>	206
<i>Sinochus Persa patri & fratri necesse cur intulerit</i>	46
<i>Situs Ciuitatis Dei</i>	78
<i>Situs ciuitatis in monte ad quid profit</i>	ibid.
<i>Somnus corporalis a Christo in parabola non prohibetur</i>	275.276
	Spes,

14

INDEX RERVM.

<i>Spes, qua pars est portæ Domus Dei, suas habet angustias</i>	146. & seqq.	<i>quàm difficilia sperare nos inbeant</i>	ibid.	<i>eadem tamen facilia, si Deum sponsorem spectemus</i>	164. & seqq.
<i>Sponsa in Euangelio descripta qua</i>					268
<i>Sponsa Christi quales debeant esse virgines</i>					271
<i>Sponsus in Euangelio descriptus quis</i>					267
<i>Stadium in quo currendum, est Lex divina</i>	279. 280				
<i>à Stadio qui exerrent</i>					280. 281
<i>extra Stadium currere, quid</i>					280
<i>in Stadio currere quid requirat,</i>					ibid.
<i>Stella nutui Creatoris obediunt</i>					16
<i>Stigmata Christi erunt lucidissima</i>					196
<i>Super omnia bona Domini constitui, quid sit</i>					245
<i>Superbè de se non sentiendum</i>					158
<i>Superbi sunt serui honoris</i>					160
<i>Superbi in alienis lynces, in proprijs talpa</i>					170
<i>Superbia unde oriatur</i>					ibid.

T.

T ACITVS, infelicitatis Regiæ exemplum	37
<i>Tactus impurus exulat à celo</i>	202
<i>Talenti Euangelici variæ explicationes</i>	247. 248
<i>Talenta sua Deus committit idoneis</i>	249. 250
<i>Tangendi sensus quando dolore afficiatur</i>	203. 204
<i>eius in celis gaudium quale futurum</i>	202. & seqq.
<i>unde maximam in celo sit percepturus voluptatem</i>	ibid.
<i>Tarsilla virgo Christum vidit, gratissimum & suavisimum de se odorem spargentem</i>	201
<i>Tartarorum Reges voluptuosissimi</i>	206
<i>Temerarium est, non velle credere qua Deus reuelauit</i>	163
<i>Tem-</i>	

INDEX RERVM.

<i>Templum Ciuitatis Dei</i>	89. & seqq.
<i>Templa in Ecclesia militante cur erigantur</i>	90. 91
<i>Temporalia p̄ caelestibus cōtemnere, utilissimū</i>	262
<i>Terra cum suis delicijs est communis generi hu- mano</i>	206
<i>Terra cur à Deo maledicta</i>	212
<i>Thesaurus ex quibus constet</i>	230
<i>Thesaurus Euangelicus quid 224 cur dicatur absconditus 225 quomodo acquiratur</i>	228
<i>Thesauri vox quid significet</i>	224
<i>Thesaurum abscondere, quid</i>	226
<i>Thronos vocari Angelos quosdam unde sciamus</i>	20
<i>quinam hoc nomine designentur</i>	21
<i>quid nomine suo significant</i>	22
<i>Timor continuus unde nascatur</i>	135
<i>Timor mortis. vide Mortis cogitatio</i>	
<i>Tobia cecitatis & mendicitatis p̄na cur euene- rit</i>	112
<i>Tributa Regibus debita</i>	39
<i>Tribulatio magnopere expetenda, & quare</i>	110
<i>semita est ad Regnum calorum</i>	56. 57
<i>eius varia encomia</i>	57. 58. 59
<i>Trinitatis mysterium qui negarint</i>	144
<i>Turcarum Reges voluptuosissimi</i>	206

V.

V ALENTINIANVS Secundus, infelicitatis Regia exemplum	57
<i>Vestigalia Regibus debita</i>	39
<i>Videndi sensus omnium nobilissimus</i>	193
<i>Videndi & audiendi sensus vehementissimi</i>	183
<i>Vigilantia fidelibus necessaria</i>	274. 275. 277
<i>Virgo prudens qua sit</i>	271. 272

per

INDEX RERVM.

<i>per Virginem castam quid Apostolus intelligat</i>	271
<i>Virgines esse oportet, non necessario virginitate carnis, sed fidei & morum</i>	271
<i>Virgines sancte specialiter sunt sponsa Christi</i>	268
<i>Virgines & Vidua quomodo ad calum pervenerint</i>	III
<i>Virginum puritas in celo extolletur</i>	198
<i>Virginum in caelis singulare gaudium</i>	178. & seqq.
<i>Virtutes vocari Angelos quosdam unde sciamus</i>	20
<i>quinam sic appellentur</i>	21
<i>quid nomine suo demonstrant</i>	22
<i>Virtutes hominem bonum faciunt, non praesentur</i>	158. 159
<i>Visio Dei quid</i>	181
<i>Visionis gaudium quale</i>	ibid.
<i>in Visione Dei posita est essentialis beatitudo</i>	ibid.
<i>Vita nostra est cursus ad mortem</i>	277
<i>Vita privata multis potior Regno</i>	39
<i>Vitellius infelicitatis Regia exemplum</i>	37
<i>Unio intelligentia cum Deo per aperiam visionem, qualis</i>	182
<i>Voluntatis in celo gaudium quale futurum</i>	186.
<i>& seqq.</i>	
<i>Voluptate homines maxime trahuntur</i>	176
<i>Voluptates in caena Regia quae</i>	257
<i>Vota monastica servanda</i>	145
<i>S. WENCESLAVS Dux Bohemorum, infelicitatis Regia exemplum</i>	37

FINIS.

APPRO-

INDEX
APPROBATIO.

Hi quinque Libri De æterna felicitate Sanctorum, ab Illmo D. Cardinale Bellarmino conscripti, nihil nisi quod Lectoris ad pietatem egregiè erudiat intellectum, & ad cælestis patriæ desiderium incitet affectum, continent: ac proinde publica eos luce & lectione dignissimos censeo: Antuerpiæ, xxix. Decembris, CIO. IOC. xv.

Joannes Episcopus Antuerpiensis.

APPROBATIO
S. HIERONYMI
S. AUGUSTINI
S. CYPRIANI
S. CRISTIANI
S. MARTINI
S. VINCENTII
S. ANTONII
S. BRUNO
S. GREGORII
S. ISIDORI
S. LEONARDI
S. NICOLAI
S. PAVLI
S. PETERI
S. ROMANI
S. STEPHANI
S. THEODORI
S. ULRICI
S. WILHELMI
S. ZACHARIE

26
SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ Archiducum Austria, Ducum Burgundiæ, Brabantia, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum, Privilegio cautum est; nequis, *De aeterna felicitate Sanctorum Libros quinque, Auctore*

ROBERTO Card. BELLARMINO è Societate IESV, præter Balthasaris & Ioannis Moretorum fratrum voluntatem villo modo intra sexennium imprimat, aut alibi terrarum impressos in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalesve habeat.

Qui secus faxit, confiscatione librorum, & alia graui pcena mulctabitur, vti latius patet in litteris datis Bruxellæ, ix. Ianuarij,

M. DC. XVI.

Signat.

De VVitte.

3

SUMMA PRIVILEGII

ALEXANDRI & ISABELLE CLAU-
 DINE FUGENIE ARCHIDUCUM AV-
 STRIACAE DUCUM BURGUNDIE, BRABANTIE, &c.
 ARCHIDUCUM BELGICAE PRINCIPUM, P-
 RILEGIO CAROLUS EST, NUNCUS, DE AUSTRIA, &c.
 ROBERTO CARABELL ARMINGES-
 SORUM PRIMUM VOLUNTARIUM VLOMO-
 RUM PRIMUM IMPRIMARIUM AUSTRIACUM
 IN HIS IMPRIMARIIS IN HIS IMPRIMARIIS GER-
 MANICIS IMPRIMARIIS IMPRIMARIIS IMPRIMARIIS
 QUI SEORSUM FAXIT, COM-
 MUNE IN HIS IMPRIMARIIS BRUXELLIS, IX. JANUARI-
 M. DC. XLV.

**Z BIBLIOTEKI
 SEMINARIUM
 SANDONIKERSKIEGO**

De VVinc.

Terra amula celi. Habitatores nobilissimos de
clarissimos habet. rane pndicos, de montales qui do
nantur, bestys rana, Volucibus celi, piscibus maris.
Inferius Arabia e' deserta nullos habitos pndicos de
tribubos e' spinas. in quo perpetuas fleg e' mda dentia
officia Angelosū Vide Pl: 21

00041389

